DIONYSII PETAVII AVRELIANENSIS

E SOCIETATE IESV

DISSERTATIONVM ECCLESIASTICARVM LIBRI DVO,

In quibus de Episcoporum dignitate, ac poteſtate; déque aliis Eccleſiaſticis dogmatibus diſputatur.

PARISIIS,
Apud SEBASTIANVM CRAMOISY, Typographum Regium, viâ Iacobæâ, ſub Ciconiis.
M. DC. XLI.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

ARMANDO-IOANNI
Eminentissimo S. R. E.
PRINCIPI
CARDINALI,
DVCI
DE RICHELIEV,
FRANCIÆ PARI.

DVM tu regni totius administrandis negotiis: ac tum bello perdomandis hostibus; tum proferendis imperij finibus, Christianissimo Regi, Gallicóque nomini necessariam, & gloriosam

nauas operam, Eminentissime Cardinalis, *erunt forte, quibus ego te alieno tempore; ac nimis parua de re interpellare videar. Sed illi solùm ita suspicabuntur, qui te nondum perspectum satis habent: aut huius, quod à me tibi offertur, æstimatores boni propter inscitiam esse nequeunt. Nam imprimis quibus vsu aliquo cognitus es, cùm cetera, quæ in te rara vident, & eximia, mirantur: tum illam verò incredibilem, ac per omnia pertinentem ingenij vim: quam nulla quantacumque vel rerum magnitudo superat, vel multitudo confundit: sed sic infra se, & in potestate habet vniuersas, vti singulis sufficiat, quamlibet minutis: neque maiorum pro-*

Illud porro alterum; ne adeundi tui causa sit leuior, miniméque te digna; multo etiam formidandum est minus: nec nisi ab imperitis, vt dixi, iudicari sic potest. Etenim vel hoc ipsum conciliandæ bonitati tuæ fuerat satis; quod vniuersè de literis, ac doctrinis tecum ageretur: quarum ad singularem vsum, ac scientiam, incredibilem etiam amorem adiunxisti, adeóque constantem, vt in assiduis grauissimisque tuis occupationibus illarum interponas studia. Nunc illud præterea versatur in medio disciplinarum genus, cui tu præceteris addictus es, diuinarum & sacrarum: quas nemo indignas excellenti tua amplitudine, nisi eius ipsius odio dignissi-

mus, putet. Plura de hoc, disputando prosequi, ac meam adeò causam perorare vehementiùs licebat; si id necesse foret, aut non eius, quem nomini inscripsi tuo, breuitas libri, longiore vti præfatione prohiberet.

Quod igitur summatim ac paucis de hoc argumento complecti possum, id sic est. Mihi dum tu (Cardinalis Eminentissime) *contra regni huius hostes fortiter bellum geris, aduersus hostem Catholici oppugnatorémque nominis certamen isto in libro suscipitur. In quo primùm Episcoporum tuenda potestas, ac dignitas fuit; quam ille scripto pestilente, ac nouo, & inaudito commento violauit. Tum*

curatio, minorum curam, cogitationémque restinguat.

Laus est ista magnarum mentium, ac virorum propria principum, quos hominibus regendis, imperiisque moderandis diuina ex æterno sapientia destinauit: quorum in animis imitationem illam sui, ac similitudinem expreßit. Omnes enim (*vt in primo de Prouidentia rectè dictum est à Saluiano*) etiam religionis expertes, & quadam necessitate compulsi, & sentiri omnia à Deo, & moueri, & regi dixerunt: qui & sentiat omnia per subtilitatem, & moueat per fortitudinem, & regat per potestatem, & custodiat per benignitatem. *Hæc quanta sit*

in te omnium capacis, ac per cunčta diffusi virtus animi, tot illa, tantáque per te publicè ac priuatim & solerter excogitata, & sapienter prouisa, & consilio explicata, & feliciter confecta testantur. Quæ quidem nos dum quotidie cernimus, facilè oculis ipsis fidem habemus: posteri autem cùm in annalibus legent, multorum opera, & industria integro seculo geri potuisse, vix: ab vno verò paucis annis designata perfectáque esse profectò non credent. Quamobrem nihil est, quod eo nomine cunctari me oporteat, aut cuiusquam reprehensionem vereri: tanquam hæc mea compellatio publicis ab negotiis, & cogitatis te tuis auocarit.

AD CATHOLICVM *& eruditum Lectorem.*

PROOEMIVM.

SVPERIORE anno, cùm priorem ad Timotheum Pauli epistolam auditoribus enarrarem meis, ac de episcopis, & presbyteris nescio quid commentarer; cuius inde pertractandæ quæstionis occasio esse solet; allata est in hanc vrbem Lugduni edita Batauorum *Dissertatio de fenore Trapezitico* comprehensa libris tribus. Hanc cùm in ma-

nus ſumpſiſſem, reperiebam μεῖζον illîc ἔργου eſſe τὸ πάρεργον: ac plurima interſperſa rerum eccleſiaſticarum, ac diuinarum capita: quæ paſſim alieno tum loco, tum inſtituto, Operis illius auctor inſerſerat. Inter hæc verò mihi in oculos incurrit de eodem illo, quod meditabar, argumento ſatis longa diſputatio: qua id probare ſatagit, nullum ab origine prima, vetuſtiſque, & Apoſtolicis eccleſiæ temporibus, ac deinceps diu fuiſſe diſcrimen epiſcopos inter & preſbyteros. Accedunt & alia eiuſdemmodi complura: quæ partim ad minuendam, & labefactandam ampliſſimi illius Ordinis di-

varia Ecclesiæ propugnanda dogmata: quorum eleuare fidem, ac labefactare calumniis suis idem est ille conatus. Huius itaque te mei communem in causam officij, operæque fautorem, ac controuersiæ arbitrum delegi. Non enim digniorem, aut idoneum magis optare potui. Primum qui & Episcopus ipse sis, & huius ordinis princeps. deinde qui eius, vnde lis ista nascitur, hoc est Theologicarum, Catholicarúmque rerum apprimè sis peritus. ac demum is hodie viuas, cuius in tutela & auctoritate tùm ille ipse amplißimorum ordo Præsulum; tum Ecclesiæ hoc in regno Catholicæ salus ac splendor acquiescit.

nus ſumpſiſſem, reperiebam μεῖζον illîc ἔργου eſſe τὸ πάρεργον: ac plurima interſperſa rerum eccleſiaſticarum, ac diuinarum capita: quæ paſſim alieno tum loco, tum inſtituto, Operis illius auctor inferſerat. Inter hæc verò mihi in oculos incurrit de eodem illo, quod meditabar, argumento ſatis longa diſputatio: qua id probare ſatagit, nullum ab origine prima, vetuſtiſque, & Apoſtolicis eccleſiæ temporibus, ac deinceps diu fuiſſe diſcrimen epiſcopos inter & preſbyteros. Accedunt & alia eiuſdemmodi complura: quæ partim ad minuendam, & labefactandam ampliſſimi illius Ordinis di-

varia Ecclesiæ propugnanda dogmata: quorum eleuare fidem, ac labefactare calumniis suis idem est ille conatus. Huius itaque te mei communem in causam officij, operæque fautorem, ac controuersiæ arbitrum delegi. Non enim digniorem, aut idoneum magis optare potui. Primum qui & Episcopus ipse sis, & huius ordinis princeps. deinde qui eius, vnde lis ista nascitur, hoc est Theologicarum, Catholicarúmque rerum apprimè sis peritus. ac demum is hodie viuas, cuius in tutela & auctoritate tùm ille ipse amplissimorum ordo Præsulum; tum Ecclesiæ hoc in regno Catholicæ salus ac splendor acquiescit.

Quocirca spero equidem quæ mihi nuncupandi tibi huius Operis caussæ iustissimæ, ac necessariæ fuerunt, easdem ad hoc apud te valituras esse, vt & audaciæ ignoscas meæ, & illud delatum tibi patrocinium non æquo solùm; sed etiam prolixo ac beneuolo animo recipias.

Emin. A. T.

Deditissimus DIONYSIVS PETAVIVS
Societatis IESV.

gnitatem, auctoritatémque ſpectant: partim aduerſus alia comparantur catholicæ religionis, ac fidei dogmata. Non enim tectè, ac diſſimulanter Scriptor iſte graſſari, & catholico nomini bellum inſtituit facere: ſed palam & apertè ſe Romanæ communionis inimicum profeſſus, multa & in ſummum Pontificem, & in ordines ceteros impiè iactat, ac nefariè. Huius adeò (vt quo cum mihi ſuſcepta dimicatio eſt ſpecimen aliquod hîc extet) verba ſunt iſta in Præfatione Operis. *Hoc reſtabat ſcilicet* (inquit contra Theologum neſcio quem ex eodem genere diſputans) *vt etiam fermentum*

hic Papiſticum mihi obiiceretur ab illo, qui ſcire potuit, ac debuit, me longiſsime abeſſe ab iſta ζύμη.

a pag. 424. Et [a] alibi: *At Romani Pontifices, vbi contempta, ac ſpreta paupertate, & humilitate Apoſtolica, non ſolùm ſupra collegas ſuos ambitioſùm caput extulerunt: ſed etiam ſupra ipſa concilia auctoritatem, ac poteſtatem ſuam*

b pag. 315. *euexerunt.* Item [b] illud: *Pontifices Romani imperio Occidentis potiti,* τὸ βαρὺ *illud* φορτίον *iniecerunt humeris miſerorum Chriſtianorum, pietatis ac ſanctitatis prætextu: ſed cui vera cauſſa fuit, potentiæ ſuæ promouendæ cupido, & iuriſdictionis ciuilis vſurpandæ.* Mitto alia contra eundem Romanum Pontifi-

cem, & Episcopos cæteros, ac minores Clericos dicta eodem veneno, ac felle oblita: quæ non modò alienum ab Catholicis castris hominem demonstrant; sed hostem etiam illorum acerrimum, & quoquomodo vexare illa, & oppugnare gestientem. Sed nihil peræquè eius animum, & sectæ institutum detegit, ac dispersa illa, vti iam dixi, per totum Opus dogmata, vt Catholicis contraria decretis, ita Caluinianæ hæresi, ac sectæ consentanea.

Quæ me res adduxit, vt contra nouum hunc dogmatisten, sed Theologicarum, Ecclesiasticarúmque rerum

haud ſatis peritum, eius, cui obtrectabat ille, patrocinium cauſſæ caperem: ac ſelectas ex iſtius libro quæſtiones aliquot mandarem huic lucubratiunculæ: præſertim verò illam ipſam, cuius in meditatione commodùm hęrenti mihi Trapeziticum illud Opus oblatum eſſe dixi.

Ab hac igitur de Epiſcopis & Preſbyteris inquiſitione diſputandi ſumam initium. Et primùm quid de illa priuatim ipſe ſentiam exponam. tum contra Trapezitici fenoris patronum (Appelletur enim deinceps à nobis hoc nomine, ab eo titulo, quod in fronte Operis inſcripſit) ſtilum, &

oratio-

orationem conuertam. Huius porrò mihi operæ, ac ſtudij, ſi nullus erit alius; certè ille conſtabit fructus, vt tam iſte, quàm ſimiles alij ſcriptores, qui de quaque re quiduis eloqui, & in lucem proferre fas eſſe ſibi putant; id non ſemper impune haberi ſentiant: ſed ad ſcribendum ita parati, ac meditati eſſe meminerint, tanquam qui ſciant de iis, quæ ſcripſerint, ac de πολυλογίᾳ ſua, viciſſim ἀπολογίαν, hoc eſt perpetuum reddendæ rationis onus à ſe eſſe ſuſceptum.

INDEX CAPITVM
Libri primi.

STATVS *quæstionis exponitur. Pauli Apostoli loca quædam, ex quibus inter episcopos & presbyteros nullum fuisse discrimen videtur. Variæ antiquorum in illis interpretandis sententiæ, Chrysostomi, Theodoreti, Epiphanij expenduntur: ac præsertim Hieronymi, qui omnium difficillimam habet rationem.* Cap. I. pag. 1.

Explicantur loca illa antecedenti proposita capite. Presbyteros initio eosdem episcopali dignitate præditos fuisse: sed perbreui tempore: idque cur factum sit. Episcopos eodem interuallo, itidem vt deinceps, in singulis ciuitatibus singulos præfuisse. Cap. II. 23

Conciliatur Hieronymi sententia cum catholico dogmate. Multum ab Aëria-

nis, & hæreticis aliis illum abfuisse. Michaëlis Medinæ falsa opinio tam ipsum, quàm plerosque alios veteres fœdissimi erroris insimulantis. Cap. III. 33

Refellitur Trapezitica Dissertatio, quatenus Episcopum olim existimat nomen dignitatis non fuisse, sed curationis. Quid sit dignitas, & quemadmodum semper Episcopatui conuenerit. Hieronymi locus perperam acceptus à Trapezita. Noua illius de episcoporum duplici genere opinio confutatur. Cuius ex Clemente irritum argumentum diluitur. Episcopos prædicandi munus obiisse semper, nec non ius rerum ecclesiasticarum administrandarum habuisse. Cap. IV. 48

Alia Trapezitæ argumenta de duplici episcoporum genere discussa. Pauli Apostoli declaratus locus. Quid sint apud illum opitulationes, *&* curationes. Cap. V. 71

Trapeziticæ dissertationis incondita ratio ad certa capita reuocatur, & ex-

ẽ ij

quitur. Eius repugnantia, & absurditas. Refelluntur varij ab illo temerè constituti gradus episcoporum. Ostenditur ex antiquorum testimonio episcopos plenum ius semper in ecclesiasticas res habuisse: ac tam in prædicationem incubuisse, quàm Ecclesiasticis bonis præfuisse. Summa illorum potestas aduersus Trapeziticas nænias defenditur. Cap. VI. 81

Pergitur in refellenda Trapezitæ sententia; quæ episcopatum negat dignitatem fuisse, sed solam facit curationem. Ostenditur è contrario episcopos potestatem, ac iurisdictionem habuisse: tum longè Iudaicis sacerdotibus ampliorē. Quid sit potestas clauium, de qua Trapezitæ falsa opinio notatur. Cap. VII. 121

Prædicandi ius ac functionem penes episcopos fuisse demonstratur aduersus indoctum Trapezitæ commentum: idque variis Patrum, ac Conciliorum testimoniis asseritur. Cap. VIII. 138

INDEX CAPITVM
Libri secundi.

DE Diaconis, quos profanos mensarum administros fuisse Trapezita contendit. quæ opinio refutatur. ac docetur tum septem illos primos Diaconos Actorum VI; *tùm ceteros deinceps sacrum, & hierarchicum gradum habuisse: idémque locus Actorum illustratur. Trullana pseudosynodus notata.* Cap. I. 162

Socratis locus ab Trapezita falsa interpretatione vindicatur super Pœnitentiario presbytero. κανόνα ibi legem esse, non corpus Clericorum. De canone Nicæno XII *accurata disquisitio: cuius absurda interpretatio ab Trapezita conficta discutitur. Militiam uniuersè Christianis interdictam non fuisse illo canone: uti nec à Lactantio: cuius illustratur locus. Συστάσεως pœnitentiæ gradus om-*

nium laboriosissimus. Cap. II. 178

De Epiphanij loco falsa Trapezitæ coniectura refellitur: idémque declaratur. Negotiatores haud rectè dici ab eodem damnatos ab ecclesia. Βίος matrimonium *interdum significat, contrà quàm Trapezita credidit. Eiusdem impudens calumnia in Romanam & catholicam ecclesiam coniecta: Tum alius error aientis minima peccata pœnitentia publica olim multata fuisse.* Cap. III. 209

Trapezitæ in fidei, aut Theologiæ tractandis quæstionibus temeritas. Bonorum operum ab eo negata merita: quæ & omnium vniuersè aliqua, & maiorum præstantiora esse monstratur. De duplici vitæ instituto communi, atque perfecto. Huius sublatum ab Trapezita meritum defenditur. Cap. IV. 225

De Christi præceptis ac monitis in monte editis: déque iis absurda, & secum repugnans Trapezitæ sententia. Consilia de rebus esse difficilioribus falsò

ab eodem putari, omnia, quæ illic præscripta sunt à Christo, esse præcepta, ita vt nullum sit consilium. Grauis eiusdem error asserentis, solis Apostolis data illa esse, non Christianis ceteris. tum inconstans opinio, solos perfectæ vitæ professores illis obligari. Consilia funditus ab eodem tolli. Ostenditur demum Christum in monte partim præcepta, partim consilia dedisse. Cap. V. 242

De consiliis Euangelicis, & operibus supererogationis. quæ vox primùm ab Trapezitæ obtrectatione, tum res ipsa vindicatur. Demonstratur è Scriptura, & antiquis Patribus opera quædam esse, quæ lege nulla iubentur, & sponte præstita supererogari dicuntur. Cap. VI. 256

Trapezitæ impia quædam & hæretica dogmata. Diuinum charisma etiam reprobis tribui in hac vita, adeóq; Spiritus S. gratiam. De Parabola Operariorum, Matthæi xx, *quam perperam explicat Trapezita. Nullum esse peccatum nisi*

voluntarium, etiam in reprobis, contra eundem asseritur. Cap. VII. 276

De Christi præcepto, quo Matthæi v vetat vxorem nisi ob adulterium dimittere. Romani Pontifices, & Iuris Canonici consulti ab Trapezitæ calumnia purgati. Etiam ob adulterium dimissa coniuge non licere alteram ducere: eámque vetustissimam Ecclesiæ sententiam fuisse: quamuis Christiani principes secus facere permiserint. Cap. VIII. 292

De petitione quarta Orationis Dominicæ. Quid sit ἄρτος ἐπιούσιος, eáque vox diligenter exposita. Quæ sit βαττολογία ibidem à Christo notata. Non interdici à Christo cibi, ac rerũ ad victum necessariarum postulationem: déque ea re Trapezitæ maximus error. Cap. IX. 309

Nonnulla Scripturæ loca perperam ab Trapezita vel correcta, vel exposita, vindicantur: atque Interpretis vulgati contra illius nouitatem & calumniam patrocinium suscipitur. Cap. X. 341

DIO-

DIONYSII PETAVII AVRELIANENSIS E SOCIETATE IESV

DISSERTATIONVM ECCLESIASTICARVM LIBER PRIMVS:

Qui est de Episcopis, & eorum Iurisdictione, ac dignitate.

CAPVT I.

In quo status quæstionis exponitur. Pauli Apostoli loca quædam, ex quibus inter episcopos & presbyteros nullum fuisse discrimen videtur. Variæ

antiquorum in illis interpretandis sententiæ, Chrysostomi, Theodoreti, Epiphanij expenduntur: ac præsertim Hieronymi, qui omnium difficillimam habet rationem.

I. FVERÍTNE temporibus Apostolorum distinctus ab Episcopo presbyter, cùm antiquissima est, tum non omni ex parte hactenus explicata quæstio. difficultatem arguit opinionum de ea conflictus: nec non hominum alioqui doctissimorum, etiam veterum, parum secum, & cum rei veritate congruens assertio. vt in integro propemodum adhuc posita res, locum ingeniorum exercitationi, & industriæ reliquerit. De hac cõtrouersia visum hîc nobis est agere: quod idem confido fore, atque & illorum, qui in diuinas artes incumbunt, prodesse

studiis; & Catholicæ caussæ, pro virili parte, opis aliquid, ac lucis afferre. In quo primùm omnium disputationis totius quod caput sit: & quod Græci τὸ κρινόμενον vocant, exponendum videtur.

Præcipuam dubitandi caussam continent Apostolica scripta; quæ ita de Episcopis, ac Presbyteris loquuntur, ut vtrosque eodem habere loco, ac nihil inter illos discriminis statuere videantur. In Actis Apostolorum, capite xx, 17, Paulus *à Mileto mittens Ephesum, vocauit maiores natu Ecclesiæ*, μετεκαλέσατο τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας, hoc est *presbyteros Ecclesiæ*: primùm numero plures in vnius ciuitatis Ecclesia: deinde eosdem Episcopos. Nam commate 28. sic eos appellat: Προσέχετε οὖν ἑαυτοῖς, καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, ἐν ᾧ ἡμᾶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ: *Attendite vo-*

bis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos, regere Ecclesiam Dei. Rursus in priore ad Timotheum, capite IV, 14, *Noli*, inquit, *negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterij*, μετ' ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ πρεσβυτερίου. Atqui, vt argumentatur Theodoretus, presbyteri simplices manus non imponebant. Itaque hîc episcopi cum hoc & Chrysostomo intelligendi sunt. Ad hæc Paulus idem epistolam ad Philippenses, Episcopis, & Diaconis inscribit, nullo inter ambos interposito ordine. Item in priore ad Timotheum, capite tertio, postquam, episcopis præcepta dedit à commate 2, ad 8, deinceps Diaconis officium præscribit, nulla interiecti gradus mentione facta.

II. His de caussis Theodoretus in caput secundum epistolæ ad Philip-

ıenses; & in caput tertium prioris ad Timotheum, existimat, Paulum ap-ıellasse presbyterum eum, qui Epi-copus esset. Ἀλλ' ὅπερ ἔφην, (ait in Commentariis ad epist. 1. ad Timo-ıeum) τοὺς αὐτοὺς ἐκάλουν ποτὲ πρεσβυ-έρους, καὶ ἐπισκόπους· τοὺς δὲ νῦν καλουμένους ἐπισκόπους, Ἀποστόλους ὠνόμαζον. τοῦ δὲ χρό-υ προϊόντος, τὸ μὲν τῆς ἀποστολῆς ὄνομα ῖς ἀληθῶς ἀποστόλοις κατέλιπον· τὴν δὲ ῆς ἐπισκοπῆς προσηγορίαν τοῖς πάλαι κα-ουμένοις Ἀποστόλοις ἐπέθεσαν. *Verùm, uod iam dixi, eosdem olim presbyteros ppellabant, & Episcopos. Quos autem piscopos hodie nominant, Apostolos ocabant. Procedente deinde tempore, postolatus nomen iis, qui verè Aposto-dicti sunt, reliquerunt: Episcopatus utem appellationem iis imposuerunt, qui ondam Apostoli nominabantur.* In ıc Theodoreti oratione nonnulla nt parum scripta probabiliter, & ıę secum ipsa manifestè repugnant.

Olim, inquit, iidem vocati sunt episcopi & presbyteri: qui autem nunc dicuntur episcopi, eos nominabant Apostolos, &c. Hæc vox, *olim*, tempus illud indicat, quo Apostoli Christi, & eorum vnus, viuebat, atque ista scribebat Apostolus Paulus. Quæro igitur, cùm ita Theodoretus ait, eosdem tunc appellatos esse episcopos, & presbyteros: quæ sit vtrique nomini, *Episcopi*, ac *Presbyteri*, subiecta notio: hoc est, an Episcopum intelligi oporteat, qui hanc ipsam, quæ sic hodie nominatur in Ecclesia, dignitatem tenuerit, vt idem & presbyter vocatus sit: an duo ista vocabula, Episcopus & Presbyter, vnius illius appellationes fuerint, qui *Antistes erat ordine in secundo*: vt loquitur Sidonius: id est sacerdotis simplicis, ac presbyteri, qui secundas post episcopum obtinet. Horum alterutrum existimasse Theodoretum necesse

est. Et tamen neutrum sibi ad respondendum integrum reliquit. Fac enim respondeat, quod primum posui: Episcopos, & Presbyteros appellatos esse, qui nunc Episcopi sunt, omnium ordinum primates: quid Apostolis faciet, quos eosdem fuisse vult cum hodiernis episcopis? An iidem & Apostoli, & Episcopi, & Presbyteri fuerunt? Id quidem consequens est, si primum istud dixerit: hoc est si presbyteri & nomine & re iidem erant cum Episcopis; quos propriè nominamus. Sed eo iam erit sibi ipse contrarius: qui ab Episcopis Apostolos disiunxit: tum isto ipso, quod attulit, testimonio refelletur. Nam Actorum xv, 25: scribunt ex Hierosolymitano concilio οἱ Ἀπόστολοι, καὶ οἱ πρεσβύτεροι. Non iidem ergo erant Apostoli, quos tunc Episcopos fuisse putat; & presbyteri. Sin quod est posterius, eligat, ut Apostolos episcopa-

li gradu fuisse præditos affirmet; Episcopos verò, &, quod idem erat, presbyteros pro sacerdotibus secundi ordinis habitos; non minus ipse secum, & cum Apostolo pugnabit. Hic enim Episcopi nomen, & episcopatus, in capite tertio prioris ad Timotheum, pro summo gradu posuit: idque ipse Theodoretus agnoscit. Atqui non episcopi, vel episcopatus nomina; sed Apostoli, & Apostolatus adhiberet, si nondum episcopi summæ dignitatis antistites vocati erant, sed Apostoli. Quid quod Actorum xx, 17, Paulus conuòcasse legitur τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας. quos eosdem commate 28 ἐπισκόπους vocat, & pastores à Deo constitutos? Non alios ergo fuisse consentaneum est, quàm primi ordinis; adeóque quos tùm Apostolos appellari solitos existimat.

Prorsus itaque inextricabilis illa est

Theodoreti sententia. qui sic veriùs
licere potuit: Episcopos & Presby-
teros summæ dignitatis, hoc est epi-
scopalis, nomina fuisse: Apostolos
autem, non omnes episcopos esse di-
ctos, sed eos tantùm, qui aut veri
erant Apostoli, & episcopatu maio-
rem, & ampliorem potestatem habe-
bant: aut qui prædicandi vbique
Euangelij functione veros imitaban-
tur: qualis Epaphroditus, & siquis
alius, fuisse putandus est. falsum est
autem Apostolorum nomen Episco-
pis omnibus fuisse commune.

III. CHRYSOSTOMVS Homilia
prima in epistolam ad Philippenses,
rationem reddit, cur Paulus ad Phi-
lippenses scribens, epistolam suam
inscribit, συνεπισκόποις, καὶ διακόνοις, o-
misso interiecto Presbyterorum or-
dine. τί τοῦτο; (inquit) μιᾶς πόλεως
πολλοὶ ἐπίσκοποι ἦσαν; *Quid hoc rei est?
An vnius ciuitatis plures erant episcopi?*

Mox respondet : οὐδαμῶς. ἀλλὰ τοὺς πρεσβυτέρους οὕτως ἐκάλεσε. τότε γὰρ τέως ἐκοινώνουν τοῖς ὀνόμασι· καὶ διάκονος ὁ ἐπίσκοπος ἐλέγετο. *Nullo modo* (inquit.) *Verùm presbyteros vocauit sic. Tunc enim nomina inuicem communicabant: & Diaconus dicebatur Episcopus.* Negat plures eiusdem episcopos vrbis fuisse: ac dicit episcopos nominatos fuisse presbyteros: immo etiam diaconos. Quare videtur existimasse Chrysostomus, συνεπισκόποις non esse episcopos propriè dictos, sed simplices presbyteros, quos tunc episcopos appellare mos fuit. Ideo paulo pòst concludit ita: ὅπερ οὖν ἔφην, καὶ οἱ πρεσβύτεροι τὸ παλαιὸν ἐκαλοῦντο ἐπίσκοποι, καὶ διάκονοι τοῦ Χριστοῦ, καὶ οἱ ἐπίσκοποι πρεσβύτεροι. ὅθεν καὶ νῦν πολλοὶ συμπρεσβυτέρῳ ἐπίσκοποι γράφουσι, καὶ συνδιακόνῳ. *Quod igitur iam dixi; etiam presbyteri olim appellabantur episcopi, & diaconi Christi, & episcopi presbyteri. Vnde nunc*

tiam multi compresbytero, & condiaono scribunt episcopi. Eadem ferè Oecumenius, & Theophylactus in comnentariis expresserunt: quorum summa fit; Episcopos ibi vocari simplices presbyteros: quòd tunc promicua, & vtrisque communia essent iomina: vt & episcopi vocarentur presbyteri, & diaconi episcopi. Atque iis suffragatur commentarius, qui ulgò inscribitur Hieronymo, in pistolam ad Philippenses. Hic enim ic ad illum locum epistolæ istius adiotat, *Hîc episcopos, presbyteros intelliimus. Non enim in vna vrbe plues episcopi esse potuissent.* Et ad caput II. epistolæ prioris ad Timotheum, ur post episcopos non meminit prebyterorum, caussam hanc affert: *eos i episcoporum nomine comprehendit: uia secundus, immo pene vnus est graus.* quæ totidem verbis in Primasij ommentario leguntur.

IV. Atqve idem Chrysostomus Homilia xi in priorem ad Timotheum, quærit cur post episcopis data præcepta, Paulus, nulla mentione facta presbyterorum, statim ad diaconos transeat: ac respondet, presbyteros iccirco præteriri, quòd eadem ferè sit horum, atque episcoporum ratio. τῇ γὰρ χειροτονίᾳ μόνῃ ὑπερβεβήκασι, καὶ τούτῳ μόνῳ δοκοῦσι πλεονεκτεῖν τοὺς πρεσβυτέρους. *Sola,* inquit, *impositione manuum superant, & hoc vno videntur excellere presbyteros.* Quem & more suo Oecumenius, ac Theophylactus assectantur. Horum itaque consensus omnium est, Episcoporum, ac Presbyterorum distinctos in Ecclesia fuisse ordines: & qui à Paulo presbyteri nominantur, eos reuera Sacerdotes fuisse simplices; qui & Episcopi vocabantur. Chrysostomo ita sentiendi, interpretandíque caussam dedit vetus Ecclesiæ mos, ac discipli-

na, canonum ſancita decretis, quæ vnicum in quâque ciuitate conſtitui epiſcopum iubebant: vt eſt in canone octauo Nicæni Concilij.

Verùm huic ſententiæ obſtat ille Actorum viceſimi capitis locus; ex quo efficitur, in Epheſina eccleſia lures fuiſſe epiſcopos. Nam Mileum cùm perueniſſet, mittens Epheum μετεκαλέσατο τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας. Atqui presbyteri illi verè rant epiſcopi, vt eos vocat commae 28. tùm inde patet, quòd ſi meri acerdotes fuiſſent, ſummi antiſtitis, oc eſt, epiſcopi inter ipſos, vtique neminiſſet; eíque potiſſimum comnendaſſet Eccleſiam. Ad hæc in epitola ad Titum, capite 1, 5, ait ſe Tium in Creta reliquiſſe, vt conſtituat er ciuitatem quamque presbyteros, uos quidem commate 7 vocat Epiopos, & 9 ſanè propriè dictos: vt x eo colligas, quod eiuſdem planè

ſunt generis, cuius illi, de quibus capite tertio prioris ad Timotheum meminit. Siquidem eâdem formula, & iiſdem propemodum verbis de illorum inſtitutione præcipit. Igitur Presbyteri nonnunquam Epiſcopi veri dicti ſunt, & in eâdem ciuitate plures extiterunt.

V. EPIPHANIVS in Hæreſi LXXV, quæ eſt Aërianorum, N. V, nodum illum, qui ex Apoſtoli locis oritur, ita diſſoluit: Cùm adhuc recens eſſet, inquit, Chriſtiani dogmatis prædicatio, non vbique Presbyteri ſimul & epiſcopi creabantur. Sed alibi ſoli presbyteri: alibi epiſcopus duntaxat. Vbi enim nemo dignus epiſcopatu reperiebatur; presbyteri conſtituebantur: per quos & diaconos Eccleſiæ regerentur: quæ ſine duplici hoc ordine cõſtare nequeunt. At vbi vnus tantummodo ad epiſcopatum idoneus occurrebat: neque

plurium erat copia, quibus presbyteratus mandaretur; tum ſolus adhibebatur epiſcopus. Quare Apoſtolus, pro re nata, & vt ſtatus erat earum ciuitatum & eccleſiarum, ad quas ſcribebat, ita loquebatur: Νέου ὄντος τοῦ κηρύγματος, πρὸς τὰ ὑποπίπτοντα ἔγραφεν ὁ ἅγιος Απόστολος. ὅπου μὲν ἦσαν ἐπίσκοποι ἤδη κατασταθέντες, ἔγραφεν ἐπισκόποις, καὶ διακόνοις. οὐ γὰρ πάντα εὐθὺς ἠδυνήθησαν οἱ ἀπόστολοι καταστῆσαι. πρεσβυτέρων γὰρ ἐγίνετο χρεία, καὶ διακόνων. διὰ γὰρ τῶν δύο τούτων τὰ ἐκκλησιαστικὰ δύναται πληροῦσθαι. ὅπου δὲ οὐχ εὑρέθη τις ἄξιος ἐπισκοπῆς, ἔμεινεν ὁ τόπος χωρὶς ἐπισκόπου. ὅπου δὲ γέγονε χρεία, καὶ ἦσαν ἄξιοι ἐπισκοπῆς, κατεστάθησαν ἐπίσκοποι. πλήθους δὲ μὴ ὄντος, οὐχ εὑρέθησαν ἐν αὐτοῖς πρεσβύτεροι κατασταθῆναι, καὶ ἠρκέσθησαν ἐπὶ τῷ κατὰ τόπον μόνῳ ἐπισκόπῳ. Hæc Epiphanij narratio vera eſt ipſa quidem. (Credo enim pro multitudine populi, plures, paucioréſve ſacrorum inſtitutos

ministros, ac nonnunquam solum impositum episcopum, ibi vbi grex pusillus erat: atque aucto numero, præter episcopum, complures adiunctos esse presbyteros) sed loca illa, quæ adduximus, Pauli nobis aliud persuadent. Etenim in clarissimis & frequentissimis Asiæ ciuitatibus, in quibus Christianorum erat maxima multitudo; non est verisimile tantam eorum fuisse penuriam, qui vel episcopatum gerere, vel presbyteri fieri possent. Tum si quis accuratè verba ipsa perpendat, cognoscet aliam facti illius & instituti rationem esse quærendam.

VI. Sed præcipuum quæstionis momentum, ac disputationis totius facit Hieronymus: qui imprimis epistola LXXXV. ad Euagrium, cuiusdam vecordiam arguens, qui diaconos presbyteris auderet anteferre: multa de presbyterorum dignitate

differit, ac pares illos & eosdem facit cum episcopis: idque iisdem, quibus nos vsi sumus, testimoniis confirmat: adiuncto quoque Petri loco, primæ Epistolæ capite v, vbi & se presbyterum appellat, & quos alloquitur, presbyteros primi ordinis esse demonstrat. Tum ista subiicit Hieronymus: *Quòd autem posteà vnus electus est, qui ceteris præponeretur, in schismatis remedium factum est, ne vnusquisque ad se trahens Christi ecclesiam rumperet. Nam & Alexandriæ à Marco Euangelista, vsque ad Heraclam, & Dionysium episcopos, presbyteri semper vnum ex se electum, in excelsiori gradu collocatum, episcopum nominabant. quomodo si exercitus Imperatorem faciat: aut Diaconi eligant de se, quem industrium nouerint, & archidiaconum vocent. Quid enim facit excepta ordinatione episcopus, quod presbyter non faciat.* Hoc loco S. Hieronymus episcopos

pari esse dignitate ac presbyteros affirmat; nisi quod communi consensu vnus aliquis è numero presbyterorum electus est, qui maiori in gradu collocaretur. Tribuit tamen episcopo ordinandi facultatem, quam presbyteris adimit. Quinetiam quod Paulus in epistolis ad Timotheum, & Titum, postquam de episcopis egit, statim ad diaconos labitur, omissis presbyteris: id eodem modo explicat Hieronymus ac Chrysostomus fecit. *Presbyter,* inquit, *& episcopus aliud ætatis, aliud dignitatis est nomen. Vnde ad Titum, & Timotheum de ordinatione Episcopi & Diaconi dicitur: de Presbyteris omninò reticetur: quia in Episcopo & Presbyter continetur.* Quare eadem, quæ suprà obiecimus, contra Hieronymi interpretationem valent, quo minus ad Apostoli mentem faciant.

VII. IDEM in Commentariis ad

primum caput epistolæ ad Titum, etiam disertiùs sententiam suam aperit, verba illa declarans; *Huius gratia reliqui te Cretæ, vt ea, quæ deerant, corrigeres: Et constituas per ciuitates presbyteros,* &c. *Idem est ergo presbyter,* ait, *qui & episcopus. Et antequam diaboli instinctu, studia in religione fierent, & diceretur in populis; Ego sum Pauli, ego sum Apollo, ego autem Cephæ, communi presbyterorum consilio Ecclesiæ gubernabantur. Postquam verò vnusquisque eos, quos baptizauerat, suos putabat esse, non Christi; in toto orbe decretum est, vt vnus de presbyteris electus superponeretur ceteris, ad quem omnis Ecclesiæ cura pertineret, & schismatum semina tollerentur.* Mox probat Episcopum & Presbyterum vnum esse, & aliud ætatis, aliud esse nomen officij, ex epistola Pauli ad Philippenses, vbi Apostolus scribit ad episcopos & diaconos. *Philippi*

vna est urbs (ait) *Macedoniæ; & certè in vna ciuitate plures, ut nuncupantur, Episcopi esse non poterant. Sed quia eosdem episcopos illo tempore, quos & Presbyteros appellabant, propterea indifferenter de Episcopis, quasi de Presbyteris est locutus.* Addit & locum alium ex Actorum capite xx, vbi Apostolus conuocasse legitur presbyteros Ephesinæ Ecclesię, quos statim vocat Episcopos. Tùm quòd Petrus epistolæ canonicæ primæ capite v, 1, vocat se *compresbyterum presbyterorum.* tùm *Pascite*, inquit, *eum, qui in vobis est, gregem Domini*, &c. *Hæc propterea*, (ait Hieronymus) *vt ostenderemus, apud veteres eosdem fuisse presbyteros quos & episcopos: paulatim verò, vt dissensionum semina euellerentur, ad vnum omnem solicitudinem esse delatam. Sicut ergo Presbyteri sciunt se ex Ecclesiæ consuetudine ei, qui sibi præpositus fuerit, esse subie-*

ctos: ita Episcopi nouerint, se magis consuetudine, quàm dispositionis Dominicæ veritate, Presbyteris esse maiores. Denique in epistola LXXXIII ad Oceanum, *Apud veteres,* ait, *iidem episcopi, & presbyteri fuerunt: quia illud nomen dignitatis est: hoc honoris.*

VIII. HIERONYMO suffragari videtur Ambrosius, siue quis alius auctor Commentariorum in epistolam ad Ephesios; qui Ambrosij temporum æqualis fuit. *Nam & Timotheum,* ait ad caput IV, 11, *presbyterum à se creatum, episcopum vocat: quia primùm presbyteri episcopi appellabantur: vt recedente vno, sequens ei succederet. Denique apud Ægyptum presbyteri consignant, si præsens non sit episcopus. Sed quia cœperunt sequentes presbyteri indigni inueniri ad primatus tenendos, immutata est ratio, prospiciente Concilio: vt non ordo, sed meritum crearet Episcopum, multorum sa-*

cerdotum iudicio constitutum ne indignus temerè vsurparet, & esset multis scandalum.

Hactenus igitur ex antiquorum auctoritate conficitur primis temporibus, Presbyterorum & Episcoporum non tantùm appellationes, sed etiam ordines, in easdem concurrisse personas; iidem vt essent vtrique: postea verò nomine tenus idem fuisse; vt etsi promiscua episcoporum, ac presbyterorum interdum essent nomina: aliquis tamen ex ordine illo, ac numero deligeretur, qui dignitate antecelleret omnes, iisque præesset, & episcopus propriè diceretur. Quod autem ex eo concludunt aliqui, nullum ergo vel esse discrimen inter ordines amborum; vel Apostoli saltem fuisse tempore: id falsum esse, tum intelligi poterit, cùm Apostoli sententiam exposuero; & alia quædam eodem spectan-

tia; quibus error iste redarguetur. De Apostolo itaque, vnde fons quæstionis oritur, primo loco disputemus.

CAPVT II.

Explicantur loca illa antecedenti proposita capite. Presbyteros initio eosdem episcopali dignitate præditos fuisse: sed perbreui tempore: idque cur factum sit. Episcopos eodem interuallo, itidem vt deinceps in singulis ciuitatibus singulos præfuisse.

I. SI quis omnia illa scripturæ loca diligenter expendat, quæ superiori capite proposita sunt, id necessariò consequens ex illis esse statuet, eos ipsos, qui ibi presbyteri vocantur, plus aliquid, quàm simplices fuisse presbyteros, cuiusmodi hodiéque sunt: nec dubitabit, quin episco-

pi fuerint iidem, non vocabúlo tantùm; sed re etiam, ac potestate. Hoc verò quà ratione contigerit; potest hunc, nisi fallor, in modum probabiliter explicari.

Igitur primis illis Ecclesiæ temporibus, quæ, quod ad formam, & disciplinam attinet, quædam illius infantia dici queunt; existimo presbyteros vel omnes, vel eorum plerosque, sic ordinatos esse, vt episcopi pariter, ac presbyteri gradum obtinerent. Id eo fieri solitum esse verisimile est, quòd cùm religio Christiana progressionem in dies faceret, pérque ciuitates, & populos propagaretur, increbescente multitudine, opus fuit paratam esse copiam episcoporum, qui ad vrbes & prouincias Christiano partas nomini cum potestate mitterentur: vt ea quæ ab solis Episcopis administrabantur, præstare possent: cuiusmòdi sunt

Clericorum ordinatio per manuum impositionem; Confirmationis Sacramentum: & alia quædam: quæ simplices Presbyteri non attingebant. Hac de caussa videntur plures in eâdem Ecclesia, velut Ephesina, episcopi fuisse: qui Apostolis, tanquam maioris gradus Pontificibus, adeóque summis, obsequebantur. Hoc tum simplices recens ortæ mores Ecclesiæ ferebant: nondum ambitione, & honorum cupiditate, malisque cæteris artibus, deprauatis Christianorum animis. Posteaquam verò pristina illa charitas, & imitandi Christi, amplectendæque modestiæ, & humilitatis refrixit amor; tum, quod Hieronymus scribit, ad tollendas simultates, & *in schismatis remedium*, vnum aliquem è turba presbyterorum eligi placuit, qui preesset reliquis: atque ita desiêre pari non solùm dignitate, sed etiam or-

dine, ac potestate plures creari, translata in vnum tam honoris, quàm functionis prærogatiua. Quocirca numquam non fuit in Ecclesia potestatum graduûmque discrimen, hoc est episcopatus, & presbyteratus simplicis: sed in eadem capita passim ambo conferebantur.

II. HÆC nostra de graui, ac perdifficili quæstione sententia, eo plausibilior esse debet, quòd & dubitationem, ac controuersiam præcidit omnem: & ab ipsamet Scriptura, illisque testimoniis, quæ ansam nobis disputandi præbuerunt, pænè in manus, atque ob oculos iniici videtur. Etenim Presbyteros appellatos eosdem & episcopos fuisse ab Apostolis Petro atque Paulo; illorum ex verbis efficitur: nec minus etiã istud; quos presbyteros vocant, iis episcoporum quæ sunt propria, conuenire; imprimis autem ordinationem per

impositionem manuum, & Ecclesiæ gubernationem, quæ est principum, pastorúmque præcipua, quos Episcopos dici omnes intelligunt. Hoc si est ita; quid aliud restat, nisi vt penes eosdem (Nam plures vna in Ecclesia fuisse tales, iisdem ex locis argumentum ducitur) tam nomen illud duplex, quàm conueniens nomini potestas & auctoritas vtraque fuisse dicatur? Quo constituto, iam illa vacant omnia, quæ & nobis ipsis, & aduersus quorumdam interpretationes Pauli locorum illorum, obiiciebamus antecedenti capite. Neque, qui præcipuus debet esse fructus disputationis huius, perturbatio illa sequitur amborum in Ecclesia ordinum, quæ πολυαρχίαν, immò ἀναρχίαν illam peperit, quam Caluinianorum ac Puritanorum factio iampridem asciuit, & inuehere porro eò, vbi non est, omni arte,

ac contentione molitur.

III. ATQVE vt eiusmodi prima administrationis Ecclesiasticæ rudimenta fuisse, planum est ex iis, quæ dixi: ita neque perpetua, neque diuturna fuerunt: sed subinde ad eam, quæ deinceps obtinuit, translata formam: vt vnus in quaque ciuitatis Ecclesia esset Episcopus, qui & Presbyter interdum appellabatur; presbyteri verò sub vno illo complures, qui nominari Episcopi desiissent. Quod vt certissimum est, paullò post Apostolorum Petri, ac Pauli obitum, vbique per totum Christianum orbem vsu esse receptum: ita illis ipsis superstitibus, adeóque non multò post Christi ascensionem, obseruari cœpisse quibusdam in Ecclesiis, haud vanis documentis colligitur. Vtriusque, sed prioris maximè, fidem faciunt tam scriptura ipsa, quàm vetustissimorum Patrum, qui

postolorum seculo vixerunt, aut
on multò pôst extiterunt, præclara
:stimonia.

Ioannes Apostolus in Apoca-
psi, capite secundo, iussu Domini,
l episcopos septem totidem Eccle-
arum, ac ciuitatum in Asia scribit,
ıb Angelorum nomine: vt vulgò
ıterpretes consentiunt. nempe E-
ıesi, Smyrnæ, Pergami, Thyatiro-
ım, Sardium, Philadelphiæ, Lao-
ceæ. Ergo episcopi tunc erant in
cclesiis singuli. Hoc ipsum testan-
r perpetuæ successiones episcopo-
. in plerisque ciuitatibus, memoriæ
antiquis, & fide dignissimis au-
oribus proditæ: quarum exordium
ipso Christianæ religionis initio
ducitur. Egesippus apud Eusebiũ
. II Historiæ, cap. XXIII, ex eóque
ieronymus in lib. de Scriptoribus
clesiasticis, capite IV, referunt, Ia-
bum fratrem Domini, statim post

passionem Christi, ab Apostolis ordinatum fuisse Hierosolymorum episcopum. Marcus item Alexandriæ episcopus fuisse perhibetur, eique Neronis octauo anno mortuo successit Anianus, vt iidem Eusebius, & Hieronymus affirmant. In eorumdem Chronico; & in illius Historiæ Ecclesiasticæ libro præcipuè tertio, quarto, & quinto, Episcoporum catalogus descriptus legitur; qui inde ab Apostolicis temporibus, diuersis in ecclesiis propagatus est. Velut Antiochiæ post Petrum Euodius; post hunc Ignatius: qui & ipse passim in epistolis, suum cuique ciuitati Episcopum præfuisse demonstrat: ac totus in id incumbit, vt Presbyteros, Diaconos, cetérósque clericos, & laicos hortetur, vti episcopum suum ament, & obseruent, eíque tanquam Christo pareant, ac nihil illius iniussu faciant.

De quo rursus agemus posteà. Est apud Eusebium libro tertio, capite XXIII, memorabilis historia, ex Clemente Alexandrino petita, de Ioanne Euangelista; qui ad vrbem quandam Asiæ veniens, eius episcopo commendauit adolescentem illum, qui deprauatis postea moribus, grassatorum dux factus, ab eodem Apostolo non sine admirabili charitatis exemplo recuperatus est.

IV. QVID quod Hieronymus ipse, qui presbyteros cum episcopis exæquare maximè videtur, in illis ipsis, quæ suprà posui verbis ostendit, institutum illud vnius per singulas Ecclesias creandi episcopi Apostolorum ætate cœpisse? Tunc enim susceptum id esse scribit, cùm per populos audiri cœptum est, *Ego sum Pauli*; *Ego Apollo*, &c. quod ad Corinthios scribens Apostolus, per id tempus apud illos iactatum fuisse

queritur. Addit etiam Alexandriæ deinceps ab Marco Euangelista, vnum post alterum episcopos Ecclesiam illam administrasse. Quamobrem non est dubium, quin presbyterorum illa multitudo, quæ pro episcopo se gessit, &, vt res ipsa docet, episcopalem ordinem, ac potestatem habuit; breui postea in simplicis sacerdotij gradum, ac dignitatem, & functionem redacta, vni per singulas ciuitates episcopo locum dederit. Ac verisimile est, non vbique, sed certis duntaxat in locis, pro eo atque opportunum erat, plures illos esse collocatos episcopos. Nec minus tamen eosdem singulares, ac ceterorum principes episcopos, presbyteros appellatos fuisse ex antiquis patet. Velut ex Irenæo, cuius fragmentum citat Eusebius libro Historiæ v, capite xxv, vbi Romanos Pontifices presbyteros nominat.

at. Omninò ad id, de quo agimus,
ı promptu est habendum, quod
rudenter animaduertit Epiphanius
ı eo loco, quem superiori capite
ommemorauimus, ex Hæresi LXXV,
ſum. v, Non omnia, prout cupie-
ant, per hæc tempora, Apostolos
rdinare potuisse. neque ritus om-
es Ecclesiasticos, & administra-
onis legitimæ modum explicare.
ıod breui postea præstiterunt.

CAPVT III.

onciliatur Hieronymi sententia cum catholico dogmate. Multum ab Aërianis, & hæreticis aliis illum abfuisse. Michaëlis Medinæ falsa opinio tam illum, quàm plerosque alios veteres fœdissimi erroris insimulantis.

EX hac, quam caput antecedens exposuit, interpretatio-

ne locorũ Apostolicorum, conciliari cum vera & catholica professione potest Hieronymi sententia, quæ omnium impeditissima videtur. Iam enim intelligimus, presbyteros illos antiquiores nihilo fuisse inferiores episcopis: atque ex suo corpore vnum aliquem elegisse, qui præesset omnibus, vti schismati obuiam iretur. Porro inter utrumque ordinem, presbyterij, & episcopatus, multum interesse, non ignorauit Hieronymus; sed palam asseruit: dum *ordinationem*, id est ordinandorum ius Clericorum, solis assignauit episcopis. *Quid enim facit excepta ordinatione episcopus*, inquit, *quod presbyter nõ faciat?* Vbi verbũ, *faciat*, δυνητικῶς accipiendum est; vt sit idem atque, *quod facere non possit*. Nam alioqui multa erant alia, quæ soli faciebant episcopi; Presbyteris verò iure ordinario erant interdicta: cùm extra ordinem

interdum ea facerent; neque, quo minus facere possent, si ita necessitas ferret, præsertim ex episcopi mādato; prohiberentur. E quibus vnum illud referam, quod notissimum fuit Hieronymo, Confirmationis Sacramentum. Hoc enim ab solis Episcopis administratum fuisse, demonstrat in libro contra Luciferianos. *Non quidem abnuo*; inquit; *hanc esse ecclesiarum consuetudinem, vt ad eos, qui longè in minoribus vrbibus per presbyteros, & diaconos baptizati sunt, episcopus ad inuocationem sancti Spiritus manum impositurus excurrat.* Item: *Quod si hoc loco quæris, quare in ecclesia baptizatus, nisi per manus episcopi, non accipiat Spiritum sanctum*, &c.

II. ATQVI ignorare non potuit Hieronymus, quibusdam in locis, absente episcopo, presbyteros idem illud sacramentum Confirmationis

dedisse: quod de Ægypto testatur Commentarius, qui Ambrosio tribuitur, in epistolam ad Ephesios, cuius antè meminimus. Quinetiam constat olim solos episcopos ordinario iure, tam baptismum, quàm pœnitentium reconciliationem administrâsse: quod vtrumque tamen Episcopi iussu presbyteri; immo &, quod ad baptismum attinet, Diaconi faciebant. Sed & Hieronymus ibidem; *Inde venit*, inquit, *vt sine chrismate, & episcopi iußione, neque presbyter, neque diaconus ius habeant baptizandi.* Cùm igitur solam Hieronymus ordinationem, id est χειροτονίαν excipit, cuius Episcopi duntaxat ius habeant, cùm cætera communia iis sint cum presbyteris; de eo iure loquitur, quod ne extra ordinem quidem vsurpare possint presbyteri. Alioqui si de eo, quod ordinariè tantùm geritur, loqui vellet, non solam

ordinationem attribueret episcopo, sed alias multas functiones, quas, extra necessitatem, & ordinario iure presbyteri numquam attingerent. Quocirca sensit Hieronymus ab solis episcopis ordinationes fieri; adeóque latum inter ambos ordines discrimen agnouit; nec aliud quàm quod Epiphanius Hæresim illam, quæ istos confundebat, oppugnans, in medium attulit. Fuit iste Aërius hæreticus, qui episcopum nihilo pluris esse, quàm Episcopum asserebat. Cuius *amentiam* (Ita enim loquitur) redarguens Epiphanius non alio vtitur argumento, quàm quod ex Hieronymo retuli. Ὅτι μὲν ἀφροσύνης ἐστὶ τὸ πολὺ ἔμπλεων, τοῖς σύνεσιν κεκτημένοις τοῦτο δῆλον. τὸ λέγειν αὐτὸν ἐπίσκοπον, καὶ πρεσβύτερον ἴσον εἶναι. καὶ πῶς ἔσται τοῦτο δυνατόν; ἡ μὲν γάρ ἐστι πατέρων γεννητικὴ τάξις· πατέρας γὰρ γεννᾷ ἡ ἐκκλησία· ἡ δὲ πατέρας μὴ δυνα-

μένην γεννᾶν, διὰ τοῦ λουτροῦ παλιγγενεσίας τέκνα γεννᾷ τῇ ἐκκλησίᾳ· οὐ μὴν πατέρας, ἢ διδασκάλους. καὶ πῶς οἷόν τε ἦν τὸν πρεσβύτερον καθιστᾶν μὴ ἔχοντα χειροθεσίαν τοῦ χειροτονεῖν; hoc est: *Esse verò plenum istud amentiæ, prudens quisque cognoscit, quod nimirum ait, eundem esse episcopum cum presbytero, & æqualem vtrumque. Verùm quînã id fieri poterit? Siquidem episcopatus ordo est, qui patres gignit: quippe patres ecclesia generat: ac presbyter cùm patres non poßit gignere, filios generat per lauacrũ regenerationis; non tamen patres, aut magistros. Quomodo ergo fieri posset, vt is presbyterum ordinaret, qui manus impositione careat, qua poßit ordinare?* Quæ Epiphanij verba Hieronymi locũ illum explicant; multúmque pręterea ad id conferunt, vt ab nefariæ suspicione hæresis tantus vir eximatur, qua nonnullorum iudicio laborauit.

III. Etenim Michaël Medina in

libro primo *de sacrorum hominum origine, & eorum continentia*, capite v. Hieronymum, nec non Theodoretum; immo Ambrosium, & Augustinum, Chrysostomum etiam, Primasium, ac Sedulium, in Aërij, & Waldensium hæresin, ac damnationem includit. Nam postquam illos citauit, loquitur sic: *Atque ita isti viri alioqui sanctissimi, & sanctarum scripturarum consultissimi. Quorum tamen sententiam priùs in Aërio, deinde in Vualdensibus: postremò Ioanne Vviclefo damnauit Ecclesia.* Tum eos irridet, *qui inter horum hæreticorum, & veterum illorum Patrum sententiam in hac parte vllum esse discrimen putant.*

Sed hæc mera calumnia est, ac temerarium præcépsque de re haud illi satis percepta, comprehensáque iudicium. Nam illorum omnium Patrum longè ab Aërio, ac recentioribus aliis hæreticis caussa secernitur.

Ac Chrysostomus quidem & Theodoretus; & qui Chrysostomum sequuti sunt, Oecumenius & Theophylactus, solum commune fuisse vocabulum vtrisque statuunt: reipsa verò discrepasse: Et Chrysostomus nominatim, idem quod Epiphanius, & Hieronymus, tradidit, τῇ χειροτονίᾳ, id est ordinandi iure, ac potestate differre à presbyteris episcopos. Reliquorum verba vel ad eandem nominis communitatem accommodari possunt; accedēte nonnulla, vt assolet, superiectione, & hyperbole: vel interpretatione illa, quam suprà proposui, tractanda, emolliendáque sunt. Quod sanè posterius, Commentarij illius, qui Ambrosio inscribitur, in epistolam priorem ad Timotheum, locus indicat; dum ait, *primum presbyteros episcopos appellatos esse, vt recedente vni sequens ei succederet.* Nisi hoc malis, ex col-

legio Presbyterorum assumptum episcopum fuisse, non sine μυστικωτέρας χειροτονίας, vt Græci loquuntur, qua ordinandi potestas solis episcopis concessa, negata presbyteris, vt ostendimus, illi tribueretur. Quid autem meruit Augustinus, vt in suspicionem vocaretur erroris istius? Nempe quod in epistola quadam ad Hieronymum scripsit ita: *Quanquam secundum honorum vocabula, quæ iam vsus obtinuit, episcopatus presbyterio maior sit, multis tamen in rebus Hieronymus Augustino maior est.* Quid iniquius, quàm propter illa verba, atrocissimam hanc infamiam inurere homini ab ista labe alienissimo? Nihil enim istîc aliud significat: nisi quod esse verissimûm ostendimus, cùm hactenus eadem vtrique appellatione censerentur, ac συμπρεσβύτεροι, & συνδιάκονοι etiam aliquando dicerentur: postea nominum inter-

cessisse discrimen? In Hieronymum totus inuidiæ impetus conuertitur: qui paullo minus, quàm cæteri, commodè est locutus. Sed quanto interuallo ab Aërij, ac Waldensium hæresi distet, facile est cognoscere.

IV. Aërij fuit hæc opinio, vt ex Epiphanio scimus, nullum planè discrimen episcopi à presbytero fuisse, non ordinis, non honoris, non dignitatis non functionis. Τί ἐστιν, aiebat ille, ἐπίσκοπος πρὸς πρεσβύτερον; οὐδὲν διαλλάττει οὗτος τούτου. μία γὰρ ἐστι τάξις, καὶ μία, φησὶ, τιμὴ, καὶ ἓν ἀξίωμα. χειροθετεῖ, φησὶ, ἐπίσκοπος· ἀλλὰ καὶ ὁ πρεσβύτερος. λουτρὸν δίδωσιν ὁ ἐπίσκοπος, ὁμοίως καὶ ὁ πρεσβύτερος. τὴν οἰκονομίαν τῆς λατρείας ποιεῖ ὁ ἐπίσκοπος, καὶ ὁ πρεσβύτερος ὡσαύτως· καθέζεται ὁ ἐπίσκοπος ἐπὶ τοῦ θρόνου· καθέζεται καὶ ὁ πρεσβύτερος. *Quid est Episcopus præ presbytero? Nihil hic ab illo differt. Est enim amborum vnus ordo, par & idem honor, ac*

dignitas. Manus imponit episcopus: imponit & presbyter: baptizat episcopus: idem facit & presbyter. Sacrificij administratione fungitur episcopus; itidem & presbyter. Episcopus in throno sedet: sedet & presbyter. Manifestum est Aërium prorsus omnem sustulisse differentiam inter presbyterum & episcopum; ac neque diuino iure vllam introductam putasse; nec humano introduci debere. Hinc Augustinus in libro de Hæresibus, capite XLVI de eodem: *Dicebat etiam presbyterum ab episcopo nulla differentia debere discerni.* Ab hoc verò dogmate longè abest Hieronymus: qui & Episcopo à Presbyteris, Clericísque cæteris summum honorem habendum esse perpetuò censuit. Verba eius sunt in epistola tertia ad Nepotianum. *Esto subiectus pontifici tuo, & quasi animæ parentem suscipe. Amare, filiorum; timere, seruorum est. Si pa-*

ter sum, inquit, *vbi est timor meus?* &c. *Quod Aaron & filios eius, hoc episcopum & presbyteros eius esse nouerimus.* Tum ampliorem in Episcopis potestatem agnouit, quàm in Presbyteris: dum illis ordinandi, vt iam dixi, ius attribuit, quod istis negauit.

V. Nam quod consuetudine potiùs Ecclesiæ, & humano quodam iure, quàm diuino, vtriusque constare differentiam significat: primùm salua ordinandi potestate penes solos episcopos, integra manet ordinum distinctio, & quidem diuinitùs constituta, non sola consuetudine, vt paullo antè demonstrauimus. Deinde si presbyteros olim, itidem vt nos statuimus, episcopos vnâ fuisse volumus, nihil iam scrupuli, offensionisque restabit in verbis Hieronymi. Etenim solo consensu hominum, & vitandi schismatis gratia, vnus è numero multorum

piscoporum, eorumdémque pres-
yterorum electus est; qui præesset
æteris: Quod nemo dici prohibet.
Nam etsi episcopalis ordo iure diui-
io in Ecclesiam introductus est:
on eodem tamen illo iure decre-
um est, vt vnus in singulis ciuitati-
us & ecclesiis esset episcopus: sed
cclesiæ auctoritate, Conciliorúm-
que sanctionibus, quarum ex Apo-
tolica traditione origo descendit.
Ad hũc modum Hieronymi & Am-
rosij exigẽda est sententia. Sed siue
oc, siue alio sensu intelligantur v-
iusque verba, perspicuum est, plu-
imum illos abhorruisse ab Aëria-
orum, & Waldensium hæresi; nec
on Wiclefi: qui omnes in eandem
onspirarunt opinionis perfidiam.
c de Aërio quidem ex Epiphanio
quet, quod eius dogma fuerit.
VI. De Waldensibus habes apud
ernardum Abbatem fontis calidi

in libro aduersus illos edito, capite primo, & sequentibus: nec non apud Guidonem Carmelitam, Antoninum, & alios. Wicleffi meminit Thomas Valdensis libro secundo Doctrinalis fidei, Articulo tertio, capite sexagesimo. Atque omnes isti nihil penitus inter episcopum & presbyterum distare putabant. ac *nonnisi duos ordines in primitiua ecclesia* fuisse Wicleffus affirmabat: *Sacerdotem atque diaconum.* Waldenses ne Sacerdotium quidem retinebant: vt qui laïcos omnes iustos consecrare & absoluere posse crederent. Quibus assensus est [a] Lutherus, in libro de captiuitate Babylonica: quo in libro laïcos omnes Sacerdotes esse docet, probátque Petri testimonio, qui epistolæ 1 capite 11 Christianos appellat *regale sacerdotium*; tum solo prædicandi verbi Dei ministerio Sacerdotium definit: vt & Caluiniani

[a] Tomo 2. oper. Luth. anni 1546, fol. 89.

omnes, quorum dogma Trapezitici fenoris patronus amplexus, nihil episcopos veros propriéque dictos aliud censet fuisse, præterquam verbi diuini prædicatores. vt paullo pòst ostendam. Ab iis verò pestibus quàm longè absit Hieronymus, nemo non videt. Quare mira est vel oscitantia Hispani illius Scriptoris, vel temeritas, qui infandæ ac nefariæ hæresis tam Hieronymum, quàm alios complures, fautores, ac defensores fuisse prodidit.

Sed ista cum catholis doctoribus controuersia seposita, Trapeziticam Dissertationem deinceps aggrediar: qua in refutanda, multa de eodem argumento necesse erit exequi: ex quibus certissimè constabit, magnum, ab antiquis vsque Ecclesiæ temporibus, discrimen intercessisse episcopos inter & presbyteros: nec indoctius quidquam, absurdiúsque

ista esse fabula, quam cum veteribus illis, & hodiernis hæreseon architectis Trapezitici operis scriptor est amplexus, eosdem olim cùm appellatione ipsa, tum re atque ordine presbyteros & episcopos fuisse.

CAPVT IV.

Refellitur Trapezitica Dissertatio, quatenus Episcopum olim existimat nomen dignitatis non fuisse, sed curationis. Quid sit dignitas, & quemadmodum semper Episcopatui conuenerit. Hieronymi locus perperam acceptus à Trapezita. Noua illius de episcoporum duplici genere opinio confutatur. Cuius ex Clemente irritum argumentum diluitur, Episcopos prædicandi munus obiisse semper, nec non ius rerum ecclesiasticarum administrandarum habuisse.

IN libro de Trapezitico fenore multa de Episcoporum ordine,

&

& antiqua eorum institutione scripta sunt absurda, falsáque; de quibus hoc loco propositum est agere. Verba illius [a]: *Veteribus*, inquit, *Episcopatus in Ecclesia non fuit nomen dignitatis, aut potestatis, id est ἐξουσίας, καὶ αὐθεντίας, sed curationis, & administrationis, βοηθείας, siue προστασίας, quæ est ἐπισκοπή. Et non solùm in Ecclesiasticis, sed etiam in ciuilibus, curatio, & potestas diuersa fuit. Nam quædam officia curationem habebant, non potestatem. Talis in ecclesia fuit episcopatus, quod nomen teste Hieronymo, non meriti fuit, sed officij, οὐκ ἀξίας, ἀλλὰ ἔργου.* Censet igitur primis Ecclesiæ temporibus, Episcopi nomen curationis & administrationis cuiusdam, sine honore, ac dignitate nomen fuisse. Nam *curare ex etymo vocis*, ait [b] idem, *nihil aliud est, quàm prouidere, atque ἐπισκοπεῖν. Velut medicus ἐπισκοπεῖν νοσοῦντα dicitur, dum*

[a] Trapez. p. 412.

[b] Trapez. p. 531.

eum curat. Igitur si hunc audimus, episcopum ex prima institutione sui nihil putabimus aliud fuisse, quàm curatorem, nullo magisterio, nulla auctoritate præditum, quasi opificem quendam, aut ministrum. Quî enim aliter possumus, si nulla in eo dignitas fuit? *Dignitas*, ait liber ad Herennium secundus, est *alicuius honesta, & cultu, & honore, & verecundia digna auctoritas.* Quare qui dignitate caret, is auctoritatem non habet, neque cultu & honore dignus est, ob hoc ipsum, quod munus illud, & curationem gerit, quæ dignitas non est.

Hoc autem de episcopo dicere, non est, opinor, eius, qui quid dicat intelligit. An esse potest absurdius quidquam, atque ab vsu Christianæ antiquitatis alienius; aut Scripturis ipsis magis aduersum, quàm Episcopis auctoritatem, ac dignitatem,

eripere? Dignitas quid esset, dictum est ex Cicerone. Auctoritas eodem teste idem est ac potestas. Nam quod feminas sine auctore nullam rem agere licere, dixit [a] Liuius, hoc Cicero in Oratione pro Muræna *potestatem* appellat: & *auctores* [b] Iurisconsulti vocant eos, *à quibus ius in nos transiit.* Est autem Episcopus magistratus quidam Ecclesiasticus. Magistratus porro sine potestate, ac iurisdictione ne intelligi quidem potest: cùm hæc sit Magistratus definitio, [c] vt sit *qui iuri dicundo, & aßidua iurisdictione seruando praeest.* Cuius functio, qui & magistratus dicitur, ab eodem Iurisconsulto definitur, quâ ad Romanos pertinebat, *Potestas populi Romani ordinaria.* Vniuersè autem Aristoteles ita definit, libro IV Polit. capite XV, Μάλιστα δ', ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, ἀρχὰς λεκτέον ταύτας, ὅσαις ἀποδέδοται βουλεύ-

[a] Dec. 4. lib. 4.

[b] 136. in fi. D de diuers. reg.

[c] Cuiac. ad lib. 2. de Orig. iuris.

σασθαί τε περὶ τινῶν, καὶ κρῖναι, καὶ ἐπιτάξαι, καὶ μάλιστα τοῦτο· τὸ γὰρ ἐπιτάττειν, ἀρχικώτερόν ἐστι. *Imprimis autem, vt simpliciter dicamus, magistratus illi nominandi sunt, quibus datum est deliberare de quibusdam, & decernere, & iubere: atque hoc præcipuè. Nam iubere magistratuum magis proprium est.*

Iám verò præcipiendi, siue iubendi ius ac potestatem penes episcopos nunquam non fuisse; tum pleraque Scripturæ testimonia persuadent; tum antiqui canones omnes, & Concilia; tum denique vsus Ecclesiæ perpetuus, monimentis veterum, & illius actorum testimoniis ad posteritatis memoriam proditus. Quod ad Noui Testamenti literas spectat, Actorum capite XX, 28, Paulus Apostolus presbyteros alloquens, *Attendite vobis*, ait, *& vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei.*

Græcè est ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, *pascere Ecclesiam Dei.* Quæ vox non nudam sine potestate atque imperio, curationem significat, sed ius, & auctoritatem non solùm iubendi, sed etiam coërcendi. Οἱ δὲ ποιμαίνοντες (ait Philo in libro De eo quod deterior potiori insidiatur) ἀρχόντων καὶ ἡγεμόνων ἔχοντες δύναμιν, &c. *Qui pascere dicuntur, principum, ac ducum vim habent.*

Sic Epistolæ ad Hebræos capite XIII, 17, *Obedite præpositis vestris, & subiacete eis: ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris redituri.* Πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν, καὶ ὑπείκετε. Quos autem ἡγουμένους, id est *præpositos* appellet, intelligimus ex commate 7, *Mementote præpositorum vestrorum, qui vobis loquuti sunt verbum Dei, quorum intuentes exitum conuersationis imitamini fidem.* Nimirum ἡγούμενοι, Christiani, ac

fideles sunt magistratus, hoc est episcopi, quibus à Spiritu sancto commissum est regimen animarum, vt Actorum xx dixit. Habebant igitur imperandi ius ac potestatem: adeóque non sola penes illos curatio fuit sine dignitate.

a Cuiac. in Paratit.

Rursus Magistratus ab [a] celebri Iurisconsulto definitur, *publica persona, quæ iurisdictioni præest. vel qui pro tribunali cognoscit: cui publicè iudicium iurisque dictio data est.* Quis porro negare audebit, Episcopos non ex antiquo iurisdictionem habuisse; cuiusmodi mandauit illis Dominus: hoc est ad animum pertinentem, ac spiritum? An non perinde canonicum ius est ac ciuile? aut non illud ab Episcopis exercetur; quemadmodum alterum ab ciuili potestate? Communione multare aliquem, aut ius dare communionis, nempe ius est; cuius dictio, & admi-

nistratio non aliis credita, quàm Pastoribus, & Episcopis: idque iam tum Apostolorum ætate. Quare tribunal & illi suum habent; è quo sententiam dicunt, multo & potestate, & dignitate maius, ac præstantius quàm cathedra Mosis illa; super quam sedentibus Iudæorum magistris obtemperari Christus voluit.

Nam quod Hieronymum testem citat, miror quid illi in mentem venerit, vt hoc faceret. Scripsit Hieronymus *episcopatum non meriti fuisse, sed officij*, quod Græcè Trapezita reddit sic, οὐκ ἀξίας, ἀλλ' ἔργου. Sed vide lepidam rem. Græca vox ἀξία duo significat notione diuersa: *meritum*, quo mereri aliquid dicimur, & *dignitatem*, id est *honorem*: ne sic accipias; quomodo *dignus* ille dicitur, qui meretur. Porro *meriti* nomen prius illud tantummodo significat: eóque sensu rectè scripsit Hieronymus,

non omnes, qui fiunt episcopi, vitæ id meritò consequi, nec propterea, quia sunt episcopi, meritis, ac probitate præstare cæteris. Trapezita quod in meriti vocabulo non poterat, in Græco ἀξίας illusit. Atqui vt ἀξίαν interpreteris, non honorem debes intelligere, Id enim falsum esset, Episcopatum honoris non fuisse. Sed eo modo, quo Menander dixit:

Αρχῆς τετυχὼς ἴσθι ταύτης ἄξιος.
Imperium adeptus, dignus hoc fieri stude.

Quemadmodum autem meriti vox ab Hieronymo vsurpata sit, indicat Augustinus in libro De Pastoribus, capite I, *Nos enim*, ait, *quos in isto loco de quo periculosa ratio redditur, Dominus secundum dignationem suam, non secundum meritum constituit*, &c. At Hieronymus ipse dignitatem alibi episcopis attribuit, in cap. LX Esaiæ,

vbi versum septimum ita legi apud LXX adnotat: *Ponam visitationem tuam pacem, & præpositos tuos iustitiam.* vel *& Episcopos tuos iustitiam:* tum ita scribit: *Quorum omnis visitatio in pace est, & vocabulum dignitatis in iustitia.* Ergo *episcopi* nomen vocabulum dignitatis appellat Hieronymus, & Trapezitæ παρεργμλωείδω summouet. Sanè episcopos *speculatores* esse ait. Augustinus in 1 de ciuitate Dei, capite XI, *hoc est populorum præpositos constitutos in ecclesiis, vt non parcant obiurgando peccata:* tametsi hoc etiam faciant, qui *præpositi non sunt.* & Clemens Romanus libro Constitutionum secundo, capite XXVII, Episcopatum vocat ἀξίωμα, quod idem valet atque ἀξία, quam Trapezita detrahit. Tum capite XXVIII appellat ἄρχοντα, quæ vox principem, vel præsidem significat.

a p. 413. Pergit [a] Trapezitici fenoris patronus, &, *Hoc*, inquit, *nomen ἐπισκόπους peculiariter competiit illi generi presbyterorum, siue seniorum, qui administrationem rerum ecclesiasticarum suæ curæ commissam habebant, & distinguebantur à doctoribus, qui in doctrina & oratione operam ponebant. Sed & διδασκάλοις presbyteris datum est.*

b Id. p. 407 & seq. Atque vt illius mentem ac sententiam pleniùs intelligas, hoc primum ab eo fundamenti loco scito poni, [b] Episcopos olim eosdem fuisse cum presbyteris. Eos verò *duum generum sub Apostolis fuisse*; alios orationi & prædicationi operam dedisse: alios sacerdotale ministerium populo præstitisse: *Id est, dispensationem, & administrationem sacramentorum habuisse.* Prioris generis, ex Petri institutione, fuisse Clementem; posterioris Cletum & Linum, vt in Clementis vita Damasus prodidit.

[a] De vtrisque porro loqui Apo- a pag. 409.
stolum existimat in epistola priore ad Corinthios, capite XII, *vbi varia charismata recenset, quæ in Ecclesia sua Deus constituerat.* Nam ibi *enumerat primùm Apostolos, secundò Prophetas, tertiò Doctores, deinde virtutes, donationes sanitatum, adiutoria, gubernationes, genera linguarum.* Ex his διδασκάλους ait esse genus illud presbyterorum, quod de duobus primum constituit, & orationi, & prædicationi operam dabat: Adiutoria autem & gubernationes, id est ἀντιλήψεις & κυβερνήσεις de illis *Presbyteris, siue Episcopis intelligi, qui Ecclesiæ res procurabant, & dispensabant, atque etiam sacramenta populo administrabant.* [b] *In hos* posteriores ἐπισκοπῆς b pag. 410.
nomen ex merito magis competere asserit, *quæ est inspectio, procuratio, administratio.*

Hæc summa nouæ opinionis; nec

tantùm nouæ; sed etiam falsæ, miniméq; cohærentis. Enimuerò aliud esse populum docere, vel orationi operam dare; aliud sacramenta populo administrare, aut quamlibet aliam curationem exercere, nemo non videt. Sed vt actiones diuersæ sunt, sic diuersis personis mandatas esse; vt episcoporum, siue presbyterorum alij istud, alij illud obierint; id verò est falsum. Non enim generibus, & quasi statibus hominum distinguenda ista sunt; sed facultatibus, quæ in eodem genere possunt esse non eædem.

Sanè Apostolis duplex à Christo mandata est functio; vna Sacramentorum administrandorum, velut baptismi; altera docendi Euangelij. quæ duo Matthæi vltimo capite præscribuntur à Christo: *Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus*

sancti, docentes eos seruare omnia, quæcumque mandaui vobis. Hæ sunt functiones duæ, propter quas Episcoporum, siue presbyterorum gradum in duo scindit genera Trapezita; nimirum Sacramentorum administratio, quam propriè ad ἐπισκοπὴν pertinere vult, & diuini verbi prædicatio.

Vtramque tamen non omnes exercebant Apostoli. Paulus enim in priore ad Corinthios, capite primo, com. 17 paucos se baptizasse dicit: *Non enim misit me Christus*, inquit, *baptizare, sed euangelizare.* Quis autem propterea dicere audeat, duplex Apostolorum genus fuisse, alterum baptizantium, alterum minimè baptizantium, sed tãtummodo prædicantium Euangelium? Hoc si quis asserat, ridiculè iccirco sentiat, quod iure ac potestate, non actione, vel vsu potestatis discernendi sunt ordi-

nes, ac gradus Ecclesiastici. Non minus ergo falsò absurdéque duo episcoporum velut genera, ordinésque ponit, quod alios nihil nisi orasse, ac prædicasse putat: alios sacramenta duntaxat administrasse, curasséve cætera.

Etsi enim vera ista non est eius opinio; vt posteà dicam; tamen ad id probandum, quod inde cócludit; certum genus presbyterorũ, hoc est

[a] pag. 413. episcoporũ fuisse; [a] *qui administrationem rerum ecclesiasticarũ suæ curæ commissam habebant, & distinguebantur à doctoribus, qui in doctrina, & oratione operam ponebant*: non sufficeret, vtcumque falsa non esset, illa ratio; quod non eædem ab omnibus presbyteris functiones exercerentur: nisi hoc præterea demonstraret; iure alterius obeundæ caruisse qui alterutram ipsi sibi sumpsissent, vel mandatam ab aliis gererent. Etenim non-

nullos fuisse constat episcopos, eo tempore, quo vtrumque munus & curandarum ecclesiasticarum rerum, & prædicandi passim vsurpabant cæteri, qui vel impediti morbo, vel ob linguæ tarditatem, vel ob sermonis inscitiam, quod essent peregrini, ad concionem verba facere non poterant: vt de Valerio Hipponensi, cui successit Augustinus, refert in huius vita Possidius. Neque ob id, quod vniusmodi tantùm functionem obibant', alterius generis episcopi censebantur, & ab iis diuersi, qui vtramque sustinebant. Quod igitur de his episcopis si quis dicat, risum non tenebimus, cùm non minus absurdè de antiquioribus illis affirmet Trapezita, cur non idem faciamus?

Sed vt in arcem opinionis illius inuadam; nego id, quod ille pro comperto habet, qua tempestate presbyteri iidem erant & episcopi,

sic descriptas, ac diuisas operas inter illos fuisse, vt non ambas, qui possent susciperent, tum orandi, ac prædicandi; tum curandi res ecclesiasticas, & sacramenta populis administrandi. Ius, inquam, & potestatem vtriusque præstandi omnes illos habuisse defendo, qui presbyteri pariter essent & episcopi, quamuis certis de caussis vniusmodi tantùm functionem attingerent. Etenim Actorum xx, 28 presbyteros, & eosdem episcopos alloquens Paulus, ait illos à Spiritu sancto positos esse, *vt pascant Ecclesiam Dei*, ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ. Et [a] Petrus Presbyteros alloquens συμπρεσβύτερον se illorum vocat, vt appareat eósdem episcopos fuisse. Hos verò deinceps hortatur, *vt pascant commissum sibi gregem Dei*, ἐπισκοποῦντες (quasi dicas, *episcopantes*, Latinus Interpres *prouidentes*,) *non coactè*, Cuiusmodi pastio

[a] 1 Petri 5.

1 Pet. 5. 2. ποιμάνατε τὸ ἐν ὑμῖν ποίμνιον τοῦ θεοῦ, ἐπισκοποῦντες μὴ ἀναγκαστῶς.

pastio vtrumque illud munus amplectitur, docendi, & Sacramenta ministrandi : quemadmodum & cùm Christus oues suas Petro commisit, *Pasce,* inquit, *oues meas.* Nam episcopi quilibet hoc in totius gregis portione sibi tradita præstant, quod in toto ipso facere iussus est Petrus : vt suum quisque diuini verbi, & Sacramentorum pabulo reficiat. Quinetiam [a] ad Titum scribens Paulus Apostolus, postquàm ei præcepit, vt *Presbyteros per ciuitates constitueret,* hoc est, vt statim declarat, Episcopos : mox quæ sint eorum partes explicans, inter alia, quæ in primæ ad Timotheum tertio capite iisdem ferè verbis scripserat, Episcopum censet oportere esse, *Amplectentem eum, qui secundùm doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens sit & exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere.* Igitur Episco-

[a] Ad Tit. 1. 5.7.

porum omnium ſine vllo diſcrimine, munus officiúmq; eſt, prædicare verbum Dei, docere cohortarique populum, hæreticos, & Chriſtianæ fidei oppugnatores diſputando refellere. Certè neminem illius ordinis excipit Apoſtolus; ſed in commune preſbyteris, hoc eſt epiſcopis omnibus iſta præſcribit. Quænam igitur his & ſimilibus in mandatis latebra eſt Epiſcopis neſcio quibus ex officina τοῦ ἀδοκίμου τραπεζίτου nuper emerſis? Quod nouum & inauditum hucuſque commentum, etſi ille veriſimillimum probando faceret, ægrè tamen perſuadere poſſet. nunc ſine vllis argumentis affirmanti ſibi credere nos iubet. ego verò ne iuranti quidem. Sed vnde tandem nouitatis iſtius ſuſpicione ſit afflatus, operæ pretium ſit inſpicere.

Duo ſunt omninò, quæ hoc illi ſomniũ iniecerũt, effuſum ea porta,

Quâ falsa ad cælum mittunt insomnia manes.

Primum Damasi locus in vita Clementis: vbi Petrus Clementi præcipit, *vt ordinet dispositores diuersarum caussarum, per quos actus ecclesiasticus profligetur: & tu,* inquit, *minimè in curis seculi deditus reperiaris, sed solummodò ad orationem, & prædicationem populi vacare stude. Ipse etiam Petrus in ea vita dicitur ad orationem, & prædicationem populum erudiens vacasse.* Cùm autem *Cletus & Linus ab eodem Petro ordinati sint episcopi,* vt idem testatur Damasus, *qui præsentaliter omne ministerium sacerdotale in vrbe Roma populo superuenienti exhiberent:* concludit ex eo, *alterius generis & ordinis fuisse* Cletum & Linum: quoniam ministerium illud Sacerdotale, quo eorum cura definita est, *dispensationem, & administrationem Sacramentorum* interpretatur: quas fuisse Trapez. p. 407.

putat secundas episcopi partes, ac minus, quàm priores illas prædicandi & orandi, dignitatis habuisse. Sed quid argumentatione ista futilius? imprimis Damasus ille, non est Damasus, & pro adulterino ac suppositito iampridem doctorum iudicio damnatus est. Deinde nihil iste, qualiscumque est, ad caussam pertinet. Quis enim Trapezitam docuit, Petrum Apostolum, ita Clementi commendasse prædicandi, vel orandi munus, vti curatione reliqua, maximè impertiendis Sacramentis, interdixerit? *Curis* quidem *seculi* vetat esse *deditum*; totumque se orationi ac prædicationi dare præcipit. de Sacramentorum administratione verbum nullum facit. Quid quod administratio ista Sacramentorum oratione continetur? Immo, vt eorum fert opinio, quorum partes Trapezita sequitur, sine prædica-

tione non potest fieri? Ita enim censent catholicæ, ac Romanæ communionis hostes, inter quos ille profitetur. Quare non possunt à se mutuò diuelli oratio ac prædicatio, & Sacramentorum tributio: neque diuersos episcoporum gradus efficere. Ad hæc si Clemens iccircò plenam episcopi functionem non habuit; sed in vno tantùm gradu orantium ac prædicantium subsistit; ab altero verò, in quo Linus, Cletúsque censentur, segregatus est ob id ipsum, *quod ad orationem & prædicationem populum erudiens vacaret;* plenum ac perfectum non habuit, sed mutilum ac dimidiatum episcopatum. Caruit enim parte huius altera, quæ *in dispensatione* sita est, *& administratione Sacramentorum.* Nam *ipse Petrus in ea vita dicitur*, idem quod Clementi mandabat, egisse. Aut si ex toto Episcopus fuit, quia sic vna se actione

circumscripserat, vt alterius si minus vsum, ius certè ac potestatem haberet: etiam iste ipse Clemens, quem ad exemplum sui episcopum instituit vt ibidem profitetur; non vnius generis, quod credit Trapezita, episcopatum tenuit; sed reliquas insuper functiones aut exercuit; aut si vellet, ac vacaret, exercere potuit. Quod idem de Lino, Cletóque, si episcopi sunt à Petro facti, per illum nobis Damasum affirmare licet: atque huius qualiscumque auctoritatis præsidium nouo illi commento subtrahere.

Capvt V.

Alia Trapezitæ argumenta de duplici episcoporum genere discussa. Pauli Apostoli declaratus locus. Quid sint apud illum opitulationes, *&* curationes.

I. Alterum argumentum feneratorum patronus ducit ex Apostolo, eiúsque loco duplici. [a] *Presbyterorum*, inquit, *siue Episcoporum duo genera tùm fuisse locus Pauli in Epist. ad Timotheum* I, *cap.* V. *ostendit his verbis:* [b] *Qui benè præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè qui laborant in verbo & doctrina.* Hîc enim episcopos, siue presbyteros illos significari putat, qui in orando, prædicandóque toti erant occupati: quibus videlicet oppositi sunt ij, *qui sacramenta admini-*

[a] Trap p. 408.

[b] 1. Tim. 5. οἱ καλῶς προεστῶτες πρεσβύτεροι διπλῆς τιμῆς ἀξιούσθωσαν, μάλιστα οἱ κοπιῶντες ἐν λόγῳ, καὶ διδασκαλίᾳ.

putat secundas episcopi partes, ac minus, quàm priores illas prædicandi & orandi, dignitatis habuisse. Sed quid argumentatione ista futilius? Imprimis Damasus ille, non est Damasus, & pro adulterino ac suppositio iampridem doctorum iudicio damnatus est. Deinde nihil iste, qualiscumque est, ad caussam pertinet. Quis enim Trapezitam docuit, Petrum Apostolum, ita Clementi commendasse prædicandi, vel orandi munus, vti curatione reliqua, maximè impertiendis Sacramentis, interdixerit? *Curis* quidem *seculi* vetat esse *deditum*; totumque se orationi ac prædicationi dare præcipit. de Sacramentorum administratione verbum nullum facit. Quid quod administratio ista Sacramentorum oratione continetur? Immo, vt eorum fert opinio, quorum partes Trapezita sequitur, sine prædica-

tione non potest fieri? Ita enim censent catholicæ, ac Romanæ communionis hostes, inter quos ille profitetur. Quare non possunt à se mutuò diuelli oratio ac prædicatio, & Sacramentorum tributio: neque diuersos episcoporum gradus efficere. Ad hæc si Clemens iccircò plenam episcopi functionem non habuit; sed in vno tantùm gradu orantium ac prædicantium substitit; ab altero verò, in quo Linus, Cletúsque censentur, segregatus est ob id ipsum, *quod ad orationem & prædicationem populum erudiens vacaret*; plenum ac perfectum non habuit, sed mutilum ac dimidiatum episcopatum. Caruit enim parte huius altera, quæ *in dispensatione* sita est, *& administratione Sacramentorum.* Nam *ipse Petrus in ea vita dicitur*, idem quod Clementi mandabat, egisse. Aut si ex toto Episcopus fuit, quia sic vna se actione

putat secundas episcopi partes, ac minus, quàm priores illas prædicandi & orandi, dignitatis habuisse. Sed quid argumentatione ista futilius? Imprimis Damasus ille, non est Damasus, & pro adulterino ac suppositicio iampridem doctorum iudicio damnatus est. Deinde nihil iste, qualiscumque est, ad caussam pertinet. Quis enim Trapezitam docuit, Petrum Apostolum, ita Clementi commendasse prædicandi, vel orandi munus, vti curatione reliqua, maximè impertiendis Sacramentis, interdixerit? *Curis* quidem *seculi* vetat esse *deditum*; totumque se orationi ac prædicationi dare præcipit. de Sacramentorum administratione verbum nullum facit. Quid quod administratio ista Sacramentorum oratione continetur? Immo, vt eorum fert opinio, quorum partes Trapezita sequitur, sine prædica-

tione non potest fieri? Ita enim censent catholicæ, ac Romanæ communionis hostes, inter quos ille profitetur. Quare non possunt à se mutuò diuelli oratio ac prædicatio, & Sacramentorum tributio: neque diuersos episcoporum gradus efficere. Ad hæc si Clemens iccircò plenam episcopi functionem non habuit; sed in vno tantùm gradu orantium ac prædicantium substitit; ab altero verò, in quo Linus, Cletúsque censentur, segregatus est ob id ipsum, *quod ad orationem & prædicationem populum erudiens vacaret*; plenum ac perfectum non habuit, sed mutilum ac dimidiatum episcopatum. Caruit enim parte huius altera, quæ *in dispensatione* sita est, *& administratione Sacramentorum.* Nam *ipse Petrus in ea vita dicitur*, idem quod Clementi mandabat, egisse. Aut si ex toto Episcopus fuit, quia sic vna se actione

putat secundas episcopi partes, ac minus, quàm priores illas prædicandi & orandi, dignitatis habuisse. Sed quid argumentatione ista futilius? imprimis Damasus ille, non est Damasus, & pro adulterino ac suppositítio iampridem doctorum iudicio damnatus est. Deinde nihil iste, qualiscumque est, ad caussam pertinet. Quis enim Trapezitam docuit, Petrum Apostolum, ita Clementi commendasse prædicandi, vel orandi munus, vti curatione reliqua, maximè impertiendis Sacramentis, interdixerit? *Curis* quidem *seculi* vetat esse *deditum*; totumque se orationi ac prædicationi dare præcipit. de Sacramentorum administratione verbum nullum facit. Quid quod administratio ista Sacramentorum oratione continetur? Immo, vt eorum fert opinio, quorum partes Trapezita sequitur, sine prædica-

tione non poteſt fieri? Ita enim cenſent catholicæ, ac Romanæ communionis hoſtes, inter quos ille profitetur. Quare non poſſunt à ſe mutuò diuelli oratio ac prædicatio, & Sacramentorum tributio: neque diuerſos epiſcoporum gradus efficere. Ad hæc ſi Clemens iccircò plenam epiſcopi functionem non habuit; ſed in vno tantùm gradu orantium ac prædicantium ſubſtitit; ab altero verò, in quo Linus, Cletúſque cenſentur, ſegregatus eſt ob id ipſum, *quod ad orationem & prædicationem populum erudiens vacaret;* plenum ac perfectum non habuit, ſed mutilum ac dimidiatum epiſcopatum. Caruit enim parte huius altera, quæ *in diſpenſatione* ſita eſt, *& administratione Sacramentorum.* Nam *ipſe Petrus in ea vita dicitur*, idem quod Clementi mandabat, egiſſe. Aut ſi ex toto Epiſcopus fuit, quia ſic vna ſe actione

putat secundas episcopi partes, ac minus, quàm priores illas prædicandi & orandi, dignitatis habuisse. Sed quid argumentatione ista futilius? imprimis Damasus ille, non est Damasus, & pro adulterino ac supposititio iampridem doctorum iudicio damnatus est. Deinde nihil iste, qualiscumque est, ad caussam pertinet. Quis enim Trapezitam docuit, Petrum Apostolum, ita Clementi commendasse prædicandi, vel orandi munus, vti curatione reliqua, maximè impertiendis Sacramentis, interdixerit? *Curis* quidem *seculi* vetat esse *deditum*; totumque se orationi ac prædicationi dare præcipit. de Sacramentorum administratione verbum nullum facit. Quid quod administratio ista Sacramentorum oratione continetur? Immo, vt eorum fert opinio, quorum partes Trapezita sequitur, sine prædica-

tione non potest fieri? Ita enim censent catholicæ, ac Romanæ communionis hostes, inter quos ille profitetur. Quare non possunt à se mutuò diuelli oratio ac prædicatio, & Sacramentorum tributio: neque diuersos episcoporum gradus efficere. Ad hæc si Clemens iccircò plenam episcopi functionem non habuit; sed in vno tantùm gradu orantium ac prædicantium substitit; ab altero verò, in quo Linus, Cletúsque censentur, segregatus est ob id ipsum, *quod ad orationem & prædicationem populum erudiens vacaret;* plenum ac perfectum non habuit, sed mutilum ac dimidiatum episcopatum. Caruit enim parte huius altera, quæ *in dispensatione* sita est, *& administratione Sacramentorum.* Nam *ipse Petrus in ea vita dicitur*, idem quod Clementi mandabat, egisse. Aut si ex toto Episcopus fuit, quia sic vna se actione

circumscripserat, vt alterius si minus vsum, ius certè ac potestatem haberet: etiam iste ipse Clemens, quem ad exemplum sui episcopum instituit vt ibidem profitetur; non vnius generis, quod credit Trapezita, episcopatum tenuit; sed reliquas insuper functiones aut exercuit; aut si vellet, ac vacaret, exercere potuit. Quod idem de Lino, Cletóque, si episcopi sunt à Petro facti, per illum nobis Damasum affirmare licet: atque huius qualiscumque auctoritatis præsidium nouo illi commento subtrahere.

CAPVT V.

Alia Trapezitæ argumenta de duplici episcoporum genere discussa. Pauli Apostoli declaratus locus. Quid sint apud illum opitulationes, *&* curationes.

I. ALTERVM argumentum feneratorum patronus ducit ex Apostolo, eiúsque loco duplici. [a] *Presbyterorum*, inquit, *siue Episcoporum duo genera tùm fuisse locus Pauli in Epist. ad Timotheum* I, *cap.* V. *ostendit his verbis :* [b] *Qui benè præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur : maximè qui laborant in verbo & doctrina.* Hîc enim episcopos, siue presbyteros illos significari putat, qui in orando, prædicandóque toti erant occupati : quibus videlicet oppositi sunt ij, *qui sacramenta admini-*

[a] Trap p. 408.

[b] 1. Tim. 5. οἱ καλῶς προεστῶτες πρεσβύτεροι διπλῆς τιμῆς ἀξιούσθωσαν, μάλιστα οἱ κοπιῶντες ἐν λόγῳ, καὶ διδασκαλίᾳ.

strabant, & exhibebant plebi. Atqui locus iste Apostoli nihil diuinationem illam adiuuat; nec ab ea fingi quidquam potest alienius. Nam vnde tandem alterum illud efficit; gradu ac genere distinctos episcopos alios fuisse, qui Sacramenta populo repræsentabant, & in verbum ac doctrinam nullo modo essent intenti? Non illa repeto, quæ antecedenti capite dixi, & sunt verissima; verbi prædicandi, ac docendi functionem cum Sacramentorum administratione coniunctam fuisse, tùm ex vsu Veterum, quem tot Catechetici sermones ab iisdem Episcopis habiti testantur, qui baptismo vel Sacramento Dominici corporis initiabant; tùm alio sensu, ex Trapezitæ, & Caluinistarum ceterorum dogmate. Itaque non potuit ambo illa episcopalis ordinis munera à se mutuo disiungere. Sed hoc omisso v-

num duntaxat proferam, idque perbreue, paucis vt hominem absoluam. Apostolus eos presbyteros, vel episcopos duplici honorario ac mercede prosequendos ait, qui sine reprehensione partes suas obeunt, pascendi scilicet gregis, qui illorum curæ commissus est, vt loquitur Petrus epist. 1. cap. v. sed eos maximè remunerandos, honorandósque decernit, non qui soli inter omnes, sed qui plus ceteris laborant, in prædicando Dei verbo, & erudiendo populo. οἱ κοπιῶντες, inquit, hoc est, insignem operam nauantes, nec vulgari labore contenti. Minimè verò inde consequens est, quod Trapezita concludit; ergo alios fuisse episcopos, qui pro generis ac status sui conditione, alia omnia curabant.

II. Equidem non grauatè concesserim, inueniri quosdam è presbyterorum, episcoporúmve numero po-

Frustra igitur illo ex loco prioris ad Timotheum epistolæ commentum suum fulcire conatus est.

III. Videamus an in altero feliciùs illi res cesserit. *Eamdem*, inquit, *inter Episcopos, siue Presbyteros differentiam licet etiam confirmare altero Pauli loco ex Epist.* 1 *ad* Corinthios, *cap.* XII. *Vbi varia charismata recenset, quæ in Ecclesia sua Deus constituerat. Primum in ea gradum dignitatis habuisse dicit Apostolos, secundum Prophetas, tertium doctores, deinde virtutes, donationes sanitatum, adiutoria, gubernationes, genera linguarum. Per* διδασκάλους, *quibus tertium locum assignat, non est dubium, ab eo intelligi illud genus* πρεσβυτέρων, *quos ad Timotheum* κοπιῶντας ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ *vocat, & quos Damasus in* Clemente *scribit prædicatione populum erudisse, atque orationi tantùm vacasse. At cùm idem Apostolus inter ea* χαρίσματα *Ecclesiæ*

a Trapez. p. 409.

nominat ἀντιλήψεις, & κυβερνήσεις, adiutoria & gubernationes, de illis presbyteris, siue episcopis intellexit, qui ecclesiæ res procurabant, & dispensabant, atque etiam Sacramenta populo administrabant. Hæc Trapezita. quorum hæc summa est, duo hîc episcoporum genera describi ab Apostolo; ac prius quidem, & præstantius, quod in orationem, & prædicationem incumbebat, διδασκάλων nomine significari: posterius verò, quod & inferius est, & ἐπισκοπῆς nomine propriè censetur, quódque inspectionem tantùm, & curationem habuit sine dignitate, ac potestate, iis vocibus contineri, ἀντιλήψεις, & κυβερνήσεις. Hîc si humani sensus ac iudicij paullulum adhibeatur; si illa ipsa, quæ scripta sunt, verba considerentur, inter séque conferantur, nemo est hebes adeo, quin sententiarum absurditatem, conflictúmque statim videat.

tuisse, qui vni certæ functioni magis erant addicti, & in ea frequentiùs, ac libentiùs occupabantur: siue natura magis ad illam facti, comparatíque erant, quàm ad alteram: siue diuino instinctu, & peculiari aliquo charismate præditi eò propensiore animo ferebantur: quod posteà dicemus. Sed non ideò diuerso in gradu, & ordine, atque episcopatus alio genere collocandi sunt. Nam & alias quoque præstabant actiones pro virili parte, & vt res ferebat. certè nullo interdicto vnde vi, episcopalis muneris possessione deiectos esse, probat Trapezita. Ecce idem Apostolus prioris ad Corinthios capite XV, 10. de se ita profitetur, *Abundantiùs illis omnibus*, hoc est Apostolis, *laboraui*. Græcè, περισσότερον αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα. vbi idem vocabulum est κοπιᾷν. Quoniam ergo vehementiùs se laborasse cæteris

Apostolis Paulus affirmat, num iccirco vel non eundem docendi, ac disseminandi verbi diuini laborem sumpsisse putamus reliquos: vel diuersi ab iis generis Apostolatum nescio quem Paulo decernimus? Quis hoc nisi quid dicat nesciens, audebit dicere? Atqui nulla re differt illa Trapezitæ ratiocinatio ab hac, cui nemo prudens assentitur. Age verò num illud dubium est, inter septem primos Diaconos, Stephanum vi maiore atque conatu in prædicandi negotium incubuisse? [a] Ita quidem de illo Actorum historia testatur. An verò propterea gradu & ordine distabat ab reliquis Diaconis: aut nouum aliquod Diaconi fabricandum est genus? Quî autem minus id licebit, quàm Trapezitæ nouum episcopi ordinem instituere, pro eo quod alij aliis maiore in prædicando labore, industriáque versati sunt?

[a] Act. 7.

tuisse, qui vni certæ functioni magis erant addicti, & in ea frequentiùs, ac libentiùs occupabantur: siue natura magis ad illam facti, comparatíque erant, quàm ad alteram: siue diuino instinctu, & peculiari aliquo charismate præditi eò propensiore animo ferebantur: quod posteà dicemus. Sed non ideò diuerso in gradu, & ordine, atque episcopatus alio genere collocandi sunt. Nam & alias quoque præstabant actiones pro virili parte, & vt res ferebat. certè nullo interdicto vnde vi, episcopalis muneris possessione deiectos esse, probat Trapezita. Ecce idem Apostolus prioris ad Corinthios capite xv. 10. de se ita profitetur, *Abundantius illis omnibus*, hoc est Apostolis, *laboraui*. Græcè, περισσότερον αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα. vbi idem vocabulum est κοπιᾶν. Quoniam ergo vehementiùs se laborasse cæteris

Apostolis Paulus affirmat, num iccirco vel non eundem docendi, ac disseminandi verbi diuini laborem sumpsisse putamus reliquos: vel diuersi ab iis generis Apostolatum nescio quem Paulo decernimus? Quis hoc nisi quid dicat nesciens, audebit dicere? Atqui nulla re differt illa Trapezitæ ratiocinatio ab hac, cui nemo prudens assentitur. Age verò num illud dubium est, inter septem primos Diaconos, Stephanum vi maiore atque conatu in prædicandi negotium incubuisse? [a] Ita quidem de illo Actorum historia testatur. An verò propterea gradu & ordine distabat ab reliquis Diaconis: aut nouum aliquod Diaconi fabricandum est genus? Quî autem minus id licebit, quàm Trapezitæ nouum episcopi ordinem instituere, pro eo quod alij aliis maiore in prædicando labore, industriáque versati sunt?

[a] Act. 7.

tuiſſe, qui vni certæ functioni magis erant addicti, & in ea frequentiùs, ac libentiùs occupabantur: ſiue natura magis ad illam facti, comparatíque erant, quàm ad alteram: ſiue diuino inſtinctu, & peculiari aliquo chariſmate præditi eò propenſiore animo ferebantur: quod poſteà dicemus. Sed non ideò diuerſo in gradu, & ordine, atque epiſcopatus alio genere collocandi ſunt. Nam & alias quoque præſtabant actiones pro virili parte, & vt res ferebat. certè nullo interdicto vnde vi, epiſcopalis muneris poſſeſſione deiectos eſſe, probat Trapezita. Ecce idem Apoſtolus prioris ad Corinthios capite XV, 10. de ſe ita profitetur, *Abundantius illis omnibus*, hoc eſt Apoſtolis, *laboraui.* Græcè, περισσότερον αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα. vbi idem vocabulum eſt κοπιᾶν. Quoniam ergo vehementiùs ſe laboraſſe cæteris

num duntaxat proferam, idque perbreue, paucis vt hominem absoluam. Apostolus eos presbyteros, vel episcopos duplici honorario ac mercede prosequendos ait, qui sine reprehensione partes suas obeunt, pascendi scilicet gregis, qui illorum curæ commissus est, vt loquitur Petrus epist. 1. cap. v. sed eos maximè remunerandos, honorandósque decernit, non qui soli inter omnes, sed qui plus ceteris laborant, in prædicando Dei verbo, & erudiendo populo. οἱ κοπιῶντες, inquit, hoc est, insignem operam nauantes, nec vulgari labore contenti. Minime verò inde consequens est, quod Trapezita concludit; ergo alios fuisse episcopos, qui pro generis ac status sui conditione, alia omnia curabant.

II. Equidem non grauatè concesserim, inueniri quosdam è presbyterorum, episcoporúmve numero po-

tuisse, qui vni certæ functioni magis erant addicti, & in ea frequentiùs, ac libentiùs occupabantur: siue natura magis ad illam facti, comparatíque erant, quàm ad alteram: siue diuino instinctu, & peculiari aliquo charismate præditi eò propensiore animo ferebantur: quod posteà dicemus. Sed non ideò diuerso in gradu, & ordine, atque episcopatus alio genere collocandi sunt. Nam & alias quoque præstabant actiones pro virili parte, & vt res ferebat. certè nullo interdicto vnde vi, episcopalis muneris possessione deiectos esse, probat Trapezita. Ecce idem Apostolus prioris ad Corinthios capite xv, 10. de se ita profitetur, *Abundantius illis omnibus*, hoc est Apostolis, *laboraui.* Græcè, περισσότερον αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα. vbi idem vocabulum est κοπιᾶν. Quoniam ergo vehementiùs se laborasse cæteris

Apostolis Paulus affirmat, num iccirco vel non eundem docendi, ac disseminandi verbi diuini laborem sumpsisse putamus reliquos: vel diuersi ab iis generis Apostolatum nescio quem Paulo decernimus? Quis hoc nisi quid dicat nesciens, audebit dicere? Atqui nulla re differt illa Trapezitæ ratiocinatio ab hac, cui nemo prudens assentitur. Age verò num illud dubium est, inter septem primos Diaconos, Stephanum vi maiore atque conatu in prædicandi negotium incubuisse? [a] Ita quidem de illo Actorum historia testatur. An verò propterea gradu & ordine distabat ab reliquis Diaconis: aut nouum aliquod Diaconi fabricandum est genus? Quî autem minus id licebit, quàm Trapezitæ nouum episcopi ordinem instituere, pro eo quod alij aliis maiore in prædicando labore, industriáque versati sunt?

[a] Act. 7.

Frustra igitur illo ex loco prioris ad Timotheum epistolæ commentum suum fulcire conatus est.

III. Videamus an in altero felicius illi res cesserit. *Eamdem*, inquit, *inter Episcopos, siue Presbyteros differentiam licet etiam confirmare altero Pauli loco ex Epist.* I *ad Corinthios, cap.* XII: *Vbi varia charismata recenset, quæ in Ecclesia sua Deus constituerat. Primum in ea gradum dignitatis habuisse dicit Apostolos, secundum Prophetas, tertium doctores, deinde virtutes, donationes sanitatum, adiutoria, gubernationes, genera linguarum. Per διδασκάλους, quibus tertium locum assignat, non est dubium, ab eo intelligi illud genus πρεσβυτέρων, quos ad Timotheum κοπιῶντας ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ vocat, & quos Damasus in Clemente scribit prædicatione populum erudisse, atque orationi tantum vacasse. At cum idem Apostolus interea χαρίσματα Ecclesiæ*

a Trapez. p. 409.

nominat ἀντιλήψεις, & κυβερνήσεις, adiutoria & gubernationes, de illis presbyteris, siue episcopis intellexit, qui ecclesiæ res procurabant, & dispensabant, atque etiam Sacramenta populo administrabant. Hæc Trapezita. quorum hæc summa est, duo hîc episcoporum genera describi ab Apostolo; ac prius quidem, & præstantius, quod in orationem, & prædicationem incumbebat, διδασκάλων nomine significari: posterius verò, quod & inferius est, & ἐπισκοπῆς nomine propriè censetur, quódque inspectionem tantùm, & curationem habuit sine dignitate, ac potestate, iis vocibus contineri, ἀντιλήψεις, & κυβερνήσεις. Hîc si humani sensus ac iudicij paullulum adhibeatur; si illa ipsa, quæ scripta sunt, verba considerentur, inter séque conferantur, nemo est hebes adeo, quin sententiarum absurditatem, conflictúmque statim videat.

IV. Primum quis illum docuit, per διδασκάλους nominatim episcopos prioris gradus intelligi; posterioris autem, per duo ista, ἀντιλήψεις, & κυβερνήσεις; Quî enim potiùs distinctos ambo ista gradus episcoporum significant, quàm qui secundo loco ponuntur, Prophetæ, aut quæ deinceps post tertium enumerantur, virtutes, donationes sanitatum, ac genera linguarum? Cur non ex istis, totidem episcoporum ordines, aut aliorum graduum comminisci fas erit, si episcoporum, ex duobus illis conceditur? Enimuerò πᾶσα κύων ἄρτους μαντεύεται, & quod quisque amat, de eo sibi somnia fingit. Nihilo ergo magis episcopi in illis vocabulis continentur, quàm aut Diaconi, aut etiam laici. Nam & Stephanus, & Philippus Diaconi fuerunt, & iidem διδασκαλίας χάρισμα excellenter habuerunt. Habuit &

Stephanus, quod quidem è Scripturis constet, τῆς ἀντιλήψεως & κυβερνήσεως donum. Viduis enim, atque egentibus opitulabatur, eósque fouebat tum ex officio, tum quod ad ista pietatis opera suus illum incitabat animus, sancto instinctus Spiritu, & charitatis ardore flagrans. Præterea Paulus in illo prioris ad Corinthios loco, χαρίσματα, id est dona quædam recenset Spiritus sancti; quæ tum extra ordinem largiebatur, quibus vellet, & quocumque tempore libitum illi esset. quod & Trapezita agnoscit, dum *Ecclesiæ* χαρίσματα *nominari* illîc asserit. Non igitur ordinaria Ecclesiæ munera, & officia, quæ humano iudicio, ac suffragio mandantur, ibi Apostolus designat, cùm διδασκαλίαν, ἀντίληψιν, & κυβέρνησιν nominat. Siquidem διδάσκαλοι non ij sunt, qui docendi populi ius, ac potestatem habent ex ordinis pre-

rogatiua, vt Episcopi; qui siue prædicandi diuini verbi facultate præditi sint, siue ea careant, tamen magisterium obtinent: sed sunt οἱ ὑπὸ τῆς θείας ἐμπνεόμενοι χάριτος, *qui diuina inspirati gratia* diuina explicabant dogmata, vt scribit Theodoretus: nec non Chrysostomus, ac cæteri. Non erat autem illigatum hoc donum, & charisma Spiritus sancti Ecclesiæ primoribus, id est Episcopis, sed inferioribus etiam aspirabat: vt de Diaconis superius ostendimus. Certè Stephanus & Philippus, quod sciam, episcopi non fuerunt; quos tamẽ διδασκάλους ex eo genere, quod Paulus ibi commemorat, fuisse nemo dubitat.

CAPVT VI.

Trapezitica dissertationis incondita ratio ad certa capita reuocatur, & excutitur.

cutitur. Eius repugnantia, & absurditas. Refelluntur varij ab illo temerè constituti gradus episcoporum. Ostenditur ex antiquorum testimoniis episcopos plenum ius semper in ecclesiasticas res habuisse: ac tam in prædicationem incubuisse, quàm Ecclesiasticis bonis præfuisse. Summa illorum potestas aduersus Trapeziticas nænias defenditur.

I. SED vt pressius cum isto opinionis, errorísque portento pedem conferamus, age, quæ de Episcoporum generibus, & officiis confusè, & quasi per Saturam scripsit Trapezita, articulatim, ac distinctè consideremus. Ita dictorum repugnantia & falsitas, quæ in incondita illa congerie, velut in tumultu ac turba latet, deprehensa, atque conuicta, in ipsos Lectoris oculos incurret. *Solent enim*, vt rectè scripsit

[a] Æschin. Οἱ ἀλαζόνες, ὅταν τι ψεύδωνται, ἀόριστα, καὶ ἀσαφῆ πειρῶνται λέγειν, φοβούμενοι, τὸν ἔλεγχον.

[a] Æschines, *qui mentiri volunt, obscura quædam, & incerta, nec satis explicata proferre, ne coargui, conuincíque possint.* Hic verus, germanúsque character est Trapezitici illius operis, in ea maximè parte, in quam modò nos inquirimus. Adeò enim perplexa, & indigesta, & inextricabilia illîc omnia sunt, vt quid sibi velit, ac quid longa, & verbosa disputatione probare, ac definire conetur, nemo mortalium assequi possit. Quantum quidem humano more ac sensu dictum ibi est, quod intelligi queat, exponam breuiter: tametsi ne ista quidem cohærent secum, sed euertunt se, & inuicem pugnant. Tria sunt, inquam, vel quatuor capita opinionis illius, quæ ad pugnam, & contradictionem implicata sunt.

[b] Trapez. p. 407. 408 409 410. & seq.

II. [b] Primum docet antiquis temporibus cum presbyterorum & epi-

scoporum promiscua esset appellatio, & par, communísque gradus, ac dignitas; nonnihil tamen fuisse discriminis, quòd illorum aliqui [a] *curam animarum propriè habuere, quas erudiebant.* nempe qui rationi ac prædicationi totos se addixerant. *Alij curam corporum, quæ ab iniuria defensabant, & bonorum, quæ dispensabant.* Addit tamen mox: *Immo etiam & animarum, quia Sacramentorum administrationem, quibus animæ quasi pascuntur, quæque alimenta spiritualia sunt.* Tales fuisse censet, qui Episcopi propriè dicebantur ἀπὸ τῆς ἐπισκοπῆς, id est *à curatione, quasi προεστῶτες defensores, ac curatores Ecclesiæ;* non ἄρχοντες.

a Trapez. 4. 6.

Deinde ista subiicit. [b] *Posteà vnus idémque curam animarum gessit, & pecuniarum, id est bonorum Ecclesiasticorum. At olim cùm presbyteri dicerentur ab ætate, duum, vt dixi, gene-*

b p. 417.

rum fuère, sed vnius ordinis, alij ad ἐπισκοπὴν Ecclesiæ destinati, alij ad διδαχὴν, quæ & ipsa ἐπισκοπὴ animarum, &c.

a p. 417. Tertiò [a] in eâdem pagina ita Trapezita. *Iccirco cùm presbyterorum, & Episcoporum ordo distingui cœptus est, & superior gradus dignitatis Episcopis dari, hoc proprium eorum munus est factum, docere, ac populum prædicatione erudire, orationíque tantum vacare, & nullis se aliis Ecclesiasticis negotiis immiscere. Ergo tum presbyteri cætera curabant, tam quæ spectarent Sacramentorum administrationem, quàm quæ aliorum Ecclesiasticorum actuum procurationem.*

b p. 418. Quartò [b] scribit hæc Trapezita. *Vbi docendi munus abiecerunt Episcopi, quod olim proprium, & peculiare habebant, infra dignitatem suam id esse rati: tum exortum est in Ecclesia Doctorum genus, qui Episcopi non erant,*

&c. Mox, *Abiecto igitur munere docendi, ne nomen ac species sine re maneret episcopatus dignitas, ex muniis presbyterorum quædam præcipua sibi sumere cœperunt, quæ non* [a] *liceret presbyteris attingere, sed Episcopi soli agere possent: vt erat pœnitentium reconciliatio, & chrismæ confectio, & puellarum consecratio, & alia quædam: Episcopo etiam dispensandi res Ecclesiasticas potestas data est, sed cum notitia presbyterorum, & diaconorum, vt scirent nimirum quæ bona essent Episcopi propria, quæ ad Ecclesiam pertinerent, Canone vltimo Antiochenæ Synodi. Quod olim presbyterorum fuit, qui non docebant.* a p. 419.

III. In hac tota disputatione tres, vt dixi, quatuórve status Episcopalis ordinis continentur. Quorum primus est, quando bifariam tributus fuit, in eos qui oratione, diuiníque verbi prædicatione censebantur: & eos qui res externas curabant,

ac Sacramenta præbebant. Secundus est, in quo curam vtriusque gesserunt. Tertius in quo sola docendi populi, citra rerum Ecclesiasticarum procurationem, illis est mandata prouincia. Quartus denique, in quo, omissa prædicatione, docendique populi munere, externa duntaxat attigerunt. Quàm hæc vana, & commentitia sint, nondum disputo: fiet hoc pòst paullo; vbi hæc ludicra, & somniorum esse simillima constabit. Illud quæro, quàm consentanea sint quæ de secundo, ac tertio statu prodidit. Nam post priora illa de duplici episcoporum genere, mox ista subiicit: *Posteà vnus idémque curam animarum gessit, & pecuniarum*, &c. quibus significat, post illud tempus, quo Presbyteri exæquari Episcopis desierunt, penes vnum cæteris præpositum Episcopum, duo fuisse munera, quæ hacte-

Pag. 418.

nus ambo illa in genera diuidebantur: ita vt idem & orationi prædicationíque daret operam, & Ecclesiastica bona, adeóque Sacramenta curaret. Atqui subinde pagina eâdem, contrarium docet; nempe *cum presbyterorum, & Episcoporum ordo distingui cœptus est*, Episcopo solum docendi, erudiendíque populi, & orationis munus iniunctum fuisse, cæterorum vacationem habuisse, quæ presbyteri curanda susceperunt. Hæc duo vera simul esse non possunt. Exponat igitur quodnam secundo illi statui tempus assignet, in quo duplici munere ornati sunt episcopi. quod sanè nunquam non in eorum iure fuit, ac potestate vt partim ex iis liquet, quæ superiùs probata sunt; partim in sequentibus ostendam. Itaque dempto illo secundo, quem euertit in tertio, tres non ampliùs Episcoporum status à Trapezita con-

stituti sunt; primus in quo episcopi cum presbyteris promiscuè habiti, functionis genere bifariam partiti erant: secundus, in quo episcopi iam à presbyteris distincti, & supra eos euecti, nihil præter orationem, & populi institutionem Ecclesiastici muneris vsurpabant: Sacramentorum, ac bonorum Ecclesiæ curatione presbyteris commissa. tertius in quo vice versa, prædicationis onere in alios translato, toti in rerum Ecclesiasticarum administrationem intenti erant. Hæc summa est Trapeziticæ disputationis: in qua tantum est falsitatis, & inscitiæ, quantum vix quisquam, nisi oculis ipsis fidem faciat, persuadere sibi poterit. Dabimus operam, vt quæ sola lectione mediocriter saltem eruditi iis in rebus animaduertent; etiam tardissimi quique rationibus adiuti nostris, incredibilia paucarum paginarum

errata cognoscant.

IV. Imprimis autem recolenda illa sunt, quæ in superioribus capitibus exposui de antiquo Episcoporum statu, cuiusmodi temporibus Apostolorum fuit; déque communi cum presbyteris illorum appellatione: ita tamen vt inter episcopum, ac simplicem Sacerdotem salua esset functionis ordinísque distinctio, etsi in eandem personam ambo concurrerent. Intellectum porrò est ibidem, perbreui tempore, ac sub Ecclesiæ duntaxat initia, seruatum id fuisse, vt iidem & presbyteri, hoc est communi sacerdotio præditi essent, & episcopi: siue, vt cum Sidonio loquar, in primo & secundo ordine iidem vt essent antistites. Nam subinde vnus ex omnibus, qui episcopi tum nomine, tum dignitate, iure, atque ordine, toti Ecclesiæ præesset, electus est: id quod superstitibus ad-

huc Apostolis in vsum receptum esse monstrauimus. Neque verò, quod indidem constat, sic vnquam presbyteri & episcopi simul iidem constituti sunt, vt non distincti per sese ambo essent ordines, qui & diuersis postea personis attributi sint; & tum etiam, cùm in plerisque coniungerentur, in nonnullis separati fuerint. Ex quibus Trapezitici feneratoris, vt & reliquorum sectæ eiusdem, hoc est Caluinistarum omnium error arguitur: qui nihil ab Episcopo interesse presbyterum, id est ordinem ab ordine differre putant. Explosa est etiam ista presbyterorum, qui iidem essent & Episcopi, Trapezitica partitio; vt eorum aliqui hoc vnum munus gererent, vt orarent, prædicarentve; & animas tantummodò curarent: alij nihil præter corpora spectarent, & quæ ad ista pertinent, ecclesiasticas pecunias. Quamquam

& curandarum animarum particula mox eos aspergit; Sacramentorúmque concedit administrationem. Quæ quàm falsa, & sine vlla ratione conficta sint; non hîc repetam, ne in eadem sæpiùs incurrat, ac longiùs quàm volo tendatur ista disputatio. Nam & alia supersunt haud pauca, dicenda contra status episcoporum reliquos duos: etsi primo illo profligato, maiori etiam isti ex parte corruunt. Sed sunt propria quædam flagitia insequentis orationis, de quibus Trapezita noster admonendus est.

V. Proximus à primo & antiquissimo, status Episcoporum fingitur eiusmodi, postquàm à Presbyterorum ordine segregati sunt; in quo oratione, ac prædicatione diuini verbi circunscriptum munus illorum fuit: adeò vt neque bonorum Ecclesiasticorum procurationem,

neque Sacramentorum præstationem susciperent; sed vtrumque administrarent presbyteri. [a] Locum ac verba Trapezitæ, quibus hoc explicat, paullo antè descripsimus. Quod initium partitionis illius inter Episcopum ac Presbyteros muneris officiíque, necesse sit ab illo constitui, iam è superioribus liquet. Tum enim id esse factum existimat, [b] *cùm Presbyterorum & Episcoporum ordo distingui cœptus est, & superior gradus dignitatis episcopis dari.* Hoc autem Ioannis Apostoli, Clementis item Romani Pontificis, adeóque Ignatij martyris temporibus, hoc est paullo post ortum Christianismi contigit, quod ex illorum scriptis, & illius ætatis historiâ omni teste, capite illo tertio probauimus. Quare à postrema saltem Apostolorum ætate, mutationem illam esse cœptam affirmare debet, si sibi consentaneus,

[a] Trapez. p. 417.

[b] Ibid.

esse vult: quod tamen minimè omnium curare consueuit. Iam quod ad tempus perducta sit Episcopatus illa forma, & ratio, idem sibi Trapezita præscribit, [a] dum eam desiisse tunc asserit, cum *Episcopo dispensandi res Ecclesiasticas potestas data est, sed cum notitia Presbyterorum, & Diaconorum, vt scirent nimirum quæ bona essent Episcopi propria, quæ ad Ecclesiam pertinerent, Canone vltimo Antiochenæ Synodi.* Cùm igitur in Antiochena Synodo decretum hoc fuerit, vt Episcopus, consciis Presbyteris & Diaconis, res Ecclesiasticas administraret; cùm hactenus [b] *hoc proprium munus haberet, docere, ac populum prædicatione erudire, orationíque tantùm vacare, & nullis se aliis Ecclesiasticis negotiis immiscere:* nimirum consequens id est, ad annum circiter Christi trecentesimum quadragesimum primum, quo Antio-

[a] Trapez. pag. 419.

[b] Trapez. pag. 417.

chena illa Synodus canonem istum edidit, Episcopos in illo statu & functione perseuerasse.

VI. Quamobrem vnica & certissima via hæc est indoctæ atque falsæ refellendæ opinionis, si hoc demonstrari, obtineríque potest, toto illo interiecto tempore, Episcopos non solùm in orationem, prædicationémque diuini incubuisse verbi: sed cùm maximè in rerum ac pecuniarum Ecclesiasticarum administrationem, ac Sacramentorum præstationem; quæ duo ministeriorum genera ab illo statu secundo Trapezita abiudicare est ausus. Ac si mihi cum homine vel pudenti, vel antiquitatum Ecclesiasticarum, historiæque non imperito res sit; verbo ampliùs opus non erit. Nam cùm infinitis argumentis, & exemplis obrui tam apertum mendacium potest: tum horum pleraque vulgaria,

nec in recondita lectione posita sunt. Sed ne tergiuersari coniectores, ac [a] *lucifugæ* vlli queant, *ipsius Solis radio scribenda* erunt omnia, vt Tertullianeum hoc vsurpem; ac manifestis antiquorum testimoniis, quasi fidiculis, tum inscitiæ ab illis suæ, tum catholicæ veritatis exprimenda confessio. Hoc igitur agamus. Primus antiquorum testis aduersus Trapezitam pro nobis citabitur Iustinus martyr Apostolicorum suppar temporum. Qui in Apologia secunda, Ecclesiæ Christianæ instituta, moresque describens, præsertim qui in sacris Synaxibus, ac Sacramentis celebrandis vsurpari tum solebant; omnia per vnum Ecclesiæ præsidem, id est Episcopum, gesta & administrata esse confirmat: eundémque tum docendi populi; tum Sacramentorum impertiendorum, ac pecuniæ Ecclesiasticæ cu-

[a] Tert. lib. de Resur. car. c. 46.

ratorem, & moderatorem fuisse docet. Primùm enim refert, post baptizatum illum, qui Christianus fieri voluit, statim illi, qui fratribus præest, offerri panem & vinum, quæ ab illo consecrata, & corpus ac sanguis effecta Christi, distribuuntur in populum. Ἔπειτα προσφέρεται (inquit) τῷ προεστῶτι τῶν ἀδελφῶν ἄρτος, καὶ ποτήριον ὕδατος, καὶ κράματος, &c. Nemini dubium est, quin singularis ille præses, ὁ προεστὼς τῶν ἀδελφῶν, sit Episcopus toti Ecclesiæ, id est fraternitati, præpositus. Hic igitur tunc Sacramenta conficiebat, eáque per Diaconos populo ministrabat, cùm iam è numero Presbyterorum exemptus dignitate anteibat omnes. Idem etiam, vt paullo pòst Iustinus narrat, Dominica quaque die, postquàm lectæ erant Scripturæ sacræ, ad populum verba faciebat. Εἶτα παυσαμένου τοῦ ἀναγινώσκον-

τος,

τος, ὁ προεστὼς διὰ λόγου τὴν νουθεσίαν, καὶ πρόκλησιν τῆς τῶν καλῶν τούτων μιμήσεως ποιεῖται. *Deinde postquàm Lector desiit, Præses orationem habet, qua instruit, & ad præclara illa imitanda cohortatur.*

VII. Nec minus ille pecuniarum Ecclesiasticarum curam gerebat, & eas asseruabat. quod statim Iustinus commemorat. Οἱ εὐποροῦντες δὲ, καὶ βουλόμενοι κατὰ προαίρεσιν ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ ὃ βούλεται δίδωσι· καὶ τὸ συλλεγόμενον παρὰ τῷ προεστῶτι ἀποτίθεται· καὶ αὐτὸς ἐπικουρεῖ ὀρφανοῖς τε, καὶ χήραις, καὶ τοῖς διὰ νόσον, ἢ δι᾽ ἄλλην αἰτίαν λειπομένοις, καὶ τοῖς ἐν δεσμοῖς οὖσι, καὶ τοῖς παρεπιδήμοις, οὖσι ξένοις· καὶ ἁπλῶς πᾶσι τοῖς ἐν χρείᾳ οὖσι κηδεμὼν γίνεται. Hoc est: *Qui locupletes sunt, & volunt, pro arbitrio quisque suo, quod libitum est contribuit: & quod collectum est apud Præsidem deponitur, atque is inde opitulatur orphanis, & viduis, iisque, qui*

vel morbo, vel alia de caussa egent: tum iis, qui vincti sunt, & peregrè aduenientibus hospitibus: &, vt vno verbo dicam, omnium indigentium curator est. Hæc Iustinus, quæ Trapezitam foro cedere, cogunt, ac vadimonium deserere. Vides enim vt idem ὁ προεστὼς, id est *Ecclesiæ præpositus & Episcopus* populum ex officio docuerit, Sacramenta peregerit, res ac pecunias Ecclesiasticas administrarit; ex quibus primum duntaxat Episcopo mandauit ille: reliqua duo, presbyteris.

Cæterùm quem προεστῶτα vocat Iustinus, hunc *Præsidentem* Tertullianus nominat in libro de Corona militis, capite tertio: vbi *Eucharistiæ Sacramentum* Christianos ait, *non de aliorum manu sumere, quàm præsidentium.* Etenim per illa tempora Episcopi ipsi ferè sacris operabantur, & Euchariſtiam iis, qui aderant

præbebant. Neque hoc tantùm Sacramentum, sed etiam Baptismum præcipuo iure administrabant: cæteri, vbi maior erat numerus, nonnisi ex Episcopi auctoritate. Ita docet Tertullianus ipse in libro de Baptismo, capite XVII. *Dandi quidem habet ius*, inquit, *summus Sacerdos, qui est Episcopus. Dehinc Presbyteri, & Diaconi, non tamen sine Episcopi auctoritate, propter Ecclesiæ honorem. quo saluo, salua pax est.* Ergo penes Episcopum propriè ius fuit Sacramentorum impertiendorum, Baptismi & Eucharistiæ. Tantum abest, vt solis Presbyteris commissum hoc munus fuerit, Episcopis negatum: vt illi cùm eo fungerentur, nonnisi accepto ab istis iure, auctoritatéque facerent. Atque hæc sola Sacramenta sunt, quæ Trapezita, eiúsque symmystæ, Romanæ communionis hostes, pro veris & Christianis ascíscunt. Ita ni-

vel morbo, vel alia de caussa egent: tum iis, qui vincti sunt, & peregrè aduenientibus hospitibus: &, vt vno verbo dicam, omnium indigentium curator est. Hæc Iustinus, quæ Trapezitam foro cedere, cogunt, ac vadimonium deserere. Vides enim vt idem ὁ προεστὼς, id est *Ecclesiæ præpositus & Episcopus* populum ex officio docuerit, Sacramenta peregerit, res ac pecunias Ecclesiasticas administrarit; ex quibus primum duntaxat Episcopo mandauit ille: reliqua duo, presbyteris.

Cæterùm quem προεστῶτα vocat Iustinus, hunc *Præsidentem* Tertullianus nominat in libro de Corona militis, capite tertio: vbi *Eucharistiæ Sacramentum* Christianos ait, *non de aliorum manu sumere, quàm præsidentium.* Etenim per illa tempora Episcopi ipsi ferè sacris operabantur, & Euchariſtiam iis, qui aderant

præbebant. Neque hoc tantùm Sacramentum, sed etiam Baptismum præcipuo iure administrabant: cæteri, vbi maior erat numerus, nonnisi ex Episcopi auctoritate. Ita docet Tertullianus ipse in libro de Baptismo, capite XVII. *Dandi quidem habet ius*, inquit, *summus Sacerdos, qui est Episcopus. Dehinc Presbyteri, & Diaconi, non tamen sine Episcopi auctoritate, propter Ecclesiæ honorem. quo saluo, salua pax est.* Ergo penes Episcopum propriè ius fuit Sacramentorum impertiendorum, Baptismi & Eucharistiæ. Tantum abest, vt solis Presbyteris commissum hoc munus fuerit, Episcopis negatum: vt illi cùm eo fungerentur, nonnisi accepto ab istis iure, auctoritatéque facerent. Atque hæc sola Sacramenta sunt, quæ Trapezita, eiúsque symmystæ, Romanæ communionis hostes, pro veris & Christianis asciscunt. Ita ni-

hil est caussæ, quin grauissimi conuictum se erroris ipse fateatur, qui Sacramentorum curationem Episcopis ademerit, penes quos præcipuum ius illorum fuisse, tam firmis testimoniis ostendimus.

VIII. Sequitur Ignatius Martyr, qui Iustino paullo etiam antiquior est. Huius Epistolæ septem è duodecim, quæ hodie extant, ab Hieronymo recensentur; ad Ephesios; ad Magnesianos; ad Trallenses; ad Romanos; ad Philadelphios; ad Smyrnæos; ad Polycarpum. Ex quibus, cæterisque colligas, Episcopum toti Ecclesiæ, ac Clericis omnibus præfuisse, ut nulla pars Ecclesiasticæ rei, sine illius auctoritate tractaretur. Ac sæpe illud, diligentérque commendat, & in singulis epistolis repetit, vt episcopo pareant vniuersi, præsertim Presbyteri & Diaconi, neque quidquam hisi ex eius arbitrio, ac volun-

tate faciant. Τί γάρ ἐστιν ἐπίσκοπος (ait ad Trallenses scribens) ἀλλ' ἢ πάσης ἀρχῆς, καὶ ἐξουσίας ἐπέκεινα, πάντων κρατῶν, ὡς οἷόν τε ἄνθρωπον κρατεῖν; *Quid est Episcopus, nisi supra omnem principatum, & potestatem omnibus imperans; quatenus homo imperare potest?* In Epistola verò tertia ad Magnesios, fieri quidquam prohibet absque Episcopo: sicut Christus nihil absque Patre gerit. οὕτω καὶ ὑμεῖς, inquit, ἄνευ τοῦ Ἐπισκόπου, μηδὲ πρεσβύτερος, μὴ διάκονος, μὴ λαϊκός. μηδέ τι φαινέσθω ὑμῖν εὔλογον παρὰ τὴν ἐκείνου γνώμην. τὸ γὰρ τοιοῦτον παράνομον, καὶ θεοῦ ἐχθρόν. *Ita & vos sine Episcopo* nihil agite, *non Presbyter, non Diaconus, non laicus: neque res vlla vobis consentanea rationi videatur, præter illius sententiam. Id enim prauum est, & inuisum Deo.* Sic in aliis, vt diximus epistolis. Nominatim autem in septima ad Smyrnæos vehementius id inculcat. Μη-

δεὶς χωρὶς Ἐπισκόπου τι πρασσέτω τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ἐκκλησίαν. ἐκείνη βεβαία εὐχαριστία ἡγείσθω, ἡ ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον οὖσα, ἢ ᾧ ἂν αὐτὸς ἐπιτρέψῃ. *Nemo*, inquit, *sine Episcopo quidquam agat eorum, quæ ad Ecclesiam spectant. Illa rata habeatur Eucharistia, quæ sub Episcopo fuerit, vel cui ipse concesserit.* Ac subinde disertiùs, οὐκ ἐξόν ἐστι χωρὶς ἐπισκόπου οὔτε βαπτίζειν, οὔτε προσφέρειν, οὔτε θυσίαν προσκομίζειν, οὔτε δοχὴν ἐπιτελεῖν· ἀλλ' ὃ ἂν ἐκείνῳ δοκῇ κατ' εὐαρέστησιν θεοῦ, ἵνα ἀσφαλὲς ᾖ· καὶ βέβαιον πᾶν ὃ ἂν πράσσητε. *Non* (inquit) *absque Episcopo neque baptizare, nec offerre, neque sacrificium celebrare, neque conuiuium instituere: sed quidquid illi visum fuerit, secundùm beneplacitum Dei, vt sit tutum, & stabile, quidquid agetis.* In his, sacramentorum administrationem, & rerum omnium Ecclesiasticarum curationem, Episcopi auctoritati ac potestati commis-

ſam eſſe demonſtrat.

Rurſus in octaua epiſtola, quam ſcripſit ad Polycarpum, viduarum illi curam commendat; & vt nihil niſi ex eius ſententia geratur. Αἱ χῆραι μὴ ἀμελείσθωσαν. μετὰ τὸν κύριον σὺ αὐτῶν φροντιστὴς ἔσο· μηδὲν ἄνευ τῆς γνώμης σου γινέσθω. Tum vt populum hortando, admonendóque doceat: & ne Chriſtiani matrimonia niſi ex Epiſcopi auctoritate copulent. Πρέπει δὲ τοῖς γαμοῦσι, καὶ ταῖς γαμούσαις μετὰ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου τὴν ἕνωσιν ποιεῖσθαι, ἵνα ὁ γάμος ᾖ κατὰ κύριον, καὶ μὴ κατ' ἐπιθυμίαν.

IX. Eadem veteris Eccleſiæ diſciplina ex antiquis canonibus Conciliorúmque decretis adſtruitur: quæ Epiſcopi vnius iudicio ac poteſtati ſummam Eccleſiaſticarum rerum omnium permittunt. Imprimis Apoſtolici canones, qui etſi in dubium vocantur; nemo tamen diſ-

sentit, quin antiquissimi fuerint, præsertim priores, quos ad quinquaginta Latinè vertit Dionysius. Horum tricesimus nonus ita constituit: *Omnium negotiorum ecclesiasticorum curam episcopus habeat, & ea velut Deo contemplante dispenset, nec ei liceat ex his aliquid omninò contingere, aut parentibus propriis, quæ Dei sunt, condonare. Quod si pauperes sunt, tanquam pauperibus subministret, nec eorum occasione Ecclesiæ negotia deprædentur.* Canone deinde XL. *Presbyteri, & diaconi præter episcopum nihil agere pertentent. Nam Domini populus ipsi commissus est*, &c. Item canone XLI. *Præcipimus, vt in potestate sua episcopus Ecclesiæ res habeat. Si enim animæ hominum pretiosæ illi sunt creditæ, multo magis oportet eum curam pecuniarum gerere, ita vt potestate eius indigentibus omnia dispensentur per presbyteros, & diaconos, & cum timo-

re; omníque solicitudine ministrentur, &c. Quinetiam in canonibus XLVII, XLIX, L, Episcopis præscribit, quædam in dando baptismo ab illis obseruanda. Non igitur ab reliquis curationis Ecclesiasticæ partibus exclusi, solum docendi munus exercebant, vt falsò credidit Trapezita. Quem ne ipsum quidem cunctaturum arbitror, quin pluris istos esse qualescumque canones fateatur, quàm suppôsititiũ illum Damasum, è quo lepidam illam ἐπιστολὴν de Episcoporum officio concinnauit. Pluris item eodem illo Pseudamaso Constitutiones Apostolicas Clementis faciat: in quibus Episcopo mandatur omnium cura rerum ecclesiasticarum.

X. Nam lib. II, cap. XI, Episcopum ait præesse omnibus hominibus. Διὰ τοῦτο οὖν Ἐπίσκοπε, σπούδαζε καθαρὸς εἶναι, τοῖς ἔργοις γνωρίζων τὸν

τόπον σου, καὶ τὴν ἀξίαν, ὡς θεὸν τύπον ὁ ἔχων ἐν ἀνθρώποις τῶν πάντων ἄρχειν ἀνθρώπων, ἱερέων, βασιλέων, ἀρχόντων, πατέρων, υἱῶν, διδασκάλων, καὶ πάντων ὁμοῦ τῶν ὑπηκόων. καὶ οὕτως ἐν ἐκκλησίᾳ καθέζου τὸν λόγον ποιούμενος, ὡς ἐξουσίαν ἔχειν κρίνειν τοὺς ἡμαρτηκότας. ὅτι ὑμῖν τοῖς ἐπισκόποις εἴρηται, ὃ ἐὰν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένον ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ὃ ἐὰν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένον ἐν τῷ οὐρανῷ. *Quocirca stude*, inquit, *ô Episcope purus esse, factis ipsis mores tuos indicans ac dignitatem: vt pote qui inter homines exemplar habes Deum, hoc ipso quod omnibus imperas hominibus, sacerdotibus, regibus, magistratibus, patribus, filiis, magistris, atque omnibus simul subiectis. Ita porro in Ecclesia sede sermonem faciens, vt qui potestatem habeas iudicandi eos, qui peccauerunt. quoniam vobis Episcopis dictum est: Quodcumque ligaueritis super terram, erit ligatum & in cælis:*

& quodcumque solueritis super terram, erit solutum & in cœlis. Non hæc opinor, in eos quadrare possunt, qui, præterquam prædicandi verbi diuini, nullum aliud in Ecclesia munus sustinent: quales episcopos ætate illa fuisse Trapezita commentus est. Sed summum, absolutúmque magistratum indicant, qui sacris rebus, & Ecclesiasticis nulla præsit excepta; præsertim verò Sacramentis, quorum dispensatio ad ligandi, atque soluendi potestatem refertur. De qua vide, si lubet, caput eiusdem libri XVI, XVIII, XX, & XXI. in quibus plenam tum in peccatores pœnitentiæ subiectos; tum in cæteras Ecclesiasticæ rei partes, potestatem permittit Episcopis. Nominatim verò pecuniarum sacrarum, quæ ex decumis, & vltrò tributis, atque oblationibus fidelium, Ecclesiæ proueniunt, administrationem concedit capite

XXV, earúmque distributioni præesse iubet. Et capite XXVII, προσήκει οὖν καὶ ὑμᾶς, ἀδελφοὶ, τὰς θυσίας ἡμῶν, ἤτοι προσφορὰς, τῷ ἐπισκόπῳ προσφέρειν, ὡς ἀρχιερεῖ, ἢ δι' ἑαυτῶν, ἢ διὰ τῶν διακόνων. οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ τὰς ἀπαρχὰς, καὶ τὰς δεκάτας, καὶ τὰ ἑκούσια αὐτῷ προσάγετε. αὐτὸς γὰρ γινώσκει τοὺς θλιβομένους, καὶ ἑκάστῳ δίδωσι πρὸς τὸ ἁρμόζον. *Oportet igitur & vos, fratres, sacrificia vestra, id est oblationes offerre Episcopo, tanquam Pontifici, siue per vos, siue per Diaconos. Sed & primitias, & decumas, & quæ sponte offeruntur. Is enim probè nouit afflictos, & vnicuique prout congruum est, tribuit.* Vide insuper caput XXXI, & XXXII. Capite verò XXXIV, Episcopum ornat amplissima potestate, ac iurisdictione: quam in eo sitam agnoscit, *quod eos ligare potest, aut soluere, qui pœna digni sunt, aut venia. Ideò Episcopum,* inquit, *amare debetis vt patrem: vt re-*

gem, metuere: honorare vt dominum: eíque fructus vestros, & manuum opera vestrarum, ad benedictionem promerendam offerre; primitias vestras, decumas, & oblationes, ac dona dantes, tanquam Sacerdoti Dei. Δεσμεύει γὰρ αὐτὴ, καὶ λύει τοὺς τιμωρείας, ἢ ἀφέσεως ἀξίους. διὸ τὸν ἐπίσκοπον στέργειν ὀφείλετε ὡς πατέρα· φοβεῖσθαι ὡς βασιλέα· τιμᾶν ὡς κύριον· τοὺς καρποὺς ὑμῶν, καὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν ὑμῶν εἰς εὐλογίαν ὑμῶν προσφέροντες αὐτῷ, τὰς ἀπαρχὰς ὑμῶν, καὶ τὰς δεκάτας ὑμῶν, καὶ τὰ ἀφαιρέματα ὑμῶν, καὶ τὰ δῶρα ὑμῶν διδόντες αὐτῷ, ὡς ἱερεῖ θεοῦ. Plura non addam Scriptoris huius, quæ sunt innumera, & apud ipsum vtilius legentur.

XI. IAM canones veterum Conciliorum, & vsus Ecclesiæ per idem tempus, ac tota Christianæ series historiæ vera esse demonstrant quæ aduersus Trapezitarum patronum contendimus. Etenim disciplina omnis

ecclesiastica, Clericorum, & ordinum omnium gubernatio; pœnarum itidem modus, & pœnitentiæ functio; ac ius denique ad Sacramenta percipienda; & eorum administratio, decretorum Synodicorum auctoritate passim in episcopos confertur. Consulantur canones Nicænæ Synodi, v, xi, xii, in quibus repræsentandæ communionis potestas Episcopo tribuitur, vt pro arbitrio legitimum tempus vel contrahat, vel proroget iis qui pœnitentiam obeunt. Episcopo, inquam, eiusmodi; quem & vnum tantùm in ciuitate qualibet, canone viii esse iubet; & in eius voluntate situm esse, vt Episcopis ad Catholicam partem ab hæresi transeuntibus, Episcopalis duntaxat nominis dignitatem permittat. Sic Laodicenum canone xix Pœnitentium curam Episcopo mandat: & canon lvii, Presbyteris

præcipit, vt nihil ſine conſenſu Epiſcopi gerant. τοὺς πρεσβυτέρους μηδὲν πράττειν ἄνευ τῆς γνώμης τοῦ ἐπισκόπου.

Ancyrana quoque Synodus canone ſecundo, & quinto, vel quarto, vt à Dionyſio Exiguo numerantur, Epiſcopi iudicio relinquit pœnitentiæ modum. quo vno in cardine Sacramentorum, & communionis eccleſiaſticæ ſumma vertitur. Canone verò xv bonorum Eccleſiæ curam ac poteſtatem eidem committit Epiſcopo. περὶ δὲ τῶν διαφερόντων τῷ κυριακῷ, ὅσα ἐπισκόπου μὴ ὄντος πρεσβύτεροι ἐπώλησαν, ἀνακαλεῖσθαι τὸ κυριακόν· ἐν δὲ τῇ κρίσει τοῦ ἐπισκόπου εἶναι, εἴπερ προσήκει ἀπολαβεῖν τὴν τιμὴν, εἴτε καὶ μή, &c. hoc eſt, vt Dionyſius interpretatur; *De his, quæ pertinent ad Eccleſiam, quæcumque, cùm non eſſet epiſcopus, presbyteri vendiderunt; placuit reſciſſo contractu ad iura eccleſiaſtica reuocari. In iudicio autem*

erit episcopi, si pretium debeat recipi.

Gangrensis item Synodus, quæ Nicænam antecessisse creditur, canone septimo, & octauo, anathema dicit iis, qui oblationes Ecclesię, citra consensum episcopi, dare aut accipere ausi fuerint, aut eius certè; quem illis colligendis & administrandis episcopus præfecerit. Quare penes episcopum fuit non solùm institutio populi, ac prædicatio diuini verbi, sed etiam Sacramentorum, ac bonorum ecclesiasticorum tractatio: quod Trapezita præfractè negat.

XII. ADDE nunc, si lubet, exempla plurimorum episcoporum, quæ in historiis occurrunt illorum temporum; ex quibus eosdem liquidò constat, & diuini verbi, & Ecclesiasticarum omnium functionum ius habuisse, non autem presbyteros; quibus Episcopi Sacramentorum impertiendorum potestatem facerent,

rent, eámque pro arbitrio relaxarent, aut restringerent. Scribit apud [a] Eusebium Cæsariensem Dionysius Alexandrinus episcopus, se presbyteris præcepisse, vti lapsis sub exitum vitæ communionem darent. Multa porro eiusdemmodi apud Cyprianum, tam ab ipso constituta, quàm ab aliis episcopis, memoriæ prodita sunt; quæ vel nunquam legit Trapezita: vel si legit, doceat nos, qua fronte tantum paginarum in re falsissima contra illius auctoritatem asseueranda perdiderit. *Episcopum ille iudicem à Deo datum* nominat, & *Ecclesiæ gubernatorem*, epistola LXIX. Idem *schismata & hæreses inde obortas esse, & oriri* dicit, *dum episcopus, qui vnus est, & Ecclesiæ præest, superba quorumdam præsumptione contemnitur.* Non igitur simplex curatio sine iurisdictione, ac potestate fuit, id est ἐξουσία, vt putat Tra-

[a] Eus. lib. 6. cap. 34.

pezita. Idem porro Cyprianus episcopalis partem muneris fuisse demonstrat Sacramentorum administrandorum ius auctoritatémque; dum Puppianum Schismaticum, qui ipsum negabat episcopum esse verum ac legitimum, sic irridens refellit: *Quis enim hic est superbiæ tumor, quæ arrogantia animi, quæ mentis inflatio, ad cognitionem suam præpositos, & sacerdotes vocare: ac nisi apud te purgati fuerimus, & sententia tua absoluti, ecce iam sex annis nec fraternitas habuerit episcopum, nec plebs præpositum, nec grex pastorem, nec Ecclesia gubernatorem, nec Christus antistitem, nec Deus sacerdotem? Subueniat Puppianus, & sententiam dicat: & iudicium Dei & Christi in acceptum referat: ne tantus fidelium numerus, qui sub nobis accersitus est, sine spe salutis & pacis exisse videatur; ne nouus credentium populus nullam per*

nos consecutus esse baptismi, & Spiritus sancti gratiam iudicetur: ne tot lapsis, & pœnitentibus pax data, & communicatio nostra examinatione concessa, iudicij tui auctoritate soluatur. Annue aliquando, & dignare pronuntiare de nobis, & episcopatum nostrum cognitionis tuæ auctoritate firmare, vt Deus & Christus eius agere tibi gratias possint, quòd per te sit antistes & rector altari eorum pariter & plebi restitutus.

XIII. HINC Episcopos apparet Sacramenta dispensasse, ac iure suo & proprio illorum administrationi præfuisse. Nam Baptismum, Confirmationem, Pœnitentiam, & Altaris sacrificium in eorum fuisse potestate significat. Quod ipsum passim, & in plerisque illius epistolis ac libris extat. in quibus de lapsis ad pœnitentiám admittendis, ac reconciliandis, id est communione

ecclesiastica, & Sacramento altaris impertiendis, aut contra reiiciendis, ac differendis præcepta dat; & quid in eo genere obseruari velit à Clericis, edicit. Nec minus pauperum curam gerit, vt viduarum, & eorum, qui pro Christi nomine multa perpessi ad inopiam redacti erant: nec non Clericorum; quibus ex Ecclesiæ bonis prospici iubet: & eisdem ampliorem dignitatis gradum decernit. An verò pars est vlla Ecclesiasticæ rei, cuius non curam ac solicitudinem præ se ferat, non vt alienam, aut ad alios pertinentem: sed tanquam pastoralis & episcopalis officij propriam? cùm interim alteram in partem nihilo secius intentus esset, quæ in docendo populo, ac verbo Dei prædicando posita est. *Quid enim aliud in Ecclesia Domini* (ait in libro de bono pudicitiæ) *vtilius geri, quid accommodatius officio episcopi*

potest inueniri, quàm vt doctrina diuinorum per ipsum insinuata, collatáque verborum, possint credentes ad repromissum regnum peruenire cœlorum?

XIV. Rursus actus omnes Ecclesiæ ab Episcopis gubernari, idem disertè in libro de Lapsis ait. *Inde per temporum, & successionum vices*, inquit, *Episcoporum ordinatio, & Ecclesiæ ratio decurrit: vt Ecclesia super Episcopos constituatur: & omnis actus Ecclesiæ per eosdem episcopos gubernetur.* Sic in epistola XXXVIII in Felicissimum schismaticum inuehitur: *qui à Pastore oues, & filios à parente separare, & Christi membra dissipare tentauerat.*

In eâdem epistola, quam ad episcopos sibi subiectos, & presbyteros scribit, affirmat, se illos *pro se vicarios misisse, vt expungeretis*, inquit, *necessitates fratrum nostrorum sumptibus*, &c. Vt appareat pecuniarum Ecclesiastica-

rum dispensationem per id tempus in episcopi cùm maximè fuisse potestate. Tum de eosdem Felicissimo, *Cùmque post hæc omnia nec loci mei honore motus* (inquit) *nec vestra auctoritate, & præsentia fractus*, &c. Vbi ἀξίαν, id est *dignitatem*, siue *honorem* episcopatui suo vindicat, non minus contra Trapezitam, quàm contra Felicissimum schismaticum. Vtitur & eâdem *honoris* voce, addita etiam & altera non minus splendida *potestatis*, idem Cyprianus in Epistola LXV ad Rogatianum episcopum, de Diacono quodam re & nomine Superbo, de quo ita præcipit: *Quod si vltra te contumeliis suis exacerbauerit, & prouocauerit, fungeris circa eum potestate honoris tui, vt eum vel deponas, vel abstineas.* Quibus in verbis & Episcopalis ordinis dignitas, atque honor: & honori adiuncta potestas apparet, ac iuris-

dictio: quod vtrumque Trapezita, non sine sacrilegio, Episcopis audet eripere. Atqui ambo ista, vnà cum Episcopatu ipso, ab huius auctore, & institutore Christo, ei indita fuisse, non vsu consequentium temporum inuecta; passim & Cyprianus, & alij omnes antiqui docent. Chrysostomus certè Homilia tertia in epistolam ad Colossenses, eam vocat πνευματικὴν ἀρχήν; *spiritalem principatum*, vel *magistratum*, cui θρόνον & προεδρίαν assignat ex institutione Christi. Ἕως δ' ἂν ἐπὶ τοῦ θρόνου τούτου καθήμεθα (inquit) ἕως ἂν τὴν προεδρίαν ἔχωμεν, ἔχομεν καὶ τὴν ἀξίαν, καὶ τὴν ἰσχύν, εἰ καὶ ἀνάξιοί ἐσμεν. Εἰ ὁ Μωϋσέως θρόνος οὕτως ἦν αἰδέσιμος, ὡς δι' ἐκεῖνον ἀκούεσθαι· πολλῷ μᾶλλον ὁ τοῦ Χριστοῦ θρόνος· ἐκεῖνον ἡμεῖς διεδεξάμεθα· ἀπὸ τούτου φθεγγόμεθα, ἀφ' οὗ καὶ ὁ Χριστὸς ἔθετο ἐν ἡμῖν τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς. *Quamdiu verò in throno*

isto sedemus; quamdiu præsidendi ius habemus: & dignitatem habemus, & vim, tametsi indigni sumus. Si Mosis thronus tanta in veneratione fuit, vt eius gratia illi auscultaretur: multo in maiore debet esse thronus Christi. In eum nos successimus: ex eo verba facimus: à quo Christus posuit in nobis ministerium reconciliationis. Habet igitur Episcopatus Christianus, ex auctoritate conditoris sui Christi, illa omnia, quæ Trapezita detrahit, ἀξίαν, id est *dignitatem;* προεδρείαν, *præsidentiam,* vt ita dicam: *thronum*, summæ insigne potestatis: ἰσχύν, id est *vim* & *auctoritatem*, qua ad coërcendum, & cogendum vtantur interdum: ac cetera denique Magistratus, ac principatus propria. quæ in nudam curationem cadere omninò nequeunt.

Capvt VII.

Pergitur in refellenda Trapezitæ sententia; quæ episcopatum negat dignitatem fuisse, sed solam facit curationem. Ostenditur è contrario episcopos potestatem, ac iurisdictionem habuisse; tum longè Iudaicis sacerdotibus ampliorem. Quid sit potestas clauium, de qua Trapezitæ falsa opinio notatur.

I. Qvi strictim à nobis antecedenti capite, summatímque libata veterum testimonia de Episcoporum officio legerit; multóque magis qui illorum ex libris pleniorem huius rei notitiam hauserit, satis admirari non poterit, fuisse quenquam hoc tempore tanta confidentia præditum; vt de Episcopis tam illis contraria, tam ad hunc diem

[a] Trap. p. 412. 423. & 530.

inaudita proferret: [a] vt hoc dicere auderet; fuiſſe munus epiſcoporum non dignitatem aliquam, ac magiſtratum eccleſiaſticum, ſed nudam ſine poteſtate curationem, ac iuriſdictione vacuam. tum quæ pagina 532, præter omnem modum abſurda, commentitiáque ſcripſit: quæ quidem verbis illius referam: *Preſbyteri*, inquit, *in Synagoga Iudaica etiam iudicandi poteſtatem habuerunt: at in Chriſtiano presbyterio, Epiſcopi curationem tantùm. Vnde & ἐπίσκοποι ſunt appellati, id eſt curatores. Prouiſione quippe animi, & corporalis laboris intentione, partim in docendo populo, partim in diſpenſandis rebus eccleſiaſticis, & ſacramentis adminiſtrandis, erant occupati. Vbi verò dignitas eſſe cœpit, & honos, quod olim curatio tantùm fuerat, id eſt ἐπισκοπή, tum ea officia, quæ curationis erant, certis perſonis attributa ſunt, quæ non crearen-*

tur per manuum impositionem, sed per promotionem, id est προβολὴν, ut œconomi Ecclesiæ, & defensores, qui Græcis ἔκδικοι. Hæc infinitè dicta, neque distincta satis, sed incondita, atque perplexa, nullam certam ac liquidam notionem lectoribus offerunt. Nihil est in illis tamen, quod vtcumque perceptum, extricatúmque sit, non ad summam, vel inscitiam vel hæresim implicatum appareat.

II. Primvm inter Synagogæ Iudaicæ presbyteros, & Episcopos discrimen illud posuit, quòd illi iudicandi potestatem habuerint; Episcopi ea caruerint, sola curatione circumscripti. Etsi non disertè significat, de qua iurisdictione loquatur, ciuili vel externa; an spirituali: tamen de spirituali perspicuum est ab illo ista dici. Nam Episcopatus, spiritualis est præfectura, quæ per se ad animam refertur, & sempiter-

nam salutem: ad corpus autem, & externarum rerum procurationem, ex accidenti. Itaque qui iudicandi potestatem detrahit Episcopis, spiritalem iis iurisdictionem adimit. [a] Et vbi illa est *ligandi potestas* atque *soluendi*, quam Apostolis, & per Apostolos eorũ successoribus Episcopis, mandatam à Christo, Concilia omnia, omnia Veterum Patrum monumenta testantur? Quid enim *ligare* atque *soluere* aliud est, quàm iudicare, ac vel damnare, vel absoluere, quæ est duplex iudicum functio?

[a] Mat. 16. 18, & cap. 18. 18.

Iudiciariam certè potestatem verbis illis à Christo datam esse Petro Apostolorum principi, credidit Cyprianus epistola XXVII: adeóque Apostolis proportione ceteris, & eorum successoribus episcopis. *Vt Ecclesia,* inquit, *super episcopos constituatur: & omnis actus Ecclesiæ per eosdem præpositos gubernetur.* Quod qui-

dem saluo Petri ac successorum eius principatu, Catholica pietas intelligit. Agnoscit item Hilarius canone XVI in Matthæum, dum *eius arbitrio claues æterni aditus illi traditas* scribit: *cuius terrestre iudicium præiudicata auctoritas sit in cælo.* Credidit & Hieronymus; qui in epistola ad Heliodorum, Apostolos omnes, in quos iisdem verbis non dissimilem potestatem contulit, *claues regni cœlorum habentes* asserit, *quodammodo ante diem iudicij iudicare.* Nec aliter omnes antiqui Patres; qui eandem potestatem mortalibus à Deo concessam infinitis laudibus, & cum ingenti admiratione prædicant.

III. PRÆCIPVE verò Chrysostomus in libro tertio de Sacerdotio; hoc est episcopatu: in quo mirifica quædam de amplissima illa potestate ac iurisdictione scribit; quibus Trapeziticæ ac fenebris rei patro-

no os occludit. Expendantur primùm ista, & cum pusillæ mentis ac iudicij illius angustiis conferantur; qui solam sine potestate curationem Episcopis attribuit. Οἱ γὰρ τὴν γῆν οἰκοῦντες, καὶ ἐν ταύτῃ ποιούμενοι τὴν διατριβὴν, τὰ ἐν οὐρανοῖς διοικεῖν ἐπετράπησαν, καὶ ἐξουσίαν ἔλαβον, ἣν οὔτε ἀγγέλοις, οὔτε ἀρχαγγέλοις ἔδωκεν ὁ θεός. οὐ γὰρ πρὸς ἐκείνους εἴρηται· ὅσα ἂν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ὅσα ἂν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ· ἔχουσι μὲν γὰρ καὶ οἱ κρατοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ δεσμοῦ ἐξουσίαν, ἀλλὰ σωμάτων μόνον· οὗτος δὲ ὁ δεσμὸς αὐτῆς ἅπτεται τῆς ψυχῆς, καὶ διαβαίνει τοὺς οὐρανούς· καὶ ἅπερ ἂν ἐργάσωνται κάτω οἱ ἱερεῖς, ταῦτα ὁ θεὸς ἄνω κυροῖ, καὶ τὴν τῶν δούλων γνώμην ὁ δεσπότης βεβαιοῖ. καὶ τί γὰρ, ἀλλ' ἢ πᾶσαν αὐτοῖς τὴν οὐράνιον ἔδωκεν ἐξουσίαν; *Nam qui terram incolunt*, ait, *& in ea commorantur, iis commissa est cœlestium administratio, ac*

Chrysost. lib. de Sacerd. p. 16. To. 6. Sau.

potestatem acceperunt, cuiusmodi nec Angelis, nec Archangelis tribuit Deus. Non enim dictum est his; Quæcumque ligaueritis in terra, erunt ligata & in cœlo: & quæcumque solueritis in terra, erunt soluta & in cœlo. Habent enim & ij, qui in terra dominantur, vinciendi potestatem: sed in corpora duntaxat. Illud autem vinculum animam attingit ipsam; & cœlos ipsos penetrat. Et quæcumque infrà Sacerdotes egerint; hæc suprà Deus rata facit, ac seruorum suorum sententiam confirmat. Et quid aliud, quàm cœlestem illis omnem tradidit potestatem? Mox verò regis affert exemplum, qui quos velit in carcerem detrudendi potestatem alicui dederit, & quos velit à vinculis liberandi. Sacerdotes verò longè isto potestatem ampliorem à Deo consecutos asserit, & infinitè maiori dignitate esse præditos. Quam eandem similitudinem accommodat & Homilia

LXXXVI in Ioannem, ad illa Christi verba; *Quorum remiseritis peccata*, &c. Quænam ergo dignitas, ac potestas esse potest; quæve iurisdictio, si hæc non est?

IV. Quòd autem Iudæorum Presbyteris iudicandi functionem Trapezita dat, Christianorum presbyteris, id est episcopis, adimit: quantum opinione sit falsus, paullo pòst idem demonstrat Chrysostomus, dum ambos inuicem confert, & Iudaicos, lepræ non curandæ, ac tollendæ, sed probandæ duntaxat an sanata iam esset potestatem habuisse dicit: Episcopos verò non corporum, sed animorum lepram, & impuritatem non sanatam probandi ius habere, sed sanandi penitus, & ab ea liberandi. οὗτοι δὲ οὐ λέπραν σώματος, ἀλλ' ἀκαθαρσίαν ψυχῆς οὐκ ἀπαλλαγεῖσαν δοκιμάζειν, ἀλλ' ἀπαλλάττειν παντελῶς ἔλαβον ἐξουσίαν.

Ita

Ita Cassianus libro tertio de Incarnatione, capite XIV, Apostolum ait *potestatem quodammodo diuinitatis accepisse, vt quæ ligasset, vel soluisset in terris, vel ligata essent in cœlestibus, vel soluta.*

Ex iis hæreticorum, & inter hos Trapezitæ, μικρολογία constringitur: qui non isto tantùm in libro, qui de Trapezitico fenore inscribitur, sed alio in loco, Episcoporum dignitatem adeò in arctum cogit, vt ligandi soluendique potestatem non aliter definiat, quàm eo munere, quo Ostiarij fungebantur: quod in eo situm erat, vt in permittendo aditu Ecclesiæ *bonos à malis discernerent* (ait Iuo Carnotensis Sermone 2 de rebus Eccl.) Ita ille ligare nihil aliud esse putat, quàm Ecclesia interdicere: soluere, liberum esse in Ecclesiam aditum dare. Nam & cœlorum regnum, cuius claues Petro

datæ sunt à Christo, Ecclesiam interpretatur: non falsò tantùm; sed etiam ineptè, vt [a] alibi demonstrauimus.

[a] in Miscel. Exercit. ad Iul. c. 16.

V. HOC hæreticum fermentum damnant pænè omnes Græci, Latinique Patres; qui de potestate illa Episcopis, ac sacerdotibus pro cuiusque munere concessa aliter iudicant: vt ex paucis quæ attuli, testimoniis constat: quibus vnum, alterúmve libet addere. Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi XIV Eliam cum Petro comparans, Ἠλίας μὲν, inquit, ἀνελήφθη εἰς οὐρανόν· ἀλλὰ Πέτρος ἔχει τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. *Elias in cælum assumptus est: at Petrus claues habet regni cælorum.* [b] Antiochus Homilia CXXII, Οὐκ εἶπεν, inquit, ὅσα ἂν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐπὶ τῆς γῆς· ἀλλ' ὅσα ἂν δήσης ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἵνα καὶ ποιῶν ἀκριβῶς ...ν, ἢ κωλύων, ἢ καθαι-

[b] Tomo I. Biblioth. Græcol. pag. 1215.

ρῶν, φοβερὸν ἔχοις τὸ πρᾶγμα, ὡς σύμψηφον καλῶν τὸν θεόν, ὡς ὑπὸ μάρτυρι τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τοῦτο ποιῶν. καὶ ὁ κωλυόμενος, ἢ καθαιρούμενος φρίττῃ, ὡς ἔξω βαλλόμενος οὐρανῶν βασιλείας· ὅρα, φησίν, ὁ πρεσβύτης, ἱερεῦ. ἃ κάτω δεσμεῖς, ἄνω λογοθετεῖσθαι προσδόκησον. *Non dixit, Quacumque ligaueritis in terra, erunt ligata in terra: sed quacumque ligaueris in terra, erunt ligata in cœlo. vt quando à communione repelles, vel interdices, vel depones, formidolosam rem esse ducas: vtpote qui sententiæ adstipulatorẽ adhibeas Deum; tanquam illo teste, qui in cælo est, id agens. Et vt vicißim is cui interdicitur, aut qui deponitur, perhorrescat, velut extra regnum cœlorum eiectus. Vide, inquit, ô Sacerdos! quid agas. Quæ infra alligas, horum in supernis rationem habendam existima.* Manifestum est ex illis omnibus Patrum decretis; regnum cœleste non esse huius temporis Ecclesiam; vt

pessimè interpretabatur Trapezita noster: sed cœlum ipsum, cuius claues Petro tradidit Christus: ac potestatem illam ligandi, soluendíque, ius esse, non ab Ecclesia solùm eiiciendi, vel in eam introducendi: sed ad cœlum vsque pertingere.

VI. HANC verò iudiciariam esse functionem nemo non agnoscit, nisi qui planè desipit. *Ius enim hoc solis permissum est Sacerdotibus*, ait Ambrosius libro 1. de Pœnitentia, capite 2. & Pacianus Epistola 1. Itaque Sacerdotalibus officiis continetur. Et quidem [a] Caluinus solo iure prædicandi iurisdictionem definit istam, dum *clauium vocem*, & *ligandi modum* sic explicat: *Quoniam Euangelij doctrina nobis*, inquit, *cœli aperiuntur. Porro non alio modo ligantur & soluuntur homines, nisi dum fides alios reconciliat Deo, alios sua incredulitas magis obstringit.* Et in Com-

[a] Caluin. lib. 4. Inst. cap. 6. §. 4.

mentario ad Harmoniam Euangelicam, locum enarrans illum Matthæi XVI. *Dabo tibi claues*, &c. *Clauium*, inquit, *similitudo concinnè ad docendi munus aptatur*. Hinc apparet quibus ex fontibus suum illum riuulum duxerit Trapezita, qui Episcopatum, eiúsque summum ac præcipuum munus sola docendi, ac prædicandi functione metitur. Quanquam turpius in eo, quàm Caluinus ipse, peccat; quod *regnum cælorum*, vt iam diximus, militantem in terris Ecclesiam esse putat: cùm cœlum ipsum propriè dictum Caluinus intellexerit. Sed de potestate ligandi & soluendi, déque clauibus Petro traditis, longè diuersa ab indoctis istis Scripturarum mangonibus vetustas omnis Ecclesiastica docuit. Nam Sacramentorum administratione, & sententia contineri iudicauit, qua ab vsu sacrorum arcentur,

aut ad ea fideles admittuntur. Ita Cyprianus in epistola ad Lapsos XXVII. Et in Epistola LXXIII ad Iubaianum, de iis Christi verbis agens, quibus Ioannis XX remittendi potestatem, aut retinendi peccati tribuit Apostolis, ad baptismi, & remissæ peccatorum, id est pœnitentiæ dandæ, ius illa refert. Idem & Hieronymus censet epistola CL, quæstione IX. Chrysostomus item [a] libro tertio de Sacerdotio, vbi ad baptismum Eucharistiam addit.

[a] pag. 16. edit. Sauil.

VII. CYRILLVS etiam Alexandrinus libro XII in Ioannem, postquàm illud ab Christo deriuatum in Apostolos remittendorum ius peccatorum, non ad falsarij Trapezitæ iudicium, sed ad veritatis regulam exactum amplissimo præconio celebrauit; vt diuinam esse potestatem illam, & dignitatem assereret, Τὸ μόνη, inquit, πρέπον ἀξίωμα τῇ θείᾳ φύσει

τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς περιέθηκεν ὁ σωτήρ. *Soli diuinæ naturæ congruentem dignitatem, discipulis suis Saluator attribuit.* Id autem qua ratione ab illorum successoribus exerceri in Ecclesia soleat, posteà sic explicat. Ἀφιᾶσι γοῦν ἁμαρτίας, ἤτοι κατέχουσιν οἱ πνευματοφόροι κατὰ δύο τρόπους, κατά γε διάνοιαν ἐμήν. ἢ γὰρ καλοῦσιν ἐπὶ τὸ βάπτισμα τούς, οἷς ἂν ἤδη τούτου τυχεῖν ὠφείλετο διὰ τὴν τοῦ βίου σεμνότητα, καὶ τὸ δεδοκιμασμένον εἰς πίστιν· ἢ διακωλύουσί τινας, καὶ τῆς θείας χάριτος ἐξείργουσιν ἔτι οὔπω τέως γεγονότας ἀξίους. ἢ καὶ καθ' ἕτερον τρόπον ἀφιᾶσί τε, καὶ κρατοῦσιν ἁμαρτίας, ἐπιτιμῶντες μὲν ἁμαρτάνουσι τοῖς τῆς ἐκκλησίας τέκνοις, μετανοοῦσι δὲ συγγινώσκοντες. Hoc est. *Remittunt porrò peccata vel retinent Spiritu afflati homines duobus, vt arbitror, modis. Vel enim ad Baptismum vocant eos, quibus illius copia fieri debet, propter vitæ honestatem, & probatam fidem. Vel prohibent aliquos,*

& à diuina gratia reiiciunt, quod nondum ea se dignos præbuerint. Vel alio modo remittunt, retinéntve peccata, dum Ecclesiæ filios vel peccantes castigant; vel pœnitentibus ignoscunt.

VIII. QVAPROPTER non in prædicatione diuini verbi vsus potestatis clauium situs est: sed in Sacramentis administrandis, Baptismi præsertim, Pœnitentiæ, & Eucharistiæ, quorum ius omne penes Episcopos erat: nempe vt aut per se illa fidelibus impertirent: aut Presbyteros ac Diaconos, pro suo quemque munere, vicarios illius gerendæ functionis adhiberent. Notum enim est moris Ecclesiastici peritis, probandorum catechumenorum, & ad baptismum & Eucharistiam admittendorum ius & officium, proprium episcoporum fuisse: nec non ad communionem, & Sacramentorum vsum recipiendorum pœniten-

tium. Quam ob caussam sanctissimi illi, quos testes adduxi; & quos ne essem longior, omisi, Patres, ligandi atque soluendi, siue remittendi, aut retinendi peccata; siue denique clauium potestatem datam Episcopis per Apostolos fuisse testantur. Quæ res non oneris tantummodò sine dignitate functionem; non docendi, ac prædicandi munus; non aliud denique, quàm ius, potestatem, magistratum, iurisdictionem, vt in rebus Ecclesiasticis, amplissimam ostendit: ac multò præstantiorem, quàm quæ Iudaicis presbyteris tributa fuit in antiqua lege.

Capvt VIII.

Prædicandi ius ac functionem penes episcopos fuisse demonstratur aduersus indoctum Trapezitæ commentum: idque variis Patrum, ac Conciliorum testimoniis asseritur.

[a] Trapez. p. 418.

I. Reliqvvs ex [a] Trapezitæ partitione tertius est Episcoporum status, in quo *docendi munere abiecto, ex munus presbyterorum quædam sibi præcipua sumere cœperunt, quæ non liceret presbyteris attingere: sed Episcopi soli agere possent: vt erat pœnitentium reconciliatio, & Chrismæ confectio, & puellarum consecratio, & alia quædam.* [b] Addit insuper, per idem tempus *Episcopo dispensandi res Ecclesiasticas potestatem datam esse, sed cum notitia presbyterorum, & Diaconorum, Canone vltimo Antiochenæ*

[b] Id. p. 419.

Synodi. Ex quibus liquet, circa Antiocheni Concilij tempus, mutationem hanc Episcopalis ordinis institutam fuisse. ac deinceps *docendi munus Episcopos abiecisse.* Hunc enim postremum statum recenset τῆς ἐπισκοπῆς Trapezita. Iam hoc inusitatum & immane portentum est erroris, affirmare, quarto Christianæ Ecclesiæ seculo, ac deinceps, Episcopos ab docendo, & prædicando Dei verbo destitisse. Atqui euidens est, tum maximè ei rei dedisse operam Episcopos; idque passim Synodicis decretis & canonibus id illis iniunctum fuisse. Nulla est ad vsum Ecclesiæ, ac mores inuestigandos, & quod cuiusque ius ordinis Ecclesiastici sit, officiúmque discernendum alia ratio, quàm Conciliorum & Canonum decreta; quibus omnis Ecclesiæ disciplina continetur, Patrum, & Ecclesiæ doctorum, qui

eâdem ætate florebant, testimoniis approbata. At id persæpè grauitérque scimus Episcopis esse mandatum, vt diuini verbi pabulo commissum sibi gregem reficerent. Carthaginense quartum, canone xx sanxit, *Vt Episcopus nullam rei familiaris curam ad se reuocet, sed vt lectioni, & orationi, & verbi Dei prædicationi tantummodò vacet.* Canone item xxiv, *Sacerdote* (Is est Episcopus) *verbum faciente in Ecclesia, qui egressus de auditorio fuerit, excommunicetur.*

II. Hilarius in octauo libro de Trinitate, *Non statim boni, atque vtilis pastoris est*, ait, *aut tantummodò innocenter agere, aut tantummodo scienter prædicare: cùm & innocens sibi tantum proficiat, nisi doctus sit: & doctus sine doctrinæ sit auctoritate, nisi innocens sit*, &c. *Sed perfectum Ecclesiæ principem perfectis maximarum virtutum bonis instituit* (Apostolus), *vt &*

vita eius ornetur docendo, & doctrina viuendo.

Prosper libro de vita Contemplatiua, capite xx, qualem esse deceat episcopum, docens, inter alia, quod Ezechiel speculatorem illum esse dicit, id velle asserit, *oportere Sacerdotem propositi sublimitate celsiorem esse cunctis, & maioris scientiæ habere gratiam, qua possit sub se viuentes instruere.*

Isidorus Pelusiota libro 2, epistola 208 ad Hermogenem episcopum scribens, Episcopalis esse muneris docet non solùm verbo docere: quod plerosque tum vnum instituisse queritur: sed virtuti insuper studere. οὐ τοσοῦτον γὰρ ὁ λόγος, ὅσον ὁ τρόπος τῶν διδασκόντων παραθήγειν πέφυκεν. οἱ δ' ὥσπερ τὸ λέγειν μόνον ἐμπιστευθέντες, τοῦ πράττειν ἀπέχονται· οὓς καὶ στηλιτεύων ὁ μέγας θεῖος Ἀπόστολος ἔφη· ὁ κηρύττων μὴ κλέπτειν, κλέπτεις. *Non oratio docentium*

perinde animos acuere solet, vt vita & mores. At isti non secus ac si ipsis dicendi duntaxat munus commissum fuisset, ab actione abstinent. Quos etiam proinde incessens, ac proscindens diuinus Apostolus his verbis vsus est: Qui prædicas non esse furandum, furaris, &c. Vide & Epistolam 235.

III. SED quo vehementius prodigium illud erroris elidatur, Conciliorum aliquot canones in medium afferam, qui longè post illud tempus editi sunt, quo tempore Trapezita prædicandi munus eiurare cœpisse putat Episcopos. Nam si id vnquam in Ecclesia factum est; postremis maximè seculis est factum: quæ quo longiùs ab incorrupta illa & Apostolica ætate distant; eo disciplina solutior fuit: ac tum Clerici reliqui, tum Episcopi præsertim, in otium ac licentiam incubuerunt. Itaque prædicandi officium laborio-

ſum vtique ac moleſtum detrectaſſe tunc iſtos, & in Presbyteros traieciſſe veriſimile eſſet; ſi hoc vnquam geſtum eſſe conſtaret. Sed eſt falſiſſimum: Immo contrarium, omnes Synodi, omnes canones, omnium ſeculorum decreta prædicant: id perpetuò Epiſcopalis officij, muneríſque proprium habitum in Eccleſia fuiſſe; docere populum, & ad eum diuinis de rebus, ac myſteriis verba facere: cuius in partem officij ita vocati ſunt Presbyteri, & alij, ſi forte, Clerici: vt vel interim Epiſcopi pro virili parte idem facere non deſtiterint: vel facultatis inopia, aut negotiorum implicati moleſtiis potiùs, quàm quod eorum muneris id non eſſet, omiſerint: ac denique nonniſi conceſſu illorum & auctoritate poteſtas ſit prædicandi diuini verbi tributa ceteris.

IV. Sed iam canones paucos ex

infinita copia proferamus. Arelatense sextum, quod anno 813, Carolo M. imperante factum est, canone tertio, Episcopis præcipit, vt sacris literis, & diuinarum rerum studio dediti sint: *vt vnusquisque illorum in propria parochia perfectè studiosèque presbyteros, & vniuersum populum docere, & instruere non negligat: quia ignorantia mater cunctorum est errorum, & maximè in Sacerdotibus Dei vitanda est*, QVI DOCENDI OFFICIVM IN POPVLIS SVSCEPERVNT, &c. *Sciant igitur Sacerdotes Scripturas sanctas, & canones, vt omne opus eorum in prædicatione, & doctrina consistat.* Turonense tertium eodem anno celebratum, canone IV, *Solicitè studeat*, inquit, *vnusquisque Episcopus gregem sibi commissum sacra prædicatione quid agere, quidve vitare debeat, informare.* Sic Remense secundum eiusdem anni,

canone

canone XIV. decreuit, *Vt Episcopi diligentius operam dent, lectionique diuinæ incumbant, id est canonicis libris, & opusculis Patrum*, ET VERBVM DEI OMNIBVS PRÆDICENT. Cabilonenſe tertium eodem anno, canone I, *Vt Episcopi assidui sint in lectione, & scrutentur mysteria verborum Dei, quibus in Ecclesia doctrinæ fulgore splendeant, & verborum Dei alimentis animas sibi subditas satiare non cessent*. Pariſienſe ſextum anno 829, canone IV, & V, ex Proſpero: & canone XII, ex Paſtorali Gregorij M. docendi officium epiſcopalis eſſe muneris admonet. nec non canone XXIII ex Fulgentio. Idem præcepit & Aquiſgranenſe ſecundum canone 2, 5, ac 6. Ad hæc Meldenſe anno 845 ſub Carolo Caluo, canone XXIX, Epiſcopis præcipit, vt *subditos sibi studiosissimè docere contendant*. Valentinum verò eodem rege, an-

no 835, canone XVI, *Vt vnusquisque nostrûm* (ait Episcopos alloquens) *siue per se, siue per aliquem, vel aliquos ex ministris Ecclesiæ fideliter doctos, ita verbum prædicationis tam in vrbe, quàm foris in plebibus exhibeat, vt omninò eis admonitio & exhortatio salutaris deesse non possit.*

V. In Capitulari Ludouici Pij Imperat. Aquisgrani anno 816 edito, canone XIX, cautum est, *Ne Episcopi occasione prædicandi, aut confirmandi oneri sint populis.* Et canone XXVIII, *Episcopos monemus, vt siue per se, siue per vicarios, pabulum verbi diuini sedulò populis adnuntient: quia, vt ait beatus Gregorius, iram contra se occulti iudicis excitat sacerdos; si sine prædicationis sonitu incedit.*

Quin etiam [a] in formula Præcepti, quo Francorum Reges episcopatum alicui concedebant, inter alia quæ illi præscribuntur officia, istud

[a] Tom. 2. Concil. Gall. pag. 636.

ipsum est, vt *iuxta canonicam institutionem plebem vobis commissam assiduis prædicationum sermonibus expolire studeatis.* Et [a] in alia formula, talis Episcopus ordinandus proponitur, *Qui sciat commissa sibi talenta assiduæ prædicationis sermonibus expolire.*

a pag. 637.

Et ne Gallicanæ tantùm Ecclesiæ instituta percenseam: certè Græcorum sexta Synodus in Trullo, quæ anno 707 Constantinopoli est habita; in idem conspirat de Episcopatu iudicium. Ait enim canone XIX, Ὅτι δεῖ τοὺς τῶν ἐκκλησιῶν προεστῶτας ἐν πάσῃ μὲν ἡμέρᾳ, ἐξαιρέτως δὲ ταῖς κυριακαῖς, πάντα τὸν κλῆρον, καὶ τὸν λαὸν ἐκδιδάσκειν τοὺς τῆς εὐσεβείας λόγους, ἐκ τῆς θείας γραφῆς ἀναλεγομένους τὰ τῆς ἀληθείας νοήματά τε, καὶ κρίματα. *Oportere Ecclesiæ præsides, cùm omni die, tum præsertim Dominicc, clerum omnem, & populum docere quæ ad pietatem spectant, ex diuina Scriptura col-*

ligentes veritatis sententias, & iudicia. Erant ergo tum διδάσκαλοι τῆς ἐκκλησίας οἱ ἐπίσκοποι, *doctores Ecclesiæ Episcopi*, vt interpretes loquuntur: nec à se munus illud excusserant. Eadem & anno Christi 675, Toletanæ, adeóque totius Hispaniensis Ecclesiæ mens fuit. Nam generale ex omnibus regni illius Episcopis Concilium Toleti habitum est, ordine vndecimum. Cuius memorabilis est ad Trapezitæ veternum excitandum secundus canon. *Quantum quis præcelsi culminis*, inquit, *obtinet locum, tantùm necesse est præcedat cæteros gratia meritorum, vt in eo, quod præsidet singulis, singulariter ornetur eminentia sanctitatis; habens semper & in ore gladium veritatis & in opere efficaciam luminis: vt iuxta Paulum, potens sit exhortari in doctrina sana, & contradicentes reuincere. Nos proinde nostri ordinis gradum, vel*

suscepti regiminis modum magnoperè cogitare debemus: vt qui officium prædicationis suscepimus, nullis curis à diuina lectione priuemur, &c.

VI. LATERANENSIS quoque Synodus Innocentio tertio Pontifice, anno 1215 ex totius collecta Christiani orbis Episcopis, & eiusdem vniuersalis Ecclesiæ sententiâ complexa, canone x sanxit, *vt quoniam Episcopi propter occupationes multiplices, vel inualetudines corporales, seu occasiones alias (ne dicamus defectum scientiæ, quod in eis est reprobandum omninò, nec de cætero tolerandum) per seipsos non sufficiunt ministrare populo verbum Dei, viros idoneos ad id munus assumant, tanquam coadiutores, & cooperatores*. Atque hoc ipsum est, quod supra dixi, Episcopos nonnullos magis voluntate sua, aut occupationum magnitudine, aut facultatis inopia, à prædicandi fun-

ctione cessasse, quàm quod iure ac potestate ista carerent. Tum id vniuersè, & vbique nunquam esse factum; quod tacitè Trapezita innuit. Quid quod Pelagius secundus epistola secunda, Episcopos peculiari vocabulo prædicatores nominat? Atque hoc firmissimo comprobare argumenti genere possumus; vsu & exemplis Episcoporum, qui per totum orbem seculis omnibus extiterunt: qui prædicandi, docendique populi partes strenuè sunt executi; quamuis eodem tempore publicè nonnunquam Presbyteri & ipsi verba facerent: quod Alexandriæ institutum esse scimus, vt erudiendo populo, & explicandis Christiani dogmatis mysteriis illius ordinis præponeretur aliquis; quo munere Pantænum, Clementem Alexandrinum, Origenem, Heraclam, presbyteros omnes, non Episcopos,

singillatim perfunctos esse, historiæ Ecclesiasticæ testantur. Vt vel ex eo [a] Trapezitæ longè falsissima conuincatur opinio: qui tum demum, *vbi docendi munus abiecerunt Episcopi* (quod paullo pòst Nicænam Synodum accidisse ex eius verbis colligitur) *exortum esse* scribit *in Ecclesia Doctorum genus; qui Episcopi non erant, qui hoc operis habuerunt, populum erudire prædicationibus, & scripturas eis exponere.* Atqui si Eusebium, si Hieronymum, si cæteros legisset, qui illorum, quos dixi, & consuetudinis istius Alexandrinæ Ecclesiæ mentionem faciunt, aliter profectò iis de rebus existimasset.

a pag. 418.

VII. MEMINIT Hieronymus in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis, capite XLVI, quod est de Pantæno; *veteris in Alexandria consuetudinis* istius, quæ *à Marco Euangelista* obtinuerit, vt *semper ecclesiastici doctores*

ibidem publicè populum erudirent: cui muneri Pantænus præpositus est. a Idem de Clemente Alexandrino, *Clemens*, inquit, *Alexandrinæ Ecclesiæ presbyter*, *Pantæni*, *de quo suprà retulimus*, *auditor*, *post eius mortem*, *Alexandriæ Ecclesiasticam scholam tenuit*, *& κατηχήσεων magister fuit.* Eusebius verò in libro sexto Historiæ tum κατηχήσεως istius à presbyteris susceptæ meminit: tùm præter illos, b Heraclæ, qui Origeni successit: & Dionysij, qui Heraclæ ad Episcopatum prouecto. Extant Origenis Homiliæ complures: extant & aliorum, qui presbyteri cùm essent, non episcopi, populum publicè docebant: cùm intereà, pro virili parte, idem in officium prædicandi diuini verbi incumberetur ab Episcopo. Ita Flauiano Antiochiæ præsidente, conciones habebat Chrysostomus; Hippone regio, cui Valerius episco-

a Hieron. cap. 48.

b Euseb. lib. 6. cap. 26.

pus præerat, Augustinus. Atque ille quidem, quod tardioris erat linguæ, & Latino sermone minus promptus Valerius; iniunctum hoc sibi munus accepit: vt scribit Possidius. Cuius illud etiam est insigne aduersus Trapeziticum dogma πονηροῦ κόμματος, quod in capite v prodidit, Valerium ob eas, quas dixi, caussas, Augustino *presbytero potestatem dedisse coram se in Ecclesia Euangelium prædicandi, ac frequentissimè tractandi, contra vsum quidem, & consuetudinem Africanarum Ecclesiarum. Vnde etiam ei nonnulli episcopi detrahebant. Sed ille vir venerabilis, ac prouidus, in Orientalibus ecclesiis id ex more fieri sciens, vtilitati ecclesiæ consulens, obtrectantium non curabat linguas, dummodo factitaretur à presbytero, quod à se episcopo impleri minimè posse cernebat.* Igitur Episcopi per id tempus in Africanis Ecclesiis con-

ibidem publicè populum erudirent: cui muneri Pantænus præpositus est. a Idem de Clemente Alexandrino, *Clemens*, inquit, *Alexandrinæ Ecclesiæ presbyter, Pantæni, de quo suprà retulimus, auditor, post eius mortem, Alexandriæ Ecclesiasticam scholam tenuit, & κατηχήσεων magister fuit.* Eusebius verò in libro sexto Historiæ tum κατηχήσεως istius à presbyteris susceptæ meminit: tùm præter illos, b Heraclæ, qui Origeni successit: & Dionysij, qui Heraclæ ad Episcopatum prouecto. Extant Origenis Homiliæ complures: extant & aliorum, qui presbyteri cùm essent, non episcopi, populum publicè docebant: cùm intereà, pro virili parte, idem in officium prædicandi diuini verbi incumberetur ab Episcopo. Ita Flauiano Antiochiæ præsidente, conciones habebat Chrysostomus: Hippone regio, cui Valerius episco-

a Hieron. cap. 48.

b Euseb. lib. 6. cap. 26.

pus præerat, Augustinus. Atque ille quidem, quod tardioris erat linguæ, & Latino sermone. minus promptus Valerius; iniunctum hoc sibi munus accepit: vt scribit Possidius. Cuius illud etiam est insigne aduersus Trapeziticum dogma πονηροῦ κόμματος, quod in capite v prodidit, Valerium ob eas, quas dixi, caussas, Augustino *presbytero potestatem dedisse coram se in Ecclesia Euangelium prædicandi, ac frequentissimè tractandi, contra vsum quidem, & consuetudinem Africanarum Ecclesiarum. Vnde etiam ei nonnulli episcopi detrahebant. Sed ille vir venerabilis, ac prouidus, in Orientalibus ecclesiis id ex more fieri sciens, vtilitati ecclesiæ consulens, obtrectantium non curabat linguas, dummodo factitaretur à presbytero, quod à se episcopo impleri minimè posse cernebat.* Igitur Episcopi per id tempus in Africanis Ecclesiis con-

cionabantur ipsi, non id munus presbyteris attribuebant.

VIII. SED nec in Orientalibus, ita presbyteri illi, quibus coram Episcopis permissum erat loqui, prædicationi operam dabant, id vt soli facerent, ac non etiam episcopi. Hoc qui vniuersè, infinitéque dicit Trapezita, & falsò dicit, & tota ipsa antiquitatis memoria teste conuincitur. Quid enim? Non episcopus prædicauit, ac populum docuit Augustinus in Africa? Non in Oriente Chrysostomus? De quo quidem mirabile istud, ac planè singulare [a] in eius vita proditum est, vsque adeò prædicationi verbi diuini deditum fuisse; vt inambulans etiam, & in solemnibus processionibus per viam incedens, perpetuò ad populum, qui eum magno numero, & incredibili audiendi cupiditate comitabatur, orationes

[a] Anon. in vita Chrys. cap. 36 To. 8. edit. Sauil.

haberet. Quid eodem tempore Basilius? quid Gregorij ambo, Nyssenus, & Nazianzenus? Quid Amphilochius? quid Asterius? quid Proclus deinde Constantinopolitanus? quid Alexandriæ Cyrillus? quid in Italia Ambrosius, Gaudentius, Petrus Chrysologus, Maximus Taurinensis? In Galliis Eucherius, Cæsarius, Eligius? quid vbique terrarum innumerabiles alij Episcopi? Quorum partim extant in hodiernum vsque diem Homiliæ ad populum dictæ: partim eos constat multum, accuratéque partem illam pastoralis muneris expleuisse? Res est (vt dixi, & sæpius cogor dicere) notissima, & obscura nemini; nihil tam Episcopos omnibus seculis factitasse, quàm vt populo verbum Dei prædicarent.

IX. QVIS igitur satis, & pro

eo ac tam abnormis, & barbara meretur opinio, castigare illam queat? Quis talia scribere audentem ferat? [b] Olim *Episcopos proprium hoc munus habuisse, docere, ac populum prædicatione erudire, orationique tantum vacare, & NVLLIS SE ALIIS ECCLESIASTICIS NEGOTIIS IMMISCERE; cætera tum curasse presbyteros*, præsertim *Sacramentorum administrationem.* [c] Item, *Abiecto munere docendi, ex muniis presbyterorum quædam præcipua sibi sumere cœpisse, quæ non liceret presbyteris attingere, sed Episcopi soli agere possent: vt erat pœnitentium reconciliatio, & Chrismæ confectio, & puellarum consecratio.* Quæ Trapezitæ verba iterum repræsentamus; vt lectores intelligant, quem terminum illi ipsi mutationi præfixerit Episcopalis status: & cum iisdem verbis comparata

b Trapez. p. 417.

c Id pag. 418.

omnia illa testimonia Veterum & exempla, quæ contrarium ostendunt, nihil ad respondendum illi reliqui faciant.

Tum igitur Episcopi muti esse cœperunt, & ex ambone vox illorum audiri desiit, cùm quæ solis anteà presbyteris erant attributa, in se ipsi solos transtulerunt; chrismatis consecrationem, pœnitentium reconciliationem, virginum consecrationem. Atqui posteaquàm tria hæc canonum auctoritate, solis episcopis nominatim concessa sunt, non minus, quàm anteà, constat Episcopos prædicandi verbi partes obiisse. De chrismate scriptum est à Damaso in vita Siluestri (cui Scriptori tantùm tribuit Trapezita, vt ei admodum vni de re noua, inusitata, & Ecclesiasticæ antiquitatis vsu tritis auribus inaudita, Episcopalis status mutatione, ac discrimi-

ne fidem habuerit) Scribit igitur grauis ille, & laudatus Scriptor de Siluestro ſic: *Conſtituit & chriſma ab Epiſcopo confici.*

X. QVAMOBREM Nicæni circiter Concilij tempus, quo Silueſter præſedit Eccleſiæ, innouatum illud eſt in epiſcopali ordine, vt à prædicandi officio ceſſarent. Certè poſt annos à Nicæna Synodo XVI, hoc eſt in Antiocheno Concilio, decretum illud eſt, quod nonniſi poſt deiectum ex ambone epiſcopalem gradum contigiſſe vult Trapezita, vt Eccleſiaſticorum bonorum adminiſtratio penes epiſcopos eſſet, adhibitis tamen Presbyteris & Diaconis. Ex quo videlicet ſequi demonſtrauimus, καινοτομίαν illam Trapeziticam, epiſcopali in gradu, ſub Nicæna incidiſſe tempora. Illud verò extra controuerſiam eſt, in ſecundo Carthaginenſi Concilio,

quod anno Christi cccxc celebratum esse viri docti asserunt, tria illa, Episcoporum excepta esse iuri, quæ commemorata sunt à Trapezita. Nam Canone tertio sancitum est ita: *Chrismatis confectio, & puellarum consecratio, à Presbyteris non fiant. Vel reconciliare quemquam in publica Missa presbytero non licere.* ac sequenti canone de *reconciliandis pœnitentibus* itidem agitur; idque auctoritate Episcopi fieri præcipitur. Et in Carthaginensi tertio, anno Christi cccxcvii, canone xxxvi, *Ut presbyter inconsulto episcopo virgines non consecret: chrisma verò nunquam conficiat.* De eodem chrismate in Vasensi prima Synodo, sub Leone Papa canon editus est primus: nec non in aliis plerisque Synodis decreta itidem facta. Quocirca, si vera est Trapezitæ opinio, Episcopos oportet *abiecisse tum docendi munus.* Quod apertè fal-

sum esse, tot illa, quæ suprà commemorata sunt, argumenta, & exempla demonstrant. Sed in tam luculentum, & apertum mendacium diligentiùs inquirere, abuti est otio, & lectoris ingenio diffidere. Profectò enim valdè imperitum oportet esse, cui primo statim intuitu non illius commenti falsitas suboleat.

DIONY-

DIONYSII PETAVII AVRELIANENSIS E SOCIETATE IESV

DISSERTATIONVM ECCLESIASTICARVM LIBER SECVNDVS:

In quo certæ fidei, vel rerum Ecclesiasticarum quæstiones disputantur.

CAPVT I.

De Diaconis, quos profanos mensarum administros fuisse Trapezita contendit. quæ opinio refutatur. ac do-

cetur tum septem illos primos Diaconos Actorum VI, *tùm ceteros deinceps sacrum, & hierarchicum gradum habuisse: idémque locus Actorum illustratur. Trullana pseudo-synodus notata.*

I. QVOD erat præcipuum libri huius, & institutæ disputationis argumentum; de Episcoporum ordine, ac functione egimus hactenus. Quædam nunc supersunt aliis de rebus, sed tamen Ecclesiasticis, à feneratorum patrono obiter iniecta; quæ animaduersionem merentur. Ea nos paucis complectemur.

Ac principiò considerandum id est, quod non ille dubitando, vt cordati, minimèque præcipites solent, sed præfractè asseuerando pronuntiat: [a] *Diaconos nullam habuisse χειρο-*

[a] Trapez. p. 410.

νησιν, *aut* προεστάσιαν *in Ecclesia, aut alium Ecclesiasticum actum, nisi pauperum tantùm mensarúmque ministerium. Vnde &* διάκονοι *appellati.* Atqui falsò ista dici, tum Scriptura ipsa, tum auctoritas veterum; & Ecclesiæ mos, atque vsus ostendit. Lucas Euangelista, à quo Diaconorum origo traditur; tametsi instituendorum septem illius ordinis principum captam occasionem refert ex quotidianis in viduas egenósque curandis sumptibus, & mensarum præfectura: non hoc solùm munus iniunctum illis esse; sed alia præterea gessisse demonstrat.

II. PRIMVM diuini verbi prædicatio *Ecclesiasticus actus est:* adeò quidem vt vnicum hoc pensum Ecclesiæ principibus, id est episcopis, Trapezita mandauerit. qui etiam inter presbyteros, siue episcopos præstantiorem iis gradum assignat,

qui id vnum agerent. At illud vsurparunt Diaconi: & inter hos [b] Stephanus vnus è septem primis; nec non [c] Philippus ex eodem ordine. Ecclesiasticus item actus est, Dominici corporis, & sanguinis administratio. Hanc etiam Diaconi ex officio susceperunt. Testis est Apostolicorum æqualis temporum Ignatius martyr in epistola ad Trallianos, qui diaconos ait *ministros esse mysteriorum Iesu Christi*: διακόνους ὄντας μυστηρίων Χριστοῦ Ἰησοῦ. Tum profanum id ministerium fuisse docentem cum Caluino, & hæreticis aliis Trapezitam hac sententia iugulat. Οὐ γὰρ βρωτῶν, καὶ ποτῶν εἰσι διάκονοι, ἀλλ' ἐκκλησίας θεοῦ ὑπηρέται. *Non enim ciborum ac potuum ministri sunt, sed Ecclesiæ Dei.* Deinde scribit Diaconos Episcopis functionem exhibere; qualem Angeli Deo præstant: cuiusmodi Stephanus Iacobo; Timotheus & Li-

b Act. 6.
c Act. 8.

nus, Paulo; Anacletus & Clemens Petro præstiterunt.

III. BREVI posteà tempore Iustinus martyr extitit. Qui in Apologetico posteriore docet Diaconos in Ecclesia, postquam ab Sacerdote consecratio facta est panis & vini, hoc est Eucharistiæ; hanc ipsam in fideles distribuere solitos. *οἱ καλούμενοι παρ' ἡμῖν διάκονοι, διδόασιν ἑκάστῳ τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου, καὶ οἴνου, καὶ ὕδατος, καὶ τοῖς οὐ παροῦσιν ἀποφέρουσι.* *Qui apud nos Diaconi vocantur, vnicuique adstantium distribuunt ex illo pane, & vino, & aqua benedictione consecratis: & ad absentes deferunt.* Quem quidem panem, vinúmque pro communibus haberi vetat. *οὐ γὰρ ὡς κοινὸν ἄρτον, οὐδὲ κοινὸν πόμα ταῦτα λαμβάνομεν.* Atque hoc perdiu posteà obseruatum in Ecclesia fuisse, vt Diaconi corpus & sanguinem Domini populo mini-

strarent, veteres canones & historiæ testantur. In Actis sancti Laurentij martyris fide dignissimis, ita magnus hic Leuita Xystum Pontificem alloquitur: vt ex iisdem refert [a] Ambrosius: *Quò Sacerdos sancte sine Diacono properas? Nunquam sacrificium sine ministro offerre consueueras*, &c. *Cui commisisti Dominici sanguinis dispensationem: cui consummandorum consortium sacramentorum, huic consortium tui sanguinis negas?* Cyprianus quoque non semel Diaconos ostendit Sacramentorum administros fuisse: vt in libro de Lapsis, vbi illos *calicem Domini præsentibus offerre* dixit. Ancyrana Synodus canone 2, duo genera functionum Ecclesiasticarum Diaconis adscribit, hoc est ἱερατικῆς λειτουργίας, nempe τὸν ἄρτον, καὶ ποτήριον ἀναφέρειν, quod est offerre communicantibus corpus & sanguinem Domini: & κηρύσσειν, hoc est

[a] lib. 1. de Off. c. 41.

prædicare. Arator elegantissimus Poëta, libro I in Acta Apostolorum, septem illorum institutionem versibus illis declarans, minimè profanum fuisse munus ostendit.

Iura ministerij sacris altaribus apti
In septem statuêre viris: quos vndique lectos
Leuitas vocitare placet. Quàm splendida cœpit
Ecclesiæ fulgere manus, quæ pocula vitæ
Misceat, & latices cum sanguine porrigat agni.

IV. Et quoniam Clementis auctoritati tantum, vt superiùs ostendi, Trapezita defert, eúmque dignum habet, cui nouis de rebus & inauditis fidem adhibeat; legat quæ de Diaconis ille scripsit in Constitutionibus Apostolicis; præsertim libro secundo, capite XLIV: vbi Diaconum in omnibus, quoad potest,

subleuare iubet Episcopum, à quo potestatem debet accipere: ita vt maioris duntaxat momenti res illi reseruet, sítque Diaconus Episcopi oculus, & auris. Et capite LIV, Diaconi esse dicit in sacris Synaxibus apparere Præsuli, & de pace ac mutua concordia populum admonere. Cuius officij passim in veteribus Liturgiis, & antiquorum Scriptis exempla leguntur. Quæ qui nesciat, is sit omnium rudis: qui autem vtcumque norit: quînam obsecro constabit sibi, si idem Diaconorum munus profanæ, haud ampliùs, mensæ ministerio, ac pauperum cura circumscribat? Nam & Baptismum à Diaconis ordinario iure administratum esse, Episcopi tamen auctoritate, iisdem ex antiquitatis monimentis accepimus. Et Tertullianus in libro de Baptismo, capite XVII, *Dandi quidem*, inquit, *habet ius summus*

sacerdos, qui est Episcopus: dehinc presbyteri, & Diaconi, non tamen sine Episcopi auctoritate, propter Ecclesiæ honorem. Ergo penes Diaconos fuit Sacramentorum, & diuini verbi ministerium. In quo Caluini & Lutheri discipuli; quorum pars magna Trapezita; notissimæ rei inscitia labuntur: dum ex Actorum capite illo sexto, vbi ex mensarum occasione, vt iam docui, constituti narrantur Diaconi, nihil aliud istos præterquam *mensales structores*, id est τραπεζοποιούς, fuisse putant.

V. QVANQVAM nonnulli sic Lucam interpretati sunt, vt aliud Diaconorum genus, & ab vulgari, notóque inter Clericos ordine diuersum, illîc significari crederent. quod quidem [a] Chrysostomus ad eum locum docere videtur: cuius hæc sunt verba. Ὁποῖον δὲ ἄρα ἀξίωμα εἶχον οὗτοι, καὶ ποίαν ἐδέξαντο χειροτονίαν, ἀναγκαῖον

a. Hom. 14. pag. 690. edit. Sauil.

μαθητῶν. ἄρα τὴν τῶν διακόνων; καὶ μὴν τοῦτο ἐν ταῖς ἐκκλησίαις οὐκ ἔστιν· ἀλλὰ τῶν πρεσβυτέρων ἐστὶν ἡ οἰκονομία. καίτοι οὐδέπω οὐδεὶς ἐπίσκοπος ἦν, ἀλλ' οἱ Απόστολοι μόνον. ὅθεν οὔτε διακόνων, οὔτε πρεσβυτέρων οἶμαι τὸ ὄνομα εἶναι δῆλον, καὶ φανερόν· ἀλλὰ τέως εἰς τοῦτο ἐχειροτονήθησαν. *Cuiusmodi autem dignitatem habuerint ipsi, & qualem manuum impositionem acceperint, necesse est intelligere. An igitur Diaconorum propriam? Atqui hoc in Ecclesiis non est vsu receptum: sed Presbyterorum est ista dispensatio. Quanquam nondum vllus tunc episcopus erat, sed Apostoli tantùm. Vnde neque Diaconorum, neque Presbyterorum puto nomen illîc esse certùm ac definitum. Sed interim ad hoc munus ordinati sunt.* Duo ex his Chrysostomi verbis colligimus. Alterum, οἰκονομίαν illam, id est functionem & dispensationem; cui præstandæ electi sunt Septemuiri illi,

quæ in viduis, & pauperibus curandis sita erat, non gessisse tum Diaconos, sed Presbyteros, illo tempore & loco, quo ista commentabatur Chrysostomus. Scripsit autem Constantinopoli iam Episcopus: vt ex Homilia octaua & nona in Acta colligitur. Alterum, fuisse in hac opinione Chrysostomum: septem illos, qui Actorum sexto ad mensarum ministeria electi sunt, neque Diaconos, neque Presbyteros disertè, expresséque nominari. Non enim absolutè negat Diaconos fuisse: sed tantummodò non satis constare, quo nomine, ordinéque censendi sint. Quo minus autem Diaconi vocandi sint, id vnum affert, quod illa viduarum, & egenorum procuratio non ab Diaconis geri consueuerit, sed à Presbyteris.

VI. QVIS tum Constantinopoli mos fuerit ex hoc loco intelli-

gitur. Constat tamen alibi Diaconorum id munus fuisse proprium, & ob eam caussam aduersus Presbyteros nonnunquam insolentius sese gessisse: vt propterea Synodalibus decretis coërcendi fuerint. Quod si in illa Ecclesia, vbi declamabat ista Chrysostomus, idem mos fuisset, vt ab Diaconis οἰκονομία eiusmodi curaretur, nihil iam caussæ superesset, quin de Apostolorum voluntate delectos septem illos, Diaconos fuisse concederet Chrysostomus, quemadmodum tota ferè antiquitas Christiana persuasum habuit: & vt alios omittam, Neocæsariensis Synodus canone xv, & Hieronymus epistola LXXXV. Quocirca non est illorum probabilis sententia, qui septemuiros illos Actorum VI, non Diaconici ordinis putant fuisse: sed diuersi cuiusdam, & profani. Nec illi Chrysostomi auctoritate tueri se possunt.

Non enim Diaconos fuisse negat; sed quo minus id asseueret, quid obstare videatur affert. tum de solo nomine præscribit; aítque non liquidò, apertéque Diaconi aut Presbyteri nomine illos affectos videri. præsertim cùm nulli adhuc essent episcopi ab Apostolis distincti; adeóque nec presbyteri, vel diaconi.

VII. HINC apparet quantum iudicij ad illum Actorum locum, & Chrysóstomi sententiam interpretandam adhibuerit Pseudosynodus Trullana; quæ canone XVI, Neocæsariensem illum canonem redarguit; in quo decernunt Patres, septé esse Diaconos oportere: quòd ita sub Apostolis institutum sit, vt ex Actorum libro constat. At Trullani isti cornicum oculos configunt; & *cùm ad Apostolica illa verba Patrum sententiam accommodassent, animaduertisse se dicunt, non de Sacramentorum*

administris sermonem illic esse, sed ministeriis mensarum. Ἡμεῖς τῶν Ἀποστολικῶν ῥητῶν τὸν νοῦν ἐφαρμόσαντες τῶν πατέρων, εὕρομεν ὡς ὁ λόγος αὐτοῖς οὐ περὶ τῶν τοῖς μυστηρίοις διακονουμένων ἀνδρῶν ἦν, ἀλλὰ περὶ (τῆς) ταῖς χρείαις τῶν τραπεζῶν λειτουργίας. Mox ad eandem mentem Chrysostomi verba referunt. Verùm si quis, vt nos paullo antè fecimus, locum Chrysostomi accuratiùs legat, animaduertet neutiquam illum negare Diaconos illos reipsa fuisse, hoc est ad ordinem eiusmodi pertinuisse.

VIII. CÆTERVM Theophylactus in Commentariis ad sextum Actorum caput, aliter Chrysostomum intellexit; cuius verba more suo descripsit. Sic enim interpretatus est, tanquam diceret ille, septemuiros istos non Diaconos fuisse, sed Presbyteros. ποίαν δὲ χειροτονίαν, inquit, ἐδέξαντο οὗτοι οἱ ἑπτά; ἆρα τῶν διακόνων;

ἀλλὰ τῶν πρεσβυτέρων, οἶμαι, τὸ ὄνομα εἶναι, καὶ τὸ ἀξίωμα αὐτῶν. ἀλλὰ τέως εἰς τοῦτο διακονεῖν τοῖς πιστοῖς τὰ πρὸς τὴν χρείαν ἐχειροτονήθησαν. *Ecquam verò manuum impositionem acceperunt septem isti? An Diaconorum? Verùm Presbyterorum arbitror esse nomen ac dignitatem ipsorum. Sed interim ad hoc ipsum, vt fidelibus quæ erant ad vsum necessaria ministrarent manuum impositione constituti sunt.* Postrema Theophylacti verba consideranda sunt. Ait enim ad hoc illos interim ordinatos fuisse, vt mensis ministrarent. Hoc est quamuis impositione manuum consecrati essent, vt non profanis tantùm mensis, sed multo magis vt sacris ministrarent: quod ex Ignatio suprà commemorauimus: tamen interim illud præcipuè profanarum curandarum munus exercuisse, cùm nondum distincti, & vt Græci dicunt, διηρθρωμένοι, id est

articulati essent ecclesiastici ordines; & ordinum functiones : ac nullus adhuc Episcopus, & Presbyter, adeóque Diaconus ministerio sacro, & appellatione distinctus esset : sed omnes isti gradus penes Apostolos essent: quod modò narrantem Chrysostomum audiebamus: & Oecumenius in Commentariis significat.

IX. Ac tametsi Catholici quidam & eruditi viri ac Theologi putent, eos, qui in Actorum illo loco constituti feruntur, non habuisse sacram ordinationem; nec ex sacro Diaconorum ordine fuisse: multum tamen ab eorum caussa Trapezitarum abest patronus: qui Diaconos non illos, qui Actuum sexto capite describuntur, sed vniuersè negat *vllum alium ecclesiasticum habuisse, præter pauperum tantùm, mensarúmque ministerium.* ac de Diaconis potissimum eiusmodi sic iudicat, qui tum erant,

erant, cùm Paulus ad Corinthios scribebat. Nam illorum refellit sententiam, qui προστασίας & κυβερνήσεις, id est *adiutoria*, & *gubernationes*, de quibus 1 Cor. 12 loquitur Apostolus, ad Diaconos pertinere volebant: quos argumento illo redarguit; quoniam Diaconi nullum Ecclesiasticum actum habuerunt, præter mensarum, pauperúmque ministerium. Quocirca non tantùm prioris illius generis Diaconos, de quibus Lucas meminit, ab omni ecclesiastico actu summouet: sed etiam illos, qui constitutis iam rebus, & episcopis ordinatis in Ecclesia fuerunt, & ab Apostolo Paulo sæpè commemorantur: ac cum Episcopis & Presbyteris copulantur. Quo vel vnico argumento Trapezitæ falsa opinio reuincitur. Nam nisi sacer ordo ille tum fuisset, hoc est hierarchicus gradus, non illum Apostolus cum iis,

qui extra controuersiam pro sacris habentur, & quidem solos, nominatim appellasset. Vt in epist. ad Philippenses, *Episcopos* & *Diaconos* iungit statim initio. Nec non 1 Tim. 3.

Caput II.

Socratis locus ab Trapezitæ falsa interpretatione vindicatur super Pœnitentiario presbytero. κανόνα *ibi legem esse, non corpus Clericorum. De canone Nicæno* XII *accurata disquisitio: cuius absurda interpretatio ab Trapezita conficta discutitur. Militiam vniuersè Christianis interdictum non fuisse illo canone: vti nec à Lactantio: cuius illustratur locus.* ὑπόπτωσις *pœnitentiæ gradus omnium laboriosissimus.*

I. SEQVVNTVR alia veteris ad Ecclesiæ ritus spectantia, ma-

ximè Pœnitentiæ, ab feneratorum patrono adnotata perperam, & Dissertationi intexta: quæ in hoc caput coniecimus.

Primum illud esto, in quo Epiphanij nuperum Interpretem redarguit super vocabulo τοῦ κανόνος. Socrates in libro v, capite xix, vbi memorabilem illam refert historiam Pœnitentiarij presbyteri ab Nectario Constantinopoli sublati; de huius ipsius pœnitentiarij origine scribit, institutum illum esse per id tempus, quo Nouatiani ab Ecclesia recesserunt: οἱ ἐπίσκοποι, inquit, τῶν ἐκκλησιῶν κανόνι τὸν πρεσβύτερον τὸν ἐπὶ τῆς μετανοίας προσέθεσαν. *Episcopi Ecclesiarum, canone,* vel *ad canonem, pœnitentiarium adiecere presbyterum.* Nos in [a] Epiphanianis Animaduersionibus, κανόνι προσθεῖναι docuimus idem esse ac *decreto canonis adiungere,* potius quàm *canoni adiicere;* si quidem ca-

[a] Hær. 59. pag. 242.

non pro corpore, & ordine corporatorum sumitur. Displicet hoc Trapezitico Feneratori: cuius hæc sunt verba. [a] *Apud Sozomenum*, inquit, *Pœnitentiarius dicitur* τῷ κανόνι προστεθεῖσθαι, *id est adiunctus esse Clero, siue* ἐκκλησιαστικῷ τάγματι. *Interpres nouitius Epiphanij ridiculè canonem esse nouum factum dicit de instituendo Pœnitentiario.* Quo in loco Trapezita antiquum suum obtinet, & quidem palmare, quod in eo sæpè notatum est; cuiusmodi in [b] Claudio (is fuit Cæsar) *inter cætera miratos esse homines* auctor est Suetonius: *obliuionem & inconsiderantiam, vel, vt Græcè dicam,* μετεωρίαν, καὶ ἀβλεψίαν. Ita ille præceps, inconsideratúsque fertur in reprehendendo, miniméque quid scribat cogitans. Etenim quod ridiculè scriptum à nobis esse deierat, id non modò non est ridiculum; sed planè verum, immò necessarium.

[a] Trapez. pag. 63.

[b] Sueton. Claud. cap. 39.

II. QVID enim? Non illum animaduertisse, cùm nostra carpendi studio legeret, quod ibidem adnotauimus ex eodem Socrate, non vt ille dormitans scripsit, Sozomeno: ex quo intelligere posset, κανόνα ibi non posse esse τάγμα corporatorum? Nam post illa, quæ de instituto Pœnitentiario, & κανόνι προστεθῆναι refert Socrates, subinde loquitur sic: τοῦτο ὁ κανὼν κρατεῖ μέχρι νῦν ἐν ταῖς ἄλλαις αἱρέσεσι. *Iste canon*, (nempe ᾧ προσετέθη, ὁ ἐπὶ μετανοίας πρεσβύτερος, & de quo paullo antè locutus est) *ad hanc vsque diem in cæteris Ecclesiis obtinet, excepta Nouatianorum.* Quid ineptius fingi potest hac sententia, si ad mentem Trapezitæ τὸν κανόνα pro collegio, & corpore vsurpatum volumus? quale est Canonicorum corpus, qui ita dicti videntur, quod in eodem canone, id est collegio corporati, & in matriculam relati erant.

Quomodo Conſtantinopolitanæ vrbis Collegium, & Clericorum corpus illi Eccleſiæ attributum, ad alias etiam ſectas tranſlatum, interpretari Trapezita poterit? Ergo κα-νόνι ibi neceſſariò eſt *regula*, vel *decretum*: nec aliter Socratem intellexit Epiphanius Scholaſticus auctor Tripartitæ: nec non Nicephorus Calliſti libro XII, capite XXVIII. Ex quibus nonnihil proferam, quod ad illuſtrandum Socratem valde pertinet. Auctor ergo Tripartitæ libro IX, capite XXXV, Socratis ſuperiora illa verba ſic reddit: *Ex illo Epiſcopi pro Eccleſiaſtica regula presbyterum ſuper pœnitentes eſſe conſtituerunt.* Videtur Græca Socratis ſic intellexiſſe, vt, τῷ ἐκκλησιῶν κανόνι, ſit, *Eccleſiaſtico canone*, vel vi & *auctoritate canonis Eccleſiaſtici*, ſiue *regulæ Eccleſiaſticæ*. In veteri codice Socratis legebatur, τῷ ἐκκλησιαστικῷ κανόνι, quod in ſuo for-

tasse habuit Epiphanius Scholasticus. Nicephorus eandem historiam referens è Socrate: τὸν ἐπὶ τῶν μετανοούντων, inquit, πρεσβύτερον ἐφ' ἑκάστῃ ἐκκλησίᾳ κατέστησαν, τῷ ἐκκλησιαστικῷ κανόνι ἑπόμενοι. *Super pœnitentes presbyterum in quâque Ecclesia constituerunt, Ecclesiasticum canonem sequuti.* Hoc modo Ecclesiasticus ille canon de pœnitentia post baptismum danda, iampridem institutus fuerit, nec à Nouatiani schismatis tempore inuectus in Ecclesiam; contra quam Nouatiani sentiebant; & qui vel vnus horum, vel in eos certè propensus fuisse videtur Socrates.

III. Nos alterutro sensu Socratem loqui putamus. Aut enim scripsit, Episcopos Ecclesiarum, canone, ac decreto adiecisse *Presbyterum* illum *superpœnitentiarium:* vt οἱ ἐπίσκοποι τῶν ἐκκλησιῶν, coniunctim dicantur. Aut hoc voluit; Ad Ecclesiasti-

cum canonem, id est regulam, & ius ac leges Ecclesiasticas, Episcopos addidisse nouum istud, vt deinceps certus esset Presbyter, qui pœnitentibus præesset. ac tunc pro ἐκκλησιῶν κανόνι, legendum erit, vt in vetere quodam reperiri diximus, τῷ ἐκκλησιαστικῷ κανόνι. Sed anteponenda videtur prior, & in vulgatis recepta lectio: quoniam & nomen ἐκκλησιῶν absolutè, tam ante illa verba, quàm post, vsurpauit Socrates, Catholicas intelligens. Anteà quidem, περιεῖλον τῶν ἐκκλησιῶν πρεσβύτερον, *detraxisse de Ecclesiis presbyterum* illum per Nouatiana tempora constitutum: postea verò, οἱ νῦν κρατοῦντες τῶν ἐκκλησιῶν, *qui nunc potiuntur Ecclesiis*. Quare illîc etiam, οἱ ἐπίσκοποι τῶν ἐκκλησιῶν, qui iidem sunt ac κρατοῦντες, scripserit Socrates. Vtrolibet autem modo locus ille concipiatur, perspicuum est, non aliud significare posse voca-

bulum τῦ κανόνος, quàm quod Tripartitæ auctor, & Nicephorus; & nos in Epiphanianis Animaduersionibus ostendimus: & Socratis ille ipse locus euincit. Nec dubito quin egregiam suam χρηστομάθειαν Criticam compressurus fuerit Trapezita noster, si vel Socratem ipsum, vel integrum Animaduersionum nostrarum locum dignatus esset legere, antequam de ridiculo in nos, immo per nos in se præcipitaret sententiam. Sed hoc vocabuli missum faciamus erratum. Alterum de reipsa, multo grauius, ac minus ignoscendum videamus.

IV. Canon est Nicæni Concilij duodecimus; in quo ecclesiasticæ pœnæ subiiciuntur, *Quicumque vocati per gratiam, primum quidem impetum monstrauerunt deponentes militiæ cingulum: postmodum verò ad proprium vomitum sunt relapsi: ita vt*

quidam & pecunias tribuerent, & beneficiis militiam repeterent. Hi decem annis post triennij tempus (quo inter Audientes erunt) in afflictione erunt. Ita Latinè Dionysius. Græca sic habent. Οἱ δὲ προσκληθέντες μὲν ὑπὸ τῆς χάριτος, καὶ τὴν πρώτην ὁρμὴν ἐνδειξάμενοι, καὶ ἀποθέμενοι τὰς ζώνας, μετὰ δὲ ταῦτα ἐπὶ τὸν οἰκεῖον ἔμετον ἀναδραμόντες ὡς κύνες, ὡς τινὰς, καὶ ἀργύρια προέσθαι, καὶ βενεφικίοις κατορθῶσαι τὸ ἀναστρατεύσασθαι· οὗτοι δέκα ἔτη ὑποπιπτέτωσαν, μετὰ τὸν τῆς τριετοῦς ἀκροάσεως χρόνον. Posteriora verba ita clariùs verti possunt. *Hi decem annis inter Prosternentes se versentur, postquam inter Audientes triennium peregerint.* Apparet hanc esse grauissimam mulctam, in qua quindecim anni præscribuntur (vt posteà constabit) antequam in pristinum gradum restituti, communionis fiant participes.

De huius Canonis mente ait [a] Tra-

[a] Trapez. lib. 3. pag. 782.

pezita) *multi multa dixere, & nemo eam adhuc assecutus est.* Cùm enim hactenus de iis intellectus sit Canon iste, qui persecutionis tempore, postquam Christianam fidem magna cum gloria confessi sunt, ob eámque discincti & exauctorati, militia ceciderunt; posteà mutata sententia, ad vomitum redeuntes, eandem resumpsêre militiam: contrà ille, [a] *Nec probo*, inquit, *de his accipi, qui persecutionis tempore, propter fidem, militiæ cingulum abiecerant, & posteà fidem eierantes, pecuniis, ac donis, pristinum militiæ honorem recipiebant, rursúmque ad Ecclesiam redierant. Nihil enim hic Canon dicit de fidei abiuratione, aut regressu in Ecclesiam. Simpliciter quippe conceptus est, ac statutus in eos, qui gratia inspirante diuina, cingulo militiæ deposito, quo melius, & perfectius vitæ institutum, magísque Christianum capesserent, postmo-*

a Trapez. pag. 781.

dum illud resumerent, & denuò se militiæ sacramento obligarent.

V. Hæc noua, & ad hoc tempus inaudita Canonis interpretatio. Quæ, vt simpliciter, ac sine ambage loquar, falsissima est. Nihil verius, quàm quod Zonaras, & Balsamo, aliíque de isto canone sentiunt: damnari eos, qui nuper, in Licinij persecutione, honesta, & gloriosa confessione functi: adeò vt propter nomen Christi militaribus zonis discincti, & militia priuati fuissent: posteà ad vomitum redierant, id est ad infamem illam militiam, & cum Christi negatione coniunctam; cùm vt eam recuperarent, Imperatoris mandato paruissent. De hoc genere lapsorum illîc agere Patres, ex antecedenti canone liquet; quo cum iste continuandus est: vt particula δὲ, id est *autem*, docere potest. Canon igi-

tur vndecimus sic habet : Περὶ τῶν παραβάντων χωρὶς ἀνάγκης, ἢ χωρὶς ἀφαιρέσεως ὑπαρχόντων, ἢ χωρὶς κινδύνου, ἤ τινος τοιούτου· ὃ γέγονεν ἐπὶ τῆς τυραννίδος Λικινίου· ἔδοξε τῇ συνόδῳ, εἰ καὶ ἀνάξιοι ἦσαν φιλανθρωπίας, ὅμως χρηστεύσασθαι εἰς αὐτούς. ὅσοι οὖν γνησίως μεταμελῶνται, τρία ἔτη ἐν ἀκροωμένοις ποιήσουσιν οἱ πιστοὶ, καὶ ἑπτὰ ἔτη ὑποπεσοῦνται. δύο δὲ ἔτη χωρὶς προσφορᾶς κοινωνήσουσι τῷ λαῷ τῶν προσευχῶν. *De his, qui citra necessitatem, vel citra facultatum ablationem, vel sine vllo periculo transgressi sunt, aut alio eiusmodi: quod per Licinij tyrannidem contigit: visum est Synodo, etsi humanitate indigni sunt, clementia tamen & benignitate in eos vti: Quicumque ergo germanè, & verè pœnitentia ducuntur, tres annos inter auditores, fideles exigent; & septem annis prosternentur: duobus autem annis absque oblatione, erunt orationum cum populo participes.*

Conferatur sequens canon suprà descriptus à nobis cum isto: iam intelliges ad eandem vtrumque persecutionem referri.

VI. Sane militiæ nomen dare, ac stipendia mereri, & in iusto bello humanum sanguinem fundere, neque crimen est, nec eo nomine pœnis vllis ecclesiasticis milites sunt affecti. Quamuis enim à Basilio in epistola ad Amphilochium, sola iis per triennium abstinentia Dominici corporis ostendatur canone XIII; nullum hoc habet sceleris argumentum: sed minimè decere visum est, vt ei, qui iusta etiam, & licita cæde manus imbuisset, sine aliquo piaculo, ad tam sancta mysteria permitteretur aditus. Quemadmodum
1. Par. 22. 8. Dauidi legimus, quòd hostilis sanguinis plurimum fudisset, non concessisse Dominum, vt sibi Templum extrueret. Tum digamos in Ecclesia

vetere conſtat non abſque pœnitentia ad communionem admiſſos: tametſi ſecundæ nuptiæ neutiquam illicitæ cenſerentur. de qua re alibi. Sed Baſilij Canonem præſtat hîc deſcribere. Eſt enim ad inſtitutam diſputationem non inutilis. Τοὺς ἐν πολέμοις φόνους οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τοῖς φόνοις οὐκ ἐλογίσαντο· ἐμοὶ δοκεῖν συγγνώμην δόντες τοῖς ὑπὲρ σωφροσύνης, καὶ εὐσεβείας ἀμυνομένοις. Τάχα δὲ καλῶς ἔχει συμβουλεύειν, ὡς τὰς χεῖρας μὴ καθαρούς, τριῶν ἐτῶν τῆς κοινωνίας μόνης ἀπέχεσθαι. *Cædes in bellis factas, maiores noſtri non numerant in cædibus: ignoſcentes, vt opinor, iis, qui pro temperantia, & pietate decertant. fortaſſe verò rectè ſe habuerit, conſilium dare, vt qui puras manus non habent, triennio ſola communione ſint abſtenti.* Quo ex Canone liquet, primùm nullam legitimè, & pro honeſta cauſſa pugnantibus, irrogatam ex antiquo

pœnam fuisse. Deinde ne legis quidem, ac præcepti vim habere, sed consilij, sanctionem illam Basilij. Ex quo consequens est, ne ab Nicænis quidem Patribus, contra milites decretum illud editum fuisse. Nam cuius iudicij est, tantam in illos pœnam constitutam putare, qui militiæ nomen dedissent?

VII. ATENIM Canon ille (ait Trapezita) non ad omne pertinet militum genus: sed ad eos solos, qui cùm legitimo functi essent tempore, sponte ad militiam redibant. [a] *De his enim sancitus est, qui militiæ deposito cingulo, vt meliori vitæ vacarent, & Christiano homini conuenientiori, postea mutata sententia, vt in eam cum honore aliquo iterum adscriberentur, vel largitione, vel beneficio ducum & præsidum laborarunt.* Et [b] paullo pòst. *Propter solam,* inquit, *hominum trucidationem fugienda illis visa est secunda*

[a] Trapez. p. 783.

[b] Id. pag. 785.

da militia, quia de prima non poterant interpellare, vtpote ex imperij legibus necessaria, & necessariò obeunda. Vt hæc non vana sit coniectura de sensu Canonis, illud constare est opus, Nicæni Concilij Patres hoc de cæde qualibet hominum fecisse iudicium, vt eam nefariam, & illicitam putarent. At quî tandem persuasum id illis probat fuisse? Scimus quidem nonnullos Veterum, ita sensisse, Christianis militare omninò non licere. Nam & Tertullianus in libro de Idololatria, capite XIX, vniuersè pronuntiat, *Non conuenire sacramento diuino & humano.* Deinde, *Quomodo autem bellabit,* inquit, *immo quomodo etiam in pace militabit sine gladio, quem Dominus abstulit? Nam etsi adierant milites ad Ioannem, & formam obseruationis acceperant: si etiam Centurio crediderat; omnem posteà militem Dominus in Petro exarmando*

discinxit. Hunc igitur militandi *actum illicitum* dixit. Idem & in libro de Corona militis capite vndecimo apertissimè scripsit. Nec eam tantùm militiam interdictam Christianis existimauit, quæ sine Idololatria obiri non potuit: vt putat Pamelius: sed simpliciter, & in totum ab vsu & commercio Christiani nominis exclusit. Itaque inter Paradoxa Tertulliani iure illud referri debuit: cuiusmodi illo in auctore sunt multa. Quinetiam Titum Bostrensem, auctorem cæteroqui grauem, & eruditum, eâdem perstrictum opinionis falsitate video. Nam [a] in libro secundo contra Manichæos, *Iustum*, inquit, *bellare non decet.* Et in sequentibus addit alia, quæ ad eandem opinionem implicata videntur.

[a] Titus Bostr. To. 4. Bibl. PP. col. 908. Vide & col. 909.

VIII. TRAPEZITARVM aduocatus vindicem coniecturæ suæ vnum

citat Lactantium. Sed nec huius mentem est assecutus; & nihil ad propositum omninò pertinet: vt non vana diuinatio sit, non ipsum legisse apud Lactantium quæ ex eo retulit: sed aliena, vti solet, recitasse fide: vel negligenter admodum, & tumultuariè legisse. Tria sunt Auctoris illius loca, quæ attulit: quæ si quis sigillatim examinare velit, & capita ipsa, vnde ea sumpta sunt, ac totam disputationis seriem non oscitanter expendere, verum id esse quod dico sentiet, nihil minus ex iis effici, quàm quod Trapezita putauit.

Primus est locus ex capite quarto, vel, vt [a] Trapezita citat, sexto Epitomes Diuinarum Institutionum: *Qnid tam horribile, tam tetrum, quàm hominis trucidatio* (ait Lactantius) *Ideò bella execrabilia sunt.* Disputat in illo loco Lactantius de spectaculis, ac muneribus gladiatoriis: in

[a] Trapez. pag. 785.

quibus homicidia fiunt. quæ cùm per se detestabilia sunt, tametsi legitimè committantur; vt in bello quamlibet iusto: multo execranda sunt magis, cùm sine bello, ac sine legibus fiunt. *Inuenta tamen consuetudo* (ait idem) *quatenus homicidium sine bello, ac sine legibus faciant, & hoc sit voluptas, quod vt scelus vindicent. Quod si interesse homicidio, sceleris conscientia est, & eodem facinore spectator obstrictus est, quo & admissor: ergo & his gladiatorum sceleribus non minus cruore perfunditur qui spectat, quàm ille, qui facit.* Trucidare hominem odiosa per sese res est, quam meritò viri boni, etiam cùm secundùm leges imperant, execrantur. Ac solebant Romæ magistratus capitis in reum sententiam dicturi, prætextam ponere, ac peruersam induere vestem, vt mœrentes & inuitos id se agere monstrarent: quod Seneca li-

bro primo de Ira, capite xvi, & Valerius Maximus libro ix, capite xii docent. Neque propterea consequens est, nefas hoc & illicitum apud Romanos habitum, capitali suppli-cio reos afficere. Quare neque propterea, quod execrabilia bella Lactantius esse dixit, in quibus humanus cruor funditur, non permitti Christianis putauit.

IX. Locvs alter est Lactantij, quem ex septimo capite citat Trapezita, nos quarto legimus Epitomes. *Vetus præceptum est* (ait) *non occidere: quod sic accipi debet, non tanquam iubeamur ab homicidio tantùm, quod etiam legibus publicis iubetur, manus abstinere: sed nec iussione interposita, nec verbo licebit periculum mortis inferre; nec infantem necare, aut exponere, nec seipsum voluntaria morte damnare.* Manifestum est, Lactantium hoc in loco diuinæ legis præceptum illud

exponere, quod vetat occidere. Atque hoc præcepto non tantùm prohiberi actionem illam docet, qua quis manu sua hominem occidit: sed etiam qualemcumque rationem vitæ alteri per nefas eripiendæ: vt cùm sicarius submittitur, qui iussione alterius hominem interficit. Ad eundem ergo pertinet illa iussio, qua quis alterum necat, ad quem & lex ipsa: nempe ad priuatum, qui nulla publica potestate, nec legitimè cædem facit. Hanc solam illicitam ac nefariam esse Lactantius affirmat: non eam, quam publica auctoritas præcipit. Vt in iusto bello, publica est Principis potestas, quæ gladium militi porrigit, & in hostem iubet distringere. Quocirca nihil ad Trapezitæ diuinationem fulciendam adhiberi potuit alienius illo Lactantij testimonio.

X. Tertivs eiusdem locus paul-

lo quidem magis ad rem facere videtur. Is autem ex capite v ab Trapezita describitur: nos ex xvii libri de Iustitia petimus, qui est Institutionum quintus. Verùm neque noua inde opinio satis probatur; vt paullo pòst dicam: neque vniuersè bello interdictum esse Christianis ex eo concluditur. Carneadis enim ibi dictum refellit, asserentis id quod iustè fit plerumque stultè fieri. Etenim *Iustus*, inquit, *si aut equum saucio, aut tabulam naufrago non ademerit, vt ipse animam suam liberet, stultus est.* Huic Lactantius respondet primum exceptione; siue παραγραφῇ, negans verè iustum hominem in eos casus venturum, vt vel equum adimere saucio, vel tabulam naufrago necesse habeat, vt vitam suam conseruet: quia neque bellis, neque nauigationibus immiscebit se, in quibus ista solent euenire. *Cur enim na-*

uiget, aut quid petat ex aliena terra, cui sufficit sua? Cur autem belligeret, ac se alienis furoribus immisceat, in cuius animo pax cum hominibus perpetua versetur? Scilicet, peregrinis mercibus, aut humano sanguine delectabitur, qui nec lucrum sciat appetere, cui sufficit victus; & non modò ipse cædem facere; sed interesse facientibus, ac spectare ducat nefas. Sed omitto ista quoniam fieri potest, vt vel inuitus ad hæc subeunda cogatur. Hinc [a] Trapezita concludit, Lactantium ab cædis piaculo eos excusare, qui militare coguntur: nimirum *qui cùm delectus tironum ageretur, quia militari ætate ac statura erant, eiúsque conditionis, vti militiæ vacationem non haberent: ad militare sacramentum adigebantur, nec illud defugere poterant.*

[a] Trapez. pag. 786.

XI. ATQVI non de sola militia Lactantius loquitur: sed etiam de negotiatione, qua quis nauigare co-

gitur. *Ut vel inuitus*, inquit, *ad hæc ſubeunda cogatur.* Quænam? Quæ in eâdem ſententia complexus eſt, negotiationem, & belligerationem. Ergo & mercaturam facere, ac trans mare negotiandi gratia proficiſci, nefas eſſe duxit Lactantius? Cur non igitur etiam de hac re canonem fecerunt Nicæni Patres, aut alij temporis illius? Deinde vt de ſola militia tam hîc, quàm in cæteris Lactantius intelligat, nihil hoc Trapezitæ cauſſam ſubleuat. Non enim hanc aut illam militiam; ſed omnem penitus ab Chriſtiano homine repudiandam eſſe iudicat: neque ſolis iis, quibus nulla militandi neceſſitas eſt, belligerandi, vel faciendæ cædis poteſtatem adimit: ſed vniuersè Chriſtianis omnibus, qui quidem iuſti eſſe velint. Quis autem Chriſtianus iuſtus eſſe non debet? Itaque tirones etiam, & militia obligatos lex ea-

dem tenet cædis euitandæ : quia in commune præceptum omnibus positum est, *Non occides*. Tum iussione etiam interposita nefas erit occidere. quod ab Lactantio de ea cæde, quæ in bello fit, dici putat Trapezita. Atqui non minus iubentur tirones, & ad sacramentum obligati, quàm aut emeriti, aut nulla coacti necessitate, hostes cædere. Neutros ergo Lactantius excusat. Vides quàm absurda sit tota ista Trapezitæ ratiocinatio; vtque se in extricabilibus laqueis inuoluat.

XII. ENIMVERO in postremo illo loco, (Nam de prioribus satis multa) hoc solùm Lactantius voluit; Christianum hominem sponte, ac vel lucri quæstúsue minimè necessarij, vel ambitionis gratia, negotiationem, & nauigationem nunquam esse suscepturum, aut nomen daturum in militiam. fieri tamen in-

terdum posse, vt honestis de caussis, siue quia vitam aliter, quàm iis artibus, tolerare nequeat: siue quia Principis mandato cogitur, inuitus ad ista descendat. Tum quod ad cædem perpetrandam attinet, propria quædam necessitas vsuuenit, vt vitæ conseruandæ gratia latronem, vel grassatorem cogatur occidere. Sed quoniam gentiles ad transmarinas negotiationes, & rem bellicam non aliis ferè de caussis animum adiiciebant, quàm accumulandarum opum, vel honorum ac Præfecturarum illecebra deliniti: quæ caussæ procul abesse debent à perfecto Christiano: iccirco Lactantius oratoria quadam αὔξησιν, quod rarò aliter fit, quia non ita futurum est, nec esse debet, negat omninò futurum.

Ad summam nego bellum gerere, & hostibus in eo necem inferre, ab Ecclesia vnquam vetitum; aut

vllo canone damnatos eos, tanquã sceleratos & criminis reos, qui iusto bello cædem fecissent; quod disertè testatur Basilius in canone illo ad Amphilochium, quem suprà citauimus. Nego Canonem Nicænum duodecimum de iis interpretari vllo modo posse, qui in iusta & legitima militia sponte nomen dedissent, ac sacramentum repetissent, à quo vacationem, aut missionem impetrassent. Sed de iis duntaxat, qui cùm ob Christi fidem exauctorati essent, ne idololatria polluerentur; posteà rediissent ad vomitum, & ea, quam antè detrectauerant, conditione, sacramentum militare resumpsissent. Quod statim confitebitur qui & ambos illos canones Nicænæ Synodi, vndecimum & duodecimum, legerit, inter séque contulerit; & paullulum iudicij ad eorum lectionem attulerit.

XIII. ETENIM si quis interrogetur, vter grauius peccet; is qui sponte, ac citra vim vllam, & necessitatem, nullum vel corporis cruciatum, vel damnum rerum suarum adhuc expertus, Christianam eiuret fidem, & idolis sacrificet: an qui citra crimen aliquod, & idolorum cultum, salua Christiani professione nominis, militiæ nomen dederit: num, si sanus est, dubitabit, quin longè atrociùs peccet ille, qui vtcumque Christum negauerit, quàm qui etiam pro illo tormenta sustinuit? Quid igitur iniquius? immo quid alienius à communi hominum sensu, & ratione fingi potest, quàm quod Nicæni illi fecêre Patres, si vera Trapezitæ est de canonibus illorum opinio? In vndecimo canone, priores illos desertores fidei, & sacrificiis, idolorúmque cultu contaminatos, nulla, vt ipsi profitentur, venia, & huma-

nitate dignos, annorum duodecim pœnitentia macerari iubent: quam etiam ita describunt, vt triennium inter Audientes exigant: septem annos in ὑποπτώσει: biennium in eo gradu, qui σύστασις dicebatur. At in posteriores istos; qui, si vera Trapezita somniat, vnum hoc admisere facinus, quod honestam licitámque militiam, quam sponte deposuerant, nullo cogente repetiuerunt, in hos, inquam longè grauiores pœnas constituunt: nimirum vt decem totos annos in ὑποπτώσει versentur, post triennium in ἀκροάσει transactum: ac scilicet, vti Græci Interpretes obseruant, etiam biennium illud τῆς συστάσεως addant, quod ex priori canone repetendum illis meritò videtur. Fiunt igitur anni pœnitentiæ quindecim, propter aut nullum, aut leuissimum certè, ac veniale crimen inflicti.

XIV. In quo illud insuper Ecclesiasticæ peritos antiquitatis non potest fallere, quod ad posterioris huius seueritatem sententiæ intelligendam attinet: decem annos hîc præscribi in ὑποπτώσει decurrendos; illîc tantummodò septem. Fuit autem ἡ ὑπόπτωσις tertius è quatuor pœnitentiæ gradibus, longè ceteris molestior, & ærumnosior; in quem pœnarum genera omnia confluebant, ob quas pœnitentiam defugere, ac tergiuersari maximè solebant, qui ab communione reiecti fuerant. Hinc *pœnitentiæ* sola plerumque nomen ex communi sibi proprium facit; vt in [a] Animaduersionibus ad Epiphaniũ nos olim adnotabamus. [a] pag. 250.
Quinetiam Dionysius Exiguus illorum Canonũ Interpres, ὑποπτώσεως vocabulum Latinè ita vertit, vt significet præcipuam illius gradus acerbitatem fuisse. Nam in vndeci-

mo ὑπόπτωσιν ita circumscribit: & *sex annis omni se contritione deiiciant.* Vbi *sex* pro *septem*, qui sunt in Græco, ponit annos, eóque tolerabiliorem priorum conditionem facit. In duodecimo verò sic: *Hi decem annis in afflictione permaneant.* Quam ergo simpliciter nominat *omnem contritionem*, vel *afflictionem*, cùm posset, *prostrationem*, aut eiusmodi aliquid, profectò demonstrat, caput illam disciplinæ seuerioris, ac pœnæ totius fuisse. Quo est Trapezitæ interpretatio repudianda magis, quæ aut nulli, aut certè leuiori peccato, tanto pœnas atrociores, intolerabilioresque decretas à sanctissimis, grauissimísque Præsulibus ostendit.

CAPVT

Capvt III.

De Epiphanij loco falsa Trapezitæ coniectura refellitur: idémque declaratur. Negotiatores haud rectè dici ab eodem damnatos ab ecclesia. Βίος *matrimonium interdum significat, contra quàm Trapezita credidit. Eiusdem impudens calumnia in Romanam & catholicam ecclesiam coniecta: Tum alius error aientis minima peccata pœnitentia publica olim multata fuisse.*

I. AD eundem Pœnitentiæ ritum in Ecclesia vetere referenda sunt alia quædam errata Trapezitæ nostri. In Præfatione ad Lectorem pagina 57, Epiphanij locum quendam attigit, & dum nimis argutus esse studet, pessimè illum accepit. In calce magni Operis, quod de

Hæresibus scripsit Epiphanius, Catholicæ fidei summam, ac morum & institutorum Ecclesiæ breui disputatione complexus est: vt iis velut notis germanam Christi sponsam ab hæreticis conuenticulis, quæ concubinarum habet loco, discernat. Ac sub finem præcipua quædam criminum capita colligit; quæ eiusdem Ecclesiæ Catholicæ moribus vsúque damnantur. Ἀπέχεται κοινωνίας (inquit) ἁπάντων αἱρέσεων, (forte αἱρετικῶν) ἀποκηρύττει πορνείαν, καὶ μοιχείαν, καὶ ἀσέλγειαν, καὶ εἰδωλολατρείαν, καὶ φόνον, καὶ πᾶσαν παρανομίαν, &c. Mox, καὶ πλεονεξίαν, καὶ τοκοληψίαν. πραγματείας οὐκ ἀποδέχεται· ἀλλ' ὑποδεεστέρους πάντων ἡγεῖται. προσφορὰς λαμβάνει παρὰ τῶν οὐκ ἀδικούντων; οὐδὲ παρανομούντων, ἀλλὰ δικαίως βιούντων. Hoc est: *Ab omnium communione hæreticorum abstinet: abdicat fornicationem, adulterium, petu-*

luntiam, idololatriam, homicidium, & iniquitatem omnem, &c. Tum *improbam, cupiditatem, & auaritiam, atque vsuram. Negotiatores non admodum probat : sed omnium infimos habet. Oblationes accipit ab iis, qui iniuriam aliis non faciunt, neque scelus aliquod admittunt, sed iustè viuunt.* Hîc Epiphanius præcipua, vt dixi, scelera, & flagitia percenset : ab quibus abhorret Ecclesia : & quæ auctoritate sua condemnat. Vbi vox ἀποκηρύττει, non hoc præcisè significat, *excommunicare,* vel *à communione arcere, ac segregare:* tanquam omnes, qui in ea, quæ ibidem enumerat, inciderint, ab Ecclesiastica cómunione reiiciat : vt arbitratur Trapezita. Qui & indidé colligit, *non solùm qui vsuram accipiunt, abdicatione ab Ecclesia punitos scribere ibi Epiphanium; sed etiam omnes negotiatores,* πραγματευτάς. Sed minimè audiendus est. Nam ἀποκη-

ρύττειν non tam illorum, qui eiusmodi crimina perpetrarint, quàm criminũ ipsorum abdicationem, damnationémque designat. Alioqui nemo non excommunicandus fuisset, & ab Ecclesia proscribendus. Quis est enim, qui non incurrat aliquando in maledicentiam, detractionem, contentionem, auaritiam? Ad hæc, *theatra, equorum certamina, venationes, Musica spectacula condemnat.* Ἀποκηρύσσει θέατρα, καὶ ἱππικοὺς, καὶ κυνήγια, μουσικούς τε, καὶ πᾶσαν κακολογίαν, καὶ καταλαλιὰν, καὶ πᾶσαν μάχην, καὶ βλασφημίαν· *Damnat,* inquit, *theatra, equestres agones, venationes, musica spectacula, & omnem maledicentiam, & obtrectationem, omnémque contentionem, & maledictum.* An qui theatralibus spectaculis, aut circensibus, aut venationibus interfuerat, statim excõmunicatione plectebatur? Hoc si in vsu fuisset; tum profectò Chri-

ſtianus nemo pleriſque in ciuitatibus in Eccleſiam, & ad vſum Sacramentorum fuiſſet admiſſus: aut pauci admodum. Crebræ ſunt apud Ioannem Chryſoſtomum querelæ, cùm Antiochiæ adhuc preſbyter populum doceret, de paucitate commeantium ad Eccleſiam, ac ſacras Synaxes obeuntium; quibus maximè diebus ludi ac ſpectacula præbebantur. Quàm ſæpe populum in eas res intemperanter effuſum cùm ab illis deterrere ſtudet; tum ad Eccleſiam, & fidelium conuentus celebrandos allicere? Cùm etiam auditores hortatur ſuos, vt quàm poterunt plurimos ab illis ſpectaculis ſecum ad Eccleſiam adducant. Non igitur ob iſta communione Eccleſiæ priuatos fideles veriſimile eſt: præſertim cùm ab Imperatoribus Chriſtianis, & magiſtratibus ſolemnes illi apparatus ac ludi velut ex offi-

cio præstarentur populo. Ad hæc propter leuia & venalia peccata nemo communione multatus est. Possunt autem ex iis, quæ Epiphanius recensuit, nonnulla esse leuia: velut maledictum aliquod temerè ac facilè prolatum. Nam Augustinus [a] Sermone XLI de Sanctis, vbi grauia peccata distinguit à leuibus, inter leuia numerat, *quando cum omni facilitate, ac temeritate maledicimus*. Eiusmodi & alia commemorari possunt, quæ Tertullianus *delicta* vocat *quotidianæ incursionis*: quæ tamen inter ea continentur, quæ ab Epiphanio nominata sunt. Non enim sola illa, quæ lethalia & atrocia sunt in eodem genere; sed etiam leuia comprehendit ille; quando, exempli caussa; πᾶσαν κακολογίαν, & καταλαλιάν, πᾶσαν μάχην, καὶ πλεονεξίαν ἀποκηρύττεσθαι dixit ab Ecclesiâ. Vnde si ἀποκηρύττεσθαι sit *excommunicari*, vt

[a] Aug. To. 10. p. 421.

Trapezitæ placet, non autem *improbari*, & *abiudicari* tantùm; vt res ipsa docet: necesse est ob leuia quæque crimina excommunicatos fuisse, id est ab Ecclesiæ communione abdicatos fideles: quod dictu sit absurdum. Atqui longè ab omni sensu & ratione magis abhorrent ea, quæ ad eundem Epiphanij locum obseruauit in illa Præfatione sua. Nam Epiphanium ait dicere omnes πραγματευτὰς, id est *negotiatores* ab Ecclesiæ communione reiici. Vbi & ioculariter ordini huic illudit. Ita enim scribit: *Quo loco, vt gratum faciam mercatoribus, non libet cum interpretibus, infimos eos omnium exponere, qui ibi ab Ecclesiæ communione prohibentur; sed è contrario minoris peccati reos, & minus noxios. Sic enim placet, & melius est interpretari* ὑποδεεστέρους *in his verbis:* τοὺς πραγματευτὰς οὐκ ἀποδέχεται ἡ ἐκκλησία, ἀλλ' ὑποδεεστέρους

πάντων ἡγεῖται. *Negotiatores non admittit quidem ecclesia, ad communionem scilicet; sed tamen minus noxios, quàm reliquos, qui excommunicantur; eos censet.* Hoc verò est in caussa præuaricari, & quorum patrocinium susceperat, eos turpiter prodere, dum magis infantes, & criminosiores illos facit, quàm ab iis fiunt, quos iste redarguit. Nam Interpretes Epiphanij de mercatoribus hoc vnū significant, non illos quidem damnandos esse, neque pœna dignos vlla; sed in statu & ordine esse omnium, qui in Ecclesia censentur, infimo. quod paullo pòst exponam. At Trapezita, quod culpa vacat, & turpitudine; hoc illis eripit: tribuit quod sine scelere, ac peccato esse non potest, quamuis aliorum comparatione, leuius esse videtur; abdicationem ab Ecclesiæ communione: quæ atrox & horribilis est pœna; nec vn-

quam, vti dixi, ab reatu culpæ aliquo seiuncta. Illud porrò Græci sermonis non fert proprietas, ὑποδεεστέρους dici ab Epiphanio *minus noxios*. Nam *inferiores* omninò ista vox significat. Cùm enim paullo antè certos in Ecclesia fidelium status, & instituta vitæ commemorasset; quæ omnia recepta moribus & probata, suum in Christiana republica locum tuerentur: principatum omnium assignauit Sacerdotio, quod ex virginibus, aut continentibus eligitur. à quo proximas tenent Clerici cæteri: tum Virgines: inde viduæ: ac postremò qui in matrimonio degunt, quos βιωτικοὺς appellant. Vnde & βίος idem significat ac γάμος, quæ sunt *nuptiæ*. Βίος, inquam, *nuptias* interdum significat: & βιῶσαι dixit Epiphanius Hæresi LIX, Num. IV pro eo quod est in matrimonio degere. Quod aduersus Trapezitam,

à quo immeritò reprehendebamur, alibi demonstrauimus. Et vt in vellicandis aliis minus temerarius ac præceps esse condiscat, luculentùm addemus ad idem probandum, Græci cuiusdam scriptoris locum: qui haud scio an adhuc lucem viderit. Is est Theophilus philosophus, qui Commentarios scripsit ad Hippocratis Aphorismos, quem penes nos habemus. Hic igitur ad illa primi Aphorismi verba, ὁ βίος βραχὺς, varias τοῦ βίου significationes recensens, inter alias hanc affert: βίος καὶ ἡ ζεῦξις τοῦ γάμου: *Est*, inquit, βίος *&* *matrimonij societas.* Sed hæc obiter. Inter βιωτικοὺς, & communis vitæ fideles, infimo loco numerat Epiphanius τοὺς πραγματευτὰς, id est *negotiatores*: non quòd vetitus & illicitus sit ille in Ecclesia status; aut cum peccato implicatus, ac pœna vlla, & animaduersione notatus. sed quod ab Euangelica

perfectione longissimè abest omniú. Hæc vera, & germana mens est Epiphanij; quá verò ὁ τραπεζίτης cómentus est, ἀδόκιμος est, & repudianda.

Cuiusmodi est & impudens illa calumnia, quam contra *Pontificios*, hoc est Romanæ communionis Catholicos, maiori haud scio temeritate, an stoliditate coniicit: quæ quidem ad idem Pœnitentiæ negotium pertinet. [a] *Meretricibus* (ait) *apud Pontificios non interdicitur communione, non sepultura prohibentur mortuæ.* Tanti ergo habuit homo iste, *quamlongissimè à fermento*, vt vocat, *Papistico abesse* videri, ac se suis pro hæretico venditare: vt Catholicam caussam falsis etiam & confictis criminibus oneraret. Quis enim vel leuissimè vsu canonum imbutus, quibus hodiernæ Ecclesiæ disciplina constat, ignorare potest, nulli ad communionem aditum permitti;

[a] Trapez. pag. 471.

qui publici alicuius sceleris infamia notatus sit: nisi pœnitentia Deo priùs Ecclesiæque satisfecerit? Vbinam verò legit, aut vnde tandem nouum illud, inusitatúmque didicit; meretrices in Catholica Ecclesia à communione non arceri? Sanè hoc mendacium est: cùm nemini etiam minoris & occulti criminis sibi conscio, aliter ad vsurpanda Sacramenta liceat accedere, quàm confessione delicti illius, ac pœnitentia reconciliatus antè fuerit. quod Tridentina Synodus nouissimè decreuit.

Et quoniam de Pœnitentia, maximè autem publica, sermo nobis ortus est, scire velim quid in animo habuerit feneratorum patronus, [a] vt in veteri Ecclesia *vel minima peccata seuerissimè vindicata per pœnitentiam publicam* auderet scribere. Quid hoc potest absurdius dici? Itáne peccata minima erant illa, quæ pœnitentia

[a] Trapez. pag. 472.

publica multabantur? Atqui vel grauissima fuisse constat; nec alia, quàm illa ipsa propter quæ à regno Dei excluduntur homines: de quibus Apostolus, interpretante [a] Augustino, scripsit ad Galatas, cap. v. *Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.* Reuoluantur monimenta antiquitatis omnia, omnes canones, quibus publica pœnitentia certa peccata notata sunt: ac vetustissimi quique Patrum consulantur. nulla occurrent alia, nisi atrocia; certè lethifera crimina, publicæ illi animaduersioni subiecta. Longum est ea percensere hoc loco, quæ apud Tertullianum, Cyprianum, Basilium, alió sque Veteres, tum in Canonum Collectaneis leguntur. Trita res est, quam nemo, nisi antiquitatis rudis omnis, ignorat. Vnius Augustini, quoniam in eius mentionem incidi, testimonium satis

[a] Aug. T. 10. lib. 50. Hom. 50. cap. 4.

supérque nobis erit. Dicat ille cuiusmodi peccatis publica pœnitentia sit inflicta. Verba illius ex capite eodem quarto Homiliæ postremæ de Quinquaginta: *Ut si peccatum eius* (inquit de pœnitentibus ex antistitum arbitrio satisfacientibus loquens) *non solùm in graui eius malo, sed etiam in tanto scandalo est aliorum, atque hoc expedire vtilitati Ecclesiæ videtur antistiti; in notitia multorum, vel etiam totius plebis, agere pœnitentiam non recuset, non resistat, non lethali, & mortiferæ plagæ per pudorem addat tumorem.* Et in epistola CXVIII, capite III. *Immo*, inquit, *si tanta est plaga peccati, atque impetus morbi, vt medicamenta talia differenda sint, auctoritate antistitis debet quisque ab altario remoueri ad agendam pœnitentiam, & eâdem auctoritate reconciliari. Hoc est enim indignè accipere, si eo tempore accipiat, quo debet agere pœnitentiam, non vt arbi-*

trio suo cùm libet, vel auferat se communioni, vel reddat. Caterùm si peccata tanta non sint, vt excommunicandus quisquam homo iudicetur, non se debet à quotidiana medicina Dominici corporis separare. Quæ postrema verba Isidorus Hispalensis transtulit in caput XVIII libri primi de Officiis Ecclesiasticis. Et ista etiam eiusdemmodi adiicit: *Caterum si talia sunt peccata, quæ quasi mortuum remoueant ab altario, prius agenda pœnitentia est; ac sic deinde hoc salutiferum medicamentum suscipiendum.* Gennadius in libro de Ecclesiasticis dogmatibus, capite LIII, eandem quæstionem de frequenti communione dissoluens; *Quem*, inquit, *mortalia crimina post baptismum commissa premunt, hortor priùs publica pœnitentia satisfacere: & ita Sacerdotis iudicio reconciliatum communioni sociari, si vult non ad iudicium, & condemnationem sui Eucharistiam*

percipere. Quocirca falsissimè dictum est, *vel minima peccata pœnitentia publica vindicata fuisse.* Nam minima ista, oratione, & eleemosynis, aliísque piis officiis deleri, passim Augustinus prædicat: maximè autem Dominica oratione, cùm dicimus, *Dimitte nobis debita nostra.* De quo illud Prosperi non pigebit adscribere ex libro secundo de vita Contemplatiua, capite VII. *Exceptis enim peccatis, quæ tam parua sunt, vt caueri non possint: pro quibus expiandis cotidie Deo clamamus, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, illa crimina caueantur, quæ publicata suos auctores humano faciunt damnari iudicio.*

In Collectione canonum Martini Dumiensis, quæ ad Bracarensem secundam Synodum adtexitur: canone XXIII, declaratur quis sit pœnitens publica illa functus pœnitentia,

tentia, & à sacris ideo reiectus ordinibus. *Ex pœnitente*, inquit, *dicimus eum, qui post baptismum pro homicidio, aut pro diuersis criminibus, aut grauissimis peccatis publicam pœnitentiam sub cilicio gerens, diuino fuerit reconciliatus altario.* Non vtique ob minima peccata, sed ob grauissima, & capitalia, summa illa pœna decernebatur.

CAPVT IV.

Trapezitæ in fidei, ac Theologiæ tractandis quæstionibus temeritas. Bonorum operum ab eo negata merita: quæ & omnium vniuersè aliqua, & maiorum præstantiora esse monstratur. De duplici vitæ instituto communi, atque perfecto. Huius sublatum ab Trapezita meritum defenditur.

1. HOc etiam feneratorum patrono restabat ad infeli-

citatis cumulum, vt se grauissimis de fide, ac Theologia controuersiis interponeret, iisque Trapeziticam illam farraginem referciret. Hic ille nimirum morbus est, qui plerosque mortales tenet: vt quod quisque minimè omnium nouit, quódque alienum habet ab vsu, professionéque sua; id præ se maximè ferre, déque eo crebrò, ac multum loqui studeat. Quod dum in profanis, & communibus literis vsuuenit, quia nunquam sine errore fit, stolidè id quidem: sed aut nullo, aut non magno periculo geritur. Idem cùm diuinas ad res transfertur, eo flagitiosius est, quod ad errati turpitudinem, impietatis & hæresis quoque crimen accedit. Peruetus est de eo sanctorum querela Patrum: imprimísque Gregorij Nazianzeni; qui quibus potuit frenis hanc licentiam, temeritatémque constrinxit Ora-

tione tertia & tricesima. In qua leues & indoctos homines, atque in diuinarum rerum tractationem intemperanter effusos tum aliis plurimis, tum hac sententia castigat.

Οὐ παντὸς, ὦ οὗτοι, τὸ περὶ θεοῦ φιλοσοφεῖν, οὐ παντὸς, οὐχ οὕτω τὸ πρᾶγμα εὔωνον, καὶ τῶν χαμαὶ ἐρχομένων. προσθήσω δὲ, οὐδὲ πάντοτε, οὐδὲ πᾶσιν, οὐδὲ πάντα· ἀλλ' ἔστιν ὅτε, καὶ οἷς, καὶ ἐφ' ὅσον. οὐ πάντων μὲν, ὅτι τῶν ἐξητασμένων, καὶ διαβεβηκότων ἐν θεωρίᾳ, &c. τίσι δέ; οἷς τὸ πρᾶγμα διὰ σπουδῆς· καὶ οὐχ ὡς ἕν τι τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο φλυαρεῖται ἡδέως. *Non est cuiusuis de Deo disputare: non cuiusuis, inquam. Non adeò vilis, ac protrita ea res est, nec eorum, qui adhuc humi serpunt. Addam etiam, non cuiusuis temporis; nec apud quosuis, nec de quibusuis: sed certo tempore, & apud certos homines, & aliquousque faciendum istud est. Non cuiuslibet id quidem est: quoniam hoc eorum munus est, qui*

accuratè explorati sunt; ac contemplando longè processerunt, &c. *Apud quos porro? Nempe apud eos, qui rem huiusmodi studiosè ac seriò amplectuntur: quique non vt quippiam aliud, ita hoc quoque inepta nugacitate persequuntur.*

II. Scitvm & illud, nec ad rem nostram minus est aptum, Synesij in Dione: ὁ μὲν οὖν Κάδμου σπόρος αὐθημερὸν ὁπλίτας, φησὶν, ἀνεδίδου σπαρτούς· σπαρτοὺς δὲ θεολόγους οὐδείς πω μῦθος ἐτερατεύσατο. *Cadmi quidem semen satiuos, vt aiunt, eâdem die milites protulit. Satiuos autem Theologos nulla ad hanc diem fabularum portenta finxerunt.*

At Trapezita de Grammatico repente factus Theologus, non pauca, eáque præcipua, & perdifficilia fidei capita delegit; quæ tanquam ἐπεισόδια, vel ἐμβλήματα in alieni prorsus argumenti commentarium intexe-

ret. Qua ex re id, quod erat consentaneum, est assecutus, vt in illis, quorum rudis, & ignarus erat, explicandis, turpissimos vbique in errores incurreret; à seque ipso non minus, quàm ab omni Christiana antiquitate, & catholicæ fidei regula discreparet. Quæ nos illius flagitia neque dissimulare omninò debemus: neque tamen longiores in illis confutandis esse possumus. Sed strictim notata capitibus aliquot exagitabimus: vt ne deinceps impune licere sibi putet, tantis de rebus, quas neque scit, neque didicit vnquam, temerariam, ac falsam sententiam dicere.

III. Horvm primum illud esto, quod à pagina 288 disputare est orsus: duo in Ecclesia esse instituta vitæ, quas sectas, & πολιτείας vocat: alterum perfectum; quod remotum à procurandis corporis commodis,

totum fe ad virtutis ac cœleftium rerum ftudium applicat: alterum quod in communi vita permanet. De vtraque vita deinde fcribit fic: *Prior illa ita quidem perfecta præ ifta habenda, & vocanda, fi tamen nihil fanctitatis meritoriæ in tali propofito reponat,* καὶ ὡς αὖ ἐκ τούτου δικαιοσύνην ἔχουσα, *tanquam per hoc fe iuftitiam habere credens: fed eam viam hac mente, & confilio calcans, vt declinet* διαπεξίσατον ἁμαρτίας, *& omnem occafionem delinquendi deuitet.* His paucis verfibus incredibile eft quantum veneni ac peftis incluferit. Negat illius capeffendæ vitæ propofitum *fanctitatis* aliquid *habere meritoriæ;* aut ex eo vberiorem conftare iuftitiam. In quo primum interrogandus eft, credátne bonorum operum vlla effe merita, eo videlicet fenfu, quem antiqui Patres omnes, & præ cæteris Auguftinus, cúmque iis confentiens Romana &

Catholica pietas agnoſcit. Nimirum vt neque Dei gratiam vlla antecedant merita: & hæc ipſa tum ex gratia, tum ex gratuita Dei pollicitatione, Chriſtíque meritis tota pendeant.

IV. QVÆ eſt Auguſtini ſententia paſſim ab eo contra Pelagianos expoſita. Vt cùm in epiſtola CV ita ſcribit: *Nulláne igitur ſunt merita iuſtorum? Sunt planè, quia iuſti ſunt. Sed vt iuſti fierent, merita non fuerunt.* Ac poſteà: *Quod eſt ergo meritum hominis ante gratiam, quo merito percipiat gratiam; cùm omne bonum meritum noſtrum non in nobis faciat niſi gratia: & cùm Deus coronat merita noſtra, nihil aliud coronet, quàm munera ſua?* Quamobrem (vt rectè Proſper in Reſponſione ad Capitula Gallorum, capite VI) *Iuſtificatus homo, id eſt ex impio pius factus, nullo præcedente bono merito accipit donum,*

quo medio adquirat & meritum: vt quod in illo inchoatum est per gratiam Christi, etiam per industriam liberi augeatur arbitrij. Eiusmodi operum merita bonorum, nemo nisi profanus, ac vecors, Christianis audet eripere. Nihil enim tanta consensione traditum ab veteribus Ecclesiæ magistris ac Patribus accepimus: nulla vt eorum propemodum pagina sit, quæ non insignem aliquam mentionem habeat dogmatis illius. Tertullianus, vt ex innumeris testimoniis pauca delibem, libro de Pœnitentia capite secundo, *Bonum factum*, inquit, *Deum habet debitorem: quia iudex omnis remunerator est caussæ.* Cyprianus in libro de vnitate Ecclesiæ, *Præceptis eius*, inquit, *& monitis obtemperandum est, vt accipiant merita nostra mercedem.* Hilarius Canone IV in Matthæum; *Cuius* (inquit de diuina bonitate) *præmium,*

atque honos præsentis vitæ operibus sit merendus.

V CHRYSOSTOMVS Homilia XVI in Matthæum, Εἰ γὰρ τὸν βασιλέα ἔχων τις ὀφειλέτην, ἀρκοῦσαν εἰς πάντα νομίζει τὸν βίον ἀσφάλειαν ἔχειν· ἐννόησον ἡλίκος ἐστὶν ὁ τὸν φιλάνθρωπον, καὶ ἀεὶ ζῶντα θεὸν καὶ μικρῶν, καὶ μεγάλων κατορθωμάτων χρεώστην ἑαυτοῦ καταστήσας. *Si enim ille, qui debitorem habet Imperatorem, sufficientem in omne vitæ tempus habere se securitatem existimat: cogita quantus ille sit, qui benignum, & immortalem Deum bonorum omnium operum tam paruorum, quàm magnorum debitorem sibi constituit.* Sic Homilia XIX in idem Euangelium, verba illa perpendens capitis sexti: *Et Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi:* οὐκ εἶπε χαριεῖταί σοι (inquit) ἀλλ' ἀποδώσει σοι. καὶ γὰρ χρεώστην ἑαυτόν σοι κατέστησε: *Non dixit gratis tibi largietur: sed reddet tibi. Siquidem de-*

bitorem tibi seipsum constituit. Vbi idem χρεώστου vocabulum vsurpauit: quo & Tertullianus est vsus. Etenim *Promissorum suorum* (ait Augustinus Sermone XXXI de Verbis Domini capite IV) *nobis chirographum fecit. Non debendo enim, sed promittendo debitorem se Deus fecit: id est non mutuò accipiendo. Non possumus ergo ei dicere; Redde quod accepisti, quoniam quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Non possumus dicere ei: Redde quod accepisti: sed planè dicimus: Redde quod promisisti.* Idem etiam in Homilia XIV de quinquaginta ex Apostoli verbis idipsum confirmat. *Non enim opere,* inquit, *inspecto potest negare mercedem qui opus inspicit. Bonum certamen certaui: opus est. Cursum consummaui: opus est: fidem seruaui: opus est. Superest mihi corona iustitiæ: merces est.*

VI. ATQVE hic Apostoli locus, ex

2 Tim. 4. 7, ad idem institutum expressissimus est; isque sæpiùs ab Augustino, aliísque commemoratur, vt ex eo bonorum operum merita commendent; atque illud ostendant, quod Isidorus Pelusiota egregiè scripsit in libro primo epistola CCCLXXXVII, non solùm χάριτι, id est *gratuitò* nos salutem assequi, sed etiam ἀμοιβῇ, καὶ ὀφλήματι, id est *compensatione quadam iustitiæ, ac debito.* Ecquis verò sic occæcatos habet oculos, vt non viderit: aut ita stolidè peruicax est, vt fateri nolit, quod in sacris omnibus vtriusque Testamenti libris legit, si vel leuissimè eos vnquam attigit; bonis operibus & promissam, & rependendam esse mercedem? eleemosynis, inquam, siue *beneficentiæ, & communioni, quibus hostiis promeretur Deus* (ait Apostolus ad Hebr. 13. 16.) tum ceteris misericordiæ propriis; propter quæ

nouiſſimo in iudicio æterna ſalus electis, tanquam præmium ac merces tribuenda dicitur Matthæi xxv. Sed in re adeò vulgari & protrita diutiùs immorari piget. In qua tamen peregrinari ille ipſe, qui occaſionem nobis diſputationis illius dedit, Trapezita videtur: qui nihil *ſanctitatis meritoriæ* in opere omnium præſtantiſſimo, maximéque difficili & arduo collocandum putat: nempe in vitæ perfectæ propoſito. quod non vniuſmodi virtutum officiorúmque, ſiue κατορθωμάτων genus amplectitur: ſed vniuerſa in vnum collecta continet: nec illa quidem mediocria, verùm abſoluta numeris omnibus, vtpote perfecto vitæ ſtatu digna.

VII. Qvæ eſt igitur iſta ratiocinandi prauitas; cùm minimarum actionum quæ ex fide, ac gratia proficiſcuntur, nulla ſine merito ac præmio

sit; excellentis, ac perfectæ, cuiusmodi propositum illud est, nullum esse meritum credere? An qui sitienti frigidæ calicem dederit mercedem habebit, vt Matthæi x, 42, Christus significat: non habebit, qui minima maximáque virtutũ omnium officia proposito ac voluntate conceperit? Quid autem meritum est, nisi honestum quoddam & laudabile factum, cui merces & compensatio aliqua debetur? Quæ quidem si est iusta, magnis officiis, maior; paruis autem minor proponitur. *Nam pro actibus hominis remunerationis est qualitas,* ait Ambrosius libro VIII in Lucam. Et Petrus Chrysologus Sermone XXII, *Præmia statuuntur his semper, quibus certamina dura proponuntur: ac pro magnitudine certaminis, præmij proponitur magnitudo.* Tertullianus item in quarto contra Marcionem, capite XVII, illud Lucæ VI declarans, *Men-*

suram bonam, & confertam, & coagitatam, & supereffluentem dabunt in sinum vestrum, ita scribit: *Vt opinor, hæc retributionem pro meritis prouocatam sonant.* Et Augustinus sexcentis in locis illam meritorum præmiorúmque disparé & inæqualem conditionem prædicat: eáque quomodo cum vno illo denario, qui operariis Matth. xx persolutus est, concordet, diligenter explicat. Velut Tract. in Ioan. LXVII, & lib. de sancta Virginit. cap. XXVI. Quod & ex illis Apost. verbis affirmat 1 Cor. xv, *Stella à stella differt in gloria. Aliter ibi lucebit virginitas*, (ait Sermone XLVI de Verbis Domini) *aliter ibi lucebit castitas coniugalis: aliter ibi lucebit sancta viduitas. Diuersè lucebunt, sed omnes ibi erunt: Splendor dispar, cælum commune.* Quid quod ipsemet [a] Trapezita & meritum perfectæ illius sanctiorisque vitæ, & maius, quàm in communi, ex

[a] pag. 196.

Athanasio demonstrat? Δύο εἰσὶν ὁδοὶ (scribit Athanasius) ἐν τῷ βίῳ, καὶ δύο πολιτεῖαι· ἡ μὲν μετριωτέρα, καὶ βιωτικὴ, φέρουσα καρπὸν ἐν λ', ἡ δὲ ἀγγελικὴ, καὶ ἀποκόσμιος φέρουσα καρπὸν τὸν τέλειον ἐν ρ'. Quæ sic Trapezita reddidit. *Duæ sunt viæ, siue sectæ in vita, & duæ conuersationes. Vna meriti mediocris, & secularis, quæ trigesimæ frugis fenus reddit: altera angelica, & mundo abdicata, quæ fert fructum centesimi fenoris, perfectum.* Habet ergo meritum perfecta illa vitæ ratio, & maius quàm communis altera; ac tantùm illa hanc excedit, quantum centesimum fenus trigesimum superat. Falsissimum est proinde, quod paullo pòst idem Trapezita nectit, nullam in illo perfectiori proposito *sanctitatem* inesse *meritoriam*. Etenim neque perfectior potest esse, nisi sit sanctior: neque sanctior esse, quin maioris sit meriti. quia sementi bonorum ope-

b 1. Cor. 15. rum messis respondet: Et [b] *qui parcè seminat, parcè & metet: & qui seminat in benedictionibus* (hoc est largè, & abundanter) *de benedictionibus & metet.* Iouiniani hæresis illa est, *omnium, qui suum baptisma seruauerint, vnam in regno cœlorum remunerationem esse*: vt in primo contra illum scribit Hieronymus. Tum, *Virgines, viduas, & maritatas, quæ semel in Christo lotæ sunt, si non discrepent ceteris operibus, eiusdem esse meriti.* Quam hæresim multis in libris confodit Augustinus: vt in libro de Hæresibus ad Quod vult Deum, capite LXXXII, & in libro de bono coniugali contra eundem: & in libro de sancta Virginitate. Quo est Trapezitæ audacia detestabilior; qui hanc ipsam opinionis impietatem toto illo in opere secutus est: vt ex iis, quæ diximus, & quæ dicentur posteà, constabit.

IX.

IX. Nam [a] quod idem statim explicat, quo fine ac scopo perfectæ illud vitæ propositum adhiberi debeat: nempe vt *eam viam hac mente & consilio calcet, vt declinet εὐπερίστατον ἁμαρτίαν, & omnem occasionem delinquendi deuitet*: non vt aliquid *sanctitatis meritoriæ in illo proposito reponat;* in eo sibi ipse contradicit; & quam euertit *propositi sanctitatem meritoriam*, adstruit. Nam declinare peccatum velle, & quiduis declinandi caussa reipsa facere, magna virtus est: si quidem *Virtus est vitium fugere.* Et [a] *Initium sapientiæ timor Domini.* Porro [b] *In timore Domini declinatur à malo.* Non potest igitur vel sanctitate carere, vel sanctitatis merito; qui propositum illud adeò sublimis excellentísque vitæ suscipit, vt [c] *declinet à malo, & faciat bonum:* in quo Christianæ, ac perfectæ vitæ summa consistit.

[a] Trapez. pag. 299.

[a] Psal. 100. 10.

[b] Prouerb. 16. 6

[c] Psal. 33.

Q

CAPVT V.

De Christi præceptis ac monitis in monte editis: déque iis absurda, & secum repugnans Trapezitæ sententia. Consilia de rebus esse difficilioribus. falsò ab eodem putari, omnia, quæ illîc præscripta sunt à Christo, esse præcepta: ita vt nullum sit consilium. Grauis eiusdem error asserentis, solis Apostolis data illa esse, non Christianis ceteris. tum inconstans opinio, solos perfectæ vitæ professores illis obligari. Consilia funditus ab eodem tolli. Ostenditur demum Christum in monte partim præcepta, partim consilia dedisse.

I. MAGNAM deinde, ac sanè difficilem quęstionem ingreditur [a] Trapezita, de Christi mandatis, quæ Matthæi præsertim

[a] Trapez. pag. 301.

quinto capite proponit ita, vt ea velut opponat antiquæ ac Mosaicæ legi: vt cùm sic loquitur: *Audiſtis quia dictum eſt antiquis, Non occides*, &c. *Ego autem dico vobis, quia omnis, qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio*, ac reliqua generis eiuſdem. Itaque *qualia illa Dominica præcepta fuerint, & quibus præcipuè data*, declarandum ſibi Trapezita conſtituit. Ac primum *toto illos errare cœlo* dicit, qui *inter illa* præcepta Chriſti, *& mandata legis priſcæ diſtinguunt, vt inter conſilia, & præcepta*. Iure id quidem refellit, ſi vniuersè ita pronuntietur. Non enim mandata illa Chriſti omnia pro conſiliis habenda ſunt. Sed in hac qualicumque impugnanda ſententia incredibilis eſt Trapezitæ veternus ac ſtupor. *Nulla, inquit, ratio eſt vt præcepta, quæ creduntur obligare ſub peccato contra ius naturale ac diuinum, facilioris ſint obſeruationis, quàm conſi-*

lia, ab eodem præsertim auctore manantia.

II. Hæc planè cùm scriberet vigilans stertebat. Quid enim? Non est consiliorum, quàm præceptorum obseruatio difficilior? Præcepta, quod sciam, omnibus in commune proposita sunt, etiam βιωτικοῖς, ac plebeiis; qui in illa molliore, & indulgentiore secta censentur, & perfectioris ac sanctioris alterius nexibus expediti sunt. At consilia multo & perfectiora sunt, &, quod consequens est, difficiliora factu. Non enim nisi arduis de rebus, & vulgi captum superantibus edita sunt à Christo. Velut Matthæi XIX, de continentia ab vxore, & vita celibe. *Non omnes*, inquit, *capiunt verbum istud, sed quibus datum est.* Et, *Qui potest capere, capiat.* Et Apostolus prioris ad Corinthios, capite VII, 25, *De virginibus præceptum Domini non habeo,*

consilium autem do. Hanc sanè virginitatem, & ἀγαμίαν, propter difficultatem, nulla præcepti legísque necessitate conclusam ab Christo Sancti Patres intelligunt. Chrysostomus inter alios Homilia in Matthæum LXII, Christum censet verbis illis, *Qui potest capere capiat, promptiores Apostolos suos facere voluisse, dum arduum ac perdifficile id egregium facinus esse monstraret: nec rem eam necessitate legis includi pateretur, pro sua ineffabili benignitate.* προθυμοτέρους τε ποιῶν τοὺς δεῖξαι ὑπέρογκον ὂν τὸ κατόρθωμα, καὶ οὐκ ἀφιεὶς εἰς ἀνάγκην νόμου τὸ πρᾶγμα κλεισθῆναι διὰ τὴν ἄφατον αὐτοῦ ἡμερότητα.

III. RELEGAT Trapezita, quæ de vtroque instituto viuendi, perfecto, & communi, seu βιωτικῷ,[a] paginis aliquot exposuit; vbi πολιτείαν illam perfectorum, *sublimiorem, ac merè spiritalibus conuenientem, nec non Apo-*

[a] pag. 340. & seq.

stolicam, Angelicam, à mundi rebus alienam, excellentem, & eminentem ab antiquis Patribus appellari scribit, hoc est Ἀποστολικὴν, Ἀγγελικὴν, & ἀποκόσμιον, & ὑπερφυῆ, & ὑπερβεβηκυῖαν.
a pag. 343. [a] At βιωτικοὺς *in mediocribus*, ait, *subsistere*: quibus *difficile est*; *immo impossibile, secundùm humanam rationem, ad eam laudem spiritualium adspirare.* Faciliora sunt igitur præcepta, quibus & βιωτικοὶ tenentur, quàm consilia, quæ solos *perfectos*, & *spirituales*, non autem βιωτικοὺς respiciunt. Et tamen subinde pagina 303, *Quis ergo dicat*, inquit, *in magis arduis consilia locum habere: in factis facilioribus præcepta?* Quis hoc dicat quærit? Profectò quicumque vel mediocri-
b Demosth. in Orat. de Halon. ter sapit: & [b] qui τὸν ἐγκέφαλον ἐν τοῖς κροτάφοις, καὶ μὴ ἐν ταῖς πτέρναις καταπεπατημένον φορεῖ.

IV. Vervm vt Trapeziticæ doctrinæ mysterium omne prodatur:

quod perplexo, & inextricabili, atque incondito genere sermonis occultat: sciendum est, sic illum de proposita quæstione sentire: quæcumque Matthæi quinto illo capite tradita sunt à Christo, ac Mosaicæ legi velut opposita; ea non consilij vim habere, sed præcepti. [a] *Hæc dicta*, inquit, *edicta sunt, & cum pari auctoritate, ac potestate pronuntiantur à nouo legislatore, ac sua ab antiquo.* Et pagina antecedente: *Non enim*, inquit, *tanquam* παραινέσεις, & ὑποθῆκαι *tantùm haberi debent, quibus obedire, aut non obedire integrum sit ei, qui decretis solis contentus esse queat.* Quare omnia illa Matthęi v edita, præcepta putat esse, quibus non minus, quàm legis antiquis tabulis obligentur homines. Ex quo id sibi, quod opinioni aduersari suæ videtur, obiicit: *Cur igitur leges hodie Christianorum publicæ puniunt mœchum: non puniunt*

[a] Trapez. pag. 306.

concupiscentem? Stulta percontatio. Non enim occulta, & interiora crimina publicis legibus plectuntur. Nam qui alienam vxorem concupiscit; peccat ille quidem, & adulterij scelere, ac pœna tenetur apud æterni tribunal Iudicis; ad quem occultorum cognitio pertinet: hominum verò publica lege damnari, aut puniri quî potest; cùm sit illius crimen ignotum?

V. QVARE melius in sequentibus procedit quæstio. *Cur iudex*, inquit, *conquerenti se pulsatum, non opponit Christi præceptum, quo iubetur vt percussus in vna mala, alteram præbeat percutiendam? Quæ caussa denique est, vt in iudicio se fraudatum monstranti minimè obiiciatur ab aduersario, noluisse Christum, vt qui circunscriptus esset, litem eo nomine intenderet? Cur etiam dica non scribitur iracundo, vt homicidæ?* His & aliis eiusmodi de-

mum ita respondet: [a] *Illa Domini præcepta, quibus legalia mandata Christus ad maiorem deduxit obseruationis rigorem, non omnibus per illum tradita esse, sed solis discipulis. Non tantùm quia debuerunt perfecta præcepta perfectioribus tradi: sed etiam quia oportuit seueriore imbui disciplina, per quos noua ac seuera doctrina mundo innotesceret.* Ergo Apostolis solis noua illa præcepta Christus in monte tradidit. Hinc verò quot & quanta portenta sequuntur! Primum irasci licebit impune Christiano cuilibet: neque propterea diuino iudicio erit obnoxius. Concupiscere item fas erit alienam coniugem sine adulterij nota: quoniam quæ lex id fieri vetat, ad solos Apostolos pertinet. Odisse quoque licebit inimicos; & huius generis præcepta cessabunt cetera. Quo constituto, iam Christiana tota sanctitas, ac religio funditus corruet,

[a] pag. 108.

VI. ATENIM in sequentibus, præceptorum istorum vim, & obligationem latiùs porrigit. Nam eadem illa nouæ legis mandata non solis Apostolis data fuisse vult: sed etiam omnibus, qui perfecti esse studeant. [a] *Enimuerò* (inquit) *vt ad rem redeam, ita voluntaria hæc Christi omnia perfecta pracepta videri debent; vt iis secundum ea vitam suam componere statuentibus, decreta sint ac scita, legis instar, ac vim obtinentia, non consilia.* Et [b] alibi; *Omnia illa* ἐπιτακτικὰ *pracepta Domini*, inquit, *quamuis pro caussis, ac temporibus Apostolis solis competant; omnibus tamen videntur data, qui contentione, & æmulatione meliorum, ea pro virili sectari tenentur.* Iam ergo præter Apostolos, etiam illi præceptis tenentur istis, qui ad meliora, & perfectiora niti statuerint: quales sunt perfectæ ac sublimis illius vitæ cupidi, de qua ante-

a Trapez. pag. 319.

b pag. 344.

cedenti capite dixi. Ceteri, quos βιωτικοὶ appellant, communis vitæ cultores, & à perfectionis alieni studio, nullo modo præceptis his parere coguntur. Quocirca, si quis animum induxerit ad illa exquisitiora seruanda Christi monita; non iam illa vt consilia; sed vt leges ac præcepta reputare debet.

VII. Neque verò cùm iis legum instar esse dicit illa monita, qui ea sibi obseruanda esse decreuerint, de eo proposito loquitur, quod cum voto coniunctum, priuatæ legis necessitatem induit. Id si ita definiret, verum diceret. Sed non dicit: at propositum quodlibet, & deliberati animi voluntatem satis esse cuique vult, vt obligationem afferant illa præcepti; & esse consilia desinant. [a] Etenim ὁ βιωτικὸς, inquit, hoc est qui institutum commune vitæ sectatur: *qui moralia tantùm exequitur* [a] Trapez. pag. 344.

facit tantum quod debet : immo etiam minus, si cùm possit vlteriora conari, sibi ipsi deest, &c. Deesse porro sibi illum putat, cùm charisma, quo id possit, diuinitus accepit. Quia *conatus ille ipse, quo tendimus ad meliora ac maiora charismata, etiam Dei charisma est.* Quare qui summa illa, & perfecta potest exequi, nisi id agat, minus facit, quàm debet. Itaque peccat. Est enim peccatum ἔλλειψις, id est *detractio* de eo, quod ex lege debetur. Non est igitur amplius res
a pag. 304. consilij, sed præcepti. Sic [a] alibi: *Si benè valenti*, inquit, *medicus auctor esset, vinum potius aqua dilutum bibere, quàm purum, loco consilij magis haberetur, ad sanitatis cautelam, quàm præcepti. Et tamen certum est, qui illo consilio vteretur, præceptum hoc illi futurum pro consilio. Effectus quippe ipse, & euentus, dum paretur ab eo, cui consilium datur, mutat consilium in*

præceptum. Minoris quippe sit lex, cui non obtemperatur, quàm consilium cui paretur.

VIII. HÆC Trapeziticæ opinionis est summa: in qua si quis rationem, aut humanum iudicium requirat, frustrà sit. Nihil enim, vt multum laboret, communis in illa sensus inueniet. Atque vt consilij ac præcepti discrimen seponamus modo; de quo sequenti capite dicetur; quis risum teneat, cùm hoc audiat, consilia, cùm iis paretur, vim legis accipere? Aut cùm medicus valenti & sano consilium dat, vt aqua dilutum vinum bibat, id tamdiu consilium esse, dum non obtemperatur: si consilium placeat; tum in legis ac præcepti vim obligationémque transire? Itáne quidquid ab aliquo consilij datum tibi sit; id si probes, tum demum lex erit: vt sine culpa secus facere nequeas? Quis hoc sa-

nus dicere, vel sano persuadere possit? Hoc modo nihil iam erit, quod consilium vocari debeat, nisi cùm ei non auscultatur.

Nam quod de βιωτικοῖς, & communis vitæ sectatoribus ait, non eos præceptis illis in monte datis à Christo teneri; sed solos illos, quos perfectioris amor vitæ ceperit; [a] ac nihilominùs salutem adipisci: eodem incommodo premitur, quod suprà memorauimus. Sequitur enim, licere ipsis irasci fratribus suis: & *in corde mœchari;* hoc est videre alienam coniugem ad eam concupiscendam: inimicos itidem odio prosequi: quandoquidem præcepta illa, quibus hæc vetantur, ad solos perfectos, non ad communes Christianos spectant. Non solùm ridicula, & absurda ista sunt: sed etiam nefaria, & impia.

[a] Trapez. pag. 341.

IX. Enimverò, quod postremò

ac paucis explicandum eſt, omnia illa, quæ Apoſtolis ab Chriſto propoſita ſunt in eo Sermone, quem in monte habuit; cùm ad vniuerſos Chriſtianos pertinent; tum neque conſilia ſunt omnia, neque præcepta: ſed ad vtrumque genus referuntur. Ex his præcepta, & mandata ſunt illa quæ dixi, de non concupiſcenda vxore proximi: de diligendis inimicis: de non iraſcendo; & eiuſdemmodi alia: cetera conſilij ſunt, non præcepti. Quale eſt, percutienti maxillam tuam, præbere alteram: aut *ſi quis te angariauerit mille paſſus, vadere cum illo & alia duo.* Item *ſi quis vult tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimittere ei & pallium.* Hæc quiſquis obſeruat, optimè facit: qui ſecus facit; nihil eo nomine peccat, quod iſta non ſeruat, ſiue perfectum, ſiue commune vitæ genus profitetur. At illa

superiora Christianos omnes obligant, neque sine peccato negligi possunt. Hæc vera, sana, Catholica est Ecclesiæ doctrina, omnium vsu seculorum, ac sanctorum Patrum auctoritate recepta: Trapezitica verò, partim falsa, & hæretica, partim à seipsa dissentiens.

CAPVT VI.

De consiliis Euangelicis, & operibus supererogationis. quæ vox primùm ab Trapezitæ obtrectatione, tum res ipsa vindicatur. Demonstratur è Scriptura, & antiquis Patribus opera quædam esse, quæ lege nulla iubentur, & sponte præstita supererogari dicuntur.

I. CONSILII ac præcepti nomina; & vtriusque discrimen meritò antiqui Patres, ac Theologi

logi ex Apostolo colligunt. qui in priore ad Corinthios, capite VII, 25, *De virginibus*, inquit, *præceptum Domini non habeo, consilium autem do*, &c. Tum quid inter se ista differant, tota illa narratione demonstrat. Ex qua id esse præceptum intelligimus, quod parendi necessitatem, & obligationem affert; vt absque culpa, pœnáque prætermitti nequeat. Consilium verò suasio est melioris cuiusdam ac præstantioris operis, cuius exequendi nulla necessitas imponitur: sed eius, cui datur voluntati, arbitrióque permittitur. Cuiusmodi libera & voluntaria pietatis officia, *supererogationis opera* nominari solent. At Trapezita noster subitò factus dogmatistes; vt ille Melchisedecianorum pater [a] Theodotus [b] *nulla opera supererogationis admittenda esse* decernit: *quæ non magis*, inquit, *peccant verbo contra Lati-*

[a] De Theodoto Trapezita Euseb. 6 Hist. c. 7. Theodoret. lib. 2. de Hær.
[b] Trapez. pag. 344.

nitatem, quàm reipſa contra fidem. Non fero delitias iſtas. Nam quid adeò iſta vox offendit?

II. HAC vetus Interpres Latinus vtitur Lucæ x, 35, vbi Samaritani à latronibus confoſſi, & humi iacentis parabola deſcribitur. *Curam*, inquit, *illius habe, & quodcumque ſupererogaueris, reddam tibi.* καὶ ὅ, τι ἂν προσδαπανήσῃς. An veteris & eruditi Interpretis vocabulum vſurpare Theologis in re ſacra & dogmàtica non licebit?

Non tam moroſi fuerunt veteres Patres, iidémque Latinæ proprietatis retinentes. Ambroſius in Commentariis ad illum Lucæ locum, tam in Latino contextu, quàm in expoſitione ſua vocem iſtam poſuit. Auguſtinus item in libro de ſancta Virginitate, capite xxx, cuius verba poſteà referam. Adhibuit & Fulgentius ſcriptor elegans in epiſtola ſe-

ptima, quæ est ad Venantiam, capite VIII. *Nunquam duobus denariis datis*, inquit, *redditurum se quidquid supererogaret, stabulario spopondisset, si supererogationem illam non plenæ sanitati prænosceret profuturam.* Auctor etiam Hypognostici in tertio libro, capite VIII, vt posteà dicam. His ergo præeuntibus nec indoctis, & Latinè disertis, quis tanti literatores nescio quos faciat, vt illo verbo vti vereatur?

III. SED omitto verbi contentionem: de re ipsa modò constet: non ero pertinax. *Opera supererogationis*, vel quæ *supererogari* dicuntur, ea nos vocamus, quæ præter debitum, ac sine vlla legis obligatione, sponte quispiam præstat: vel quæ consilij tantummodò sunt, non præcepti. Debet aliquis priuato homini, vel publico centum aureos numos. Is si centenos soluat, nihil

ſupra debitum reddit. Sin præter centum, vicenos gratis, & liberaliter erogat, is demum ſupererogare dicetur, Heſiodei illius memor,

> Εὖ μὲν μετρεῖσθαι παρὰ γείτονος· εὖ δ' ἀποδοῦναι
> Αὐτῷ τῷ μέτρῳ, καὶ λώϊον, αἴ κε δύνηαι.
> *Recta quidem menſura ab vicino mutuum accipe, ac fideliter redde*
> *Eâdem menſura, & amplius, ſi quidem poſſis.*

Eſt enim ſupererogatio, τὸ ἐπίμετρον, id eſt *auctarium.*

IV. VTRVM igitur in Chriſtianiſmo, & religioſo Dei cultu locum habeat operum talium meritum, quæ ſupra legis obligationem excurrant, nec debita ſint, ſed ſponte, & gratuita liberalitate præſtentur, inter nos queritur. Negat hoc Trapezita, vt ex antecedenti capite conſtat: qui quidem ea, quæ conſilia nominantur, cùm iis reipſa, vel volunta-

te, animique proposito paretur, in præcepta transire asserit. Tum etiam cùm perfectæ vitæ genus, institutúmque suscipit aliquis, etiam citra voti religionem, priuatámque legem; eo ipso, quod ad perfectionem aspirat, non amplius esse consilium, sed præceptum id, quod hactenus integrum erat: nimirum cùm ad excellentem illam vitæ sectam instituendam charisma diuinitus accepit. Hæc si rectè ab illo posita sunt, sublatum iam erit omne consilij discrimen ac præcepti. Nullum enim consilium erit amplius; sed erunt omnia præcepta: quia quidquid illud erit, quod sponte, ac voluntate libera capesset aliquis; id statim atque facere proposuerit in præceptum mutabitur.

V. Enimverò magnam nouus iste Theologus ab Iuliano Apostata gratiam inisset, si eius vixisset temporibus, & Christianum illud dogma

ἐμπαρέχειν τῷ παίοντι, καὶ τὸν χιτῶνα τοῦ ἱματίου προσαποδύεσθαι. Quid aliud Trapezita nos docet, quàm quod Apostata iste iactabat; legis instar, ac præcepti illa esse omnia, quæ pro consiliis habentur à Catholicis: vt qui sponte hæc faciat, nihil nisi quod legibus debet, quod omittere sine delicto non posset, exoluat?

VI. At multo secus iudicauit Gregorius idem Nazianzenus. qui Trapezitæ pariter atque Apostatæ calumniam non dissimili, ac nos Catholici, modo refellit. Ἔπειτα πῶς ἐκεῖν᾽ οὐ λογίζῃ. ὦ σοφώτατε πάντων, καὶ συνετώτατε, ὁ πρὸς τὸ τῆς ἀρετῆς ἄκρον συγκλείων χριστιανούς, ὅτι τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας τὰ μὲν ἀνάγκην ἔχει τοῖς ἐπιταττομένοις· ἃ καὶ μὴ φυλάττουσι κίνδυνος· τὰ δὲ οὐκ ἀνάγκην, αἵρεσιν δέ· ἃ φυλάττουσι μὲν, τιμὴ, καὶ ἀντίδοσις, μὴ φυλάττουσι δὲ, οὐδ᾽ ὅντιν᾽ οὖν κίνδυνον. *Deinde quomodo non illud animaduertis, ô sapien-*

vulgasset. Nam cùm ille Christianos per vim opprimeret; ac cùm magnis per sese iniuriis eos afficeret, tum ab aliis vexari impune permitteret; expostulantibus apud se ita respondere solebat, vt Gregorius Nazianzenus [a] prima in illum Inuectiua refert: *Christianis lege sua præceptum esse, vt neque iniurias vlciscerentur, neque litigarent, nec haberent omninò proprium quidquam: sed vt alibi viuerent, & præsentia pro nibilo ducerent: tum vt nemini malum pro malo referrent: neque genam percutienti subtraherent, sed alteram præberent: ac præter tunicam, etiam pallium exuerent.* Εἶναι γὰρ τοῦ ἡμετέρου νόμου, μήτε ἀμύνεσθαι, μήτε δικάζεσθαι, μήτε κεκτῆσθαί τι τὴν ἀρχὴν, μήτε νομίζειν ἴδιον· ἀλλὰ ζῆν ἑτέρωθι, καὶ τῶν παρόντων καταφρονεῖν ὡς οὐκ ὄντων. κακοῦ δὲ μὴ ἀντιδιδόναι μηδὲ ἐξεῖναι κακὸν, μήτε τὴν παρειὰν παιομένοις φείδεσθαι ταύτης, ἀλλὰ καὶ τὴν ἑτέραν

a pag. 54.

ἐμπαρέχειν τῷ παίοντι, καὶ τὸν χιτῶνα τῷ ἱματίῳ προσαποδύεσθαι. Quid aliud Trapezita nos docet, quàm quod Apostata iste iactabat; legis instar, ac præcepti illa esse omnia, quæ pro consiliis habentur à Catholicis: vt qui sponte hæc faciat, nihil nisi quod legibus debet, quod omittere sine delicto non posset, exoluat?

VI. At multo secus iudicauit Gregorius idem Nazianzenus. qui Trapezitæ pariter atque Apostatæ calumniam non dissimili, ac nos Catholici, modo refellit. Ἔπειτα πῶς ἐκεῖνο οὐ λογίζῃ, ὦ σοφώτατε πάντων, καὶ συνετώτατε, ὁ πρὸς τὸ τῆς ἀρετῆς ἄκρον συγκλείων χριστιανούς, ὅτι τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας τὰ μὲν ἀνάγκην ἔχει τοῖς ἐπιταττομένοις· ἃ καὶ μὴ φυλάττουσι κίνδυνος· τὰ δὲ οὐκ ἀνάγκην, αἵρεσιν δέ· ἃ φυλάττουσι μὲν, τιμὴ, καὶ ἀντίδοσιν, μὴ φυλάττουσι δὲ, οὐδ᾽ ὅν τιν᾽ οὖν κίνδυνον. *Deinde quomodo non illud animaduertis, ô sapien-*

vulgasset. Nam cùm ille Christianos per vim opprimeret; ac cùm magnis per sese iniuriis eos afficeret, tum ab aliis vexari impune permitteret; expostulantibus apud se ita respondere solebat, vt Gregorius Nazianzenus [a] prima in illum Inuectiua refert: *Christianus lege sua præceptum esse, vt neque iniurias vlciscerentur, neque litigarent, nec haberent omninò proprium quidquam: sed vt alibi viuerent, & præsentia pro nibilo ducerent: tum vt nemini malum pro malo referrent: neque genam percutienti subtraherent, sed alteram præberent: ac præter tunicam, etiam pallium exuerent.* Εἶναι γὰρ τοῦ ἡμετέρου νόμου, μήτε ἀμύνεσθαι, μήτε δικάζεσθαι, μήτε κεκτῆσθαί τι τὴν ἀρχὴν, μήτε νομίζειν ἴδιον· ἀλλὰ ζῆν ἑτέρωθι, καὶ τῶν παρόντων καταφρονεῖν ὡς οὐκ ὄντων. κακοῦ δὲ μὴ ἀντιδιδόναι μηδὲ ἐξεῖναι κακὸν, μήτε τὴν παρειὰν παιομένοις φείδεσθαι ταύτης, ἀλλὰ καὶ τὴν ἑτέραν

a pag. 54.

ἐμπαρέχειν τῷ παίοντι, καὶ τὸν χιτῶνα τῷ ἱματίῳ προσαποδύεσθαι. Quid aliud Trapezita nos docet, quàm quod Apoſtata iſte iactabat; legis inſtar, ac præcepti illa eſſe omnia, quæ pro conſiliis habentur à Catholicis: vt qui ſponte hæc faciat, nihil niſi quod legibus debet, quod omittere ſine delicto non poſſet, exoluat?

VI. At multo ſecus iudicauit Gregorius idem Nazianzenus. qui Trapezitæ pariter atque Apoſtatæ calumniam non diſſimili, ac nos Catholici, modo refellit. Ἔπειτα πῶς ἐκεῖν' οὐ λογίζῃ, ὦ σοφώτατε πάντων, καὶ συνετώτατε, ὁ πρὸς τὸ τῆς ἀρετῆς ἄκρον συγκλείων Χριστιανούς, ὅτι τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας τὰ μὲν ἀνάγκην ἔχει τοῖς ἐπιταττομένοις· ἃ καὶ μὴ φυλάττουσι κίνδυνος· τὰ δὲ οὐκ ἀνάγκην, αἵρεσιν δέ· ἃ φυλάττουσι μὲν, τιμὴν, καὶ ἀντίδοσιν, μὴ φυλάττουσι δὲ, οὐδ' ὅντιν' οὖν κίνδυνον. *Deinde quomodo non illud animaduertis, ô ſapien-*

vulgasset. Nam cùm ille Christianos per vim opprimeret; ac cùm magnis per sese iniuriis eos afficeret, tum ab aliis vexari impune permitteret; expostulantibus apud se ita respondere solebat, vt Gregorius Nazianzenus [a] prima in illum Inuectiua refert: *Christianis lege sua præceptum esse, vt neque iniurias vlciscerentur, neque litigarent, nec haberent omninò proprium quidquam: sed vt alibi viuerent, & præsentia pro nibilo ducerent: tum vt nemini malum pro malo referrent: neque genam percutienti subtraherent, sed alteram præberent: ac præter tunicam, etiam pallium exuerent.* Εἶναι γὰρ τοῦ ἡμετέρου νόμου, μήτε ἀμύνεσθαι, μήτε δικάζεσθαι, μήτε κεκτῆσθαί τι τὴν ἀρχὴν, μήτε νομίζειν ἴδιον· ἀλλὰ ζῆν ἑτέρωθι, καὶ τῶν παρόντων καταφρονεῖν ὡς οὐκ ὄντων. κακοῦ δὲ μὴ ἀντιδιδόναι μηδὲ ἐξεῖναι κακὸν, μήτε τὴν προτέραν παρειὰς φείδεσθαι ταύτης, ἀλλὰ καὶ τὴν ἑτέραν

[a] pag. 94.

ἐμπαρέχειν τῷ παίοντι, καὶ τὸν χιτῶνα τῷ ἱματίῳ προσαποδύεσθαι. Quid aliud Trapezita nos docet, quàm quod Apoſtata iſte iactabat; legis inſtar, ac præcepti illa eſſe omnia, quæ pro conſiliis habentur à Catholicis: vt qui ſponte hæc faciat, nihil niſi quod legibus debet, quod omittere ſine delicto non poſſet, exoluat?

VI. At multo ſecus iudicauit Gregorius idem Nazianzenus. qui Trapezitæ pariter atque Apoſtatæ calumniam non diſſimili, ac nos Catholici, modo refellit. Ἔπειτα πῶς ἐκεῖνο οὐ λογίζῃ, ὦ σοφώτατε πάντων, καὶ συνετώτατε, ὁ πρὸς τὸ τῆς ἀρετῆς ἄκρον συγκλείων χριστιανούς, ὅτι τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας τὰ μὲν ἀνάγκην ἔχει τοῖς ἐπιταττομένοις· ἃ καὶ μὴ φυλάττουσι κίνδυνος· τὰ δὲ οὐκ ἀνάγκην, αἵρεσιν δέ· ἃ φυλάττουσι μὲν, τιμὴν, καὶ ἀντίδοσιν, μὴ φυλάττουσι δὲ, οὐδ' ὄν τιν' οὖν κίνδυνον. *Deinde quomodo non illud animaduertis, ô ſapien-*

ἐμπαρέχειν τοῖς παίουσι, καὶ τὸν χιτῶνα τῷ ἱματίῳ προσαποδύεσθαι. Quid aliud Trapezita nos docet, quàm quod Apoſtata iſte iactabat; legis inſtar, ac præcepti illa eſſe omnia, quæ pro conſiliis habentur à Catholicis: vt qui ſponte hæc faciat, nihil niſi quod legibus debet, quod omittere ſine delicto non poſſet, exoluat?

VI. At multo ſecus iudicauit Gregorius idem Nazianzenus. qui Trapezitæ pariter atque Apoſtatæ calumniam non diſſimili, ac nos Catholici, modo refellit. Ἔπειτα πῶς ἐκεῖνο οὐ λογίζῃ, ὦ σοφώτατε πάντων, καὶ συνετώτατε, ὁ πρὸς τὸ τῆς ἀρετῆς ἄκρον συγκλείων χριστιανοὺς, ὅτι τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας τὰ μὲν ἀνάγκην ἔχει τοῖς ἐπιτεταγμένοις· ἃ καὶ μὴ φυλάττουσι κίνδυνος· τὰ δὲ οὐκ ἀνάγκην, αἵρεσιν δέ· ἃ φυλάττουσι μὲν, τιμὴν, καὶ ἀντίδοσιν, μὴ φυλάττουσι δὲ, οὐδ᾽ ὅν τιν᾽ οὖν κίνδυνον. *Deinde quomodo non illud animaduertis, ô ſapien-*

tissime & sollertissime mortalium! qui ad virtutis fastigium Christianos per vim compellis; in lege nostra, quædam esse, quæ parendi necessitatem imponunt, nec sine periculo prætermitti possunt: alia non necessitate constringunt; sed in arbitrio & voluntate posita sunt: ac proinde rationem hanc habent, vt qui ea custodierint, honore & præmiis afficiantur: qui autem minus ea expleuerint, nihil periculi pertimescant?

Non igitur omnia, quæ ad perfectum voluntate sua nitentibus Euangelica doctrina præscribit, legis obligationem afferunt, etiam illis ipsis, qui illam profitentur: vel, vt Trapezitæ verbis vtar, qui χάρισμα illud acceperunt. Neque enim χάρισμα, id est impulsus & afflatus ille interior, quo ad ardua & singularia ista consectanda inuitantur homines, legis ac præcepti necessitatem inijcere solet; nisi voti religio ac pri-

uata quædam lex accesserit. Quamobrem integrum est cuique, & in eius arbitrio situm, vt illa vel agat, vel omittat, quantum ad Christi institutionem attinet: quod luculento illo Gregorij testimonio constat.

VII. LICEBAT Apostolo Paulo, quod cæteri vsurpabant ordinis eiusdem, alieno sumptu in Euangelij prædicationem incumbere. *Nam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt:* (ait ille 1 Cor. 9. 13.) *qui altari deseruiunt cum altari participant. Ita & Dominus ordinauit iis, qui Euangelium annuntiant, de Euangelio viuere.* At ille iure isto vti noluit: sed in eo mercedem sibi constituit, [a] *vt sine sumptu poneret Euangelium.* quod & ipse Actorum XX, 35 de se prædicat. Nunquis inficiari potest, aliter, quàm instituerat, & vt cæteri faciebant, Paulum si vellet, potuisse facere? Licuisse id quidem

a 1 Cor. 9. 18.

sibi, alienis impendiis viuere, ac manibus, & labori parcere, testis est ipsemet eodem illo nono capite, Μὴ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν φαγεῖν, καὶ πιεῖν; μὴ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν ἀδελφὴν γυναῖκα περιάγειν, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι, καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου, καὶ ὁ Κηφᾶς; *Nunquid non habemus potestatem manducandi & bibendi?* (Nempe alienis sumptibus, vt Chrysostomus, aliíque interpretes docent) *Nunquid non habemus potestatem mulierem sororem circunducendi; sicut & ceteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas?* Solebant enim reliqui Apostoli, ac prædicatores Euangelij matronas quasdam honestas circumagere secum, εἰς τὰς ἀναγκαίας αὐτῶν χρείας χορηγούσας, ὡς αὐτοὺς λοιπὸν ὄντας περὶ τούτου ἀμερίμνους, μόνῳ τῷ κηρύγματι ἀπασχολεῖσθαι: *Quæ necessarias ad vitam impensas suppeditarent: vt ea cura soluti totos se in Euangelij propagatio-*

nem impenderent : (aiunt Græca Scholia.)

VIII. ATQVI χάρισμα Paulus, opinor, habuit ad id quod erat perfectius, quódque ipse factitabat, exequendum. Et idem tamen potestatem habuisse se dicit aliter viuendi: vt nullo labore suo, res ad victum necessarias subministrantibus aliis caperet. Nemo contra id, quod lege præcipitur, faciendi potestatem habet, præsertim si lex diuina sit: cuiusmodi fuit instinctus ille sancti Spiritus, siue χάρισμα, quo ad perfectiora prouehimur; si vt Trapezitæ visum est, non consilij vim habuit, sed legis, ac præcepti. Quamobrem cùm integrum id sibi esse Paulus ipse testetur, agere secus ac charisma suadebat, non se vlla constringi lege credidit, vt ei obtemperaret. Nam quod ad prædicandi Euangelij munus, & functio-

nem attinet, eius sibi præcepto ac lege necessitatem impositam esse demonstrat; nec se omittendi illius potestatem habere dicit. [a] Ἀνάγκη γάρ μοι ἐπίκειται· οὐαὶ δέ μοί ἐστιν, ἐὰν μὴ εὐαγγελίζωμαι. *Necessitas enim mihi incumbit. Væ enim mihi est, si non euangelizauero.* Plurimum igitur intererat inter illa duo; Euangelizare, quod erat præcepti; & gratis id agere, quod fuit consilij; & quia supra legem erat, supra eam erogatum est ab Apostolo.

[a] 1 Cor. 9. 18.

IX. Chrysostomus ad illa ipsa verba rem perspicuè definit: Ὅτι τὸ μὲν ἐστὶν ἐπίταγμα· τὸ δὲ τῆς ἐμῆς προαιρέσεως κατόρθωμα. ἃ μὲν γὰρ ὑπὲρ τὴν ἐντολὴν γίνεται, πολὺν ἔχει τὸν μισθὸν κατὰ τοῦτο· ἃ δὲ ἐν ἐντολῆς τάξει, οὐ τοσοῦτον. &c. Ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ τὸ μὲν ἐπίταγμά ἐστι, καὶ ὀφειλή· τὸ δὲ προαιρέσεως φιλοτιμία, κατὰ τοῦτο τοῦτο ἐκείνου πλέον. *Quoniam,* inquit, *illud est mandatum;*

hoc verò liberæ meæ voluntatis officium. Nam quæ supra præceptum fiunt, magnam habent mercedem: quæ verò præcepti rationem habent, non tantam obtinent: &, *Verumtamen* (addit paullo pòst) *quoniam illud præceptum est, & debitum: hoc verò liberæ voluntatis largitio; ideò hoc illo præstantius est.* Sunt igitur opera quædam bona & laudabilia, quæ non intra legem sunt, sed supra legem. Sic Ambrosius epistola XXV, Pauli verba illa perpendens I Cor. VII. *De Virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do: Non enim præcipitur,* inquit, *quod supra legem est: sed magis dato suadetur consilio.* Et posteà, *Consilium inuitat voluntarios: præceptum adstringit inuitos.* Prosper libro primo de vita Contemplatiua: *Iustus præcepta facit: perfectus autem præcepta transcendit.* Et libro secundo, capite X, *Quoniam quidem multo atten-*

tius debent præcepta ſeruare, qui ea parati ſunt, perfectionis opere tranſcendere.

Nec omittendum illud Chryſoſtomi ex Homilia VIII Tomi quinti Sauillianæ editionis: vbi de Adamo loquens, πῶς οὖν ὠλίσθησεν ἐκεῖνος; (ait) παρὰ τὴν ἑαυτοῦ ῥαθυμίαν. καὶ δηλοῦσιν ὅσοι νόμον ἔλαβον, καὶ οὐκ ὠλίσθον· ἀλλὰ καὶ πλείω τῶν ἐπιτεταγμένων ἐποίησαν. *Quomodo ergo lapſus eſt ille? Suapte negligentia. Quod demonſtrant illi, qui legem acceperunt; neque lapſi ſunt: ſed & plura fecerunt, quàm quæ lege præcepta fuerunt.* Hoc Græci Patres appellant ὑπὲρ νόμον φιλοσοφεῖν, *præclaris factis, ac vitæ inſtitutis legis debitum ſupergredi.* Sic idem Chryſoſtomus Homilia ſecunda in Matthæum de S. Ioſepho loquens Beatæ Mariæ coniuge: ὁ γὰρ ὑπὲρ νόμον φιλοσοφήσας, πῶς ἂν παράνομον ἐπράξεν ἄν; *Qui legis obligationem præclaris*

factis supergressus erat; quînam aduersus legem egisset aliquid?

X. AVGVSTINVS in primo libro de Adulterinis coniugiis ad Pollentium, capite XIV, *Multa sunt*, ait, *facienda non iubente lege, sed libera charitate: & ea sunt in nostris officiis gratiora, quæ cùm liceret nobis non impendere, tamen causa dilectionis impendimus.* Quod fusè deinceps variis exemplis approbat: velut Christi Domini, qui tributum, *quod non debere se monstrauerat, soluit tamen, ne scandalizaret eos, quibus ad æternam salutem gerens hominem consulebat.* Deinde Apostoli Pauli; qui plurima sponte, ac nulla lege coactus in Dei obsequium impendit: eadem ferè, quæ nos paullo anteà commemorauimus. Ac demum ita concludit: *Hæc sunt, quæ amplius erogantur saucio, qui curandus ad stabulum Samaritani illius miseratione perductus est. Et ideò dicun-*

tur non à Domino præcipi, quamuis à Domino moneantur offerri: vt tanto intelligantur esse gratiora, quanto magis ostenduntur indebita.

Idem in Sermone LXI de Tempore: *Aliud est consilium, aliud præceptum. Consilium datur, vt virginitas conseruetur: vt à vino, & à carnibus abstineatur: vt vendantur omnia, & pauperibus erogentur. Præceptum verò datur, vt iustitia custodiatur; vt omnis homo diuertat à malo, & faciat bonum. Denique de virginitate dicitur, Qui potest capere, capiat. De iustitia verò non dicitur, Qui potest facere, faciat: sed, Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Consilium qui libenter audierit, & fecerit, maiorem habebit gloriam. Præceptum qui non impleuerit, nisi pœnitentia subuenerit, euadere pœnam non poterit.* Et in libro de sancta Virginitate, capite XIV eadem com-

commendat. In xxx verò capite etiam supererogandi voce vtitur: *Neque enim, sicut non mœchaberis, non occides: ita dici potest, non nubes. Illa exiguntur, ista offeruntur. Si fiant ista, laudantur: nisi fiant illa, damnantur. In illis Dominus debitum imperat vobis: in his autem, si quid amplius superogaueritis, in redeundo reddet vobis.* Vide eiusdem Sermonem xviii de verbis Apostoli, capite xi, & xii: & Auctorem Hypognostici, capite lxiii. Gregorius M. libro xv Moralium, capite xi: *Sicut enim exercitati in bonis operibus electi nonnunquam plus student agere, quàm eis dignatus est Dominus iubere.* Salonius in Parabolas Salomonis. *Quæ est lex sapientiæ? S. Lex sapientiæ est, quæ dicit: Si vis ingredi ad vitam, serua mandata: id est, Non occides, non mœchaberis, non furtum facies.* v. *Quod est consilium sapientiæ? Si vis perfectus esse*

vende omnia quæ habes, & da pauperibus.

XI. Sed insignis est locus Fulgentij libro secundo ad Monimum, capite XIII; vbi trium sanctorum Patrum eâdem de re auctoritatibus adiunctis firmiorem suam facit. Nam de illis Apostoli verbis agens, *De Virginibus autem præceptum Domini non habeo: consilium autem do;* ita scribit: *Est quidem verum, quia sanctus Augustinus hoc dixit ab Apostolo supererogatum, quod cùm secundùm præceptum posset, si vellet, de Euangelio viuere, maluit tamen non solùm sibi, sed & his, qui cùm illo erant, propriis manibus laborare:* &c. *Cùm ergo hoc sanctus Augustinus competenter, & congruè posuisset, non tamen incompetens videri, aut incongruum debet, quod* [a] *S. Ambrosius beati Pauli supererogationem vel in sermonibus, atque epistolis eius, vel in nimio labore mentis, & cor-*

[a] Ambr. lib. 7. in 4. Luc.

poris collocauit. Sanctus autem Optatus Mileuitanus in sexto aduersus Parmenianum libro, consilium de Virginibus Paulum supererogasse testatur his verbis. Virginitas enim voluntatis res est, non necessitatis, &c. Non præcepta (verba sunt Optati) *sed consilium erogat Paulus ad virginitatem. Nec impedimento est volentibus: nec nolentes impellit aut cogit.* Tantæ igitur auctoritatis pondere, ac tot veterum Patrum cum Scriptura concordantibus sententiis fracta & obruta vincatur necesse est Trapezitica hæresis; quæ nihil à præcepto distare consilium asserit: neque opus vllum esse Christiani, quod supra legem erogare possit.

CAPVT VII.

Trapezitæ impia quædam & hæretica dogmata. Diuinum charisma etiam reprobis tribui in hac vita, adeóque Spiritus S. gratiam. De Parabola Operariorum, Matthæi XX, *quam perperam explicat Trapezita. Nullum esse peccatum nisi voluntarium, etiam in reprobis, contra eundem asseritur.*

I. PROFERANTVR iam alia noui Theologi decreta, sacræ ac catholicæ doctrinæ contraria: quæ in libro illo Trapezitico digessit. [a] Imprimis cùm duos in Ecclesia gradus constituisset, perfectorum, & τῶν βιωτικῶν, qui mercantur, aut artes quæstuarias colunt: mox, *infra hanc classem esse*, ait, *qui* παρὰ φύσιν *viuunt: omnes impios, & impro-*

[a] Trapez. pag 341.

bos, quos verè carnales dixeris. Hos Dei, inquit, *Spiritus non regit, nec dirigit: nec quisquam possit dicere, aliquo Dei χαρίσματι posse tales gloriari, vel minimo.* Imprudens dictum, & Scripturæ contrarium. Paulus in epistola priore ad Corinthios χαρίσματα complura percenset, quæ Spiritus S. pro voluntate distribuit. [a] Διαιρέσεις [a] 1 Cor. 12. 4.
δὲ χαρισμάτων εἰσὶ· τὸ δὲ αὐτὸ πνεῦμα· *Diuisiones verò gratiarum sunt: idem autem Spiritus.* Cuiusmodi sunt, *fides, qua montes transferuntur, gratia sanitatum, prophetia, genera linguarum,* & alia quædam. *Hæc autem omnia operatur vnus, atque idem Spiritus, diuidens singulis prout vult.* Eiusmodi porro charismata etiam *in impiis & improbis*, adeóque reprobis inesse, eâdem ex Scriptura certissimum est.

II. Demonstrat hoc idem Apostolus capite sequenti: vbi à charitate, sine qua nemo non improbus

est, separari posse charismata illa demonstrat. Et Matthæi VII, 7, reprobos ac damnatos in extremo iudicio haud falsò prædicantes Christus induxit, se in nomine Christi prophetasse, eiecisse dæmonia, ac multa miracula fecisse. Quid quod Iudas ipse traditor ac reprobus multa habuit charismata; & Caiaphas ipse prophetauit? Nimis igitur temere scriptum est, *impium neminem aliquo Dei χαρίσματι posse gloriari vel minimo*; atque idcircò *verè carnales* dici, tanquam omnis efficientiæ Spiritus sancti penitus expertes. Non enim alio sensu Trapezitæ verba interpretari licet: vt tale χάρισμα intelligat, quo grati Deo, & amici eius efficimur. Nam qui *aliquo Dei χαρίσματι vel minimo gloriari posse* negat illos, nullum excipit: tum minimum appellari non potest χάρισμα charitas; quæ nos Deo sola con-

mendat: cùm ſit χαρισμάτων omnium maximum. Sed neque tergiuerſari poteſt, vt dicat, ideò non poſſe gloriari, quia ſi quod habent χάρισμα, non à ſeipſis habent. quemadmodum Apoſtolus 1 Cor. IV, 7 ſcribit: *Quid autem habes, quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis?* Verùm futilis hæc eſſet excuſatio. quia ne electis quidem ita gloriari licet. At de reprobis ſermo illîc eſt, & Spiritus ſancti dono carentibus: quos cùm aliquo vel minimo χαρίσματι gloriari poſſe negat; tantumdem dicit, ac nullum omnino iis ineſſe.

III. SED vt Trapezitæ vlceri ſcalpro altius impreſſo, purulentiam omnem, ac ſaniem extraham: quæ proximè in eodem loco ſubiecit, capitaliora, & Caluiniſmum olentia magis in lucem proferam. *Spiritales non ſunt, nec eſſe poſſunt,* [a] ait ille, [a] Trapez. pag. 342.

nisi qui Dei Spiritum acceperunt. Nihil verius. *Atqui non ille eum omnibus dat, sed quibus vult.* Etiam hoc certissimum. *Vult autem tantum electis. Electi non intelliguntur, nisi ad discrimen repudiatorum. Qui enim electi alij, nisi ex numero plurium segregati, & exempti ad salutem, quæ negata est repudiatis, id est non electis?* Ergo electis solis ad æternam salutem, Deus Spiritum suum dare vult: ac soli electi Spirituales esse possunt: reprobi ne ad tempus quidem possunt? Hæc illa Caluiniana scabies: hoc *fermentum*, non *Papisticum* quidem, à quo *longissimè abesse* videri voluit; sed Pharisaicum: quo lex diuina corrumpitur. Erit aliquando tempus, quo aduersus hanc hæresim plenius, Deo benè iuuante, disputabimus. Nunc paucis in eam velitabimur. atque imprimis Augustinum opponemus: cuius in secundo de dono Perseue-

rantiæ, capite VIII, obseruatione digna sunt ista: *Ex duobus autem piis*, inquit, *cur huic donetur perseuerantia vsque in finem, illi autem non donetur, inscrutabiliora sunt iudicia Dei. Illud tamen fidelibus debet esse certissimum, hunc esse ex prædestinatis, illum non esse. Nam si fuissent ex nobis, ait vnus prædestinatorum, mansissent vtique nobiscum*, &c. *Nónne postremò vtrique vocati fuerunt, & vocantem secuti? vtrique ex impiis iustificati, & per lauacrum regenerationis vtrique renouati?*

IV. De iisdem reprobis agit & in libro de Correptione, & gratia capite VIII, *Hîc si à me quæratur*, inquit, *cur eis Deus perseuerantiam non dederit, qui eam, qua Christianè viuerent, dilectionem dedit, nescire me fateor.* Et paullo pòst: *Mirandum est quidem, multúmque mirandum, quod filiis suis Deus quibusdam, quos regenerauit in Christo, quibus fidem, spem,*

nisi qui Dei Spiritum acceperunt. Nihil verius. *Atqui non ille eum omnibus dat, sed quibus vult.* Etiam hoc certissimum. *Vult autem tantum electis. Electi non intelliguntur, nisi ad discrimen repudiatorum. Qui enim electi alij, nisi ex numero plurium segregati, & exempti ad salutem, quæ negata est repudiatis, id est non electis?* Ergo electis solis ad æternam salutem, Deus Spiritum suum dare vult: ac soli electi Spirituales esse possunt: reprobi ne ad tempus quidem possunt? Hæc illa Caluiniana scabies: hoc *fermentum,* non *Papisticum* quidem, à quo *longissimè abesse* videri voluit; sed Pharisaicum: quo lex diuina corrumpitur. Erit aliquando tempus, quo aduersus hanc hæresim plenius, Deo benè iuuante, disputabimus. Nunc paucis in eam velitabimur. atque imprimis Augustinum opponemus: cuius in secundo de dono Perseue-

rantiæ, capite VIII, obseruatione digna sunt ista: *Ex duobus autem piis*, inquit, *cur huic donetur perseuerantia vsque in finem, illi autem non donetur, inscrutabiliora sunt iudicia Dei. Illud tamen fidelibus debet esse certissimum, hunc esse ex prædestinatis, illum non esse. Nam si fuissent ex nobis, ait vnus prædestinatorum, mansissent vtique nobiscum*, &c. *Nónne postremò vtrique vocati fuerunt, & vocantem secuti? vtrique ex impiis iustificati, & per lauacrum regenerationis vtrique renouati?*

IV. De iisdem reprobis agit & in libro de Correptione, & gratia capite VIII, *Hîc si à me quæratur*, inquit, *cur eis Deus perseuerantiam non dederit, qui eam, qua Christianè viuerent, dilectionem dedit, nescire me fateor.* Et paullo pòst: *Mirandum est quidem, multúmque mirandum, quod filiis suis Deus quibusdam, quos regenerauit in Christo, quibus fidem, spem,*

dilectionem dedit, non dat perseuerantiam, cum filiis alienis scelera tanta dimittat, atque impertita gratia sua, faciat filios suos. Et in capite XIII. *Propter huius ergo utilitatem secreti, credendum est,* inquit, *quosdam de filiis perditionis, non accepto dono perseuerandi vsque in finem, in fide, quæ per dilectionem operatur, incipere viuere, & aliquandiu fideliter, ac iustè viuere, & posteà cadere: neque de hac vita, priusquam hoc eis contingat, auferri.* Rursus idem in epistola CVII: *Sed de hac re,* inquit, *cur quidam non permansuri in fide, & sanctitate Christiana, tamen accipiant ad tempus hanc gratiam, & dimittantur hîc viuere, donec cadant, cùm possint rapi de hac vita, ne malitia mutet intellectum eorum: quod de sancto immatura morte defuncto scriptum est in libro Sapientiæ: quærat quisque, vt potuerit.*

V. AMBROSIVS quoque in Psalm. CXVIII, Octonario XVI. *Ponet*, inquit,

super sidera, (thronum suum) *quando electum decipit, quando iustum circumuenit, cuius opera elucent sicut stellæ in cælo. Nónne & Iudas proditor inter cæteros audiebat; Vos estis lux mundi? Nónne Diabolus lumen eius extinxit?* Cyprianus item libro de Vnitate Ecclesiæ idem probat ex Apocalypsis capite tertio, vbi ita Christus hortatur. *Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Quod vtique Dominus*, ait, *non minaretur, auferri posse coronam iustitiæ, nisi quia, recedente iustitia, recedat necesse est & corona.* Nec minus [a] Cyrillus Alexandrinus idipsum ex illis Pauli verbis adstruit: *Qui stat videat ne cadat.* Ἀεὶ γὰρ ἐν σάλῳ τὰ ἡμέτερα, καὶ ποικίλως δονεῖται τὰ καθ' ἡμᾶς. *Fluctuant assiduè res nostræ, ac variis modis quæ ad nos attinent quatiuntur.* Possunt & infinita alia Patrum accumulari loca: sed in præsens pauca ista sufficiunt:

[a] Cyr. lib. 11. in Ioan. pag. 983.

quibus Trapeziticum illud dogma redarguitur.

VI. Etenim non solis electis ad æternam salutem, siue prædestinatis, Spiritum dari sanctum; sed etiam reprobis ad tempus, indicant: ita vt spiritales & sancti sint, ac boni, & charitatem ac dilectionem habeant; & eiusmodi sint denique, vt si in eo statu perseuerarent, æternæ vitæ ac salutis compotes fierent. Nam & Diabolus ipse, ac dæmones illius angeli, sancti ac spiritales aliquando fuerunt: qui *simul vt facti sunt* (ait Augustinus XII de Ciuit. cap. IX,) *ei, à quo facti sunt, amore, cum quo facti sunt, adhæserunt: eóque sunt isti ab illorum societate discreti, quod hi in eádem voluntate bona manserunt: illi ab ea deficiendo mutati sunt; mala scilicet voluntate, hoc ipso quod à bono defecerunt.* Et paullo pòst: *Et istam* (bonam voluntatem) *quis fecerat, nisi*

ille, qui eos cum bona voluntate, id est cum amore casto, quo illi adhærent, creauit, simul in eis & condens naturam, & largiens gratiam? Atque hoc Christus ipse demonstrat Ioannis VIII, 43, dum ait Diabolum *in veritate non stetisse.* vt idem exponit Augustinus libro XI de Ciuitate Dei capite XIV & XV. Non igitur gratia, vel fides, vel sanctitas, vel Spiritus sanctus solis inest electis; sed soli perseuerantiam obtinent.

Quamobrem inconsiderata vox est illa [a] Trapezitico in opere: *Sed quomodo pœna mortis æternæ iure plecti possunt, qui spiritales esse non possunt, id est quos Deus in electorum suorum numerum adlegere noluerit? Hoc altioris indaginis, & alterius loci.* Quasi nemo spiritualis esse, id est diuinam gratiam accipere, ac Spiritum S. habere queat, nisi sit electus. Aut non suapte culpa spiritualis non sit;

[a] pag. 342.

ac non si velit esse possit; cùm nulli, vt id velit, gratiæ desit auxilium. Itaque, si vt Trapezita putat, non possunt esse spirituales reprobi; sed hoc soli possunt electi: nullo suo merito damnantur: quia nemo ob id, quod facere omninò non potest, si non faciat, iure damnatur.

VII. Non minus castiganda est ἐπίστασις illa Trapezitæ in eâdem pagina, vbi de electione ad salutem agens, *Ex operum*, inquit, *ratione ac mensura, non esse eligendos, ipse*
[a] Mat. 20. *Dominus declarauit* [a] *parabola operariorum, cùm illi, qui vndecima hora venerant, parem mercedem acceperunt, atque illi, qui à summo mane ad vesperam in agro laborauerant.* Verum est id quidem, non ex operum ratione, ac discrimine eligi ad gloriam prædestinatos, si vera est Augustini, aliorúmque sententia,

qui electionem istam nulla operum ratione habita censent fieri: tametsi secus alij sentiunt: de qua re suo loco dicam. Sed illa, qualiscumque Theologorum opinio, minimè ex illa Parabolæ parte colligitur, in qua Operariis merces post laborem diurna repræsentatur: sed ex illorum potiùs prima vocatione, & conductione, quæ in aliorum sententia, vocatione ad gratiam, & fidem propriè respondet. Hæc enim ex omnium consensione Catholicorum, nullis planè meritis, sed gratuita Dei liberalitate contingit. At illa mercedis ac denarij persolutio non ad gratiam propriè, sed ad iustitiam pertinet. [a] *Ei enim, qui operatur, merces non imputatur secundùm gratiam, sed secundùm debitum*, vt ait Apostolus. Quod autem omnibus, etiam pro inæquali modo laboris & operæ, merces

[a] Rom. 4. 4.

eadem præstatur: id ad electionem nullo modo spectat. Nisi verò eo ipso electos, hoc est conductos, fuisse quis existimet, quo laboris præmium ceperunt: quod, nisi anteà ad finem, id est salutem, electi, non ex merito consequerentur. Igitur de electione nihil ex denarij eiusdem persolutione conficitur. Sed nec æqualitas gloriæ, hoc est sempiternæ potiundæ felicitatis, quæ in speciem apparet, reuera colligitur. Quod alio in loco declarabitur: vbi & Parabolæ istius sensum enodabimus. Hoc enim modò non agitur, vtrum merces sit æqualis electorum omnium: sed vtrum mercedis æqualitas argumentum idoneum sit, ad probandam gratuitam electionem: quod falsò Trapezita sibi persuaserat.

VIII. Sed siue gratuita, id est sine vllo ad futura opera respectu, sola

sola Dei εὐδοκία, certis hominibus, impensa est electio: siue in delectu faciendo operum Deus rationem habuit (Nam vtrumuis Catholici Theologi propugnant) nemo Christianus dubitat, quin reprobi suapte voluntate peccent; & ideò peccent, quia cùm virtutem sequi, & honestè vitam degere possent; sponte id agere noluerunt. Hoc est, quod debuerunt facere, non fecerunt. Etenim peccatum omne, quod quidem actione committitur, est *dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam*, vt ab Augustino definitur libro XXII contra Faustum, capite XXVII. Cui similem habet Ioannes Damascenus libro secundo de Imaginibus, peccatum esse, dicens ἔννοιαν ἢ ἵνα, καὶ λόγον, καὶ πρᾶξιν παρὰ τὸν νόμον τοῦ θεοῦ. Siuè vt Ambrosius libro de Paradiso, capite VIII, *Quid est peccatum, nisi praua-*

ricatio legis diuinæ, & cælestium inobedientia mandatorum? Quare peccato respondet ex aduerso debitum: vt quod non debet quis, id non reddendo non peccet: peccet autem is solùm, qui quod debet, vt dixi, præstare, non præstat. Hæc verissima est dignoscendi regula peccati. quia peccatum omne est ἀνομία 1 Ioan. 3. 4. Iam *Quibus vt aliquod χάρισμα*
[a] pag. 339. *haberent Deus dedit* (verba sunt [a] Trapezitæ) *non potuerunt habere aliud, præter illud, quod iis à Deo datum est. Quibus nullum datum est, nec habere potuerunt. Nec ergo debuerunt. Vt oculus non debet esse auris, nec pes idem quod manus.* Itaque qui χάρισμα ad opus bonum aliquod faciendum necessarium non habet; neque facere id potest: nec verò debet. *Cæterum conatus ille ipse, quo tenditur ad melio-*
[b] pag. 345. *ra, ac maiora charismata* [b] (ait idem Trapezita) *etiam Dei charisma est.*

At [c] *certum est* (rursus ait Trapezita) *reprobos nullum à Deo charisma habere.* [c] pag. 344.

IX. QVAMOBREM ex iis necessariò sequitur, reprobos nullius boni operis esse debitores: neque porrò peccare; sed iniustè à Deo damnari ob ea quæ ipsi fecisse peccata dicuntur. Etenim si quis ideò damnari hominem dicat, quod volucris instar aëra non peruolet: aut quod Alpes ac Pyrenæos humeris impositos aliò non transferat: nonne idem significet, nullam in isto cur damnaretur, caussam fuisse adeóque iniquissimo esse iudicio damnatum? At hoc ipsum ex Trapezitæ dogmate ac verbis sequitur in reproborum caussa: qui quòd illud non fecerint, quod nullo modo facere potuerint, neque debuerint; pœnas luunt atrocissimas, ac sempiternas.

Caput VIII.

De Christi præcepto, quo Matthæi V vetat uxorem nisi ob adulterium dimittere. Romani Pontifices, & Iuris Canonici consulti ab Trapezitæ calumnia purgati. Etiam ob adulterium dimissa coniuge non licere alteram ducere: eámque vetustissimam Ecclesiæ sententiam fuisse: quamuis Christiani principes secus facere permiserint.

I. ET impudens est, & maiore, quàm est nostra, castigatione digna Trapezitæ licentia: quem veritum non est Catholicam, ac Romanam Ecclesiam, Pontificésque Romanos, nec non canonici iuris auctores, falsa & iniqua criminatione peruellere. [a] Nam cùm de lege illa Christi ageret, quæ Iudaicis re-

[a] Trapez. pag. 310. & seq.

pudiis modum posuit Matthæi v, in hæc verba; *Omnis, qui dimiserit vxorem suam, excepta fornicationis caussa, facit eam mœchari: & qui dimissam duxerit, adulterat:* sic illam interpretandam asserit, vt Christianis permissum illa lege sit, repudiata propter adulterium vxore, alteram ducere. *Non enim repudium alia conditione licitum factum, nisi vt alteram quoque liceret ducere.* Itaque mirari se dicit iuris Canonici consultos, quod Christus permiserit, id decretis suis prohibere: [a] *atque ita onus importabile, de quo Christus non cogitauit, ceruici Christianæ plebis imponere; maritósque ipsos innocentes punire, quorum vxores solæ ob priuum peccatum erant plectendæ.* Item, [b] *Pontifices,* inquit, *Romani imperio Occidentis potiti, τὸ βαρὺ illud φορτίον iniecerunt humeris miserorum Christianorum, pietatis, ac sanctitatis prætextu: sed cui vera caussa*

a pag. 312.

b pag. 315.

fuit, potentiæ suæ promouendæ cupido, & iurisdictionis ciuilis vsurpandæ. Ideo enim plures casus conscientiæ facere sategerunt, vt de pluribus possent dispensare.

a pag. 316. II. ATENIM, [a] obiicit sibi, Christus, Paulo teste, *vetuit ne vxor virum relinquat, aut vir vxorem dimittat.* Respondet, *Christi illud præceptum inter illa datum esse, quæ* ἐπίτασιν *habent perfectis solis conuenientem: quorum nullum constat receptum fuisse in politico regimine Christianæ reipublicæ.* Quocirca præceptum illud Christi eiusmodi esse putat, qualia sunt alia multa Matthæi quinto edita: de quibus quæ illius esset opinio superioribus capitibus ostendimus. *Nam vt miracula,* inquit, *ita & illa mandata certis præcipuè data sunt, & ad tempus, ita requirente, quæ tunc vrgebat, necessitate Ecclesiæ formandæ, & doctrinæ Christianæ firmandæ,* &c.

a *Vt miracula cessarunt, caussa cessante propter quam edita sunt; ita & praeceptorum illorum vsus esse desiit, pace Ecclesiæ parta: iterum rediturus, vbi similis inciderit περίστασις, vt patres nostri viderunt.* a pag.417.

III. Sed cùm plura flagitia sint disputationis illius, tum hoc minimè profectò tolerandum, quòd Romanum Pontificem, & Canonum Interpretes iniusta calumnia imperitè non minus, quàm maleuolè traduxerit. Quam enim culpam iis adscribit, ea, si est culpa, non illorum magis est, quàm antiquioris Ecclesiæ, & Apostolorum ætati proximæ: ac sanctissimorum deinceps, & eruditissimorum Patrum. Demonstratum id est ab Catholicis Theologis, qui de hac celebri, & illustri controuersia commentarios benè longos scripserunt: inter quos Bellarminus fusè accuratéque de ea

disputauit libro primo de Matrimonio, capite XVI, & XVII. vt de aliis taceam, qui sunt omnibus ad manum. Nec est hoc loco necesse de eodem argumento disserere: cui suum à nobis tempus dabitur, si vita suppetat. Hoc vnum dicam: Persuasum hoc in Ecclesia fuisse vetere; post diuulsos quacumque de caussa coniuges, neutri licere cum alio copulare nuptias, quamdiu superstes alter coniugum fuit.

IV. Testatvr hoc Athenagoras in Oratione pro Christianis: vbi Christianorum omnium communem disciplinam, ac vitæ instituta percensens, inter alia sic scribit: ὃς γὰρ ἂν ἀπολύσῃ, φησὶ, τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ γαμήσῃ ἄλλην, μοιχᾶται· οὔτε ἀπολύειν ἐπιτρέπων ἧς ἔπαυσέ τις τὴν παρθενίαν, οὔτε ἐπιγαμεῖν. *Qui vxorem suam, ait, dimiserit, & aliam duxerit, mœchatur: neque dimittere permittens,*

eam, cuius virginitatem delibauerit; neque alteram ducere. Nulli ergo Christiano licebat tum vxore dimissa, quacumque tandem ex caussa, cum altera matrimonium iungere. Iustinus Martyr in Apologetico secundo, de Christianæ vitæ præceptis, ac legibus ab ipso Christo in commune propositis disserens; perinde vt Athenagoras, vniuersè ac generatim illam ipsam de matrimonio concipit: Καὶ ὃς γαμεῖ ἀπολελυμένην ἀφ' ἑτέρου ἀνδρὸς, μοιχᾶται. *Et qui dimissam ab altero viro duxerit, adulterium facit.* Ita Canon Apostolorum XLVIII. Εἴ τις λαϊκὸς τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐκβάλλων, ἑτέραν λάβῃ, ἢ παρ' ἄλλου ἀπολελυμένην, ἀφοριζέσθω. Hoc est, vt Dionysius Exiguus vertit: *Si quis laicus vxorem propriam pellens, alteram, vel ab alio dimissam duxerit, communione priuetur.* Est eâdem de re memorabilis Clementis Ale-

xandrini locus in calce libri secundi Stromateon, qui sic habet: ὁ δὲ ἀπολελυμένην λαμβάνων γυναῖκα, μοιχᾶται, φησίν. ἐὰν γάρ τις ἀπολύσῃ γυναῖκα, μοιχᾶται αὐτήν· τουτέστιν ἀναγκάζει μοιχευθῆναι. οὐ μόνον δὲ ὁ ἀπολύσας αἴτιος γίνεται τούτου, ἀλλὰ καὶ ὁ παραδεξάμενος αὐτήν, ἀφορμὴν παρέχων τοῦ ἁμαρτῆσαι τῇ γυναικί. Εἰ γὰρ μὴ δέχοιτο, ἀνακάμψει πρὸς τὸν ἄνδρα. *Qui autem dimissam vxorem accipit, mœchatur, inquit; hoc est, cogit eam mœchari. Non solùm autem qui dimisit, est eius caussa, sed etiam qui eam suscepit, prabens mulieri peccandi occasionem. Nam nisi eam susciperet, ad virùm reuerteretur.*

V. NON aliter Dominicum illud præceptum Tertullianus accepit in libro de Monogamia, capite IX in fine: *Sed illi etiam non repudiantes adulteria commiscent: nobis etsi repudiemus, ne nubere quidem licebit.* Scripsit hunc librum Tertullianus con-

tra Psychicos. (Ita enim Catholicos vocat) in quo secundas nuptias absolutè condemnat. Ex quo maior efficitur vis & auctoritas illius testimonij, quod de cõmuni tum in Ecclesia catholica vsu, & instituto perhibet; non licuisse repudiata, & superstite coniuge, aliam ducere. Hoc enim tanquam certum apud catholicos & confessum, ad id quod contra ipsos probare satagebat, assumit; vt hoc argumento demonstret; prohibitas omninò secundas à Christo nuptias, quòd ne post legitimum quidem, & à se concessum diuortium, dissoluto iam, quod paullo antè idem Tertullianus putauit, matrimonij vinculo, alteras nuptias permiserit. Proinde firmissimum hoc argumentum est contra Trapezitam, ac ceteros hæreticos, quo veteris Ecclesiæ mos ac dogma de fugiendis post repudium secundis nu-

ptiis adstruitur. Idem & sequenti capite Tertullianus ostendit, dum vel mortuo coniuge, viduas nulli alteri nubere patitur; sed fidem seruare priori iubet: *Ergo perseueret*, inquit, *in ea* (pace, & concordia) *cùm illo necesse est, quem iam repudiare non poterit: ne sic quidem nuptura, si repudiare potuisset.* Certè omnes illi, quos nominatim citaui, de eo, qui vel repudiata coniuge, alteram duxerit, vel repudiatam sibi copularit, vniuersè pronuntiant nefas id Christianis esse: neque conditionem illam adhibent, nisi ob adulterium dimissa fuerit. Quæ conditio ad solam repudiandi caussam; non ad noui ineundi matrimonij potestatem referri debet in illa Christi sanctione: vt cum Augustino Catholica omnis Ecclesia iudicat. Alioqui, quod eruditi viri prudenter opponunt, deterior illius esset caussa, quæ

per fraudem & calumniam, iniustè esset ab viro dimissa; quàm meretricis, quam quis iure repudiasset: si huic nubendi alteri data potestas intelligeretur: illi ab Christo negata: quód minimè consentaneũ videtur.

VI. VERVM seposita illa controuersia, quæ & ab eruditis Theologis plenius, vt dixi, pertractata est: & à nobis suo loco disceptabitur: quis non Mensarij fenoris patrono iure succenseat, quod Romanum Pontificem, Ecclesiámque Romanam, & Canonici iuris peritos inclementer ob id appellet, quod illam Euangelicæ legis interpretationem amplexi sint, quam ab antiquis Patribus, & Patrum coryphæis acceperant, Augustino & Hieronymo? Quid exprobratione ista frigidius? quid porro iniquius? Romanos Pontifices, vbi Occidentis imperio potiti sunt graue illud onus

iniecisse Christianorum ait humeris. Atqui Augustini, & Hieronymi seculo, & deinceps, suos Occidens Imperatores habuit. Et ambo tamen illi, præceptum id esse Christi de vxore vel propter adulterium dimissa, minimè ducenda, constantissimè, acerriméque defendunt. Præcepti rem, inquam, esse, non consilij, ambo isti sanctissimi, eruditissimíque Patres arbitrati sunt: vt qui secus faceret, contra Christi legem non vulgare crimen admitteret. Scripsit de ea quæstione S. Augustinus libros duos ad Pollentium de adulterinis coniugiis: tum in libro de Bono coniugali, capite præsertim VII, ac XV, diserta & graui oratione.

VII. HIERONYMVS item epistola XXX, & CXLVII eandem propugnauit sententiam. Mileuitana quoque Synodus canone XVII idem de-

creuit. *Placuit*, inquit, *vt secundùm Euangelicam, & Apostolicam disciplinam neque dimissus ab vxore, neque dimissa à marito alteri coniungantur: sed ita maneant, aut sibimet reconcilientur. Quod si contempserint, ad pœnitentiam redigantur. In qua caussa legem imperialem petendam promulgari.* Ergo absolutè, infinitéque illud Africani Patres intellexerunt, quod est Matthæi v, *Et qui dimissam duxerit, mœchatur.* Sic etiam Apostolum interpretati sunt in priore ad Corinthios capite VII, 10. *Is autem, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere. Quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* Cuius loci vim non possum quin [a] Augustini verbis aduersus Trapezitæ temeritatem inculcem: *Cur dixisti*, inquit, *Apostole, quòd si discesserit, manere innuptam? Et eum velut interrogemus,*

[a] Aug. To. 4. lib. 1 ad Pollent. cap. 3.

& tanquam præsentem quodammodo consulamus. Cur dixisti Apostole, quod si discesserit, manere innuptam? Licétne discedere, an non licet? Si non licet, cur præcipis discedenti, vt maneat innupta? Si autem licet, profectò est aliqua caussa, quâ liceat. Hæc autem inquisita non inuenitur, nisi quam solàm Saluator excepit, id est caußa fornicationis. Ac per hoc non præcepit Apostolus, mulierem si discesserit, manere innuptam, nisi quæ illa caußa discedit à viro, qua sola ei licitum est discedere à viro. Vbi enim dicitur, præcipio non discedere, quòd si discesserit, manere innuptam; absit vt contra hoc præceptum faciat, quæ sic discedit, vt innupta permaneat. Nisi ergo intelligatur, cui licet discedere; non autem licet, nisi viro fornicante; quomodo iubetur innupta, si discesserit, permanere? Quis est qui dicat, si discesserit mulier à viro non fornicante, innupta permaneat, cùm ei nisi à viro fornicante

nicante discedere omninò non liceat?

VIII. Sic illud Roman. VII, 3. Vniuersè accipit Hieronymus, *Igitur viuente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro.* Ibi enim *omnes caussationes Apostolus amputans*, ait [a] Hieronymus, *apertissimè definiuit, viuente viro adulteram esse mulierem, si alteri nupserit*, &c. *Quamdiu viuit vir, licet adulter sit, licet Sodomita, licet flagitiis omnibus coopertus, & ab vxore propter hæc scelera derelictus, maritus eius reputatur; cui alterum virum accipere non licet.* Hæc omnia priùs scire, & cum animo suo considerare Feneratorum patronum oportuit; quàm in Romanam Sedem, & Canonum Interpretes præcipitem, ac temerariam sententiam proferret. Sed quod verissimè dictum est à Comico,

[b] *Nullum ædepol hodie genus est hominum tetrius,*

[a] Hieron. Epist. 147.

[b] Plautus Mostell.

Nec minus bono cum iure, quàm danisticum.

IX. Nec illud laudare possum, quod ibidem Trapezita posuit, præcepta illa, quæ Matthæi v Dominus edidit; inter quæ fuit illud de interdictis aliis post diuortium nuptiis; vel solis data esse perfectis: vel non perpetua fuisse; sed certi duntaxat temporis: vti miracula, quibus adhuc tenera, recénsque sata Christiana fides opus habuit. Quod sanè falsum est. Etenim talia sunt hodiéque, cuiusmodi ea tum Christus esse voluit, & eâdem prædita vi: cuius nulla neque facta est, neque fieri potest decessio. Verùm non omnia præcepti necessitatem & obligationem continent: sed partim mandata sunt, partim consilia, vt suprà capite v diximus. Tunicam auferre volenti pallio cedere, quod est Mat. v, 40, res est non præcepti, sed consilij. Sic ad

mille passus ingratiis adigenti te, ad alia duo operam præstare, quod ibidem sequitur: & eiusdemmodi alia: quæ, vt ex antiquis Patribus suprà demonstrauimus supra legem erogantur. Verùm diligere inimicos: continere oculos ab mulieris contuitu, qui cum stupri voluntate coniunctus sit: non irasci fratri suo, neque conuicio eum afficere: præcepta sunt, quorum auctoritas perpetuò valuit.

X. HVIVS generis & illud fuit, de quo agimus modo, præceptum de vxore ab altero dimissa nunquam eo superstite ducenda. Nec ad illius eleuandam vim pertinet, quod ei vel ciuilibus interdum Imperatorum decretis derogatum esse constat: vel quod veteres aliqui Patres verba Christi, ac Matthæi locum illum aliter interpretati sunt, quàm Augustinus, & Hieronymus, ac cæteri

quos suprà commemoraui. Nondum enim ab Ecclesia, & Synodali sanctione liquidò constituta res erat. Tametsi non dubium est, quin potioris partis iudicio, in Ecclesia damnata, & animaduersione publica notata illa matrimonia fuerint. vt in Fabiola demonstrat Hieronymus: cuius hæc imprimis notanda sunt: *Aliæ sunt leges Cæsarum, aliæ Christi: aliud Papinianus, aliud Paulus noster præcipit.* Ac subinde. *Igitur & Fabiola, quia persuaserat sibi, & putabat à se virum iure dimissum, nec Euangelij vigorem nouerat, in quo nubendi vniuersa caussatio, viuentibus viris, feminis amputatur: dum multa diaboli vitat vulnera, vnum incauta vulnus accepit.* Hæc autem cùm aliis criminibus, tum adulteriis infamem virum reliquerat, vt ibidem demonstrat Hieronymus. Sed de ea re plus satis.

Caput IX.

De petitione quarta Orationis Dominicæ. Quid ἄρτος ἐπιούσιος, eáque vox diligenter exposita. Quæ sit βαττολογία ibidem à Christo notata. Non interdici à Christo cibi, ac rerum ad victum necessariarum postulationem: déque ea re Trapezitæ maximus error.

I. POTERAT hîc finis fieri. Sed reuocant pænè sublatum stilum duo triáve in Trapezitico illo opere animaduertenda: minus illa quidem reprehensione digna (non enim ad fidei negotium propriè spectant) sed vt in Scripturis quoquo modo tractandis primum τὸ κενόσπουδον coërceatur, hoc est supervacanea nouitatis affectatio: tum etiam τὸ φιλόλογον, id est vituperan-

di quod minus probes, immodica libertas: pauca ista pertexam. In a Oratione Dominica, quarta petitio sic habet: b *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie:* Græcè τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον. De hac voce ἐπιούσιον, multi multa scripserunt. Plerique autem in eo conueniunt; petere nos à Deo quotidianam alimoniam, siue ea omnia, quæ ad victum diurnum necessaria sunt: alij cibum potiùs animæ, quàm corporis: quidam vtrumque. Mediis accedit Trapezita. Nec ideò castigandus, quod ita sentit: sed quod alteram interpretationem, quæ corporis cibo circumscribitur; quæque, vt dixi, communis est; nimis acerbè notat, ac *falsissimam* appellat: falsissima, ac planè nulla ratione permotus.

a lib. 3. de fen. Trap. p. 794. & seq.

b Mat. 6. 13.

II. Duo contra illam obiicit. c *In ea,* inquit, *precationis formula suis tra-*

c pag. 795.

denda reprehendit orandi morem gentilium, eorúmque βαττολογίαν, quod putarent in multiloquio suo se ab numine citiùs exaudiri. Quod illud multiloquium? Dum plurima nimirum in precibus suis à Deo peterent, quæ sibi necessaria existimarent, castam vxorem, pulchros liberos, diuitias, fundos, ædes, amicos fidos, seruos fideles, dignitates, honores, alia. Cùm tam multa peterent, ac requirerent, non poterant breuiter concludi eorum preces. Hinc πολυλογία, & βαττολογία in orando. Non enim illi pauca poscebant, nec paucis. Præ cupiditate impetrandi, quæ à Deo peterent, sæpius eadem repetebant. quæ βαττολογία est, id est ταυτολογία. Malè Christi mentem, & illam ab eo damnatam βαττολογίαν accepit: hoc est, vt rectè Latinus noster reddidit, *multiloquium.* Neque multa poscere, & impetrare à Deo velle, vituperanda res est; neque *præ cupiditate im-*

[a] 1. Tim. 2. *petrandi eadem repetere.* Iubet [a] ad Timotheum scribens Apostolus ποιεῖσθαι δεήσεις, προσευχὰς, ἐντεύξεις, εὐχαριστίας ὑπὲρ πάντων ἀνθρώπων, *fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt.* Potest hoc paucis verbis fieri, siue intus animo, dum priuatim agitur; siue voce conceptis, dum publicè preces allegantur?

III. Hoc enim Ecclesia vetus instituerat: vt ex [a] Tertulliani Apologetico constat: idque *nominatim, atque manifestè.* Quod in Missis ac Liturgiis præsertim vsuuenit: vt veteres Liturgiæ demonstrant: in quibus formulæ sunt publicarum, ac prolixarum eiusmodi precum, pro omnibus Ecclesiasticis ac ciuilibus ordinibus: nominatimque pro singulis, viuis pariter ac mortuis. Cuius

[a] Tertul. Apol. c. 30.

etiam luculentam fidem faciunt antiqui Patres, Græci, Latiníque. Ex quibus vnum commemorabo Cyrillum Hierosolymitanum: est enim ad hoc negotium insignis illius locus: qui & alioqui Romanæ ac Catholicæ ritum Ecclesiæ contra recentem impietatem, quam præ se Trapezita fert, præclarè confirmat. Sic igitur in Catechesi Mystagogica v, in qua Liturgiæ partes, & orationes omnes explicat. Εἶτα μετὰ τὸ ἀπαρτισθῆναι τὴν πνευματικὴν θυσίαν, τὴν ἀναίμακτον λατρείαν ἐπὶ τῆς θυσίας ἐκείνης τοῦ ἱλασμοῦ, παρακαλοῦμεν τὸν θεὸν ὑπὲρ κοινῆς τῶν ἐκκλησιῶν εἰρήνης, ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου εὐσταθείας, ὑπὲρ βασιλέων, ὑπὲρ στρατιωτῶν, καὶ συμμάχων, ὑπὲρ τῶν ἐν ἀσθενείαις, ὑπὲρ τῶν καταπονουμένων, καὶ ἁπαξαπλῶς ὑπὲρ πάντων βοηθείας δεομένων. Δεόμεθά σου πάντες ἡμεῖς, καὶ ταύτην προσφέρομέν σοι τὴν θυσίαν, ἵνα μνημονεύωμεν τῶν

προκεκοιμημένων, πρῶτον πατριαρχῶν, προφητῶν, Ἀποστόλων, μαρτύρων, &c. *Deinde verò postquam confectum est illud spiritale sacrificium, & ille cultus incruentus, super ipsa propitiationis hostia, obsecramus Deum, pro communi Ecclesiarum pace, pro tranquillitate mundi, pro regibus, pro militibus, pro sociis, pro ægrotis, & afflictis; & in summa, pro iis omnibus, qui egent auxilio.* Oramus te, *inquam, omnes, & hoc tibi sacrificium offerimus, ut meminerimus etiam eorum, qui ante nos obdormierunt, primum Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum,* &c. Orabant & pro defunctis Episcopis, ac pro cæteris omnibus, quod hodiéque in Catholica perseuerat: de quo ritu agit etiam Epiphanius in Aërianorum hæresi.

IV. Hæccine igitur longissima series orationum sub Christi reprehensionem venit? Quis hoc sanus

dixerit? Non igitur πολυλογία quælibet, ac non conclusa breuiter oratio vitio vertenda. Sed nec eiusdem orationis repetitio, *præ cupiditate impetrandi*, βαττολογία est, & multiloquium, quod illîc Christus redarguit. Nam & Christus ipse, instante passionis tempore, eundem sermonem iterauit sæpius, ac bene multum orauit, *cum clamore valido, & lachrymis;* ait Apostolus Hebr. v. 7. haud dubiè impetrare cupiens. Vides quàm non rectò stet illa talo Trapezitica definitio τοῦ βαττολογοῦντος, & πολυλογίας in Euangelio notatæ. Ceterum, vt hoc illi maximè concedam, quod tueri non potest, improbari vel prolixiorem quamlibet precationem; vel nimiam impetrandi cupiditatem: quid ex eo contra communem, quam oppugnat, sententiam sequitur? Est enim quocumque tandem intellecta modo,

breuissima illa petitio, qua *panem quotidianum* postulamus: neque posita plus semel. Itaque nihil ad βαττολογίαν & πολυλογίαν illam pertinebit, etsi de quotidiano victu à nobis accepta sit. Et hoc ipsum est βαττολογεῖν, tam multa verba perdere, quæ nihil ad rem faciunt.

V. Accipe iam quid in Euangelij loco illo reprehensum sit à Christo; & cuiusmodi verbositas orationis in βαττολογίας, ac multiloquij vitio numeretur. Quod quidem ipsa Domini verba, si quis paullulum animaduertat, satis apertè docent. O*rantes*, inquit, *nolite multum loqui, sicut ethnici. putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur.* Credebant ethnici eo se solo promereri Deum, & quidquid peterent impetraturos, quòd multis, & exquisitis verbis vterentur; ac variis modis eadem dicendo repeterent; sine vllo affectu animi,

& orationis ſpiritu. Quem enim habere poſſent, qui fide, ac veri Dei notitia carerent? Chriſtus hanc verborum inanitatem & ſuperuacaneam pompam reſecat, ac ſuis interdicit: quos orare vult quamlibet multis, ac quàm volent ſæpe repetitis, non tam vocibus, quam mentis affectibus. Hic eſt ille orationis Spiritus *qui orationem deducit ad Dominum*, vt ait Tertullianus libro de Exhortatione caſtitatis, cap. x. Ne igitur *agmine verborum putaremus adeundum ad Dominum*, vt idem loquitur in libro de oratione, capite primo, perbreuem orandi formulam inſtituit. quæ *quantum ſubſtringitur verbis, tantum diffunditur ſenſibus.* Vt hoc verborū compendio doceret minimum in elocutione eſſe momenti: in quo ſummam, & caput ethnici conſtituebant orationis ſuæ.

VI. ITAQVE figuratum quodam-

modo est illud Domini præceptum, quatenus ad breuitatem istam, præscriptámque huius formulam adstringitur. Sic enim solet Christus, cùm dissuadere quippiam vult, in eius contrario commendando pænè modum excedere; certè aliquid more præcipientis indicere, quod κατὰ τὸ ῥητὸν accipi non debet. Vt in eodem Matthæi sexto capite, cùm ostentationem in ieiunio præ se ferendo cauere iubet: ***Tu autem*** (ait commate 17) ***quum ieiunas, unge caput tuum, & faciem tuam laua.*** Quod nemo pro imperio mandatum esse iudicet. Nimirum vt alia Domini verba: sic præcepta quædam parabolica sunt, & figuris adumbrata. Eiusmodi illud est, quo breues in orando esse nos præcipit: nempe vt morosam illam, & sine pietatis affectu solo in verborum strepitu consumptá orationis longitudinem amputet. Alio-

qui si comes sit orationis, adeóque verborum, pius ille sensus, & affectus, nihil obstat, quin illud exequamur, quod Lucæ XVIII mandauit idem: *Oportet semper orare, & nunquam deficere.* Quod etiam molestè, importunéque vti faciamus hortatur; & exemplo viduæ cuiusdam incitat, quæ ab iniquo iudice odiosa, & assidua interpellatione ius expressit, ac subinde ita concludit: *Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die, ac nocte, & patientiam habebit in illus?* Duo sunt in orationis genere isto, quod tantopere commendat Dominus, & cui fructum certissimum pollicetur, quæ Matthæi 6 vituperari Trapezita censuit; *non conclusæ breuiter preces; &, ex impetrandi cupiditate eorumdem in loquendo repetitio.* Quare fugit illum ratio, neque sexti capitis Matthæi locum illum re-

ctè est interpretatus.

VII. Post hæc, non agi in quarta illa petitione legitimæ orationis, qua *panem nostrum quotidianum* postulamus, de cibo, ac rebus ad sustentandam vitam necessariis, argumentatur ex eo, quod Christus Matt. VI, 8 ita colligit: *Nolite ergo assimilari eis. Scit enim pater vester, quid opus sit vobis, antequā petatis eum.*[a] *Quid clarius* (ait) *quàm nolle Christum ea à Deo patre peti, quorum noster indiget usus, quia Deus scit, quid nobis opus sit, ut non necesse habeamus hoc ab illo flagitare?* Si absolutè postulari caduca ista, & huic vitæ necessaria vetat, ob hoc præcisè quia iam Deus scit quibus opus habeamus: nihil ab eo oportet petere, ne cœlestium quidem rerum, & ad animum pertinentium. Nam etiam illa nouit antequam rogemus, quem nihil prorsus rerum nostrarum latet. Atenim *non est verisimile,*

a Trapez. pag. 796.

risimile, Christum in tam compendiosa oratione sub nomine panis peti à suis voluisse necessaria ad vitam, vel solum victum, cùm tam expreßè nolit eos imitari πολυλογίαν gentilium in orando, qui ea petebant, quæ sibi vsui essent, & longè aliam precandi formulam se eis præscribere dicat. Non in eo probrosa illa & gentilium propria πολυλογία, vel βαττολογία consistit, quod omninò externa illa peterent, & ad vsum vitæ spectantia: sed quòd ea sola peterent, meliorum ac cœlestium ignari: tum quod anxiè ac nimis solicitè peterent; ac diuinæ erga se prouidentiæ diffiderent.

VIII. Ad hæc non ea postulabant, *vt his bonis honestè vterentur,* (ait Augustinus libro I de Ciuitate Dei, capite XXX) *hoc est modestè, sobriè, temperanter, piè: sed vt infinita varietas voluptatum insanis effusionibus exquiratur: secundisque rebus ea mala*

oriantur in moribus, quæ sæuientibus peiora sint hostibus. Itaque in eam Apostoli Iacobi reprehensionem in-
Iacob. 4. 3 currebant. *Petitis, & non accipitis, eo quod malè petatis, vt in concupiscentiis vestris insumatis.* Vbi de caducis ac præsentibus bonis loquitur (Nam virtutibus nemo malè vtitur.) Nec eos iccircò redarguit, quod talia peterent; sed quod non rectè, nec honestum in vsum ac finem peterent. Quocircà sepositis malis istis petendi conditionibus, licèt præsentis vitæ bona, præsertim necessaria, ab illo postulare, à quo & cœlestia flagitamus: qui fecit cœlum & terram. *Omnia* enim *ista bona sunt, & Dei munera sunt. Ne putetis, fratres* (verba sunt Augustini in Psalmum xxxv) *quod aliquis illa poterit dare, nisi vnus Deus. Quicumque ergò non expectant ista* (nec expectando postulant) *nisi à Domino: multum interest inter hos,*

& eos, qui illa quærunt, aut à dæmonibus, aut à sortilegis, aut à mathematicis. Isti enim duobus modis miseri sunt: quia & terrena sola bona desiderant, & non ab eo petunt, qui dat omnia bona. Et ad Psalmum LXVI: *Ad hoc dixerimus hæc, fratres,* inquit, *vt quisquis etiam ista terrena forte, vel propter supplementa necessitatis, vel propter infirmitatem aliquam desiderat, nonnisi ab illo desideret, qui est fons omnium bonorum, & creator, & recreator vniuersorum.*

IX. LEGANTVR quæ de hoc argumento pulchrè disputat Augustinus idem in primo de Ciuitate Dei, capite VIII. vbi admirabilem Dei prouidentiam explicat in bonis illis distribuendis, & quatenus petentibus ista concedit, aut negat. *Similiter in rebus secundis* (ait) *si non eas Deus quibusdam petentibus euidentissima largitate concederet, non ad eum ista*

pertinere diceremus. Itémque si omnibus ea petentibus daret, nonnisi propter talia præmia seruiendum illi esse arbitraremur: nec pios nos faceret talis seruitus, sed potiùs cupidos, & auaros. Ad summam, βαττολογία & πολυλογία illa gentilium propria, & à Christo Domino damnata tunc admittitur; cùm ita sola hæc præsentia, & externa commoda petuntur; vt nulla sit in nobis potiorum, ac cœlestium cura bonorum. præsertim si ab alio, quàm ab vero Deo ista flagitentur. Tùm si voce tenus, & affectata sermonis pompa, sine interiore mentis affectu, ista tractentur. Ad hęc, si non ad honestum finem illa referamus; cuiusmodi potest esse necessarium vitæ subsidium. Ac demum si propter ista sola Deo seruiamus.

X. QVÆ omnia orationis vitia, tum formula ipsa precationis suæ; tum cæteris, quæ ad eam adiunxit,

monitis prudenter declinauit summus orandi magister: dum imprimis præcipua ducere, ac primo loco postulare bona cœlestia, animíquè propria nos docuit. *Videtis enim, charissimi*, (iterum Augustinum opponemus Trapezitarum patrono) *quot petitiones docuit nos Dominus Christus, & vix illîc inuenitur vna, quæ sonet de pane quotidiano: vt omnia, quæ cogitamus, propter vitam futuram cogitemus.* deinde cùm à solo Patre nostro cœlesti peti voluit: tum adeò nullo sermonis apparatu, vt paucis ac vulgaribus verbis ad id genus orationis præiuerit. Postremo quô ista qualiscumque cura præsentium pertinere deberet ostendit, partim in precatione ipsa, cùm vnam illam, simplicémque panis petitionem triplici vtrimque postulatione vallauit sempiternorum ac cœlestium: partim diuinis illis, quæ deinceps adiecit,

August. Serm 9. de Diuer. c. 13.

hortamentis & exemplis : quibus totos nos ad spem cœlestium, ac fiduciam in Deo collocandam erexit. Plurimum itaque Christianorum caussa, etiam communia cum cæteris bona petentium, ab gentilibus, & impiis distat eadem vndecumque procurantibus : vt pessimè de toto hoc instituto Christianæ legis, ac pietatis Trapezita noster existimauerit.

XI. NEQVE verò qualemcumque, vti dixi, curam bonorum eiusmodi damnare Christus voluit capite illo Matthæi sexto; sed angorem, ac nimis anxiam, & molestam in illis petendis, conficiendisque solicitudinem : quod ne probatione quidem eget. Quamobrem fallsus est Trapezita; qui ex illa tota Christi oratione, quâ vitæ sustentandæ & quotidianæ alimoniæ curam nimiam castigat, atque ex diuina be-

nignitate ac prouidentia suspensos esse nos iubet, argumentatur, nihil de cibo, ac vitæ necessariis in sua oratione posuisse Christum: Quod contra est. Nam ideò potius de cibariis à Deo postulandis admonere debuit: vt vnde illa essent expectanda, & à quo emendicanda fideles intelligerent: ac tum illius auctoritate freti, qui hanc precationis formulam dictauerat: tùm impetrandi, quod tanto fideiussore peterent, certissima spe, improbam & assiduam comparandi victus molestiam sublevarent. quam τῆς ἡμέρας κακίας, id est *diurnam vexationem*, & quasi *malignitatem* ibi Christus appellat.

XII. Præterea illa ipsa Christi verba, quæ ad id affert Trapezita, contra ipsum faciunt: *Quærite ergo primum regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis.* [a] Vnde ἀσυλλόγιστως ita concludit: *Quæ en-*

[a] pag. 798.

da itaque cælestia tantum, & imprimis iubet: Si quærere est cum sũmo labore & omni animi contentione, ac solicitudine procurare; huic assentior. Nam hæc sola, vt iam dixi, Christi mens est, in diuinis ac cœlestibus persequendis defixas tenere curas cogitationésque nostras. Sin est quærere, mediocri cura, & industria, & quasi secundaria opera quę sunt vitę necessaria comparare: neque hoc Christus facere interdixit: neque indidem, vnde illa sperare nos voluit, precibus elicere. Ac vel ipsa vox πρῶτον, id est *primùm*, esse alterum, & secundum indicat, quod oporteat quærere. Dixisset enim ζητεῖτε μόνον, id est, *Quærite solum*, si alterum vtcumque quæri noluisset. Proinde cætera sic adiicienda pollicetur; si primo loco regnum Dei quærimus; vt cetera quæri secundo non prohibeat, immo suadeat; si non

tanta, ac priora illa & præcipua, contentione animi, ac labore captentur: præsertim si in solo postulandi officio quærendi, ac laborandi summa consistat: cuiusmodi illa Domini adhortatione præscribi ratio videtur conciliandarum vtilitatum corporis. Quocirca euidens est ἀλογία Trapezitæ: quæ est fallacia ἐκ τοῦ πῃ, τὸ ἁπλῶς inferens. hoc est ex eo, quod quadamtenus, ac certo modo prohibetur aliquid, absolutè interdici colligens.

XIII. Reliqua subinde disputationis Trapeziticæ vis in τοῦ ἐπιουσίου vocabulum incumbit, quod in petitione illa quarta legitur: τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Latinus Interpres Matthæi, *supersubstantialem.* Magna de hoc nomine Græco cùm apud antiquos, tum hodiéque inter eruditos quæstio est,

ac dissensio, eáque duplex: primùm de origine, ac themate: deinde de notione ac potestate. Non commentarium Matthæi, vel Orationis Dominicæ scribimus; vt singulorum sententias, & cuiusque momenta ponderemus. Dicendum itaque de illis eatenus, vt & falsa Trapezitæ refellatur opinio; & communis, ab illius iniqua castigatione vindicetur. Omnes, quæ de loco illo excogitatæ sunt, sententiæ ad duo fastigia rediguntur, tam quod ad Grammaticam nominis notationem, quàm quod ad sensum orationis attinet. Origo primùm duplex esse potest τȣ̃ ἐπιουσίου. Aut enim à substantiuo verbo εἰμὶ, & ab οὐσίας, quæ indidem oritur, voce deflectitur. aut à verbo εἶμι, quod est *eo*; à quo fit ἐπιὼν, id est adueniens, & ἡ ἐπιοῦσα, vel *crastina*, vel *ventura* dies. Rursus interpretandi ratio du-

plex eſt. Nam vel panis intelligitur, quo corpus alitur, & ſynecdochicè res omnes ad victum, & vſum vitæ neceſſariæ. Vel ſpiritalis alimonia, ſiue animi cibus, quo ad vitam æternam reficimur. Qui prius amplectuntur, vtramuis duarum, quas dixi, nominis originem adhibent. Eſt enim panis *quotidianus* ἐπιούσιος, hoc eſt πρὸς τὴν ἐφήμερον ζωὴν τῇ οὐσίᾳ ἡμῶν χρησιμεύων, ait Baſilius quæſtione CCLII breuiùs explicatarum: hoc eſt, *ad diurnam vitam, ſubſtantiæ noſtræ vtilis.* ſiue, vt alij, ἐπὶ τὴν οὐσίαν, καὶ σύστασιν ἡμῶν, quaſi dicas ad *ſubſtantiam noſtram*, id eſt vitam corpúſque ſuſtentandum neceſſarium alimentum. Item ἀπὸ τῆς ἐπιούσης ἡμέρας, vel ἀπὸ τοῦ ἐπιόντος ſimpliciter, panis ἐπιούσιος dicitur, vt ſit *craſtinus*, vel *futurus*; quemadmodum refert Hieronymus. Similiter qui panem ſpiritalem ac cœleſtem interpretari ma-

lunt, alij ἐπιούσιον, quod *substantiam excedat*, dici volunt: quasi ἐπὶ τῇ οὐσίᾳ, & ὑπερούσιος sit. [a] Athanasius verò ab eo quod est ἐπιὼν, vel ἡ ἐπιοῦσα, repetens originem, τὸν μέλλοντα, hoc est *futurum*, vel, vt Augustinus, *aduenientem panem*, putat esse vel Spiritum sanctum; vel æternam vitam: cuius primitias habemus hac in vita Dominicum corpus: quod & ipsum plerique supersubstantialem illum esse panem existimant, quem illîc docemur petere.

[a] lib. de Incarnat. pag. 474.

XIV. At [b] Trapezita demùm ἐπιούσιον deducit ab eo, quod est ἐπιὼν, non ἀπὸ τῆς ἐπιούσης. *Non igitur* ἐπιούσιος ἄρτος, inquit, *est* τῆς ἐπιούσης, *sed* τοῦ ἐπιόντος: *qui vltimo tempore venturus est, in die nempè iudicij.* Sic ἐπιούσιος ἄρτος *panis est non naturalis, sed ipse Christus, qui noster panis est, & qui venturus est, vt in eo, & cum eo resurgamus, virtute eius corporis, quod*

[b] pag. 813. & seq.

hic in pane Eucharistiæ sumimus. Si panem istum ἐπιούσιον vel Christi corpus, quod modo in Eucharistia sumimus, intelligeret: vel aliquid aliud merè spiritale; veluti sempiternam felicitatem, haberet quorum se patrocinio defenderet. Nunc panem illum vult esse Christum, eiúsque corpus; & illum ipsum vocari panem ἐπιούσιον, quia venturus est ad iudicandum. Quod minimè cohæret. Nam Christus, quâ panis est, non est venturus: sed in hac vita nobis exhibetur. Neque satis commodè dixeris, *Panis veniet ad iudicandum.* Atqui rogamus τὸν ἄρτον τὸν ἐπιούσιον, *panem*, vt putat Trapezita, *venturum.* Quid hoc perplexius? Disiungenda ergo ista sunt, vt vel panem interpretetur, Dominicum corpus, quod modò in Eucharistia præbetur, eo sensu, quem tradit Cyprianus: *Vt qui in Christo sumus, &* Cypr lib. de Orat. Domin.

Eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum abstenti; & non communicantes à cælesti pane prohibemur, à Christi corpore separemur. Sic enim docet idem *Panem nostrum vocare nos Christum, quia Christus noster, qui corpus eius contingimus; panis est.* Quare panis illa notio ad Eucharistiam restringi debuit, non in tempus iudicij prorogari. Vel certè futurum aliquid, nec dum adeptum, ac repræsentatum intelligi: velut gratiam; aut beatæ perennitatis statum: vt rectè ἄρτος ἐπιούσιος *futurus*, aut *venturus panis* intelligatur.

XV. Ego verò de pane communi, & corporis alimonia libentiùs acceperim cum Græcis plerisque, præsertim linguæ suæ peritissimis, velut Basilio, Chrysostomo, Cyrillo Hierosolymitano, ac cæteris. qui quidem ab eo, quod est οὐσία,

deductum hoc vocabulum putarunt: vt sit ὁ ἐπὶ τὴν οὐσίαν, *ad substantiam* hominis fouendam scilicet, & sustentandam necessarius: vel *ad extantiam* illius, hoc est ad hoc vt existat in rerum natura, seséque conseruet. Nam vtrumque vox οὐσία significat, rei scilicet substantiam: quod Hebræi עצם appellare solent. Nam vox ista rei substantiam, & quod res est significat. hoc autem est οὐσία. Proinde ἐπιούσιος ὁ ἐπὶ τὴν οὐσίαν: ad *substantiam pertinens.* Nec obstare debet, quòd in compositione præpositio ἐπὶ vocalem plerumque vltimam elidit: vt ἐπουράνιος, & ἐπουσία apud Ptolemæum. Etenim nonnunquam citra elisionem componitur: vt in ἐπιεικὴς, ἐπίορκος, ἐπιόγδοος, & aliis quibusdam. Nec tantū nobis alioqui placere debemus, vt Græcæ proprietatis intelligentiores nos esse confidamus, quàm

Ptolem. libro 5.

illi fuerunt, quos modò nominaui eloquentiæ Christianos inter Græcæ principes. qui ἐπιούσιον hac vsurpari forma, & hoc sensu arbitrati sunt. Hoc igitur contenti simus.

XVI. Nam quod pronominis ἡμῶν emphasim nescio quá intentat
a pag. 814. aduersus hanc sententiam [a] Trapezita noster, tanquam *ita expressè, & ἐναργῶς enunciata ista non possint designare, nisi panem illum nostrum, id est Christum;* nihil hoc necesse est. *Nostrum* enim id valet, proprium hominis cibum; qui ab iumentorum, atque etiam Angelorum cibo diuersus est. Ita Psalmo CXLVI, 9 נֹתֵן לִבְהֵמָה לַחְמָהּ, *Qui dat iumento panem suum.* Διδόντι τοῖς κτήνεσι τροφὴν αὐτῶν.

XVI. Vanum etiam illud est; immo & absurdum; & nescio quid impietatis redolet, quod idem obii-
b pag. 815. cit: [b] *In tota illa oratione,* inquit, *quæ breuissi-*

breuissima est, nihil petere à Deo iubemur, nisi illa sola, quæ in nostra potestate non sunt; quæque à Deo vt ea habeamus, peti debent; &c. *At panem esui ideò à Deo petere nos vetat Christus, quia vnusquisque potest eum sibi ex arte, adiuuante Deo, dare. Scit enim Deus quid nobis opus sit, & vnicuique artem aliquam, quam maximè ei conuenire iudicat, solet assignare vnde viuat;* &c. *Et nemini deest iste panis, quo noster victus, & vita constat.* Itáne quotidianum cibum, & res ad vsum vitæ necessarias petere à Deo per ipsum non licet, quia sibi quisque comparare per sese potest? Si hoc vnumquemque sibi, industria suapte sola, sine ope Dei ac gratia, præstare posse dixerit, impiè, irreligioséque dixerit: neque quidquam restabit aliud, quàm vt itidem faciat, vt ille apud Prophetam [a] Habacuc, *qui immolabit sagenæ, & sacrificabit reti suæ;* a Habac. 1. 16.

quia in ipsis (id est eorum ope) *incrassata est pars eius, & cibus eius electus.* Aut cum illo numinis contemptore dicat:

Mezentius Æn. 10.
Dextra mihi Deus, & telum quod missile libro
Nunc adsint.

Sin ope Dei, auxilióque quamlibet quæstuosæ gnarus artis opus habeat: quod iis additis duabus voculis *adiuuante Deo*, imprudens Trapezita profitetur; ac seipsum induit: cur non panem illum à Deo precetur, quem nonnisi adiuuante illo potest consequi? Meminisset illius Agathonis, opinor, sententiæ:

Τέχνη τύχην ἔστερξε, καὶ τύχη τέχνην.
Ars fortunam amat, & fortuna artem.

Vel Prophetam potius Christianus audiret: a *Nisi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborant qui ædificant eam.*

a Psal. 126.

Y

XVII. Dvæ sunt artes præcipuæ, quibus vitæ sustentandæ præsidia comparantur; agricultura, & mercatura. Vtrumnam igitur, qui harum sit peritus artium, nihil ad vitam tuendam requirit amplius: aut caussam non habet, cur à Deo victum postulet, quoniam artem illi dedit, qua id per se parare sibi poterit? vt verum sit, quod Trapezita narrat, τὸ γὰρ τεχνίον ἡμᾶς διαθρέψει. Atqui & annuæ tempestates, & soles, & imbres, & venti, cæteráque, quæ ad satus & incrementa frugum agricolis: aut ad transmarinas peregrinationes negotiatoribus necessaria sunt; solius Dei nutu ác voluntate gubernantur: vt sexcenta prætercam incommoda, & pericula, quibus effecta illarum artium intercipiuntur: ad quæ cauenda & famem videlicet propulsandam, nihil vmquam exhausti satis est: siue ad cu-

ram & impendia rerum variarum; siue ad officia Christianæ pietatis, ac preces, quibus Dei fauor, & auxilium asciscitur. Quod enim [b] Trapezita præterea subiicit, ad eleuandam hoc in genere precum necessitatem: *Et nemini deest iste panis, quo noster victus & vita constat. Ea gratia de illo parando non debemus esse soliciti:* hoc neque confutatione dignum est: & si quam mereretur, non alia esset opus, quàm qua Sophistam nescio quem de motu differentem, ac nullum eum esse garrientem, adstantium aliquis illusit. Mouit enim se loco, & passus aliquot ambulauit. Ita motum esse reipsa, non argumentatione persuasit. Sic isti, qui ad victum necessaria suppetere omnibus, deesse verò nemini putat; tot illa calamitosorum, ac fame & egestate confectorum ostendenda sunt millia; vt vsu ipso conuictus

[b] pag. 816.

oculorum, quantum in eo sit falsus agnoscat.

CAPVT X.

Nonnulla Scripturæ loca perperam ab Trapezita vel correcta, vel exposita, vindicantur: atque Interpretis vulgati contra illius nouitatem & calumniam patrocinium suscipitur.

I. POSTQVAM in vocabulo τοῦ ἐπιουσίου, & Matthæi loco declarando, qui est in eius capite sexto, Trapezitæ περιεργίαν, & falsam opinionem discussimus: libet eiusdem generis tria, quattuórve παρεξηγήματα hoc postremo capite persequi: quibus alia Scripturæ loca dum nouè interpretari studet, deprauat potius; aut in iis, quæ recta sunt, emendandis ludicram & inanem ponit operam.

In fine duodecimi capitis primæ ad Corinthios, Apostolus ita scribit; καὶ ἔτι καθ' ὑπερβολὴν ὁδὸν ἡμῖν δείκνυμι. *Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.* Quæ lectio vetustissima est; eámque Græci omnes, & Latini secuti sunt: nec vel Trapezita ipse negare potest, quin sua illi constet sententia. Mens ibi est Apostoli, vt ait Chrysostomus, Corinthios ad fraternæ charitatis incitare studium, ex ipsa charismatum cupiditate, quæ ardens in illis erat. Nam cùm alij donum linguarum magni facerent, optarentque sibi præ cæteris: alij prophetiæ: alij virtutum: hoc est miraculorum; hortatur illos vt præstantiora quæque charismata consectentur. *Ego verò*, inquit, *viam vobis obtinendorum charismatum ostendo.* (verba sunt Chrysostomi). *Nec dixit charisma; sed viam, vt quod dicturus est in maius extollat. Non enim*

vnum aliquod, vel duo, triáve vobis ostendo charismata: sed vnam viam, quæ ad omnia ista perducit. Nec viam simpliciter dixit: sed cum excessu quodam, & omnibus in cōmune propositam. Καὶ δείκνυμι ὁδὸν χαρισμάτων ὑμῖν. οὐδὲ γὰρ εἶπε, χάρισμα: ἀλλ' ὁδὸν, ἵνα μειζόνως ἐπάρῃ τοῦτο, ὃ μέλλει λέγειν. οὐδὲ γὰρ ἓν, καὶ δύο, καὶ τρία χαρίσματα δείκνυμι ὑμῖν. ἀλλ' ὁδὸν μίαν τὴν ἐπὶ πάντα ταῦτα φέρουσαν. καὶ οὐχ ἁπλῶς ὁδόν. ἀλλὰ μεθ' ὑπερβολῆς, καὶ κοινῇ πᾶσι προκειμένην.

II. THEODORETVS verò: τουτέστι, τὴν καθ' ὑπερβολὴν, inquit, μειζόνων χαρισμάτων δείκνυμι τὴν ὁδόν. hoc est, *donorum longè præstantiorum viam ostendo.* Sic etiam Photius. Sed multo est aptius, vt hæ voces καθ' ὑπερβολὴν cum ὁδὸν copulentur: vt Chrysostomus facit: nec non Theophylactus. Δείξω, inquit iste, ὑμῖν μίαν ὁδὸν καθ' ὑπερβολὴν, τουτέστιν, ὑπερέχουσαν, ἢ εἰς φέρει ἐπὶ πάντα τὰ χαρίσματα.

Ostendam vobis viam quandam per excessum: id est eximiam: quæ ad omnia charismata perducit. Possit tamen aliquis καθ' ὑπερβολὴν cum verbo δείκνυμι connectere. quasi dicat: cùm multas vobis charismatum vias ostenderim, per quas ingredi possitis: adhuc tamen excellentius idipsum facere volo: hoc est viam monstrare vobis. Agit autem istud ipsum, quod est viam ostendere, melius & excellentius, qui excellentiorem demonstrat. Atque hic sensus ad verba quadrare maximè videtur. quocum ceteri in idem recidunt.

a Trapez. pag. 345.

III. a TRAPEZITA porrò cùm in veteri codice ἔτι pro ἔτι reperisset, fecit idem, quod delicatus ille iuuenis: qui inuento scalmo, nauem fabricare instituit. Ita ille vna ex literula; quæ magnas olim Arianis temporibus in Ecclesia tragœdias excitauit; totum illum conturbauit Apo-

ſtoli locum. Nam pro ὁδὸν, ὅλον ſubſtituit. *At ὅλον pro ὁδὸν*, inquit, *certiſſima eſt coniectura*. Quare ita totum illum locum interpolat: καὶ ἔτι τὴν καθ' ὑπερβολὴν ὅλον ὑμῖν δείκνυμι. *Et ſi quid vobis totum eximium & excellens, monſtro*. Sed eſt iſta friuola, & inepta diuinatio: quam cur vulgata & antiqua permutemus cauſſæ nihil eſt. Quid enim habet illa præter nouitatis affectationem? ne huius quidem ingeniosè, ac ſolerter inuentæ; ſed impeditæ; certè minimè neceſſariæ: nedum, vt blandiens ſibi nominat; *certiſſimæ coniecturæ*. Critici probi officium eſt, non cuicumque Scriptoris loco caſtigationes ſuas, & coniecturas impingere: neque ſi aliter in vno alteróve exemplari, quàm in editis eſt, forte aliquid legerit, id ſtatim in omnes codices diffundere. nedum id ſibi ſumet, cùm ſolam ad emendandum ſuſpicionem ac con-

iectationem adhibet. Sed tum deníque medicinam tentabit facere, cùm manifestè mendosa erit lectio; cuius nulla commoda satis extricari potest sententia. Quid autem in illo, de quo agitur, Apostoli loco simile? Aut quis non meliorem, ac simpliciorem eum esse sensum iudicet, quem communis offert ac recepta, quàm qui ex noua illa verborum conformatione nascitur?

IV. NON magis audiendus est [a] alio in loco, vbi Latinum nostrum Interpretem: immo interpretes erroris arguit. nimirum in cap. IV Epistolæ ad Ephesios, com. 4. vbi Apostolus præcipit, *fornicationem*, & *omnem immunditiam, aut auaritiam, nec nominari*, &c. *Sed magis*, inquit, *gratiarum actio.* ἀλλὰ μᾶλλον εὐχαριστία. Hieronymus aliter exponit in Commentario ad illam epistolam. & *forsitan*, inquit, *gratiarum actio in hoc lo-*

[a] Trapez. pag. 133.

co non ita est nominata, iuxta quam gratias agimus Deo: sed iuxta quam grati, siue gratiosi, & salsi (Ita legendum non *falsi*) *apud homines appellamur*, &c. *Decet autem sermonem eius sale esse conditum, vt gratiam apud audientes habeat*. Sic Prouerbiorum XI scriptum esse notat Hieronymus, γυνὴ εὐχάριστος ἐγείρει ἀνδρὶ δόξαν: id est *Mulier gratiosa excitat viro gloriam*. Quare εὐχαριστίαν apud Paulum mallet Hieronymus significare *sermonis gratiam*, & condimentum quoddam suauitatis. At quanta cautione moderationéque vtitur, dum à communi sententia recedit! *Forsitan*, inquit, *gratiarum actio in hoc loco non ita est nominata*, &c.

V. QVAM in opinando modestiam imitaretur [a] Trapezita: nec sic odiosè Interpretes notaret omnes: *Quod verbi*, inquit, *per gratiarum actionem male reddi ab interpretibus fa-*

[a] Trapez. pag. 133.

teor, Immò optimè sic redditum est. Εὐχαριστία non aliud est hîc quàm *gratiarum actio*. Nec ea ratio, quæ Hieronymum, summum virum perpulit, vt de eo dubitaret, valdè nos mouet. Quærit cur post damnatam & prohibitam immunditiam, turpitudinem, stultiloquium, scurrilitatem, non aliam virtutem iis opposuerit Apostolus; vtputa iustitiam, veritatem, dilectionem potiùs, quàm gratiarum actionem. Facilis est responsio. Nihil ex ore Christiani vel sonare frequentius debet, vel decentius potest, quàm gratiarum actio. Quam quidem vbique, & quauis occasione Deo persoluere nos oportet. *Nam quid melius* (ait Augustinus epistola LXXVII) *& animo geramus, & ore promamus, & calamo exprimamus, quàm Deo gratias? Hoc nec dici breuius, nec audiri lætius, nec agi fructuosius potest.* Tum egregiè

a Nazianzenus Gregorius; Μνημονευτέον γὰρ θεοῦ μᾶλλον, ἢ ἀναπνευστέον· καί, εἰ οἷόν τε τοῦτο εἰπεῖν, μηδὲν ἄλλο, ἢ τοῦτο πρακτέον. κἀγὼ τῶν ἐπαινούντων εἰμὶ τὸν λόγον, ὡς μελετᾶν ἡμέρας, καὶ νυκτὸς διακελεύεται, καὶ ἑσπέρας, καὶ πρωΐ, καὶ μεσημβρείας διηγεῖσθαι, καὶ εὐλογεῖν τὸν κύριον ἐν παντὶ καιρῷ. *Non enim tam sæpe ducere spiritum, quàm Dei meminisse debemus. Immo si dici hoc potest, aliud nihil quàm hoc faciendum. Nam & ego inter eos nomen meum profiteor, qui sententiam illam probant, quæ nos die ac nocte iubet meditari; vespere, & mane, & meridie narrare; ac denique benedicere Dominum in omni tempore,* &c. Quamobrem non hoc solum Propheta Dauid: sed etiam Apostolus perpetuò, & quouis loco ac tempore factitare iubet. Ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε (ait 1 Thess. 5, 18) ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε. *Sine intermissione orate: In omnibus gratias agite.* Et ad Colossen-

a Naziànz. Orat. 33. pag. 532.

ses, capite 3. 17. πᾶν ὅ, τι ἂν ποιῆτε ἐν λόγῳ, ἢ ἐν ἔργῳ· πάντα ἐν ὀνόματι κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, εὐχαριστοῦντες τῷ θεῷ, καὶ πατρὶ δι᾽ αὐτοῦ. *Omne quodcumque facitis in verbo, aut in opere; omnia in nomine Domini Iesu Christi, gratias agentes Deo & Patri per ipsum.*

VI. NOTVS est ille Iudæorum mos, quem hodiéque seruant, nulla vt diei particula nulla, publica, priuatáque vitæ functio sine Dei benedictione propemodú abeat. Quem in vsum conceptas, ac præscriptas habent precationum formulas: quarum in Talmudicis Digestis, Tractatu Berachoth, mentio est: & in libro, quem סדר תפלות vocant, quod est, *Ordo precum*. Quam illorum [illegible] actam, & ad superstitione[illegible] vt illorum fere omni[illegible] diligentiam, n[illegible] non obstr[illegible] rum est[illegible]

cipere, crebrò vti benedicant, agántque Deo gratias; & hoc in ore potius versent, ac continuò meditentur, quàm ludicra, & scurrilia, aut etiam turpia? Ex quo id fiat, quod per Isaiam pollicetur Deus, capite XLVIII, 9. *Et laude mea infrenabo te, ne pereas.* Nemo igitur communem vocabuli τῆς εὐχαριστίας notionem immutare debet in illo Apostoli loco: neutiquam verò, quòd temerè Trapezita facit, huic erroris notam adscribere.

VII. Nec illud eiusdem laudauerim, quod Lucæ XII, 58, pro eo quod [illegible]cè l[illegible]tur, *δὸς ἐργασίαν ἀ-πη[illegible]* & Latinus noster v[illegible] [illegible]ri *ab illo* [illegible] *illi pers-* [illegible] *ἐργασίαν* [illegible] occupatæ [illegible] ophyla- [illegible] icasse, vt

a Trapez. pag. 477

[a] Trapezitæ placet. Sed vterque fallitur. Nam neque satis emendatum istud est, δὸς ἐργασίαν ἀπηλλάχθαι. *Da vsuram liberari*; hoc est, *vt te liberes*. Dixisset enim, τοῦ ἀπηλλάχθαι. Melius ergo vulgatus Interpres, qui id animaduertit, quod nuper Vir doctus obseruabat ad 2 caput Epistolæ 2 ad Thessalonicenses, multa in Græci sermonis consuetudinem ex Latino irrepsisse, postquam Iudæam & vicinas prouincias sibi subiecere Romani. Itaque δὸς ἐργασίαν prorsus Latina locutio est, *Da operam.*

VIII. Vt hæc Latinorum est propria loquendi formula: sic illa, meo quidem iudicio, ex Hebraismo translata; quæ est Marci XIV, 72, de Petro post negationem Christi resipiscente: καὶ ἐπιβαλὼν ἔκλαιε. Quod ita Beza vertit: *Et quum erupisset, fleuit*. Vel *quum hoc animaduertisset*: galli scilicet cantum. Huic ego non assen-

assentiar: vti neque Theophylacto; qui ἐπιβαλὼν interpretatur ἐπικαλυψάμενος, *operto capite*. Quam expositionem non solùm approbat [a] Trapezita: sed etiam præcipiti, vt solet, calore. *Hæc*, inquit, *sola expositio vera est, ceteræ omnes falsæ*. Ego verò nullus dubito, quin & falsa ista sit: & vox ἐπιβαλὼν nihil aliud sit quàm *adiiciens*. Est enim Hebræorum proprium verbum יסף, vel in Hiphil הוסיף, cum alio verbo copulare: vt rei eiusdem iterationem significent. Sic Geneseos quarto, 2. וַתֹּסֶף לָלֶדֶת אֶת־אָחִיו: *Et adiecit parere fratrem eius*. Sic ἐπιβαλὼν ἔκλαιε, *Adiiciens plorauit*: hoc est *repetitis vicibus fleuit*: vel, vt Latini loquuntur, *fletum ingeminauit*. Hoc longè aptius est, ac simplicius. At Latinus noster Interpres aliter legit: nempe quod in vetustis quibusdam codicibus extat, ἤρξατο κλαίειν: *cœpit flere*.

[a] Trapez. pag. 272.

ses, capite 3. 17. πᾶν ὅ, τι ἂν ποιῆτε ἐν λόγῳ, ἢ ἐν ἔργῳ, πάντα ἐν ὀνόματι κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, εὐχαριστοῦντες τῷ θεῷ, καὶ πατρὶ δι' αὐτοῦ. *Omne quodcumque facitis in verbo, aut in opere; omnia in nomine Domini Iesu Christi, gratias agentes Deo & Patri per ipsum.*

VI. Notus est ille Iudæorum mos, quem hodiéque seruant, nulla vt diei particula nulla, publica, priuatáque vitæ functio sine Dei benedictione propemodũ abeat. Quem in vsum conceptas, ac præscriptas habent precationum formulas: quarum in Talmudicis Digestis, Tractatu Berachoth, mentio est: & in libro, quem סדר תפלות vocant, quod est, *Ordo precum*. Quam illorum exactam, & ad superstitionem vsque, vt illorum fere omnia sunt, limatam diligentiam, nemo dum illa legerit non obstupescat. Quare quid mirum est Apostolum Christianis præ-

INDEX RERVM MEMORABILIVM,

quas hic liber continet.

A

Erii hæresis de episcopis, 57. 42.

Agatho, 337.

Ambrosij sententia excutitur, 201.

Ancyranæ Synodi de episcopis decreta, 111.

Antiochenę Synodi decretum de episcopis, 93.

Ἀξία, 55.

Ἀπικηρύττειν, 211.

Apostolorum canones explicati, 104.

Athanasius, 352.

Athenagoras, 296.

Auctoritas quid sit, 51.

Augustinus defenditur, 41. adhuc presbyter coram episcopo prædicabat, 153.

B

Baptismvs ab episcopo, & eius auctoritate à presbytero & diacono collatus, 99.

Basilius, 331.

Βαττολογία quid sit, 316. & 321.

Βίος matrimonium significat, 217.

C

Calvini opinio de clauium potestate refellitur, 132. & *seq.* 179. & de Diaconis, 169. alius error, 280.

Canon quid significet, 181.

Carneadis opinio, 159.

Chrisma ab episcopo

solo confectum, 158.
Chrysostomi opinio excussa, 9. prædicandi assiduitas, 154. scripsit in Actaiam episcopus, 171.
Claudij stupor, 176.
Clauium potestas lib. 1. c. 7. p. 115. 132. & seq.
Clementis Constitutiones, inque iis de episcopis sententiæ, 195. & seq. de Diaconis. 167.
Clemens Alexandrinus. 152. 297.
Cletus à Petro factus episcopus, 67.
Confirmatio alibi solis ab episcopis administrata, 35. alibi etiam à presbyteris, 36.
Consilia Euangelica propugnantur aduersus Trapezitam, lib. 2. c. 5. & 6.
Cypriani de Episcoporum potestate luculenta testimonia, 113. & seq.
Cyrillus Alexand. 283.
Cyrillus Hierosolymitanus, 324.

D

DAMASCENVS, 289.
Damasi locus illustratus, 67.
Deo semper agere gratias oportet, 348.
Diaconos sacros esse ministros cōtra Trapezitam, lib. 2. c. 1. sacramenta ministrarunt, 165. velut Eucharistiam, & Baptismum, *ibid.* & 168. Apud Lucam cuiusmodi diaconi describantur, 169, & seq. Chrysostomi opinio, 170. Theophylacti, 174.
Dignitas quid sit, 50.
Dionysius Exiguus, 297

E

ELECTOS solos accipere Spiritum S. & gratiam, error Caluini, & Trapezitæ, lib. 2. c. 7.
Ἐπιβαλών quid sit apud Marcum, 352.
Ἐπιούσιον quid sit, 319. & seq.
Epiphanij opinio de

Episcopis, & presbyteris, 14.
Epiphanij opinio excussa, 14. locus perperam à Trapezita explicatus illustratur, lib. 2 c. 3.
Epiphanij Interpretes à Trapezita calumnia defensi, 16.
Episcopi à presbyteris an distincti olim fuerint dubitandi rationes, 3. *& seq.* variæ de eo sententiæ, 4. *& seq.*
Vnum in quaque ciuitate esse oportere Nicæna Synodus decreuit, 13.
Hieronymi de ea quæstione examinata sententia, 16.
Olim iidem homines creati episcopi, & presbyteri, etsi distincti essent ordines, 24. *& seq.* Itaque plures erant episcopi in vna ciuitate, 25. sed hoc diuturnum non fuit, 28. quædam officia solis episcopis concessa, 34. dignitatem & potestatem semper illos habuisse, 49. *& seq.*
Magistratus est, 51.
Plenam, non dimidiatam potestatem habuerunt prædicandi, & Ecclesiæ gubernandæ, lib. 1. c. 5. & 6. Pecunias Ecclesiasticas administrasse probatur capite 6. pag. 97.
Iudiciariam habent potestatem, 124.
Penes eosdem ius prædicandi semper fuit, lib. 1. c. 8.
Ἐργασία quid sit, 351.
Esaias, *ibid.*
Εὐχαριστία est gratiarum actio apud Paulum. 348.

F

FABIOLÆ exemplum insigne, 308.
Felicissimus schismaticus, 118.
Fulgentius, 259. & 274.

G

GANGRENSIS synodi decreta de

teor. Immò optimè sic redditum est. Εὐχαριστία non aliud est hîc quàm *gratiarum actio*. Nec ea ratio, quæ Hieronymum, summum virum perpulit, vt de eo dubitaret, valdè nos mouet. Quærit cur post damnatam & prohibitam immunditiam, turpitudinem, stultiloquium, scurrilitatem, non aliam virtutem iis opposuerit Apostolus; vtputa iustitiam, veritatem, dilectionem potiùs, quàm gratiarum actionem. Facilis est responsio. Nihil ex ore Christiani vel sonare frequentius debet, vel decentius potest, quàm gratiarum actio. Quam quidem vbique, & quauis occasione Deo persoluere nos oportet. *Nam quid melius* (ait Augustinus epistola LXXVII) *& animo geramus, & ore promamus, & calamo exprimamus, quàm Deo gratias? Hoc nec dici breuius, nec audiri lætius, nec agi fructuosius potest.* Tum egregiè

a Nazianzenus Gregorius; Μνημονευτέον γὰρ Θεοῦ μᾶλλον, ἢ ἀναπνευστέον· καὶ, εἰ οἷόν τε τοῦτο εἰπεῖν, μηδὲν ἄλλο, ἢ τοῦτο πρακτέον. κἀγὼ τῶν ἐπαινούντων εἰμὶ τὸν λόγον, ὡς μελετᾷν ἡμέρας, καὶ νυκτὸς διακελεύεται, καὶ ἑσπέρας, καὶ πρωΐ, καὶ μεσημβρίας διηγεῖσθαι, καὶ εὐλογεῖν τὸν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ. *Non enim tam sæpe ducere spiritum, quàm Dei meminisse debemus. Immo si dici hoc potest, aliud nihil quàm hoc faciendum. Nam & ego inter eos nomen meum profiteor, qui sententiam illam probant, quæ nos die ac nocte iubet meditari; vespere, & mane, & meridie narrare; ac denique benedicere Dominum in omni tempore,* &c. Quamobrem non hoc solum Propheta Dauid: sed etiam Apostolus perpetuò, & quouis loco ac tempore factitare iubet. Ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε (ait 1 Thess. 5, 18) ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε. *Sine intermissione orate: In omnibus gratias agite.* Et ad Colossen-

a Nazianz. Orat. 33. pag. 531.

ses, capite 3. 17. πᾶν ὅ, τι ἂν ποιῆτε ἐν λόγῳ, ἢ ἐν ἔργῳ; πάντα ἐν ὀνόματι κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, εὐχαριστοῦντες τῷ θεῷ, καὶ πατρὶ δι' αὐτοῦ. *Omne quodcumque facitis in verbo, aut in opere; omnia in nomine Domini Jesu Christi; gratias agentes Deo & Patri per ipsum.*

VI. Notus est ille Iudæorum mos, quem hodiéque seruant, nulla vt diei particula nulla, publica, priuatáque vitæ functio sine Dei benedictione propemodũ abeat. Quem in vsum conceptas, ac præscriptas habent precationum formulas: quarum in Talmudicis Digestis, Tractatu Berachoth, mentio est: & in libro, quem סדר תפלות vocant, quod est, *Ordo precum*. Quam illorum exactam, & ad superstitionem vsque, vt illorum fere omnia sunt, limatam diligentiam, nemo dum illa legerit non obstupescat. Quare quid mirum est Apostolum Christianis præ-

cipere, crebrò vti benedicant, agántque Deo gratias; & hoc in ore potius versent, ac continuò meditentur, quàm ludicra, & scurrilia, aut etiam turpia? Ex quo id fiat, quod per Isaiam pollicetur Deus, capite XLVIII, 9. *Et laude mea infrenabo te, ne pereas.* Nemo igitur communem vocabuli τῆς εὐχαριστίας notionem immutare debet in illo Apostoli loco: neutiquam verò, quod temerè Trapezita facit, huic erroris notam adscribere.

VII. Nec illud eiusdem laudauerim, quod Lucæ XII, 58, pro eo quod Græcè legitur, δὸς ἐργασίαν ἀπηλλάχθαι ἀπ' αὐτοῦ, & Latinus posterr vertit, *Da operam liberari ab illo:* mauult ita reddere: *vsuram illi persolue.* Non sum nescius, tum ἐργασίαν vsuram esse, ac fructum occupatæ fenore pecuniæ: tum Theophylactum ita illum locum explicasse, vt

a Trapez. pag. 477

a Trapezitæ placet. Sed vterque fallitur. Nam neque satis emendatum istud est, δὸς ἐργασίαν ἀπηλλάχθαι. *Da vsuram liberari*; hoc est, *vt te liberes*. Dixisset enim, τοῦ ἀπηλλάχθαι. Melius ergo vulgatus Interpres, qui id animaduertit; quod nuper Vir doctus obseruabat ad 2 caput Epistolæ 2 ad Thessalonicenses, multa in Græci sermonis consuetudinem ex Latino irrepsisse, postquam Iudæam & vicinas prouincias sibi subiecere Romani. Itaque δὸς ἐργασίαν prorsus Latina locutio est; *Da operam.*

VIII. Vt hæc Latinorum est propria loquendi formula: sic illa, meo quidem iudicio, ex Hebraismo translata; quæ est Marci XIV, 72, de Petro post negationem Christi resipiscente: καὶ ἐπιβαλὼν ἔκλαιε. Quod ita Beza vertit: *Et quum erupisset, fleuit.* Vel *quum hoc animaduertisset*: galli scilicet cantum. Huic ego non assen-

assentiar: vti neque Theophylacto; qui ἐπιβαλὼν interpretatur ἐγκαλυψάμενος, *operto capite.* Quam expositionem non solùm approbat [a] Trapezita: sed etiam præcipiti, vt solet, calore. *Hæc*, inquit, *sola expositio vera est, ceteræ omnes falsæ.* Ego verò nullus dubito, quin & falsa ista sit: & vox ἐπιβαλὼν nihil aliud sit quàm *adiiciens.* Est enim Hebræorum proprium verbum יסף, vel in Hiphil הוסיף, cum alio verbo copulare: vt rei eiusdem iterationem significent. Sic Geneseos quarto, 2. וַתֹּסֶף לָלֶדֶת אֶת־אָחִיו: *Et adiecit parere fratrem eius.* Sic ἐπιβαλὼν ἔκλαιε, *Adiiciens plorauit:* hoc est *repetitis vicibus fleuit:* vel, vt Latini loquuntur, *fletum ingeminauit.* Hoc longè aptius est, ac simplicius. At Latinus noster Interpres aliter legit: nempe quod in vetustis quibusdam codicibus extat, ἤρξατο κλαίειν: *cœpit flere.*

[a] Trapez. pag. 272.

Hæc ad *Dissertationem* nuperam *de fenore Trapezitico*, quæ animaduerterem, interim habui. Cuius notata, confutatáque Theologicis ferè duntaxat in rebus errata siquis legat, ea statim homine vt indigna docto ac pudente: sic Opere illo, & Operis argumento, quod fœdum, & infame est vtrumque, digna iudicabit.

INDEX RERVM MEMORABILIVM,

quas hic liber continet.

A

AERII hæresis de episcopis, 57. 42.

Agatho, 337.

Ambrosij sententia excutitur, 201.

Ancyranæ Synodi de episcopis decreta, 111.

Antiochenę Synodi decretum de episcopis, 93.

Ἀξία, 55.

Ἀπαυχενίζειν, 211.

Apostolorum canones explicati, 104.

Athanasius, 352.

Athenagoras, 296.

Auctoritas quid sit, 51.

Augustinus defenditur, 41. adhuc presbyter coram episcopo prædicabat, 153.

B

BAPTISMVS ab episcopo, & eius auctoritate à presbytero & diacono collatus, 99.

Basilius, 331.

Βαττολογία quid sit, 316. & 321.

Βίος matrimonium significat, 217.

C

CALVINI opinio de clauium potestate refellitur, 132. & seq. 179. & de Diaconis, 169. alius error, 280.

Canon quid significet, 181.

Carneadis opinio, 159.

Chrisma ab episcopo

Hæc ad *Dissertationem* nuperam *de fenore Trapezitico*, quæ animaduerterem, interim habui. Cuius notata, confutatáque Theologicis ferè duntaxat in rebus errata siquis legat, ea statim homine vt indigna docto ac pudente: sic Opere illo, & Operis argumento, quod fœdum, & infame est vtrumque, digna iudicabit.

INDEX RERVM MEMORABILIVM, quas hic liber continet.

A

AERII hæresis de episcopis, 57. 42.
Agatho, 337.
Ambrosij sententia excutitur, 201.
Ancyranæ Synodi de episcopis decreta, 111.
Antiochenę Synodi decretum de episcopis, 93.
Ἀξία, 55.
Ἀπεικονίζειν, 211.
Apostolorum canones explicati, 104.
Athanasius, 332.
Athenagoras, 296.
Auctoritas quid sit, 51.
Augustinus defenditur, 41. adhuc presbyter coram episcopo prædicabat, 153.

B

BAPTISMVS ab episcopo, & eius auctoritate à presbytero & diacono collatus, 99.
Basilius, 331.
Βαττολογία quid sit, 316. & 321.
Βίος matrimonium significat, 217.

C

CALVINI opinio de clauium potestate refellitur, 132. & *seq.* 179. & de Diaconis, 169. alius error, 280.
Canon quid significet, 181.
Carneadis opinio, 199.
Chrisma ab episcopo

Hæc ad *Dissertationem* nuperam *de fenore Trapezitico*, quæ animaduerterem, interim habui. Cuius notata, confutatáque Theologicis ferè duntaxat in rebus errata siquis legat, ea statim homine vt indigna docto ac pudente: sic Opere illo, & Operis argumento, quod fœdum, & infame est vtrumque, digna iudicabit.

INDEX RERVM MEMORABILIVM,

quas hic liber continet.

A

AERII hæresis de episcopis, 57. 42.
Agatho, 337.
Ambrosij sententia excutitur, 201.
Ancyranæ Synodi de episcopis decreta, 111.
Antiochenę Synodi decretum de episcopis, 93.
Ἀξία, 55.
Ἀπευκτύπτειν, 211.
Apostolorum canones explicati, 104.
Athanasius, 352.
Athenagoras, 296.
Auctoritas quid sit, 51.
Augustinus defenditur, 41. adhuc presbyter coram episcopo prædicabat, 155.

B

BAPTISMVS ab episcopo, & eius auctoritate à presbytero & diacono collatus, 99.
Basilius, 331.
Βαττολογία quid sit, 316. & 321.
Βίος matrimonium significat, 217.

C

CALVINI opinio de clauium potestate refellitur, 132. & *seq.* 179. & de Diaconis, 169. alius error, 280.
Canon quid significet, 181.
Carneadis opinio, 159.
Chrisma ab episcopo

a Trapez. pag. 477. a Trapezitæ placet. Sed vterque fallitur. Nam neque satis emendatum istud est, δὸς ἐργασίαν ἀπηλλάχθαι. *Da vsuram liberari*; hoc est, *vt te liberes*. Dixisset enim, τοῦ ἀπηλλάχθαι. Melius ergo vulgatus Interpres, qui id animaduertit; quod nuper Vir doctus obseruabat ad 2 caput Epistolæ 2 ad Thessalonicenses, multa in Græci sermonis consuetudinem ex Latino irrepsisse, postquam Iudæam & vicinas prouincias sibi subiecere Romani. Itaque δὸς ἐργασίαν prorsus Latina locutio est; *Da operam*.

VIII. Vt hæc Latinorum est propria loquendi formula: sic illa, meo quidem iudicio, ex Hebraismo translata; quæ est Marci xiv, 72, de Petro post negationem Christi resipiscente: καὶ ἐπιβαλὼν ἔκλαιε. Quod ita Beza vertit: *Et quum erupisset, fleuit*. Vel *quum hoc animaduertisset*: galli scilicet cantum. Huic ego non assen-

assentiar: vti neque Theophylacto; qui ἐπιβαλὼν interpretatur ἐπικαλυψάμενος, *operto capite*. Quam expositionem non solùm approbat ª Trapezita: sed etiam præcipiti, vt solet, calore. *Hæc*, inquit, *sola expositio vera est, ceteræ omnes falsæ*. Ego verò nullus dubito, quin & falsa ista sit: & vox ἐπιβαλὼν nihil aliud sit quàm *adiiciens*. Est enim Hebræorum proprium verbum יסף, vel in Hiphil הוסיף, cum alio verbo copulare: vt rei eiusdem iterationem significent. Sic Geneseos quarto, 2. וַתֹּסֶף לָלֶדֶת אֶת־אָחִיו: *Et adiecit parere fratrem eius*. Sic ἐπιβαλὼν ἔκλαιε, *Adiiciens plorauit*: hoc est *repetitis vicibus fleuit*: vel, vt Latini loquuntur, *fletum ingeminauit*. Hoc longè aptius est, ac simplicius. At Latinus noster Interpres aliter legit: nempe quod in vetustis quibusdam codicibus extat, ἤρξατο κλαίειν: *cœpit flere*.

ª Trapez. pag. 272.

Hæc ad *Dissertationem* nuperam *de fenore Trapezitico*, quæ animaduerterem, interim habui. Cuius notata, confutatáque Theologicis ferè duntaxat in rebus errata siquis legat, ea statim homine vt indigna docto ac pudente: sic Opere illo, & Operis argumento, quod fœdum, & infame est vtrumque, digna iudicabit.

INDEX RERVM MEMORABILIVM,

quas hic liber continet.

A

AERII hæresis de episcopis, 57. 42.

Agatho, 337.

Ambrosij sententia excutitur, 201.

Ancyranæ Synodi de episcopis decreta, 111.

Antiochenæ Synodi decretum de episcopis, 93.

Ἀξία, 55.

Ἀποκηρύττειν, 211.

Apostolorum canones explicati, 104.

Athanasius, 352.

Athenagoras, 296.

Auctoritas quid sit, 51.

Augustinus defenditur, 41. adhuc presbyter coram episcopo prædicabat, 153.

B

BAPTISMVS ab episcopo, & eius auctoritate à presbytero & diacono collatus, 99.

Basilius, 331.

Βαττολογία quid sit, 316. & 321.

Βίος matrimonium significat, 217.

C

CALVINI opinio de clauium potestate refellitur, 132. & *seq.* 179. & de Diaconis, 169. alius error, 280.

Canon quid significet, 181.

Carneadis opinio, 159.

Chrisma ab episcopo

ſolo confectum, 158.
Chryſoſtomi opinio excuſſa, 9. prædicandi aſſiduitas, 154. ſcripſit in Actriam epiſcopus, 171.
Claudij ſtupor, 176.
Clauium poteſtas lib. 1. c. 7. p. 115. 132. & ſeq.
Clementis Conſtitutiones, inque iis de epiſcopis ſententiæ, 195. & ſeq. de Diaconis. 167.
Clemens Alexandrinus. 152. 297.
Cletus à Petro factus epiſcopus, 67.
Conf[illegible] alibi ſol[illegible]
[illegible] adm[illegible]
[illegible] alibi [illegible]
[illegible] rens
[illegible]
[illegible] ugn[illegible]
[illegible] us
[illegible]
[illegible] ro-
[illegible] uçu-
[illegible] 113

D

DAMASCENVS, 289. Damaſi locus illuſtratus, 67.
Deo ſemper agere gratias oportet, 348.
Diaconos ſacros eſſe miniſtros cōtra Trapezitam, lib. 2. c. 1. ſacramenta miniſtrarunt, 165. velut Eucharistiam, & Baptiſmum, ibid. & 168. Apud Lucam cuiuſmodi diaconi deſcribantur, 169. & ſeq. Chryſoſtomi opinio, 170. Theophylacti, 174.
[illegible]gnitas quid ſit, 50.
[illegible]onyſius Exiguus, 297

E

ELECT[illegible] los acci[illegible] tum S. [illegible] error [illegible] Trapezi[illegible]
[illegible] d ſit apud [illegible] 352.
[illegible] uid ſit, 319.
[illegible] opinio de

Episcopis, & presbyteris, 14.
Epiphanij opinio excussa, 14. locus perperam à Trapezita explicatus illustratur, lib. 2 c. 3.
Epiphanij Interpretes à Trapezitæ calumnia defensi, 116.
Episcopi à presbyteris an distincti olim fuerint dubitandi rationes, 3. & seq. variæ de eo sententiæ, 4. & seq.
Vnum in quaque ciuitate esse oportere Nicæna Synodus decreuit, 13.
Hieronymi de ea quæstione examinata sententia, 16.
Olim iidem homines creati episcopi, & presbyteri, etsi distincti essent ordines, 24. & seq. Itaque res erant episcopi vna ciuitate, 25. diuturnum 28. quæ ia solis episconcessa, 34. em & potestatem semper illos habuisse, 49. & seq.
Magistratus est, 51.
Plenam, non dimidiatam potestatem habuerunt prædicandi, & Ecclesiæ gubernandæ, lib. 1. c. 5. & 6. Pecunias Ecclesiasticas administrasse probatur capite 6. pag. 97.
Iudiciariam habent potestatem, 124.
Penes eosdem ius prædicandi semper fuit, lib. 1. c. 8.
Ἐρανά quid sit, 351.
Esaias, ibid.
Εὐχαριστία est gratiarum actio apud Paulum. 348.

F

FABIOLÆ exemplum insigne, 308.
Felicissimus schismaticus, 118.
Fulgentius, 259. & 274.

G

GANGRENSIS synodi decreta de

episcopis, 112.
Gregorius Papa, 273.
Gregorius Nazianzenus, 349.

H

HABACVC, 337.
Heraclas, 152.
Hieronymi opinio notata, 16. ab hæresis suspicione vindicatur, 33. & seq. eiusdem sententia de matrimonij dissolutione, 302. eius interpretatio non probata, 346.
Hypognostici auctor, 259.

I

IGNATII epistolæ septem omnino Hieronymo cognitæ, 100. Eiusdem Ignatij de episcopis sententiæ, 101. tum de Diaconis, 164.
Iouiniani hæresis, 340.
Isidorus Pelusiota, 235.
Iudaici presbyteri Christianis multo inferiores, 123.
Iulianus Apostata quomodo Christianos illusit, 262.
Iustini locus de episcopis, 96. de Diaconis, 165.

L

LACTANTII locus de militia ab Trapezitæ calumnia vindicatur, 195, & seq.
Laodiceni Concilij decreta de episcopis, 110.
Ligandi & soluendi potestas, 124. & seq.
Linus à Petro factus episcopus, 67. Diaconus fuit Pauli, 165.
Lucæ locus explicatus, 351.
Lutheri hæresis de episcopis, 46. & de Diaconis, 169.

M

MAGISTRATVS quid sit, 51. 54.
Malitia diei, 327.
Marcus Euangelista illustratur, 342.
Martini Dumiensis canones, 224.
Matrimonia episcopi auctoritate cōtracta,

103. de eius dissolutione, lib. 2. c. 8.

Meretrices in Romana Ecclesia non sine pœnitentia ad communionem admitti, 219.

Meritum quid significet, 55.
Merita bonorum operum contra Trapezitam defensa, 231. & seq. eorum inæqualitas probata, 236.

Mich. Medinæ falsa & temeraria sententia notatur, 39.

Militia non fuit Christianis vetita contra Trapezitam, 190. & seq. etsi pœnitentia aliqua notata, 191. quidam tamen veterum illicitam putarunt, 193.

N

NEGOTIATORES excommunicatos falsò putat Trapezita, 215.

Nicænum Concilium quid de Episcopis statuerit, 110, Illustratur eius canon duodecimus, 185. & seq.

Nicephorus historicus illustratur, 183.

O

OPERARIORVM Euangelicorum parabola illustratur, 286.

Optatus Mileuitanus, 275.

Oratio Dominica illustratur, lib. 2. c. 9.

Orationis breuitas quatenus à Christo præscribitur, 318.

Ordinandi ius solis episcopis concessum, 36. 40

Origenes Alexandriæ concionator, 152.

Ostiarij in Ecclesia, 129.

P

PANIS quotidianus vel supersubstantialis quid sit, falsa opinio Trapezitæ, 333. vera interpretatio, 334.

Pantænus Alexandriæ doctor, 151.
Pastores qui sint, 53.65.
Pauli ad Timotheum locus expositus, lib. 1.c.5.& 1 ad Corinth. 76.342.
Peccatum omne liberè fit, eiúsque definitio, 289. nullum sine debito, 290.
Pœnitentiæ administrandæ ius penes episcopos, 110.
Pœnitētia publica grauia tantùm peccata puniti, 220.& seq.
Præcepta quædam parabolica, 318.
Prædicatio diuini verbi episcoporū propria, lib.1.cap.8. quamuis id etiam presbyteri fecere, 151.& seq.
Præsidens vocatur episcopus, 98.
Presbyteri an ab episcopis distincti. vide Episcopi, eo nomine appellari etiam episcopi, 132.
Πρεσβεὺς est episcopus, 98.

R

Reprobos in hac vita diuina gratia interdum affici contra Trapezitam docetur, lib.2.c.7. Voluntate peccant, 289.
Repudium vxoris ob adulterium, & illicitas esse cum altera nuptias probatur, lib. 2. c. 8.
Romanus Pontifex cōtra Trapezitæ calumnias defensus, 295.

S

Sacramentorum administratio in potestate episcoporum semper fuit, lib. 1. cap.6. 107.
Salonius, 273.
Socratis locus illustratur de pœnitentiario presbytero, 179. & seq.
S. Stephanus Iacobi Apostoli Diaconus fuit, 164.
Supererogationis opera

ta contra Trapezitam defensa, lib. 2. c. 6. Vox ipsa proba, 258.

T

TALMVD in Tractatu Berachoth, 350.
Temporalia peti à Deo possunt, 322. & seq. sed sine angore, 326. 337.
Tertullianus Christianis militare nefas putauit, 193. & seq.
Theodoretus refellitur, 5. & seq.
Theodotus Trapezita hæresiarcha, 257.
Theologia non temerè tractanda, 226.
Theophylactus, 11. notatur. 174.
Titus Bostrensis videtur militiam putasse vetitam Christianis, 194.
Trapezitæ opinio de episcopis, lib. 1. c. 4. horum duo genera falsò ab illo conficta, 58. & toto capite 5. & 6. vbi varij episcoporum status ab illo cõstituti refelluntur. Diaconos profanos esse ministros putat, lib. 2. c. 1.
Tripartita historia illustratur, 182. & seq.
Trullana Synodus notata. 173.

V

VALDENSIVM opinio de episcopis, 46.
Valerius Hipponensis episcopus, 153.
Venialia peccata, 214.
Viclefi hæresis de episcopis, 46.
Virgilius, 338.
Virginum consecratio solis episcopis commissa, 159.
Υπόπτωσις gradus pœnitentiæ, 207.

FINIS.

Summa Priuilegij Christianißimi Regis.

LVDOVICI XIII. Galliæ & Nauarræ Regis Christianissimi authoritate sancitum est, & patentibus eius Litteris cautum, nequis in regno ipsius aliisve locis suæ Majestatis ditioni subiectis, intra decem proximos annos, à die impressionis primæ inchoandos & numerandos excudat, vendat, excudendum, vendendúmque quouis modo & ratione curet librũ, qui inscribitur DIONYSII PETAVII *è Societate* IESV *Dissertationes Ecclesiasticæ*, præter Sebastianum Cramoisy Typographum Regium ordinarium atque, Bibliopolam Iuratum, ciuémque Parisiensem, aut illos quibus ipsemet concesserit: prohibitum insuper eadem authoritate regia omnibus eius subditis eundem librum extra Regni sui limites imprimendum curare, vel quempiam vbicumque fuerit ad id agendum impellere ac instigare sine consensu dicti Sebastiani Cramoisy, sub pœna confiscationis librorum, aliisve pœnis originali diplomate contra delinquentes expressis. Datum Parisiis die Martij 1641.

Sic signatum,

De mandato Regis, CEBERET.

INDEX RERVM MEMORABILIVM, quas hic liber continet.

A

ERII hæresis de episcopis, 57. 42.

Agatho, 337.

Ambrosij sententia excutitur, 201.

Ancyranæ Synodi de episcopis decreta, 111.

Antiochenę Synodi decretum de episcopis, 93.

Ἀξία, 55.

Ἀποκαθίστασθαι, 211.

Apostolorum canones explicati, 104.

Athanasius, 352.

Athenagoras, 296.

Auctoritas quid sit, 51.

Augustinus defenditur, 41. adhuc presbyter coram episcopo prædicabat, 153.

B

BAPTISMVS ab episcopo, & eius auctoritate à presbytero & diacono collatus, 99.

Basilius, 331.

Βαττολογία quid sit, 316. & 321.

Βίος matrimonium significat, 217.

C

CALVINI opinio de clauium potestate refellitur, 132, *& seq.* 179. & de Diaconis, 169. alius error, 280.

Canon quid significet, 181.

Carneadis opinio, 199.

Chrisma ab episcopo

Z ij

solo confectum, 158.
Chrysostomi opinio excussa, 9. prædicandi assiduitas, 154. scripsit in Actariam episcopus, 171.
Claudij stupor, 176.
Clauium potestas lib. 1. c. 7. p. 115. 132. & seq.
Clementis Constitutiones, in que iis de episcopis sententiæ, 105. & seq. de Diaconis. 167.
Clemens Alexandrinus. 152. 297.
Cletus à Petro factus episcopus, 67.
Confirmatio alibi solis ab episcopis administrata, 35. alibi etiam à presbyteris, 36.
Consilia Euangelica propugnantur aduersus Trapezitam, lib. 2. c. 5. & 6.
Cypriani de Episcoporum potestate luculenta testimonia, 113. & seq.
Cyrillus Alexand. 283.
Cyrillus Hierosolymitanus, 334.

D

Damascenus, 289. Damasi locus illustratus, 67.
Deo semper agere gratias oportet, 348.
Diaconos sacros esse ministros cōtra Trapezitam, lib. 2. c. 1. sacramenta ministrarunt, 165. velut Eucharistiam, & Baptismum, *ibid.* & 168. Apud Lucam cuiusmodi diaconi describantur, 169, & seq. Chrysostomi opinio, 170. Theophylacti, 174.
Dignitas quid sit, 50.
Dionysius Exiguus, 297

E

Electos solos accipere Spiritum S. & gratiam, error Caluini, & Trapezitæ, lib. 2. c. 7.
Ἐπιβαλών quid sit apud Marcum, 352.
Ἐπιούσιος quid sit, 319. & seq.
Epiphanij opinio de

Episcopis, & presbyteris, 14.
Epiphanij opinio excusa, 14. locus perperam à Trapezita explicatus illustratur, lib. 2 c. 3.
Epiphanij Interpretes à Trapezitæ calumnia defensi, 126.
Episcopi à presbyteris an distincti olim fuerint dubitandi rationes, 3. *& seq.* variæ de eo sententiæ, 4. *& seq.* Vnum in quaque ciuitate esse oportere Nicæna Synodus decreuit, 13. Hieronymi de ea quæstione examinata sententia, 16. Olim iidem homines creati episcopi, & presbyteri, etsi distincti essent ordines, 24. *& seq.* Itaque plures erant episcopi in vna ciuitate, 25. sed hoc diuturnum non fuit, 28. quædam officia solis episcopis concessa, 34. dignitatem & potestatem semper illos habuisse, 49. *& seq.* Magistratus est, 51. Plenam, non dimidiatam potestatem habuerunt prædicandi, & Ecclesiæ gubernandæ, lib. 1. c. 5. & 6. Pecunias Ecclesiasticas administrasse probatur capite 6. pag. 97. Iudiciariam habent potestatem, 124. Penes eosdem ius prædicandi semper fuit, lib. 1. c. 8.
Ἐρανᾶ quid sit, 351.
Esaias, *ibid.*
Εὐχαριστία est gratiarum actio apud Paulum. 348.

F

FABIOLÆ exemplum insigne, 308.
Felicissimus schismaticus, 118.
Fulgentius, 259. & 274.

G

GANGRENSIS synodi decreta de

episcopis, 112.
Gregorius Papa, 273.
Gregorius Nazianzenus, 349.

H

Habacuc, 337.
Heraclas, 152.
Hieronymi opinio notata, 16. ab hæresis suspicione vindicatur, 33. & seq. eiusdem sententia de matrimonij dissolutione, 301. eius interpretatio non probata. 346.
Hypognostici auctor, 259.

I

Ignatii epistolæ septem omnino Hieronymo cognitæ, 100. Eiusdem Ignatij de episcopis sententiæ, 101. tum de Diaconis, 164.
Iouiniani hæresis, 340.
Isidorus Pelusiota, 235.
Iudaici presbyteri Christianis multo inferiores. 123.
Iulianus Apostata quomodo Christianos illusit. 262.
Iustini locus de episcopis, 96. de Diaconis, 165.

L

Lactantii locus de militia ab Trapezitæ calumnia vindicatur, 195, & seq.
Laodiceni Concilij decreta de episcopis, 110.
Ligandi & soluendi potestas, 124. & seq.
Linus à Petro factus episcopus, 67. Diaconus fuit Pauli, 165.
Lucæ locus explicatus, 351.
Lutheri hæresis de episcopis, 46. & de Diaconis, 169.

M

Magistratus quid sit, 51. 54.
Malitia dici, 327.
Marcus Euangelista illustratur, 342.
Martini Dumiensis canones, 224.
Matrimonia episcopi auctoritate cōtracta,

103. de eius dissolutione, lib. 2. c. 8.
Meretrices in Romana Ecclesia non sine pœnitentia ad communionem admitti, 219.
Meritum quid significet, 55.
Merita bonorum operum contra Trapezitam defensa, 231. & seq. eorum inæqualitas probata, 236.
Mich. Medinæ falsa & temeraria sententia notatur, 39.
Militia non fuit Christianis vetita contra Trapezitam, 190. & seq. etsi pœnitentia aliqua notata, 191. quidam tamen veterum illicitam putarunt, 193.

N

NEGOTIATORES excommunicatos falsò putat Trapezita, 215.
Nicænum Concilium quid de Episcopis statuerit, 110.
Illustratur eius canon duodecimus, 185. & seq.
Nicephorus historicus illustratur, 183.

O

OPERARIORVM Euangelicorum parabola illustratur, 286.
Optatus Mileuitanus, 275.
Oratio Dominica illustratur, lib. 2. c. 9.
Orationis breuitas quatenus à Christo præscribitur, 318.
Ordinandi ius solis episcopis concessum, 36. 40
Origenes Alexandriæ concionator, 152.
Ostiarij in Ecclesia, 129.

P

PANIS quotidianus vel supersubstantialis quid sit, falsa opinio Trapezitæ, 333. vera interpretatio, 334.

Pantænus Alexandriæ doctor, 151.
Pastores qui sint, 53.65.
Pauli ad Timotheum locus expositus, lib. 1.c.5.& 1 ad Corinth. 76. 342.
Peccatum omne liberè fit,eiúsque definitio, 289. nullum sine debito, 290.
Pœnitentiæ administrandæ ius penes episcopos, 110.
Pœnitẽtia publica grauia tantùm peccata punita, 220.& seq.
Præcepta quædam parabolica, 318.
Prædicatio diuini verbi episcoporũ propria, lib.1.cap.8. quamuis id etiam presbyteri fecere, 151.& seq.
Præsidens vocatur episcopus, 98.
Presbyteri an ab episcopis distincti. *vide Episcopi*, eo nomine appellari etiam episcopi, 32.
Προεστὼς est episcopus, 98.

R

Reprobos in hac vita diuina gratia interdum affici contra Trapezitam docetur, lib.2.c.7. Voluntate peccant, 289.
Repudium vxoris ob adulterium, & illicitas esse cum altera nuptias probatur, lib. 2. c. 8.
Romanus Pontifex cõtra Trapezitæ calumnias defensus, 295.

S

Sacramentorvm administratio in potestate episcoporum semper fuit,lib. 1. cap.6. 107.
Salonius, 273.
Socratis locus illustratur de pœnitentiario presbytero, 179. & seq.
S. Stephanus Iacobi Apostoli Diaconus fuit, 164.
Supererogationis opera

ra contra Trapezitam defensa, lib. 2. c. 6. Vox ipsa proba, 258.

T

TALMVD in Tractatu Berachoth, 350.
Temporalia peti à Deo possunt, 322. & seq. sed sine angore, 326. 337.
Tertullianus Christianis militare nefas putauit, 193. & seq.
Theodoretus refellitur, 5. & seq.
Theodotus Trapezita hæresiarcha, 257.
Theologia non temerè tractanda, 226.
Theophylactus, 11. notatur. 174.
Titus Bostrensis videtur militiam putasse vetitam Christianis, 194.
Trapezitæ opinio de episcopis, lib. 1. c. 4. horum duo genera falsò ab illo conficta, 58. & toto capite 5. & 6. vbi varij episcoporum status ab illo cóstituti refellűtur. Diaconos profanos esse ministros putat, lib. 2. c. 1.
Tripartita historia illustratur, 182. & seq.
Trullana Synodus notata. 173.

V

VALDENSIVM opinio de episcopis, 46.
Valerius Hipponensis episcopus, 153.
Venialia peccata, 214.
Viclefi hæresis de episcopis, 46.
Virgilius, 338.
Virginum consecratio solis episcopis commissa, 159.
Ὑπόπτωσις gradus pœnitentiæ, 207.

FINIS.

Summa Priuilegij Christianissimi Regis.

LVDOVICI XIII. Galliæ & Nauarræ Regis Christianissimi authoritate sancitum est, & patentibus eius Litteris cautum, nequis in regno ipsius aliisve locis suæ Majestatis ditioni subiectis, intra decem proximos annos, à die impressionis primæ inchoandos & numerandos excudat, vendat, excudendum, vendendúmque quouis modo & ratione curet librũ, qui inscribitur DIONYSII PETAVII *è Societate* IESV *Dissertationes Ecclesiasticæ*, præter Sebastianum Cramoisy Typographum Regium ordinarium atque, Bibliopolam Iuratum, ciuémque Parisiensem, aut illos quibus ipsemet concesserit: prohibitum insuper eadem authoritate regia omnibus eius subditis eundem librum extra Regni sui limites imprimendum curare, vel quempiam vbicumque fuerit ad id agendum impellere ac instigare sine consensu dicti Sebastiani Cramoisy, sub pœna confiscationis librorum, aliisve pœnis originali diplomate contra delinquentes expressis. Datum Parisiis die Martij 1641.

Sic signatum,

De mandato Regis, CEBERET.

Facultas R. P. Prouincialis Societatis IESV.

EGo IACOBVS DINET præpositus Prouincialis Societatis IESV in Prouincia Franciæ, iuxta priuilegium eidem Societati à Regibus Christianissimis HENRICO III. 10. Maij 1583. HENRICO IV. 20. Decembris 1606. LVDOVICO XIII. nunc regnante 14. Februarij 1611. concessum, quo Bibliopolis omnibus prohibetur, ne libros ab hominibus Societatis nostræ compositos, absque Superiorum eius permissione, imprimant; permitto Sebastiano Cramoisy Bibliopolæ & Typographo Regio, vt librum qui inscribitur *Dionysij Petauij Dissertationes Ecclesiasticæ*, ad decem proximos annos imprimere ac liberè diuendere possit. Datum Parisiis 17. Februarij 1641.

IAÇOBVS DINET.